

**Orthodoxa Tigurinae Ecclesiae ministrorum Confessio, :
illorum & fidem et doctrinam, quam cum Catholica
sanctoru[m] ecclesia communem habent, continens, in
primis autem de Coena Domini Nostri Jesu Christi, una? cum
æqua & modesta responsione ad uanas et offendiculi plenas
D. Mart. Lutheri calumnias, co[n]demnationes & conuitia,
quæ tum alibi, tum in nouissimo libello suo (quem Breuem de
sancto Sacramento Confessionem dixit) potissimum ædita &
uulgata sunt.**

<https://hdl.handle.net/1874/420547>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.

356

48

101

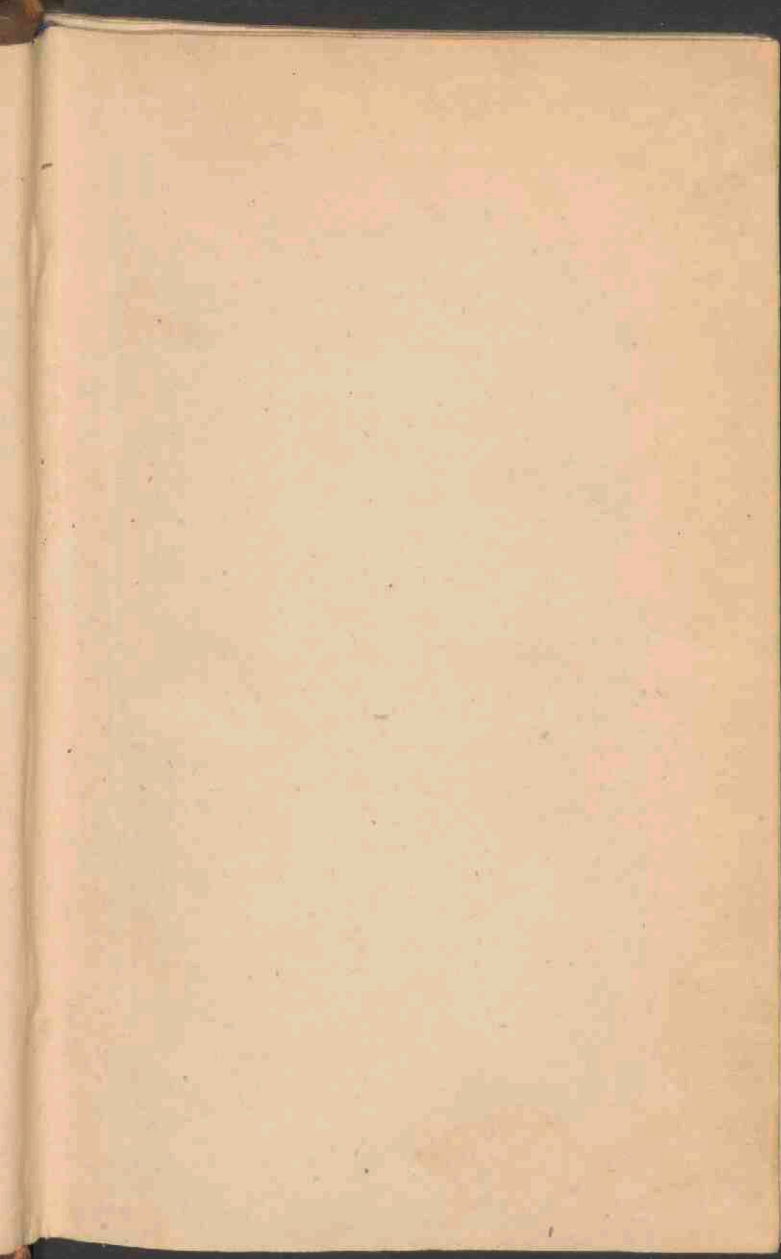
101

E. oct.

356

C
X
mi
na
m
c
c
fio
L
ui
q

88.356⁷

ORTHODO

XA TIGVRINAE ECCLESIAE
 ministrorum Confessio, illorum & fidem et doctri
 nam, quam cum Catholica sanctorū ecclesia com
 munem habent, continens, in primis autem de
 COENA DOMINI NOSTRI IESV
 CHRISTI: unā cum æqua & modesta respon
 sione ad uanas et offendiculi plenas D. MART.
 LUTHERI calumnias, cōdemnationes & con
 uitia, quæ tum alibi, tum in nouissimo libello suo
 (quem Breuem de sancto Sacramento Confessio
 nem dixit) potissimum ædita & uulgata sunt:
 è Germanico Latinitate donata, R.
 Gualthero interprete.

ROM. X.

*Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris
 in corde tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis,
 saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit
 ad salutem.*

TIGVRI apud Christ. Frosch. 1545.

ex dono Buchely

ORTHODO

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several paragraphs.

Additional faint, illegible text located in the middle section of the page, possibly a signature or a specific reference.

Faint, illegible text located in the lower section of the page.

Faint, illegible text located at the bottom of the page.

VNIVERSIS DIVINAE

VERITATIS ET CHRISTIANAE

innocentiae studiosis, quotquot Catholicam Chri-

sti fidelium ecclesiam incolunt, Tigurinae ec-

clesiae ministri gratiam & pacem a Deo pa-

tre per Dominum nostrum IESVM

CHRISTVM precamur.

ON equidem dubitamus, o sancti

Christi fideles fratresq; dilecti, pluri-

mos inter uos esse pacis & concordiae

amantes, quorum animos acerbæ illæ

eorum, qui doctrinae titulo notari solent, conten-

tiones & infesta eorundem scripta iam olim offen-

derint & magna implerint molestia: quibus pro-

pterea & hoc quoq; institutum nostrum minus for-

tassis poterit probari. Eos uero per Dei nomen ob-

secramus, ut uel aliqua longanimitate nos ferre, &

ineuitabile illud praesentis necessitatis nostræ telu-

iusto animi iudicio perpendere, & uel in hac causa

solum patientes ac beneuolas aures nobis praebere

dignentur. Nam & nobis certe singularem quan-

dam animi molestiam & dolorem acerbissimum

pariunt contentiones istæ, quas in Christiana ec-

clesia exerceri uidemus, in primis autem infelix il-

la pugna & altercatio quæ circa Domini Cœnam

exorta per multos annos hætenus agitata est: cum

uidelicet Cœnam hanc ab ipso Domino, iam iam

a suis discessuro discipulis, ceu insigne aliquod &

longe excellentissimum mysterium, ueri uidelicet

P R A E F A T I O .

corporis & sanguinis sui ac redemptionis nostræ
 per mortem illius acquisitæ Sacramentum summe
 uenerandum, & Christianæ charitatis atq; concor
 diæ arctissimum uinculum, institutam esse constet.
 Quapropter & nos per multos annos, licet sæpe
 numero nos ad pugnam prouocari uideremus, pa
 tienter silentio usi multas & uarias iniurias deuora
 re nequaquam dedignati sumus, hac nimirum spe
 commoti, quod pugnas huiusmodi & dissidia tan
 dem finiri, & omnes turbarum causas simultatūq;
 semina deleri & tolli posse arbitraremur. Ceterum,
 cum nos hac spe nostra indies magis atque magis
 frustrari, & patienter hoc nostro silentio non aliud
 impetrari posse uideamus, q̄ quod & nos & mul
 tæ uere fidelium ecclesiæ, et nostrum quod in eccle
 sia administramus officium, unà cum multis san
 ctis uiris partim in uiuis adhuc agentibus, partim
 uero uita hac pie & fœliciter defunctis, temeraria
 & audaci quorundam libidine indignis modis il
 ludamur, iniquissime traducamur, dānemur, pro
 scribamur, & ceu omnium qui uiuunt impijssimi
 hæretici, Dei & Sacramentorum sacrorumq; om
 nium contemptores & prophanatores omniū ex
 ponamur uolentiæ, diuturnius silentium & iniu
 riarum offendiculiq; plenæ illorum libidinis pa
 tientiam nec famæ nostræ honos, nec officij digni
 tas, nec fides qua obstricti sumus, admittere uel fer
 re potest: nisi nostra improbitate, ignauia & perfid
 dia diuinam ueritatem, & nostro ministerio com
 missas ecclesias, nostram deniq; functionem & fi
 dem, &

dem, & pluriū (qui de fidelīū ecclesia optime sunt meriti) tam mortuorum quā uiuentium adhuc, honorē ac famam indigne prodere uelimus. Omnes ergo Christi fideles, ueritatis, innocentiae pacisq; studiosos oramus & obrestamur, ut de hac nostra responsione quod res ipsa loquitur iudicare uelint, ut quam durum & ineuitabile necessitatis telū nobis extorserit, non arrogans animi libido, nec nullis laceſſita iniurijs temeritas, nec inuida & pertinax contendendi cupiditas citra omnem causam dignā iustāq; pepererit. Non multis enim ab hinc retro diebus elapsis libellus quidam à D. MART. LUTHERO in lucem æditus est, quem ipse Breuem de sancto Sacramento confessionem inscripsit, in quo nominatim nec id sine graui contumelia taxat, & ceu obstinatos & omnis impetatis sibi conscios hæreticos, Dei & Sacramentorum prophanatores, omniū deniq; qui uiuunt hominum sceleratissimos nocentissimosq; proscribit & damnat, primo quidem ecclesiarū nostrarū fidelissimos doctores & ecclesiastas, P. M. D. IOANNEM OECOLAMPADIUM & M. HULD. ZVINGLIUM, deinde uero cum his illorum quoq; qui Tiguri sunt (sic enim ille scribit) uel ubicunq; terrarum, discipulos. Libellus hic tanta diabolorum atq; selectissimorum & à Christiana fide cum primis abhorrentium conuitorum copia scater, tanta uerborum immodestia, sceditate & impuritate surget, tanto deniq; iracundiae, maledicentiae, furoris & insaniae impetu furit, ut quotquot illum lege

P R A E F A T I O.

re dignantur (modo non ipsi quoque cum illo insa-
 nire cœperint) non sine graui animorum stupore
 infœlix hoc et inauditum hæctenus exemplum ad-
 mirari cogantur: quod uidelicet tantum uirum,
 multa iam senectute grauem, multa rerum expe-
 rientia & exercitatione instructum, & in pretio hæ-
 ctenus à multis habitum, tanta animi & affectuum
 impotentia effrenem ruere & rapi uident, ut tam
 indignis modis prorumpens, apud omnes uera ra-
 tione præditos se totum uilem & contemptum red-
 dat. Magna est ipsius apud multos nominis autho-
 ritas: hac nimirum confusus illius grauitate nos ter-
 rere, debellare & opprimere conatur. Dum enim
 omnem nostram amicitiam & cõunionem abo-
 minatur ac reiicit, dum nec literas, nec libros, nec
 salutationes, nec benedictiones nostras, nec aliqua
 nostrorum scripta intra animi sui (ut ipse ait) pene-
 tralia admittere, nec uisu uel auditu dignari uult,
 non obscure equidẽ prodit qualem nimirum unus-
 quisque mortalium sese gerere debeat, siquidẽ iuxta
 Lutheri exemplum, quod bonum & pium est fa-
 cere uoluerit, ut nimirum à nostro ceu perniciosissi-
 morum hominum commercio abstineat, libros no-
 stros & quæcunq; scripta à nobis proficiscuntur
 nusquam admittat, nostras responsiones ac inno-
 centiæ nostræ testes apologias non audiat, sed nos
 & proscriptos iam & iure damnatos prorsus æsti-
 met. Qua uero causâ et occasione motus hoc faciat,
 siue contentiosorum quorundam stimulis irritetur,
 siue malignus ille omnis pacis & concordie
hostis

hostis, siue propria animi libido ipsum instiget & compellat, tam ipsi quàm illi iudicandum relinquitur, qui ipsos animos & mentes hominum cognitas ac perspectas habet. Nouit is nulla nos priuata in Lutherum inuidia rapi, nullo etiã priuato odio exacerbari. Dolet præterea nobis grauiter, quod pugnae & contentions huius instauratione multos uera animi pietate præditos affligi premiũ, & plures infirmiores adhuc & simplicioris ingenij homines offendi & in fidei negotijs p̄ cõtentiones huiusmodi & pugnas impediri uideamus. Quotquot maligno sunt in ueritatem & ueram religionem animo pugnis istis cumprimis delectantur & superbiunt, conuitia & calumnias huiusmodi hinc inde spargunt & dissipant, & hoc furo tam se ipsos quàm causam suam exornari & uestiri posse arbitrantur. Speramus tamen omne, quod tam in hac quàm alijs causis oboriri solet, offendiculi periculum hac Confessione nostra & modesta excusatione magna ex parte minui & molliri posse. Ea certe est hisce nouissimis temporibus Christiani orbis plus satis afflictæ calamitas, offendiculis, afflictionibus, insidijs, periculis, seditionibus & bellis ita scatent omnia, ut ad extremum interitum uergeri uideatur: fidei & religionis, charitatis & modestiæ in multorum animis quàm minima portio cernitur: maxima quoque hominum pars Dei uerbum, admonitiones, doctrinam & correptionem omnem, non modo contemnere, sed & odio habere & iniquissime persequi solet: qua de causa

P R A E F A T I O .

graue & horrendum, quod Christiano orbi immi-
 net, Dei iudicium cernimus : quæ omnia satis ad-
 monent, Christianos homines, eos in primis qui
 Christiani doctores quoq; dici uolunt, magis de-
 cere posse, ut mutuis operis & cõsilijs sese inuicem
 & consolarentur & iuarent, quò Dei ira declina-
 ri, Christiana charitas, modestia & concordia plan-
 tari, & communis ac publica omnium incolumi-
 tas parari & conseruari posset. Hæc, inquam, &
 Deo & uere Christianis hominibus magis utique
 placere possent, quàm quod immoderata conui-
 tiandi libidine nos inuicem proscindere, damnare
 & satanæ tradere satagimus. Quandoquidem ue-
 ro concordia & amicitia studio D. Luthero ne-
 quaquam placere potuit, sed hostiliter potius hic
 agere maluit, quod ipsum luce clarius pro dolor
 uidere licet, nos porro in hac Confessione & re-
 sponse nostra constanti in clementem Deum fi-
 ducia freti, & precibus ad Christū, Iesum Dominū
 & redemptorē nostrū animati, omni modestia dili-
 genter studebimus, sic ut ueritatē p uirili & libere
 fateamur & tueamur fideliter : ut præterea & sanctæ
 Christi, quarū ministri sumus, ecclesiae excusen-
 tur, ut functio nostra, dignitas & innocentia asse-
 ratur, ut sancti & omni laude digni uiri, tam uiui
 adhuc quàm è uiuis sublati, ab iniurijs defensi im-
 manissima quoque conuitorum libidine liberen-
 tur, in primis uero, ut Dei honor propagari, & ec-
 clesia emendari possit. Oramus ergo, ut huic insti-
 tuto nostro spiritus Dñi nostri Iesu Christi adesse
 dignetur.

Porro

P R A E F A T I O .

5

Porro nequaquam in hoc sumus, ut ad singula *Diuisio*
 Lutheri uerba & obiectiones quasuis respondere *operis.*
 instituerimus (hoc enim molestiae quidem pluri-
 mum, fructus uero & utilitatis quam minimū pa-
 riturum esset) sed potissima dumtaxat eius capita in
 medium producta tractabimus. Et primo quidem,
 cum Lutherus Marpurgensis Colloquij, quod ante
 te annos ab hinc retro quindecim transactum est,
 semel atq; iterum, idq; non nisi iniquissime memi-
 nerit, hoc unum uidelicet quærens, ut sub huius
 prætextu Doctorum nostrorum & ecclesiarum
 piæ & fœlicis memoriæ honori & authoritati non
 nihil derogeret: interim uero tanto studio & diligen-
 tia & oret & hortetur, ne quis uel Marpurgensis
 Colloquij conuentionibus uel aliorum dictis aut
 persuasionibus sese adduci patiatur, ut Lutherum
 nobiscum conuenisse & idem nobiscū sentire cre-
 dat, &c. Primo quidē de Marpurgensi Colloquio
 quædam dicemus, deinde uero quid in concordia
 negotio actum sit docebimus. Vnde Christianus
 Lector facile uidere poterit, præsens illud, quo Lu-
 therus nostros premi posse existimat, negotium ne-
 quaquam tam atrox & horrendū esse, quam ipse
 fingit. Constat præterea nos paci nunquā non
 studuisse, Lutherum uero nulla necessitate impul-
 sum, nullis denique uel nostris uel nostrorum me-
 ritis irritatum turbas hæc & altercationes non si-
 ne graui offendiculo excitare, in quarum arenam
 & palæstram nos quoque, quos pacis studium ma-
 gis delectat, uel inuitos protrahit. Deinde, cum &

P R A E F A T I O.

antecessores nostros & nos diro conuictio obstina-
 tos & pœnitere nescios hæreticos esse clamitet, qui
 uidelicet hæreseum ipsi nobis consciij simus, inter
 rim tamen falsam hanc & uenenatam doctrinam
 ecclesijs proponamus, sanctas quoque ecclesias se-
 ducamus miserè, imò ne unum quidem Christianum
 fidei articulum uere credamus, in primis autem de
 sacrosancto corporis & sanguinis Christi sacra-
 mento falsum, blasphemum, impium, diuino uer-
 bo & ueteri Christianæ ecclesiæ doctrinæ contra-
 rium dogma proferamus, inculcemus & tueamus,
 tam fidem quàm doctrinã nostram, paucis & bre-
 uibus comprehensam, sed & eam quam de Domi-
 ni nostri Iesu Christi Cœna tenemus sententiam, li-
 bere, uere, breuiter & dilucide exponemus & fate-
 bimur: certis nimirum (diuino sic fauente numi-
 ne) & perspicuis rationibus demonstraturi, nostrã
 & doctrinam & fidem, Christianam ac orthodo-
 xam, non hæreticam nec falsam, quin potius è Dei
 uerbo petitam esse, & cum ueteri sanctæ & catholi-
 cæ ecclesiæ doctrina, nullo modo pugnare. E di-
 uerso autem Lutheri de Sacramento sententiam &
 doctrinam diuino uerbo & ueteri ecclesiarum do-
 ctrinæ contrariam esse, sed & sibi ipsi contradicere
 & pugnare docebimus. Atqui hoc nõ ideo factu-
 ri sumus, quod Lutheri errores tanto studio & fere-
 uore in lucem protrahere cupiamus, uel quod pri-
 uato quodam affectu illi contradicere libeat: sed
 quod nostri officij esse scimus ueritatem & fateri &
 causam illius promouere studiosius: & ut omnes
intelligant

intelligent, cur nec nostram doctrinam deserere,
nec Lutheri sententiam, quæ tam incerta & uana
est & omni argumentorum præsidio destituta, re-
cipere & amplecti possimus. Postremo, cum Pauli,
quæ ad Titum est de hæretico uitando, sententiam
Lutherus adducat, & admonitiones aliquot, quæ
obstinatis nobis & pœnitere nescijs (ut ipse iudi-
cat) frustra obuenerint, iactitet, hisce nimirum ar-
gumentis nos & hæreseos conuinci & condem-
nari posse existimans, imò ceu hæreseos conuictos
iam condemnet & proscribat: ipsa rei ueritate do-
cebimus, eum non aliquam huius condemnatio-
nis & proscriptionis suæ causam iustam inuenisse
adhuc: & quod nostros nunquam hæctenus uel ar-
gumentis conuincere uel mendacij arguere poue-
rit: sed quod tam ipsos quàm nos temeraria con-
uiciandi libidine falso & impie proscindere &
eorum criminum insimulare solitus
sit, quæ nullis unquam ueris
& certis rationibus
sit euicturus.

TRACTATUS

PRIMVS.

ET hanc quidem breuem causæ, quæ nobis cum Luthero agitur, summam secuti, hoc opus nostrum in tres partes uel tractatus diuidere, et in priori quidem de Marpurgensi Colloquio, & alijs quibusdam, quorum paulo ante mentio facta est, dicere instituiamus.

De Marpurgensi Colloquio: & num in hoc Oecolamp. ac Zuinglius in omnibus articulis ad Lutheranorum partes concesserint.

A quo & quare Marpurgense Colloquium institutum sit

PRIMO quidē Lutherus nostros uiam & modum quæsiuisse dicit, quo pacto causam suam prauam sarcire & cum Lutheranis cōuenire possent, et tunc Marpurgēse illud Colloquium institutum fuisse. Et hæc quidem Lutheri uerba eum sensum præ se ferre uidentur, quasi nostri illi ut Colloquium hoc institueretur laborarint, ut uidelicet doctrinā suam, quam antehac suis tradiderant, commode deserre, cum Luthero conuenire, & illius sententię ac doctrine adherere possent. Quod si hoc uult dicere Lutherus, in eodem hoc certe libello suo seipsum mendacij arguit, dum uidelicet disputationem uel Colloquium hoc in articulo de Sacramento nihil esse

cisse

esse & Concordiam minus promouisse fatetur. Cum enim Colloquium institutum & transactum sit, nihil hic remoræ oboriri potuisset, siquidem causæ suæ labascenti iam (ut Lutherus inquit) consulere & centones, quod aiunt, sarcire uoluissent. Atq; in hac ipsa causa nihil, uel ipso Luthero teste, uel actum uel cōcessum est. Colloquij ergo huius prætextu nostri nec aliquod causæ suæ periclitanti subsidium quarere, nec quicquam sarcire instituerunt.

Præterea Colloquium hoc nostri nunquam ex petiuerunt, nec aliquo modo ut illud institueretur, elaborarunt, sed Illustrissimus Princeps Philippus Hessorum Landgravius, uere pia & Christiana mente primus literis aliquot ad nostros transmissis huius occasionem quæsiuit & obtulit, petens nimirum ut amicum & ab omni disputandi contentione alienum Colloquium cum Luthero & suæ partis hominibus inire dignarentur, si forte clemens & misericors Deus gratiam suam conferre dignatus efficiat, ut utriusq; partis sectatores circa hunc quoq; Sacramenti articulum in sacrosanctę scripturę fundamento & doctrina (non uano & ficulneo fundamento) conuenirent, quo tandem ab infirmioribus multis offendicula tolli, Christiana charitas plantari, & concordia circa orthodoxam doctrinam institui augeriq; possent. Et hæc quidem literis è Spira missis & feria quinta post Dominicam Iubilate, anno Christi saluatoris 1529. scriptis Illustrissimus Princeps monuit. Hæc & plures aliæ ad

TRACTATUS

Colloquij huius institutum & negotium pertinentes, integræ adhuc & illæsæ apud nos hæctenus re seruatæ, etiam nunc sedulo seruântur, quas, siquidem necessitas omnino postularet, palàm proferre possemus. Nostri ergo per Colloquium hoc causæ suæ (de cuius certitudine & fide nunquam dubitarunt) nulla sutela consulere, sed ueram concordiam, Dei cultum & Ecclesiæ incolumitatem promouere studuerunt. Et hunc instituti sui scopum finemq; Illustrissimus quoq; & uere Christianus Princeps unice spectauit. Vnde Lutherus quoq; prauam hæc de nostris suspicionem commodius & maiori cum gloria cælare potuisset, quàm quod tam uane & incaute de hisce rebus disserit.

Nun Oecolampadius & Zuinglius ab errore suo desciuerint.

Secundo loco, nostros in Colloquio hoc Marpurgensi causam et sententiam suam aliqua ex parte correxisse scribit, & ab errore suo pristino desciuisse, ut confiterentur scilicet, non nudum panem modo & uinum in Cœna esse, sed corpus quoq; & sanguinem Domini, spiritualiter tamen, nõ corporaliter &c. Atq; luce clarius constat, & quotquot Zuinglij ac Oecolampadij libros ante Marpurgense illud Colloquium æditos legerunt, non ignorant eos non Marpurgi demum sic sentire & docere cepisse, sed semper & iam olim ab initio ad hunc modum docuisse. Quod si uero aliqui hic dubitare ad huc solent, secundam Oecolampadij ad Lutherum responsionem legant, in cuius decimo octauo capite euidentissime demonstratur, ipsos nunquam docuisse, quod nudus duntaxat in Cœna panis sit.

Præterea

Præterea & alterū ex Zuinglij libris testimonium in tertio operis huius tractatu proferemus, Oecolampadij doctrinæ per omnia consonum. Licebit etiam, si quis uolet, Zuinglij responsionem ad Lutheri Confessionem scriptam legere. In Bernensi disputatione, cui ambo interfuerunt, inter alia in hunc modum pronuntiant: Nos Christi corpus in Cœna edi, & sanguinem eius bibi, nequaquam negamus: illud uero spiritualiter per fidem fit &c. Exstant uerba hæc in disputationis huius Actis excusa, folio 120. Quapropter, cum multa præter hæc eiusdem sententiæ testimonia extrent, deploranda certe calamitas est, tantum uirum tam incaute & uane multa dicere.

Eiusdem generis est, quod Lutherus non minus *Num Oei* uane nec sine insigni quadam arrogantia inquit: *colamp.* Nos ne in uno quidem articulo in illorum partes *Zuinglius* concessimus: sed ipsi in omnibus articulis in *in omnibus* stram sententiam concedebāt &c. Nam quotquot *articulis in* ab Oecolampadio & Zuinglio ante Colloquium *Lutheri* hoc libri scripti sunt, etiam hoc loco euincere pos- *partes con-* sunt, ipsos per omnia prius quoque eam doctri- *cesserint.* nam suis tradidisse, quæ articulis illis Marpurgensis Colloquij & concordia continetur. Possumus hic multa ex istis testimonia producere, sicubi necesse fuerit. Ad hæc titulus quoque articulorum, qui finito illo Colloquio in lucem æditi sunt, nihil huius rei pollicetur, quasi nostri illi aliqua in re in Lutheri pres cōcesserint & ad illius defecerint sententiâ, sed talis ferè legitur: IN hac Christianæ doctrinæ

TRACTATUS

summa uel cōpendio utrosq; sibi inuicē cōuenire ac cōsentire deprehensum est. Itē, IN hisce infra positīs articulis Marpurgi conuenerunt III. Octobris, quorum nomina subscripta extant. Sed & Oecolampadius quoq; quādam huc maxime pertinentia ad Berchtoldum Hallerum Bernensem Ecclesiastem scripsit, quę in primo epistolarum libro, folio 24. uidere licet. Quapropter Lutherus hac quoque in re infœlix illud suum ingenium & uanam arrogantemq; iactantiam prodidit potius, quā quod aliquid uel utile uel se dignum effecerit.

Num nostri calua apud Lutherū excusatione usi sint.

Tertio, Lutherus sic ait: Quidam illorum hac ratione sese excusari posse putabāt, quod nos & Pontificiorum asseclas huiusmodi sententiam tenere et sequi credidissent, quasi Christi corpus localiter in pane, perinde ut in sacco stramen, concluderetur. Sed ō uanam, mancam & caluam excusationem. Nam neq; nos nec Pontificios unquam sic docuisse probe nouerant &c. Atqui hoc loco nostrorum integritatem & innocentiam, utpote quibus uiolenta omnino (siquidem illorum sententiam Lutherus uere percipit) inferitur iniuria, paucis quidem sed uere asserere necesse est. Semper enim simpliciter, uere, integre et fideliter egerunt omnia, ab omni fraude doloq; alienissimi. De Zuinglio quidem hic multis agere opus non est. Huius enim ad Lutheri Confessionem responsio ipsum calua hac excusatione nequaquam usum esse, abūde satis testari potest. Ioannes Oecolampadius uero in responsione ad Lutheri Confessionē sic scribit: Non equidem

dem ignoramus, quid in scholis sit traditū, corpus Christi nimirū in Sacramento nequaquā localiter contineri. Cæterum idem hoc quoq; longe lateq; patebit, & plus quiddā secum afferet. Si enim Christus corpus habet uerum, ubicunq; illud corporaliter instar corporis fuerit, ibi locum quoq; suum habeat necesse est. Et cum locus aliquis unicus, nō plures, sed unus duntaxat locus sit, corpus quoq; non nisi uno in loco esse poterit: siquidē corpus uerum illud esse fateri uelimus. Quod si autē hoc modo in cælis est, in terris certe esse non potest. Lutherus ergo hic quoq; sibi similis esse, ut antehac, deprehensus est, quod ea nimirū subinde nostris impingere conatur, quæ nullo ueritatis testimonio euinci & pbari possunt. Quod si uero hæc de alijs quibusdā ille pronūciauit, nihil id ad nos pertinere putamus, sed ipsis illud diluendū relinquimus.

Præterea illud quoq; Lutherus ait, Zuinglium *Nū Zuinglius absurdam de locali inclusionem secum habuisse, qua Christi corpus pane nequaquam cōtineri posse demonstrare uoluerit. sione disputationem* Ad hæc uero nos ad hunc modum respondemus. *cū Lutherus in Marpurgensi Colloquio huiusmodi propositionem admiserat, Corpus Christi in Cælo non est, sed non ut in loco. His uero Zuinglius sic instituit.* Lutherus respondit: Cum Christi corpus finitum esse agnoscas & fatearis Lutherus (illud enim paulo ante Lutherus admiserat) & omne quod finitum est, in loco sit: & Christi corpus non ut in loco præsens est, certe omnino non præsens est. Hæc inter multa

TRACTATUS

alia, quæ de Marpurgensi Colloquio per Zuingliū
 annotata & ab eodē relicta in nostras manus per-
 uenerunt, inuenimus: quibus per omnem modum
 ea quoq; consentiunt, quæ quidam ecclesiæ nostræ
 minister, uir eruditione & uitæ integritate clarus
 (qui & ipse cum Zuinglio Marpurgum profectus
 colloquio isti interfuit) eodem & loco & tempore
 consignauit. Et hic quidem omnium, qui uera ra-
 tione & fide præditi sunt, iudicio permittimus, q̄
 bona fide & quo nam ueritatis studio Lutherus
 hanc de Marpurgensi Colloquio mentionem con-
 tra eos qui iam uita defuncti sunt, introduxerit: qui
 certe si adhuc in uiuis agerent, Lutheri fraudes &
 improbitatem euidentius multo in lucem protra-
 here possent.

*De Zuinglij ad Regem Christianum libello: & quod
 Marpurg. Colloquij pactis steterit, nec ceu Sacramenti hostis
 obierit.*

*Libellus
 ad Christianum
 Regem,
 Christianus
 libellus
 est.*

Lutherus eam ob causam plurimū indī-
 gnatur, quod quidam è nostris Zuing-
 lij libellum ad Regem Christianum
 conscriptū, post illius obitum demum,
 ceu peculiarem quendā Zuinglianæ doctrinæ thē-
 saurum, in lucem emiserunt. Nos uero firma & cer-
 ta in Deum fiducia freti, omnes Christi fideles, qui
 libellum istum Christiana & ab omni affectuum
 tentatione libera mente perlegerunt, idem de illo
 nobiscum testaturos esse speramus: quod uidelicet
 singulare quoddam sit Christianæ doctrinæ pecu-
 lium, euidens item ac luce clarius specimen, quo
 Zuinglium

Zuingliū ab ijs fidei articulis, qui in Marpurgensi colloquio pie et Christiane conditi sunt, nequaquā defecisse, sed in fidei negotio uera & integra fide semper usum nihil prorsus dolo malo unq̄ egisse demonstratur. In libello enim hoc sacrosanctæ & catholicæ fidei nostræ articulos, de unica & indiuidua diuinitatis essentia, de sacrosancta trinitate, de Domino Christo, uero Deo & homine in una & indiuidua persona, ingenue & fatetur & exponit. In eodem hoc, omnes homines per peccati morbū corruptos, citra solius Christi intercessionem, ad uitam & iustitiam nequaquā peruenire posse docet. Præterea, quæcunq; de Christi conceptione & incarnatione, de eiusdem passione & morte, de ipsius deniq; resurrectione & ascensione, & omnibus alijs ad huius cognitionem pertinentibus, fides nostra catholica credere iubet, ea omnia in libello hoc paucis simul & orthodoxe ac Christiane comprehensa sunt. De Euangelio item, de fide, de bonis operibus, de fidelium meritis, de sancta ecclesia, de magistratu, & alijs huiusmodi æque necessarijs articulis, in eodem isto tam pie differit, ut nihil uel scripturæ authoritati, uel Marpurgensis conuentus articulis contradicat. De Sacramento quoq; paulo post commode & digne quid Zuinglius ibidem senserit, exponemus.

Præterea, quod Lutherus absurdas illas, ineptas *Turpes* & inciuiles fœdasq; dicendi formulas Zuinglium *immodeste* libelli huius authorem non obscure prodere scri- *dicendi for* bit, omnibus nobis, imò unicuiuis libelli istius *Le mula.*

TRACTATUS

tori, non potest non multū dolere. Norunt enim quorquor libellum istum uiderunt, Zuingliū tam in hoc quā alijs libris suis modestiæ semper studeisse, & de fidei negotio honeste, decēter, circumspēcte & citra omnem offendiculū occasionē disse-ruisse. Sed errat forsitan Lutherus, & sub Zuinglij nomine haud dubie de seipso ista loquitur. Neminem enim unquā mortaliū Luthero uel fœdius uel inciuius uel inhonestius, idq; præter omnes Christianæ modestiæ & sobrietatis terminos, in negotijs illibatæ religionis nostræ & alijs magnis & arduis disputationibus scripsisse, luce clarius constat, nec à quoquam etiam negari potest. In omnium enim manibus uersantur Lutheri Heinzius Anglicus contra Angliæ regē æditus: & alius nescimus quis Heinzius cum Meinziō quodam in spurco suo libro, quem Hans Worst appellari uoluit. Accedit his eiusdem contra Iudæos liber, ubi fœda & spurcissima quædam de Iudæorum Biblijs & literis, quas non legere sed uorare illi debeant, deblaterat. Extat præterea eiusdē Schemhamphoras liber prodigiosus, porcorum frequenti mētionē & olei ac sterquilini crebra et fœda cōmemoratione spurcus atq; fœtens, quem si fortē subulcus aliquis (non insignis huiusmodi animarum pastor) scripsisset, aliquam fortassis, quamuis non adeo splendidam, excusationem mereretur. Atqui non negamus quorundā peccata & scelera correptiones grauiissimas mereri: interim tamē qui sub Christi persona & nomine corripit, illud semper meminere oportet,

oportet, quid suam quoque personam deceat, quid denique plus offendiculi, quam emendationis pariat. Suum ipsius ergo finem inspiciat Lutherus: penes se enim, non in Zuinglij libello, absurda, fœda & inhonestas uerba reperiet: & in hoc sit, quo pacto fœdum illum & inciuilem orationis suæ genium tandem mutare & deserere possit. Huiusmodi enim dicendi scribendique formulis parum ædificare, plurimum uero offendere & incommodare poterit.

Immanissimum uero & atrocissimum crimen, cuius libellum istum Lutherus inculcat, illud est, quod Zuinglius non modo Sacramenti hostis esse perrexerit, sed in uniuersum gentilis uel Ethnicus factus sit. Et hæc quidem proprio testimonio per libellum hunc de seipso prodidisse, clamitat. Nos autem ex eodem libello isto euidentissimis locis & certis rationibus demonstrabimus, quod Zuinglius de Cœna Domini & Sacramentis omnibus, pie, orthodoxe & bene senserit simul & docuerit. Ipsius autem uerba huc ascribemus: ea sunt huiusmodi: Christum credimus uere esse in cœna, imò non credimus esse domini cœnam nisi Christus adsit. Confirmatur. Vbi duo uel tres fuerint in nomine meo congregati, isthic sum in medio illorum: quanto magis adest ubi tota ecclesia ei est congregata? Sed quod corpus eius ea dimensione edatur qua isti dicunt, id uero est à ueritate & fidei ingenio alienissimum. A ueritate, quia ipse dixit, Ego posthac non ero in mundo, & caro non prodest quicquam, ad edendum scilicet, isto modo quo Iu-

*Quomodo
Christus sit
in cœna.*

TRACTATUS

dæi tunc & nunc Papistæ putant edendum esse. A
 fidei autem ingenio abhorret, quia fides (loquor
 autem de augusta & uera fide) complectitur in se
 Charitatem & Religionem siue reuerentiam &
 uerecundiam. Quæ religio abhorret ab ista carna-
 li et crassa manducatione, non minus quàm quisq;
 abhorret edere amantiſſimum filium. Confirmat
 tur. Centurio, cuius fidem Christus supra Israelita-
 rum fidem prædicat, per fidei uerecundiam ad il-
 lum dicit, Domine non sum dignus ut uenias in
 ædes meas. Petrus autem, cum illum in captu pis-
 cium à se iubet exire, per timorem qui eum incesse-
 rat, ex eadem uerecundia, abhorret ab eius corpo-
 rali uisibiliq; præsentia. Constat igitur & mentem
 & fidem, hoc est ueritatem, quæ unica mentis lux
 est, & religionem qua Deum amplectimur, uene-
 ramur, ac deosculamur, abhorre à tam crassa man-
 ducatione, qua Capernaitæ & Papistæ sese perhi-
 bent edere corpus Christi. Nam iuxta Augustini
 sententiam, Capernaitæ cum dicerent, Quomo-
 do potest hic nobis carnem dare ad manducan-
 dum? & Nonne hic est filius Ioseph? putabant sibi
 offerri corpus ad edendum quomodo carnes à ma-
 cello eduntur, quomodo scilicet sensibile ante eos
 stabat, in sua specie ac proceritate. Papistæ uero
 quid aliud adfirmant cum dicunt ea magnitu-
 dine qua in cruce ac sepulchro pependit & iac-
 uit manducari? Quia ueritas & mens ab huius-
 modi manducatione abhorrent, Religio uero &
 fides sanctius obseruant & amplectuntur Christum

stum quam ut hac ratione cupiant mandere.

Adserimus igitur non sic carnaliter & crasse manducari corpus Christi in cœna ut isti perhibēt, sed uerum Christi corpus credimus in cœna sacramentaliter & spiritualiter edi, à religiosa, fideli, & sancta mente, quomodo & diuus Chrysoſtomus sentit. Et hæc est breuis summa nostræ, imò non nostræ sed ipsius ueritatis, sententiæ de hac controuersia.

Et hæc quidē omnia Zuinglij sunt, quibus suã de Cœna Domini sententiam exposuit: hæc nos libero fidei iudicio excutienda relinquimus, bona nimirum spe, ipsos de Zuinglio hac in re honestius multo, quam Lutherus fecerit pronūciaturos esse. Præterea eiusdē, quam de Sacramentis quoq; professus est, doctrinam ex eodem isto libello apponemus. Sic enim scribit: Quid autem? an ne sa-

*De sacra-
mentorum
uirtute &
efficacia.*

cramenta nullam habent uirtutem?
Virtus prima. Res sanctæ & uenerandæ sunt, utpote à summo sacerdote Christo institutæ & susceptæ. Ipse enim Baptismum non tantum instituit, sed & ipse quoque recepit. Ipse non tantum Eucharistiã celebrare iussit, sed primus celebrauit.

Virtus secunda. Testimonium rei gestæ præbent. Vniuersæ enim leges, mores ac instituta, aucthores suos initiãq; prædicant. Baptismus ergo cū Christi mortem ac resurrectionē significando prædicat, eas uere gestas esse oportet.

Tertia uirtus. Vice rerum sunt quas significam,

TRACTATUS

unde & nomina earum sortiuntur. Transitus autem præterito qua Deus filijs Israël pepercit, ante oculos poni non potest, sed Agnus eius rei symbolum uice illius proponitur. Sic & corpus Christi omniaq; in illo gesta cum oculis subiici nequeant, panis & uinum eius loco edenda proponuntur.

Quarta. Res arduas significant. Ascendit autem cuiusque signi pretium cum æstimatione rei cuius est signum. Ut si res sit magna, pretiosa, & amplifica, iam signum eius rei eo maius reputetur. Annulus reginæ uxoris tuæ, quo eam despondit tua maiestas, illi non auri pretio æstimatur, sed pretium omne superat, quantumuis si substantiam reputes aurum sit. Quia symbolum est mariti regis, unde & omnium annulorum ei rex etiam est, ut si quando mundum suum nominatim uocet ac censeat, indubie dicat, Hic est rex meus. Hoc est, hic est annulus mariti mei regis quo me sibi despondit. Hoc est symbolum indifunctæ societatis ac fidei. Sic panis & uinum amicitia illius quo deus humano generi per filium suum reconciliatus est, symbola sunt, quæ non æstimamus pro materia pretio, sed iuxta significatæ rei magnitudinem, ut iam non sit uulgaris panis, sed sacer: non panis tantum nomen habeat, sed corporis Christi quoque, imò sit corpus Christi, sed appellatione & significatione, quod recentiores uocant sacramentaliter.

*Nō nudus
panis ac uinum.*

Quinta uirtus est. Analogia symbolorum & rei significatæ. Habet autem Eucharistia duplicem analogiam.

analogiam. Vnam quæ ad Christum pertinet. Vt enim panis humanam uitam sustinet ac fulcit, ut uinum hominem exhilarat: sic destitutam omnî spe mentem solus Christus restituit, sustinet & lætificat. Quis enim ultra desperatione contabescat qui dei filium uideri suum esse factum? cum animo illum tenet ueluti thesaurum qui eripi non potest. quo uero impetrare omnia apud patrem potest. Alteram habet analogiam quæ ad nos pertinet. Vt enim panis ex granis multis fit, uinû uero ex multis acinis confluit: sic ecclesiæ corpus ex infinitis membris in unum corpus, una in Christum fiducia, quæ ex uno spiritu prouenit, coagmentatur & erigitur, ut sit uerum templum & corpus inhabitantis spiritus sancti.

Sexta. Auxilium opemq; adferunt fidei. Et *Sacramen*
hoc præ omnibus facit Eucharistia. Scis, ô Rex, *ta fidē ad*
dem nostram semper exerceri ac tentari. Cribrat *iuuant.*
enim cum apostolis nos satanas sicut triticum. At
qua nos arte petir? Domestica prodicione, per cor-
pus enim uelut per ueterem ac ruinosam muri par-
tem, ad motis ad sensus nostros cupiditatum scalis,
obruere satagit. Cum ergo sensus aliò uocantur
quàm ut aurem illi præbeant, iam minus procedit
eius consilium. Nunc autem in sacramentis non
modo negantur sensus satanæ suadelis, sed etiam
fidei manciantur, ut iam uelut ancillæ nihil aliud
agant quàm quod agit iubetq; hera fides, adiu-
uant ergo fidem. Sed palàm loquar. In Eucha-
ristia quatuor potentissimi, imò uniuersi sensus à

TRACTATUS

carnis cupiditatibus uelut uindicantur ac redimuntur & in obsequium fidei trahuntur. Auditus cum iam non symphonias cordarum diuersarumq; uocum harmoniam, sed cœlestem uocem audit, Sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum pro uita illius dederit. Adsumus ergo fratres ut pro ea in nos liberalitate gratias agamus. Ipsius enim filij iussu merito istud facimus. Qui iam immortuus hanc gratiarum actionem instituit, ut perpetuum amoris erga nos sui mnemosynum ac pignus relinqueret. Accepit autem panem, gratias egit, fregit, deditq; discipulis hæc sacra simul effatus de sacratissimo ore uerba, Hoc est corpus meum. Aequè & calicem accepit, &c. Cum ista inquam auditus accipit, an non totus consternatur & admirabundus in hoc unum quod prædicatur intentus est? Cum Deum audit, cum amorem illius, cum filium pro nobis neci traditum? At cum huc intentus est, an non idem facit quod fides? Fides enim est quæ Deo per Christum nititur. Auditus ergo cum ad idem spectat, iam fidei ancillarur, iam fidem non molestat suis friuolis istis cogitationibus ac studijs. Visus cum panem uiderat ac calicem, quæ uice Christi ut illius bonitatem ingeniumq; significant, an non & ille fidei obsequitur? Christum enim uelut ante oculos conspicit, quem mens eius inflammata pulchritudine deperit. Tactus panem in manus sumit, qui iam non panis sed Christus est significatione. Gustus Olfactusq; & ipsi huc aduocantur, ut odor

suauis

suavis sit dominus, quamq̃ beatus sit qui in illo
 fidit. Vt enim illi cibo gaudent & expergesunt, sic
 mens hunc cœlestis spei suauem nacta gustum ge-
 stit & exultat. Adiuuant ergo fidei contemplatio-
 nem sacramenta, concordant cum mentis studijs,
 quod aliâs citra sacramentorum usum non tanto-
 pere tantoq̃ fit consensu. In Baptismo, uisus, au-
 ditus, tactusq̃ aduocantur ad fidei opus. Fides
 enim, siue ecclesiæ, siue eius qui baptizatur, agno-
 scit Christum pro ecclesia sua mortem tulisse, resur-
 rexisse, ac triumphasse: idem auditur in baptismo,
 uiderur, ac tangitur. Sunt ergo sacramenta uelut
 frena quibus sensus, ad cupita sua excursuri, re-
 uocantur ac retrahuntur ut menti fideiq̃ obse-
 cudent.

Septima sacramentorum uis est. Quod uice iu-
 rificandi sunt. Nam & Sacramentum Latinis pro
 iureiurando usurpatur. Qui enim unis eisdemq̃ sa-
 cramentis utuntur, una eademq̃ gens ac sancta
 quædam coniuratio fiunt, in unum corpus, inq̃
 populum unum coeunt. Quem qui prodit periur-
 rus est. Populus ergo Christi cum eius corpus sa-
 cramentaliter edendo, in unum corpus coniungit-
 tur, iam qui perfidus est, atramen sese huic societati
 audeat insinuare, corpus Christi, pdit, tam in capite
 quam in membris. Quia non dijudicat, hoc est, nō
 tanti æstimat corpus domini, cum quod pro nobis
 ille tradidit, tum quod illius morte liberatum est.
 Vnum enim corpus cum cum ipso sumus.

Cogimur ergo uelimus nolimus agnoscere &

TRACTATUS

hæc uerba, Hoc est corpus meum &c. non naturaliter ac pro uerborum proprio sensu esse intelligenda, sed symbolice, sacramentaliter, denominatiue, aut *μυστικῶς*, hoc modo, Hoc est corpus meum, id est, hoc est sacramentum corporis mei, siue hoc est corpus meum sacramentale siue mysticum, id est eius quod uere adsumpsi mortisq; obiecti, symbolum, sacramentale & uicarium.

Ethæc quidem omnia ex Zuinglij libello adducere idcirco libuit, ut uel hinc, Zuinglium sacramenti hostem & prophanatorem nequaquam fuisse, sed uerum eiusdem cultorem & orthodoxum de eodem illo doctorem, in uera hac & sententia & doctrina pie quoq; & feliciter obdormiuisse, omnibus cõfiter. Videat ergo Lutherus, quo ore & quibus rationibus suam illam, qua in mortuos & innocentes nihilq; tale meritos grassatur, maledictionem, coram Deo & ecclesia uel defendere uel excusare possit.

Quod Zuinglius nequaquam gentilis factus sit. Et non omnes gentiles, qui extra Israelis reipub. absq; sacramentis è uiuis excefferunt, idcirco damnati sunt.

Zuinglius gentilis factus nõ est.

TRANSIMVS nunc ad alteram illam calumniam & immane cõuitium, quo Zuinglium Lutherus traducit, eum in uniuersum gentilem & Ethnicum factum esse dicens, eò quod impios Ethnicos (utpote Socratem, Aristidem, horrèdum illum Numantem, qui primus per dæmonis reuelationem, ut D. Augustinus de Ciuitate Dei testatur, idololatriã apud

Romanos

Romanos instituit, & Scipionem Epicureum) inter beatos numerauerit, Quorsum enim (inquit Lutherus) baptismo, Sacramentis, Christo & sacra scriptura nobis opus est, si Ethnici huiusmodi & beati & sancti sunt? Et quid nam aliud huiusmodi Ecclesiastes credere potest, quàm quod quilibet in sua fide & religione, imò idololatra quoque et Epicureus salutem & beatitudinem consequi possit? Et hæc quidem Lutheri est intentio.

Atqui poterat hoc potissimum loco cautius, modestius, humanius denique et minori cum offendiculo ista agere, nisi totus affectuū impetu raperetur. Nequaquam enim eius sententiæ Zuinglius unquam fuit, quod iuxta Mahumetanā opinionem unusquisque in sua religione, qualiscunque tandem illa sit, salutem possit consequi. Nunquam præterea docuit, quod idololatræ, Epicuræi uel quacunque alia impietate corrupti, quoad in impietate sua perseuerarint, salui fiant: uel quod aliquis citra Dei gratiam & misericordiam, proprijs uiribus uel qualiscunque religionis merito, extra Christum saluetur. Quapropter si Numa Pompilius aliqua uel societate uel pacto Saranæ addictus fuit, uel in ueneficis et diabolicarum artium exercitio in finem usque perseuerauit, non obscurum esset uidere, ipsum causa apud Deum iudicem cadere. Atqui huiusmodi Nulam Zuinglius sanctis & beatis nusquam adnumerat. Ceterum ex historijs colligi potest, Numam idololatræ non ita addictum uel immersum fuisse, sicut de ipso Varro (quem & Augustinus & La

Numa.

7. de Ciuit.

dei 34. 7

35. cap. Et

instit. 1. ca.

22.

TRACTATUS

stantius secuti sunt) prodidit. Plutarchus enim in
 uita Numæ, de eodem illa quoque tradit: Primum
 principium ille, neque sensui neque perturbationi sub
 iectum, sed mentem inuisibilem & increatam esse censuit.
 Hic autem Romanos prohibuit existimare imaginem
 Dei, aut hominis speciem, aut animalis habere for
 mam. Nec fuit apud eos uel picta uel quocumque
 modo efficta Dei species aut imago. Sed in prioribus
 centum & septuaginta annis templa quidem
 edificabant, sacraque tuguria erigebant: simulachrum
 uero nullum corporeum faciebant, nefas nimirum
 arbitrati deterioribus meliora assimilare, cum &
 Deus non nisi intelligentia percipi posse ipsis cre
 deretur. Et hæc quidem Plutarchi sunt, qui præter
 illa pacis quoque studium in Numa commendat
 quod uidelicet sectatus Romanos ab omnibus tur
 bis & bellis abstraxit, et nunquam non pacem
 concordiam & mutuum amorem fouit, sic ni
 mirum ut per annos regni sui quadraginta tres
 lida & secunda pax omnibus suis contigerit. Atque
 nemo nostrum ignorat, quid nam ipse Dominus
 de his, qui pacis & concordie studium sectantur
 plantantque, pronuntiet. Hæc ergo Zuinglius resp
 xit, sperans uidelicet, Dominum Deum, qui tantam
 nouitiam & gratiam Numæ lagiri dignatus fuerat
 eidem misericordiam suam nequaquam subdux
 se, sed abundantius multo contulisse et opulentius
 Præterea credibile est, libros per Numam conse
 ptos, tandemque aliquot post obitum ipsius sæculi
 (quemadmodum Augustinus ex Varrone prod

dit) Inuentos, Romanorum (qui tunc uiuebant) superstitioni & infinitæ idololatriæ ex diametro, quod aiunt, repugnauisse, ideoq; ab idololatriis Romanis igne esse crematos, ne ipsorum insignis stultitia & insania per uetustum illum regem Numam reprehensa in lucem protraheretur. De Socrate satis fausta & fœlicia ipse D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 3. tradidit. Et eundem illum hâc unâ ob causam Athenis damnatum cicutam bibisse ex fide dignis scriptoribus certo constat, quod de gentilijs Dijs & idolis minus honorifice sentiret, & uerum unicumq; Deum, cœli & terræ creatorem agnosceret, illumq; longe alijs, quàm Atheniensibus in usu essent, cultibus colendum esse doceret. Vbi non inepte sperare licet, Deum suam illam imensam misericordiam illi nequaquam negauisse, qui ueritati sese nunquam opposuit, quin potius illam, prout per Deum illi reuelata erat, firmiter amplexus tam ipsius quàm Dei causa necatus est. Aristides Ethnicorum humanissimus & optimus fuisse legitur, unde & nomen hoc non immerito consecutus est. Iustitiam, modestiam & temperantiam in omnibus suis gestis & dictis euidentissime exeruit: fide & beneficijs in patriam collatis eximius & clarus fuit: in exilio & çrumnis suis grauissimis insigni patientia & longanimitate claruit: inimicis suis et maleuolis nunquam malum malo compensauit, cum id posset maxime: sed & multa alia eisdem generis præclara facinora in uitæ suæ gestis inuenire licet. Zuinglius ergo huiusmodi uirtutes

Socrates.

Aristides.

TRACTATUS

non ex gentilitiæ mentis uoluntate (è qua nihil boni exoriri potest) profectas, sed diuinæ gratiæ fructus et operationes fuisse reputauit. Vnde eò quoque perductus est, ut clemētem illum & misericordem Deum se longe liberalius adhuc aperuisse & per gratiam suam, non sine Christi merito, eosdem salute uera coronauisse sperarit, quibus tanta prius suæ gratiæ specimina obrulerat. Atqui his rationibus ductus quosdam è gentilium numero, non Ethnicos & à Dei cultu fideiꝝ alienos, sed ut gratia Dei misericordia saluatos, inter beatos numerari posse existimauit.

*Scriptura
non omnes
gētes extra
Israelis
temp. con-
suetas dā-
nat.*

Præterea gentes, quæ ab Israelis repub. alienæ fuerunt, nequaquam ita strictè & absolute in scripturis damnantur, sic nimirum, ut omnes isti à salute exclusi sint, qui ante Christum natum nulli cum Iudaicis sacramentis communioni usi sunt. Illud quidem fatemur, sacramentorum huiusmodi contemptum perditionis causam ijs exitisse, qui cum Israelitæ essent, Sacramenta tamen diuinitus instituta impie contempserunt. Deus quippe singulare quodam gratiæ suæ beneficio sese Israeli reuelare uoluit: interim tamē gentes quoque non in uniuersum aspernatus, sed & his quoque seipsum aperire reuelareque dignatus est. Vbi cunq; uero Dei reuelatio cernitur, ibidem gratiæ quoque & fidei spes qua existit. Dominus enim apud Esaiam cap. 54. sic inquit: Quemadmodum pluuia aut nix de caelis descendit, & illò non redit, sed irrigat terram, & parere atque germinare eam facit: ita erit uerbum meum quod

quod exit de ore meo : non redibit ad me uacuum :
 sed faciet quæcumque uolo , & prosperabitur in his,
 ad quæ mihi illud. Porro Deum gentibus quoque,
 priusquam Christus nasceretur, sese aliquo modo
 reuelauisse, duplici argumento demonstrari potest.
 Primo, Paulus apostolus ad Rom. cap. 1. sic scribit: *Deus gentibus quoque*
 Palam fit ira Dei de cælo aduersus omnem impie- *in sese aliquo*
 tatem & iniustitiam hominum, qui ueritatem in *modo reue-*
 iniustitia detinent. Propterea, (id est, ideo hoc dico) *lauit.*
 quod id, quod de Deo cognosci potest, in ipsis ma-
 nifestum est. Deus enim illis patefecit, &c. Et cap.
 2. eiusdem epistolæ idem ait: Gloria & honor &
 pax omni operanti bonum, Iudæo primum simul
 & Græco. Non enim est personarum respectus
 apud Deum, &c. Quæ uerba D. Chrysostomus
 quoque homilia ad populum 12. de gentibus, qui
 ante Christum natum fuerunt interpretatur, & in-
 ter alia uerba euidenter simul & clare sic ait: Græ-
 cum hic uocat non idololatram, sed Deum qui-
 dem solum adorantem : Iudaicarum uero obser-
 uationum necessitati non deditum, sabbatismis di-
 co, circuncisioni & uarijs purificationibus, &c.
 Sed & Paulus in eodem capite pergit hoc modo:
 Nam cum gentes, quæ (scriptam illam & Iudai-
 cam) legem non habent, natura tamen quæ legis
 sunt faciant, eæ legem (scriptam) non habentes,
 sibiipsis sunt lex, qui ostendunt opus legis scri-
 ptum in cordibus suis, simul attestante illorum
 conscientia, & cogitationibus inter se accusanti-
 bus, aut etiam excusantibus, in die iudicij, &c. See

TRACTATUS

eundo, Deum compluribus tam ante quam ex-
 tra Israelis rempublicam seipsum reuelauisse, mul-
 tis simul & præclaris exemplis demonstratur, uer-
 pote uetustissimorum patriarcharum, qui quor-
 quot Abrahamæ tempora præcesserunt, cum incircum-
 cisi & Iudaicarum obseruationum (ut quæ non-
 dum institutæ erant) expertes essent, in fide tamen
 per Dei gratiam saluati sunt. Cum Abrahamo
 demum & semine eius fœdus & Testamentum in-
 stituitur, imò renouatur, & circumcisionis symbo-
 lum traditur. Interim tamen præter semen hoc
 scriptura plures alios ex uarijs & diuersis genti-
 bus commemorat, de quorum salute & beatitudi-
 ne optima quæque sperare possumus. Et horum
 quidem nonnullos hic quoque producemus. Mel-
 chizedech Iebusæus uel Chananæus erat, Abime-
 lech Philistæus. Sub Iosephi gubernatione non
 pauci Aegyptij haud dubie ueram fidem ample-
 xati sunt. Iob Idumæus, Iethro Madianita fuit. Ex
 Loth Ammonitæ & Moabitæ descenderunt. Ruth
 Moabitis, Rachab Chananæa. Regina Sabæ
 quam ad Solomonem profectam esse sacra histo-
 ria testatur, ex Arabia uel Meroë Aethiopica ori-
 unda fuit. Hiram cum Tyri rex esset, Solomoni
 in templi extructione non pœnitendo auxi-
 lio affuit. Naeman Syrus, & tamen Dei acceptus
 cultor extitit. Nineue Assyriorum metropolis un-
 cum rege suo Assyrio, Dei uerbo fidem habet. Ni-
 buchodonozorem item Chaldæum, Darium Me-
 dum, Cyrum & Darium Hystaspem Persas fuisse

*Gentiles
 sancti & fi-
 deles.*

legimus

legimus. Num ergo inter Romanos quoque & Græcos aliquot Dei amicos uel cultores fuisse absurdum purabimus? Non dubium certe est, quin Babylonica quoque & Græca Iudaici populi, qui in Oriente, in Aegypto & alijs finitimis regionibus dispersus fuit, captiuitas suos quoque fructus protulerit. Vnde D. Augustinus lib. de Ciuitate Dei 19. cap. 47. pie simul & orthodoxe sentit, non omnes gentes, quæ extra Israelis rempublicam fuerunt, damnatas esse, sed quod plures etiam ex gentibus ad ciuitatem Dei et populum Dei pertineant.

Hisce uero nec Christus annihilatur, nec Verbum & Sacramenta dissoluuntur uel abolentur. *Nemo ex gentibus extra Christum saluatus est.* Quicumque enim ex gentibus saluari sunt, non extra Christum, nec citra Dei reuelationem ac inspirationem saluari sunt. Nam omnis caro in primo parente Adam corrupta & damnata est. Quapropter extra benedictum illud semen, secundum Adamum uidelicet, nulla uel benedictio, uel uita, uel salus est. Vbicunque ergo benedictio, uita uel salus est, ibi per Dei gratiam, in benedictio femine, Iesu Christo nimirum, Dei filio, consistit atque perficitur. Porro, quod Verbum uel reuelationem attinet, Deus multiuarias & omnis generis rationes ac modos habet, quibus seipsum hominum animis & cordibus reuelare consuevit. Citra internam profecto & singularem quandam Dei inspirationem, Iob fortissimus ille patientiæ miles, splendidam illam confessionem

TRACTATUS

nequaquam protulit, qua & Christum, & peccatorum remissionem, & carnis resurrectionem, & uitam æternam hisce uerbis multo clarissimis confiteretur, ac dicit: Utinam scribantur mei sermones: utinam in libro exarentur, si loq; ferreo incidantur in plumbum aut saxum, quò perpetuo durent. Noui etenim quod uindex meus uiuit, & quod nouissimo (tempore) adhibebit uim suam pulueri. Postquam uero circundederint (Trinitas, nimirum) hoc (quod uidelicet nunc sum) mea cuncta spectabo Deum è carne mea. Quem ego mihi contemplantur, & oculi mei uidebunt, & non alius: quod unicum meum est desyderium. Quid uero his clarius dici poterat, de mortuorum resurrectione, peccatorum remissione, de Christo denique Domino nostro, qui propter humanæ naturæ, quam nobiscum communem habet, similitudinem uindex noster dicitur? Naaman Syro, ut ad ueri Dei cognitionem perueniat, per captiua ex Israelitarum finibus puellulam occasio offertur. Habet præter hæc angelos quoq; suos Dominus, quorum opera ad hominum ministerium uti consuevit. Sed & prophetas gentibus sua fata prædicere iussit, & Ionam ad Nineuitas ablegauit. Et ut paulò ante dictum est, multæ quæ ad salutem, id est ueritatis cognitionem perducere possent, occasiones p̄ Israelitici populi captiuitates & dispersiones gentibus oblatae sunt. Orientales Magos stella duce Berthehem usq; ad Christum Iesum peruenisse legitimus. Accedunt his Sibyllarum uatidici spiritus

2. Reg. 5.

(us)

nus, quarum ministerio Deus per uniuersum terra- *De Sibyllis*
 rum orbem inter gentes quoque aliquo modo ue- *& uaticis*
 ritatis cognitionem reuelauit. In Asia enim Sam- *nijs earum.*
 bethæ Persica, Erophyle uel Erythræa Chaldaea
 uel Babylonia, & cum his Phrygia & Helleston-
 tica floruit. In Africa ea, quam Libycam dixerunt,
 fuit celebris. Europa Samiam, Delphicam, Albu-
 meam, Cumeam & Amaltheam uel Cumanam
 habuit. Celeberrima ex his Erythræa, ex Chaldaeo-
 rum gente oriunda, exiit. Quæcunque uero per
 hanc simul & reliquas literis mandata ad nos per-
 uenerunt, nos breui compendio comprehensa pro-
 ponemus.

Vnus, inquit, Deus uerus est, cœli et terræ crea- *De Christo*
 tor. Hic filium suum, qui & ipse uerus Deus est, in *saluatore.*
 mundum misit, qui Verbo morbos curauit (præte-
 ritis autem pro futuris prophético more utuntur)
 mortuos resuscitauit, claudos, cæcos, surdos & mu-
 tos integritati restituit, uentorū procellas domuit,
 super aquarū planiciem ambulauit, & uulgi mul-
 titudinem mirifice pauit. Tradetur autem hic in
 impiorum manus, qui alapis cæsum conspuent,
 felle & aceto porum cibumq; eius miscebunt. Co-
 ronam gestabit spineam, totus calamitosus, miser
 & contemptissimus erit. Propter nos autem patie-
 tur, ut afflicto & mœrentibus spem faciat. Templi
 uelum scindetur, & meridiem per trium horarum
 spatiū tenebræ obscuraturæ sunt. Tertia die resur-
 get à mortuis, primitiæ resurrectionis à mortuis ad
 uitam. In consummatione sæculi cœlitus descen-

TRACTATUS

det ad iudicandum uiuos & mortuos. Impios quidem repulso tenebris & igni mancipabit, pios uero in uitam suscipiet, &c. Hæc & multa alia huius generis Sibyllæ literis mandata ad posteros transmiserunt: e quarum numero quæ Erythræa dicitur inter alia sic inquit: Phanaticam & mendacem me dicent: porro ubi hæc ut dixi euenerint, tunc demum mei recordabuntur, nec me mendacem amplius, sed magni Dei prophetissam fuisse sentient. Quam ob rem neminem esse existimamus, qui hæc tam manifesta & clara Sibyllis reuelata oracula ex diabolo profecta esse iudicare possit, cum per omnia diuinæ ueritatis præconibus prophetis consentiant. Quod si uero quis hæc, quæ de Sibyllis recitauimus, uel fabulosa esse putauerit, uel non tanta luce & euidencia ab ipse prædicta esse suspicetur, Augustini Steuchi de perenni philosophia libros uideat, Lactantium item lib. 4. & 7. & Augustinū de Ciuit. Dei lib. 19. cap. uigesimaltertio. Veteres Christiani enim Sibyllinis, ut ueris ac fide dignis, testimonijs usi sunt: quamuis interim prophetarum oracula (ut par est) apud illos quoque maiori in pretio fuerint.

Iustinus

Martyr de

Sibyllis.

Iustinus sanctus ecclesiæ doctor & martyr Christi *Ἰουστίνος*, id est, admonitorium ad Ethnicorum libellum olim conscripsit, ad Christi & scripturæ sacræ fidem illos adhortans, in quo inter alia sic ait: Itaque uiri gentiles, assentimini uenustæ isti antiquissimæq; Sibyllæ, cuius uolumina toto terrarum

rum

rum orbe asseruari contigit: quæ superne afflata oraculis uos erudiet, quod qui dicuntur, Diſ non ſunt. De Saluatoris autem noſtri Ieſu Chriſti futuro aduentu, & de his omnibus quæ iſ facturus eſt, manifeſte prænunciat, &c. Hæc Iuſtinus. Et hæc quidem de Verbi reuelatione, quæ de Chriſto quoque inter gentes aliquo modo olim uulgata eſt, licet propter illorum cæcitatē & contemptum (quo reuelatam ſibi ueritatē negligentius receperunt) non uſque adeo clara & euidentis fuerit, quàm quod Paulus ipſos ante Chriſti aduentum abſque Deo ſimul & à teſtamento alienos in tenebris & ignorantia oberrauiffe ſcribat. Quem admodum apud Iſraelitas quoque in plena prophetarum copia multum ignorantie & cæcitatē uidere licuit. Sed & Chriſto iam incarnato & in mundo uerſante, uniuerſa illa ſalutis reuelatio tam apud Iudæos quàm gentes, iuxta Ieremiæ uaticinium, clariuſ perfectiuſq; prædicata eſt: cum tamen ne ſic quidem apud omnes fidem inueniret & recepta ſit.

Ex eo uero, quod quorſdam gentilium ſaluatos *Sacramen* arbitramur, non illud colligitur, quod *ta gentiliuſ* ta quæ ſingulari illi Dei populo inſtituta & *ſalute non* dita fuerunt, idcirco abolita & ſublata ſint. *Ba=* *exinaniuſ* *tur.* Ba= ptiſmum & Sacramenta, quorum Lutherus *tur.* miniſtrabit, tunc temporis nondum inſtituerat Dominus. Alia tunc in uſu erant, utpote circunciſio cum nonnullis alijs. De circunciſione autem Paulus ſic ſcribit: Circunciſio quidē prodeſt ſi legem ſeruaris.

TRACTATUS

Quod si transgressor legis fueris, circumcisio tua in
 præputium uersa est. Ergo, si præputium iustifica-
 tiones legis seruauerit, nonne præputiū illius pro
 circumcisione imputabitur: et iudicabit quod est ex
 natura præputium (id est, gentilis) si legem serua-
 uerit, te qui per literam & circumcisionem trans-
 gressor es legis. Non enim ea quæ in manifesto
 sit carnis circumcisio, circumcisio est, sed circumcisio
 cordis circumcisio est, quæ spiritu constat, non li-
 tera, &c. Et his quidem uerbis Paulus circumcisio-
 nem in Israelitis nec soluit, nec abrogat: interim
 tamen gentiles non damnat, qui incircuncisi qui-
 dem, id est, Iudaico Sacramento initiati nequa-
 quam erant, pie tamen & sancte per diuinæ gra-
 tiæ uirtutem & opem uiuebant. Præterea luce cla-
 rius constat, salutem uel beatitudinem Sacramen-
 tis minime alligatam esse. Et ab eo tempore, quo
 baptismi & cœnæ symbola per Christum Domi-
 num instituta sunt, non paucos uere fideles Chri-
 sti cultores in desertis hinc inde oberrantes sine
 Dominicæ cœnæ communionem feliciter obdor-
 miuisse, manifestum est. Quidam in grauissimis
 illis per Romanos imperatores excitatis persecu-
 tionibus nondum baptizati martyrij coronam ad-
 epti & propter Christum occisi sunt. Et bona spes
 est complures etiam hodie uere Christianos ho-
 mines apud Barbaros, Tartaros, Aethiopes, In-
 dos & Turcas sub grauissimo persecutionis & ser-
 uitutis iugo absque omni Sacramentorum usu. &
 sancte uiuere & feliciter in Christo mori. Quo &
illud

illud facit, quod à D. Augustino Quæst. super Leuiticum s. 4. proditum est, quibusdam nimirum inuisibilem sanctificationem sine uisibilibus sacramentis affuisse, inter quos & latronem cum domino crucifixum cõnumerat. Addit uero: Nec tamen ideo sacramentum uisibile contemnendũ est: nam cõtempтор eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Quod ipsum & nos hoc loco testatum uolumus, nostram uidelicet sententiam nequaquam eò tendere, ut Christi Sacramēta aliquo modo uel extenuentur uel tollantur penitus. Vbi enim diuinarum institutionum & Sacramentorum contempus et spontanea, imò impia, eorundem negligentia regnat, ibi non magna de fide, interna gratia & spiritus integritate spes esse potest. Christo absolutissima spiritus perfectio adfuit, nihilominus tamen in Iordane baptizatur. Eunuchus ille Aethiops Christo fidem habet, & Cornelius spiritu sancto donatus legitur: interim tamen uterq; externum etiam aquæ baptismum accipit. Apostoli firma & excellenti in Christum fide erant præditi, spiritali fidelium cibo nunquam destituebantur, interim tamen externam quoque Dominicæ cœnæ celebrationem obibant. In ecclesia ergo Sacramenta iuxta Christi institutionem ab omnibus ijs, qui uere Christiani salutem consequi cupiunt, & accipi & dari debere credimus & docemus. Quapropter quæcunq; hætenus diximus, propter eos dicta sunt, quibus uel ante Christum incarnatum Sacramenta nulla instituta fuerunt, uel post Chris-

TRACTATUS

si tempora nulla offeruntur, nullo tamen horum contemptu, sed necessitate, quò minus illis communiticare possint, impeditis.

Itaque, cum diuina scriptura citra omnem Christi abnegationem, & citra omnem uel Verbi uel Sacramentorum annihilationem aut contemptum, gentiles ab externa Israelis republica alienos, nequaquam absolute & striete condemner, sed & plures eorum (quorum numerus soli Deo notus est) sanctos & beatos pronunciet, modestius certe & ciuilius Luthero hic quoque pronuncian- dum erit de eo, quod Zuinglius gentiles nonnullos sanctos & beatos adnumerandos esse censuit: cum uidelicet non nisi præstantissimos quosque & iustitiæ summos cultores ex eorum numero producat, & per hos omnes eos intelligi uoluerit, qui per gratiam Dei in Christo saluati sunt. Zuinglium enim non Christum euacuare, nec quenquam absque Dei gratia uel extra Christum beatum dicere, ex ipsius Originali peccato libello euidentissime colligi potest, in quo sic ait: Qui scimus, quid fidei quisque in corde suo Dei manu scriptum teneat? Senecæ uel sanctissimi fidem, quam epistola ad Lucilium præcipit, quis non admiretur? cum ait: Sic certe uiuendum est, tanquam in conspectu uiuamus: sic cogitandum, tanquam aliquis in pectus intimum prospicere possit, & potest. Quid enim prodest homine aliquid esse secretum? Nihil Deo clausum est. Interest animis nostris, & cogitationibus mentis interuenit. Sic interuenit dico, non tanquam aliquando

*Zuinglius
ipse suam
sententiam
declarat.*

aliquando discedat. Hæc Seneca. Quis quæso hanc fidem in cor hominis huius scripsit? Neque quisquam putet ista in euacuationem Christi tendere, ut quidam nos insimulant: amplificant enim illius gloriam. Per Christum enim accedere oportet, quicumque ad Deum ueniunt, de qua re paulò post. Vnde socerum Moïsis ne suspicamur quidem alia uia, quàm quæ dicit, Ego sum uia, ueritas & uita, ad Deum peruenisse: qua & Moïses & omnes uenerunt. Et hæc quidem omnia Zuinglij sunt.

Porro, si Zuinglius idcirco totus Ethnicus uel gentilis factus est, quod quosdam è gentiliū numero (propter Dei gratiam, non ideo quod gentiles uel fuerunt uel esse perrexerunt) inter eos qui in Christo saluati sunt numerauit, qualem quæso ipsum Lutherū factum esse dicemus, qui & ipse gentiles aliquot, ab Israelis repub. alienos, per **FORTUITAM** Dei misericordiam sanctos et saluatos fuisse tradidit. Quod si hoc dogma Lutherum gentilem reddere nõ potest, certe nec Zuinglius idem docendo gentilis factus est. Constat ergo, Lutherum affectuum impetu ductum & abreptum longe alium se gerere, quàm huiusmodi uirum decere possit. Porro si quis hic nobis diffidens Lutherum id nunquam docuisse putauerit, is ea quæ ex ipsius libris modo producemus, testimonia audiat. Primo etenim anno à nato Christo 1528. homiliae aliquot in *Genesim* à Luthero conscriptæ sunt & editæ: & in caput illius uigesimum scri-

Ipsæ Lutherus quoque gentes non in uniuersum damnat.

TRACTATUS

bens uerum disputationis huius caput ac fundamentum, ut & Zuinglius, præmittit, nullam uel
 delictet extra Christum opem esse, & sine Christo
 neminem saluari posse. Deinde singulorum iude
 cius excutiendum relinquit, num Abimelech
 hoc enim Philisteorum rege eo in loco disputat) u
 re sanctus fuerit, uel in eo dūtaxat, quod circa Ab
 hæ uxorem contigit, facinore. Postea non nihil pe
 gens, sic inquit: Illud enim negari non debet, sæpe
 numero scilicet inter gētes quoq; uere sanctos (u
 integros. Christianos fuisse: qualem & Nabuch
 donozorem regem & Naeman Syrum fuisse leg
 mus: qui & ipsi, & plures alij gentilium uiri sancti
 fuerunt. Credibile ergo est, hunc quoq; (Abime
 lech nimirū) fidelem fuisse. Noli enim rem leuem
 aut ridiculam putare, sicubi Deus tantam gratiam
 exhibet, quantam huic Regi contulit, sic nimirum
 ut illum conueniat, illi sese reuelet, illi colloquatur
 & ne damnum aliquod incurrat, præmoneat. Vi
 rum certe non uulgarem fuisse oportuit. Gentile
 suæ ipsorum rationi permittit. Si uero alicui tantam
 familiaritate sese coniungat, hoc quasi signo pro
 dit, se illius uitam uigilanti oculo inspicere, &
 eundem coram se in aliquo precio haberi. Gen
 tiles certe non ita prorsus reijci debent, qui Iude
 vicini in illorum confinijis habitauerunt: eò quod qu
 dam ex ijs quoq; sancti fuerūt, quales & Regina
 Sabæ & Hiram regem Tyri fuisse legimus. Et post
 lo post: Velim equidē diuinam gratiam ad gentes
 quoq; extendi, & magni beneficij ac gratiæ locum
 ducendum

ducendum esse existimo, quod ipse Dominus illum
 admonere & ipsi apparere dignatur. Secundo, idem
 Lutherus in cap 4. Geneseos in enarrationibus an-
 no 1544. æditis sic scribit: Valde credibile est, quod
 multi ex posteritate Cain saluati sint, qui se coniun-
 xerunt cum uera ecclesia, Sicut postea apud Iudæos
 etiam locus fuit profelytis & gentibus. Sic ualde
 dura lex fuit, ne quis ex Moabitibus & Ammonitis
 adhiberetur ad ecclesiasticas operas. Et tamen mul-
 ti tum Ammonitæ tum Moabitæ saluati sunt, qui
 uenerunt ad reges Iuda & seruiuerunt eis. Sic Ruth
 mater & proaua Saluatoris nostri, fuit ipsa quoque
 Moabitibus. Hæc fuit, ut sic uocem, fortuita misericor-
 dia, non certificata prius per promissionem. Sic Na-
 aman, sic rex Niniuitarum, sic Nebucadnezar et Euil-
 merodach, & alij ex gentibus fortuita misericordiam
 saluati sunt. Non enim, ut Iudæi, habebant promif-
 sionem de Christo. Rursus in eodem libro, folio
 4. idem Lutherus etiam hoc ait: Etsi enim soli Iu-
 dæi habebant gloriam huius seminis & promissio-
 nem (secundum Psalmum 147. Non fecit taliter o-
 mni nationi) tamen gentes habuerunt, ut sic dicam,
 ius mendicandi, & consequebantur idem benefi-
 cium propter misericordiam Dei, quod Iudæi pro-
 pter ueritatem seu promissionem Dei habebant.
 Et hætenus Lutheri uerba recensuimus. Quem ue-
 ro tam hebetis ingenij hominem dabimus, qui non
 intelligat, quam misere affectuum turbinibus agi-
 tata Lutheri causa periclitetur? Zuinglius eodem fe-
 re modo, quo & Lutherus, de gentium salute disse-

TRACTATUS

ruit: id tamen ea animi amarulentia iste excipit & ea malignitate (quemadmodum supra dictum est) interpretatur, quasi hanc unam ob causam Christianæ fidei desertor totus in Ethnicum uel gentilem degenerauerit, cum tamen idem Lutherus gratiam ad gentes quoque extendi uelit. Quid multis? Zuinglius disertis uerbis illud confessus est, quod non nisi per Christum Iesum saluati sint, quicumque gentium salutem sunt consecuti. Lutherus autem non nihil obscurior hic, per fortuitam Dei misericordiam illos salutem inuenisse asserit. Hæc ergo fidelium iudicio examinanda relinquimus.

Vt Lutherus post Marpurgenſis Colloquij pactum et conditiones sese nec pacificum nec amicum præbuerit.

BERGIT deinde in Marpurgenſis Colloquij mentione Lutherus, sic dicens. In Sacramenti negotio minus conueniri potuit, quæ tamē pugna ea conditione dirempta est, ut utraq; pars se alteri amicam præbere, & ab acerbo illo & acri contētiōſorum librorum ſtilo ſibi temperare deberet &c. Quam egregie uero Lutherus ab acerbis illis & amarulentis ſcriptis ſibi temperauerit, ex ijs libris facillime intelligi potest, qui poſt Marpurgenſis Colloquij conuenſiones ab ipſo ſunt æditi. E quibus aliquot (quorum nim omnia enumerare poſſet) testimonia hæc

Luth. ſana producemus, ut quicumque uolet de ijs iudicari possit.

ricos ſedi-
bus pellere Anno poſt natum mundi ſaluatorem 1532. ad
ſuadet. luſtrifſ. principem D. Albertum Marchionē Branden-

denbu

denburgensem & Prussiae ducem epistolam typis
 excusam Lutherus scripsit, in qua post multa in fa-
 naticos & sectarum studiosos spiritus iactata con-
 uicia, tandem illud apud Principem precibus & ad-
 monitionibus impetrare cupit, ut & nos & doctri-
 nam nostram deuiter, & intra ditionis suae limites
 serpere nusquam patiatur. Ipsum enim, si istiusmo-
 di spiritus admitrat uel ferat, conscientiam suam im-
 mani scelere aggrauaturum esse, sic ut nunquam
 forsassis illam pacare rursus liceat. Quoniam uero
 unicus epistolae illius finis & scopus hic erat, ut Illu-
 strissimus Princeps omnes eos agro & ditione sua
 pelleret, qui Lutheri doctrinam minus reciperent,
 nos quoque illorum ærumnas miseri ad eundem
 Principem unanimi consilio literas dedimus, hu-
 militer nimirum hoc unum precari, ne quid seue-
 rius in eos, qui nostram, imò orthodoxam fidem se-
 querentur, statueret. Et licet tunc quoque Lutherus
 nos immanibus conuitijs obrutos, in uniuersum
 abijceret, nos tamen illum nec damnandum nec
 abijciendum esse censebamus, nec conuitijs conui-
 tia referebamus. Testantur hoc ipsius epistolae no-
 strae uerba, quæ in hunc modum ad Principem scri-
 pta sunt: Lutheri famam ac nomen nullo modo hi-
 sce nostris uel eleuare uel extenuare cupimus: I-
 psam sane eximium Dei ministrum agnoscimus,
 fatemur quoque Deum illius opera usum multos &
 eximios fructus in uniuerso terrarum orbe pro-
 tulisse. Hoc unum uero illum admonemus, ut se
 hominem esse agnoscat, & quod non omne illud

Kottens-
 geister.

TRACTATUS

Spiritus fit, quod ab ipso scribitur uel dicitur & agitur, quod denique errare possit, & ne suos in opere Dei conseruos in uniuersum contemnat et rejiciat. Nam & Petrum post acceptum iam spiritum errauisse, & Pauli correptionem patienter tulisse constat. Nequaquam enim conuenit, ut carnem pro spiritu uenditemus. Saul à Domino electus erat, & tamen in multis errauisse legitur. Similiter & Dauid uir iuxta uoluntatem Dei celebris, qua ratione ad uerum suum spiritus fucos uelare poterit? Eniurantes quoque fidus ille in domo Dei seruus uacillare & impingens errauerit. Lutherum ergo precamur ut nos fratres suos agnoscat, se à nobis non separet, nos non in uniuersum abijciat: omnem de nobis charitatis & pacis spem illi pollicemur, ipse solummodo agnitam ueritatem nos deserere ne cogitaret. &c. Amica hæc & placida ad Illustrissimum principem responsio, eodem anno scripta & missa est: sed apud Lutherum uero tantum (si Dijs placet) effectus ut indies inhumanior, arrogantior & insolentior factus sit. Anno enim proxime sequenti ad Francfordienses, ad Mœnum sitos, epistolam typis excusam dedit, in qua præter omnem modum contumaciatur & furit. Inter alia certe sic scribit: Quisquis Ecclesiasten uel parrochum suum Zuingliani dogmatis sectatorem & doctorem esse certo nouerit ipsum deuitare debet, & per omnem uitæ cursum potius à sacramenti communione abstinere, quam ut ab illo suscipiat, imò moriendum potius & extremam quoque sibi ferenda esse putabit. Et paulo post etiam

etiam hoc addit: Ab officio & suggestu repellendi
 et ditione eijciendi erāt isti homines. Ad quid enim
 profunt horrenda illa * præstigia, quibus populū
 docere student, cū interim nihil diserte enunciant,
 * sed in tenebras plus quā Cimerias illum ab-
 ducunt. Præterea eodem loco fanaticos illos (Suer-
 meros enim dicit) archidiabolos esse clamitat: sed
 & distinguit inter hos, duo ipsorum genera con-
 stituens: quosdam enim crassos esse dicit, Tropi-
 stas nimirum & Figuristas, alios præter hos, bilin-
 gues hypocritas. Ibidem etiam sic pergit: Quod si
 ecclesiastes tuus tibi suspectus fuerit, ipsum libere
 accedas uelim, uel misso aliquo internuncio signi-
 ficanter hoc tibi expedire iube, quid nimirum hoc
 esse dicat, quod ipse manibus suis tibi porrigit, &
 tu ore tuo excipis: omissa interim quæstione hac,
 quid animus interne uel credat uel non credat.
 Hoc unum simpliciter respondeat, quid nimirum
 manus & os accipiat. Quod si fanaticus uel Suer-
 merus est probus & integer, qui aperte tecum age-
 re uelit, sic responsurus est: quod nimirum nudum
 panem & uinum tibi porrigat, in quibus interim
 Christi corpus & sanguinem considerare & illi
 credere debeas, &c. Quod si uero quidam ē circu-
 latorum numero fuerit, qui * occultius & fraudu-
 lentius hic agunt, † incertum quiddam & ambi-
 guum dicens & dogmatis sui pulmentum incer-
 tis labijs hinc inde uoluens tandem salinam suam
 sic expuet: Sufficit equidem ut illud corpus cre-
 das, quod Christus hic intelligit, &c. Atqui hic nō

Gougel
 spil.

Wysend
 sy ins
 finster
 loch.

Fanaticos
 rum duo
 genera.

Vnder
 dem hüt
 lin spr
 lend.

† Num
 mum.

TRACTATUS

Den pry *decet pulmentum in ore tanta cum ambiguitate
im mau uoluere & reuoluere ac nihil certi pronunciar
v̄mwerf Nequaquam ita docendum est, Crede corpus
fen oder quod Christus intelligit. Pulmentum hoc seme
welzen. expuendum, omnis ambiguitas tollenda & liber
 ac aperte dicendum erit, Num ore suo nihil aliud
 præter panem & uinum accipiat. Quomodo enim
 corpus illud credere debeat, quod Christus intelli
 git, in suggestum uel aliud tempus reseruandum
 est. Hic illud expediendum erit, quid panis & uinum

Im fact num sint in Sacramento, nec illum *obscuris huius
verkouf iusmodi inuolucris uenditare oportet. Hic enim
fen. nihil occultius & fraudulentius agere, nec etiam
Maus in tenebris *micare conuenit.

fen. His & alijs huius generis ineptis & impurijs
 epistolis Lutherus nondum contentus, nec etiam
 adhuc animi sui impotentis furorem ac odium ad
 uersus complures sanctas ecclesias earundemq; mi
 nistros testinguere potuit. Nam alium illico
 brum de Missa priuata & sacerdotum consecratio
 ne anno 1534. in lucem emisit, in quo inter multa
 alia sic ait: A me ipso hic exordiri & confessio
 lam aliquam facere institui. Quondam intempe
 sta nocte e somno euigilaui, & mox Satan huius

Satan cū modi disputationem in animo meo (quemadmo
Luthero di dum scilicet multas noctes mihi satis amarulen
sputat. tas & acerbis reddere ille nouit) mecum instituit.
 Audis ne excellentissime Doctor: Num ignoras
 te quoque per annos quindecim priuatas Missas
 quotidie ferè celebrasse? Quid uero, si Missis huius
 modi

modi meram idololatriam exercuisses, & nō Chri-
 sti corpus & sanguinem, sed nudum panem ac ui-
 num illic & tu adorauisses & alijs quoque exhi-
 buisses adorandum? Respondebam sic: Atqui sa-
 cerdos sum ad istud muneri consecratus, qui &
 chrisma & consecrationem ab episcopo olim ha-
 bui: præterea omne hoc ex meorum iussu & obe-
 dientiæ debito per me factum est. Cur ergo non
 consecrauissem, cum uerba ipsa diligenti studio
 pronunciauerim & summa qua potui deuotione
 in Missis celebrandis usus sim? Vere equidem hoc
 dicis (respondit Satan.) Sed & Turcæ & Ethnicî
 omnes quæcunque in templis suis agunt, ex iussu
 & studiosa obedientia facere solent, &c. Hæc illo
 dicente sudor obortus est, & cor mihi tremere &
 subsultare cœpit. Diabolus sua argumenta fortiter
 figere & urgere nouit. Voce quoque graui & forti
 uritur. Nec longis & multis meditationibus di-
 sputationes istiusmodi transiguntur, sed momen-
 to uno & quæstio & responso absoluitur. Sensi
 equidem & probe expertus sum, quam ob causam
 illud nonnunquam euenire solet, ut sub auroram
 quidã mortui in stratis suis inueniantur. Corpus
 ille perimere uel iugulare potest. Nec id modo,
 uerum & animã disputationibus suis ita urgere &
 in angustum coarctare nouit, ut in momẽto quoq;
 illi excedendũ sit, quò sanè me quoq; nō semel tan-
 rum non perpulit. Deinde eodẽ loco etiã hoc addit
 Lutherus: Credo equidẽ, quod Emserus & Oeco-
 lampadius, ac alijs horũ similes, istiusmodi ignitis

TRACTATUS

**Kurtz
wylig.**

Satanæ telis & hastis confossi subitanea morte perierint. Nemo enim mortalium citra singulare Dei auxilium ac robur illas sustinere potest. *Iucūdum equidem sese disputando præbet, scilicet. Breuibus enim transigit omnia, nec diu moras neçtit, si quidem uirum solitarium domi suæ inuenerit, &c.

Hæc Lutherus: ex quibus aliud colligi non potest, quàm quod Oecolampadius subitanea morte sublatus, & per Satanæ fraudes, tentationes, uires & ignita tela interemptus sit. Et hic Lutheri sermo per totam legitur Germaniam, & cum multi quæcunque à Luthero dicuntur, reuera sic gesta esse credant, apud multos quoque illud iam conclusum & receptum est, D. Ioannem Oecolampadium subitanea morte & quasi ab ipso diabolo occisum occubuisse. Quæ opinio postea apud multos simplicioris ingenij homines doctrinam quæ nostram suspectam & inuisam reddit. Inter cetera tamen nihil ultra dicemus, quanta cum iniuria Lutherus Oecolampadium, fidelem illum Christi ministrum, Emsero insigni illi euangelicæ ueritatis persecutori coniungat: quanta etiam cum uanitate & offendiculo coram infirmis de Satana & uiribus uel potentia ipsius disputet, quàm horrendum denique & ab omni Christianæ fidei consolatione alienum illud sit, quod de multis uere pænitentibus, qui subito sed fœliciter satis beateque exspirantes sub auroram in stratis suis mortui reperiuntur, scribit ac differit. His, inquam, ommissis omnem de Oecolampadij obitu historiam simplicitate ac ueritate

ac uere contra uanissimam illam Lutheri calum-
niam, qua optimum uirum ubique locorum infamem reddere studuit, apponemus: ut uel hinc, qui
Luthero nimium tribuere solent, liquido colligere
possint, quod nō omne illud, quod ille tradit, citra
omnem inquisitionē pro uero, certo ac solido re-
cipi debeat.

D. IOANNES OECOLAMPADIUS, P. *De obitu*
M. inclytæ Basileæ fidelis pastor et orthodoxus do *D. Ioan.*
ctor, nec subitanea nec misera morte obiit, nec a *Oecolampadij.*
diabolo iugulatus expirauit, sed cum per dies ali-
quot decubuisset, sæliciter obdormiuit. Priusquam
uero decumberet, diu ante corporis ægritudinem
sensit, nec tamen ideo aut concionari, aut præle-
gere, aut lucubrari desijt. Vbi uero decumbere co-
actus est, diebus plus quindecim decubuit. Medici
summo studio & cura, idq; à Senatu iussi & admo-
niti, illi assuerunt. Interea quantum amicorum in
urbe fuit, ordinum quidem omnium, utpote de
Senatu optimus quisque, de doctorum numero
& plebe illum inuisere cœperunt, quos omnes hu-
maniter acceptos & pijs consolationibus confir-
matos dimisit. Vbi uero decimusquartus ab eo
quo decumbere cœpit tempore dies illuxisset, &
naturæ uires deficerent, ut extremam fati sui ho-
ram non usque adeo procul abesse non obscure
sentiret, parochos, doctores & ministros Basilien-
sis ecclesiæ conuocauit. Eos cum ad ipsum con-
uenissent, in uera fide confirmauit, charitatis stu-

TRACTATUS

*Protestatio
Oecolampadij
ante obitū
facta.*

Psal. 51.

dium commendauit, & ut fortes & in Christiana ueritate constantes esse pergerent, hortatus est. Inter alia uero hæc quoque dixit: Corruptæ ueritate scelus, quod nobis imputatur, nihil moror. Superbeo iam bona per gratiam Dei conscientia tribunal Christi, hic liquidum erit, Ecclesiam per nos non esse seductam. Cuius quidem sententiæ confirmationisq; nostræ testes uos relinquo, & ipse hoc extremo spiritu confirmo. His dictis omnes ministros accedere iussit, ut dextris datis ecclesiæ curam bona fide suscepturos esse pollicerentur. Postridie, quæ iam quindecima dies fuit, liberorum & uxorem in conspectum duci iussit, quibus ubi ualedixisset, uxorem, ut liberorum curam gereret, & in pietatis ac religionis studio educaret, hortatus est. Vbi uero crastina quoque, quæ decimum sextum & fatalem diem sanctissimo uiro adueniebat, aurora oriri cœpit, celeberrimam illam Davidis pro peccatis deprecationem integram à principio ad finem ductis ab imò pectore pijs gemitibus palàm omnibus peregit. Interea temporibus adfuerunt decem ex fratribus, in genua circa lectulum deuoluti sublatis omnes in cœlum animis & manibus. Postquam Psalmum graui & difficili sermone totum absoluit, & ultima iam uerba portio superesset, ultimam uocem, SALVAME CHRISTE IESU, ædedit. Et paulo post spiritum creatori reddidit, tanta animi per omnia lenitate, tam certa in Christum Dominum fiducia

ducia, ut quotquot praesentes erant, singularem inde animi fortitudinem, certissimam fiduciam & insignem in Deo tranquillitatem perciperent. Et postquam uita hac defunctus esset, magno & publico luctu ad sepulturam elatus est, ipsum funus tota ciuitate & omnis ordinis hominibus comitantibus. Viuunt etiam nunc Basileae multi & fama & uirae integritate praecleari uiri, qui haec (ut breuissime modo exposuimus) sic reuera gesta esse testari possunt. Extat praeterea Oecolampadij obitus optima fide conscriptus & in lucem editus per pientissimum doctissimumq; uirum, Simonem Grynæum, Basiliensis ecclesiae professorem, fratrem nostrum dilectissimum, qui omnium quae scripsit ipse & auditor & spectator praesens adfuit, & quia haec omnia coram uidit, publico scripto ueritati testimonium maximas ob causas ferre uoluit. Quod si hic Oecolampadij obitus Lutherum non latuit, nihilominus tamen hoc malignum commentum suum per uniuersam Germaniam longe lateq; diffudit, periculum certe est, ipsum hoc ex nullo bono spiritu hausisse, sed illius potius instinctu scripsisse, qui tunc temporis disputationem cum illo instituit, & quantum ex hoc eius facinore iudicare licet, Lutherum disputando superauit. Quod si uero ex aliorum rumoribus aut scriptis illud didicit, & is se nisi posse existimamus incerta fama falsus tam foedam calumniam defuncto iam intemuit, facinus

T R A C T A T V S

indignius certe & hoc est, quàm quod Lutherum
 decere, aut à quo se digne purgare possit. Sed &
 aliàs optimum uirum D. Ioannem Oecolampar-
 dium, uitæ sanctimonia & eruditione excellen-
 tissimum, Lutherus tam in hac sua Confessione,
 quàm alibi, inhonestius simul & inciuilius tracta-
 re solet, quàm ulli honestatis & modestiæ aman-
 tes (utcunque Lutherani nominis studiosi admi-
 ratores) æqua mente ferre aut commode excusare
 possint. Quanta enim donorum diuinitus sibi con-
 cessorum foelicitate abundarit, quo fidei orthodo-
 xæ studio, qua animi integritate, qua eruditione
 & experientia tam in sacris scripturis, quàm in lin-
 guis quinque potissimum, Hebraica, Græca, La-
 tina, Germanica & Chaldæa ex parte, in omni
 denique artium liberalium cognitione, excellens
 & præstans fuerit, libri ipsius testantur, & plures
 in Germania, Gallia, Italia & multis alijs natio-
 nibus uere docti & eruditi uiri comprobant. Per-
 mittimus hic ipsi denique Luthero iudicium pro-
 nunciandi quãto seipsum interuallo præferat Oe-
 colampadio. Nolumus enim gloriari in immen-
 sum. Quàm uero in uitæ conuersatione honestus
 quàm eximio & miti spiritu præditus, quàm la-
 boriosus & longanimis, quàm diligens & circum-
 spectus, quàm assiduus in studio, qua denique le-
 uitate, Christianæ charitatis ardore & precandæ
 assiduitate instructus fuerit, quanta cura ecclesiæ
 præfuerit, Basiliensis ecclesia, cuius fidelis pastor
 per annos

per annos aliquot extitit, multiplici & uero testi-
 monio etiam nunc comprobare potest. Sancta
 & fidelis Basiliensis ciuitatis ecclesia ueritatis à pa-
 store suo traditæ corona, gloria, testimonium &
 figillum est. Et fidelis ille ac uerus pastor eccle-
 siæ suæ, quæ tamen Christi ecclesia est, honor &
 gloria est. Sed Lutherus sancti & fidelis Christi
 ministri honorem infamia polluere studet, cum
 interim hoc suo studio seipsum potius infamet ac
 polluat. Deus illi peccata sua remittat, & faxit ut
 tandem sua ipsius facinora possit agnoscere.

Redimus nunc ad intermissam nonnihil ex-
 positionem nostram, qua quid post Marpurgen-
 se Colloquium gestum sit docemus. Vbi itaque
 ea, cuius supra meminimus, ad Franckfordienses
 epistola uulgata est, & eidem alter ille de Missa
 priuata liber successit, tanta in Oecolampadium
 calumnia insignis, communi consilio inter nos,
 Tigurinæ ecclesiæ ministros, statutum erat, fidei
 nostræ, doctrinæ item & rituum omnium ratio-
 nem Latine simul & Germanice conscribere, no-
 stram & nostrorum innocentiam tueri & asse-
 re, & hanc quoque typis excusam uulgare. Etiam
 ad extremam ferè metam hic labor noster desuda-
 rat, cum ab Argentina adest eruditione insignis
 D. Vuolphgangus Capito P. M. frater noster in *D. Vuolph*
 Christo uenerabilis, & multis exponit, quantum *gangus Ca*
 offendiculi apud simplices, & impedimenti cir- *pito.*
 ca fidem apud infirmos ex istiusmodi contentio-

TRACTATUS

is Euangelij doctrinam prædicantium scriptis
 oboriri soleat: spem quoque bonam esse pollice-
 tur, Lutherum nihil posthac tam absurdi factu-
 rum: alios eius incentores ac stimulatōres esse
 qui ipso longe in hac re nocentiores sint & ma-
 gis reprehensione digni: præterea illam quoque
 spem iam apertam esse dicebat, quod omnes con-
 tra Domini cœnam exortæ pugnæ & contentio-
 nes breui per Christianam ac ueritati consonam
 Concordiam essent tollendæ, quod in ea sarcinab-
 plures & principes & docti uiri iam occuparentur:
 & hoc quidem tam salubre opus nos nostrum
 illo Apologetico impedituros querebatur. Multo
 ergo obsecrabat, ut ab Apologetici huius ædicio-
 ne abstineremus, simul etiam fidem & studia su-
 tam nobis quàm ecelesijs nostris pollicebatur. His
 ergo tandem moti, Capironis sententiam admisi-
 mus, sic ut Apologeticus in lucẽ non æderetur, &
 Lutero atroces illæ & nostris & nobis ipsis inen-
 tatae calumniæ amicè & humaniter cõdonarentur.
 hac nimirũ spe animati, quod plures esse crederemus
 per uniuersam Germaniam homines ab huiusmodi
 affectuum intemperie liberos, qui tam nostrorum
 quàm nostræ innocentiae & Christianæ con-
 uersationis non omnino ignari essent.

Copiosius paulò & fufius hæc omnia ideo
 exponere uisum est, ut hinc omnibus constet, ut
 pars pacis & concordiae studiosior fuerit, & quæ
 bona fide Lutherus, ab amarulentis illis scrip-
 turis

his, iuxta Marpurgensis Colloquij cōventionem,
sibi temperauerit.

Quid & qua ratione de Concordia inter Lutherum &
Helueticas ecclesias actum sit.

IS uero, quæ hæctenus exposita sunt,
ea quoque quæ in Concordiæ nego-
tio euenerunt, cohærent, & cum ho-
rum ab ipso Luthero mentio quædam
facta sit, nobis etiam paucis de his differendum
est, ut nimirum negotium omne plenius intelli-
gi, ueritas clarius agnosci, & innocentia nostra
apertius cerni possit. Lutherus enim in hac ulti-
ma sua Confessione sic ait: Quapropter si quis
uel Marpurgensis Colloquij aut cōventionis ru-
more, uel alijs causis persuasus me fanaticorum
sententiam probare & inter nos conuentum esse
putauerit, illum per Dei nomen obsecro, ne hoc
ullo modo credere dignetur. Deus prohibeat
ut & hæctenus fecit, ne mei nominis autoritate
uel minimum fanaticorum articulum sciens uo-
lensq; uel regam uel confirmem. Et paulò post:
Nam uel centies quoque laniari aut igne combu-
ri mallet, quàm cū Zuinglio, Oecolampadio, &
quicunq; præterea sunt, * miseri & infœlices fana-
tici, eandem uel sententiam uel uoluntatem sequi,
uel in illorum doctrinam consentire. Hæc Lutheri
uerba illud ferè innuere uidentur, quasi nos Luth-
erum nobiscum sentire gloriati simus, & hac uel

*Lutherus
orat, ne
quis illum
nobiscum
sentire
putet.*

*Die lei-
digen
schwero
mer.*

TRACTATUS

*Lutheri no-
mine nihil
unquã uela-
uimus.*

*Nos à nul-
lis fidelium
qualescunq;
aut ubi sint,
nos separa-
mus.*

gloria uel Lutherani nominis autoritate nostram
sententiam mundo persuadere & inculcare quo-
dammodo uoluerimus, quasi tanta sit illius apud
omnes autoritas, ut nihil bene & digne uel di-
ctum uel factum uideri possit, quàm quod Luthero
ro authore dictum & factum est. Sed Lutherum hoc
loco securum & læto animo esse iubemus. Sui e-
nim nominis autoritate nihil unquam uel proba-
uimus uel probare potuimus: præterea nunquam
illius tanta fuit apud nostrates autoritas, ut huius
patrocínio multum proficere potuissemus. Funda-
mentum, super quod nos ædificauimus, Christus
& gloria nostra sacrosanctæ scripturæ ueritas est
ex illa hætenus nostrates instituere & doctrinam
nostram confirmare & tueri soliti sumus. Quod
quid unquam secus facere, & uel Luthero uel aliis
quibuscunq; hominibus niti & nobis committi
niti uoluissimus, nobis nec aures nec fidem non
præbuissemus. Scripturis autem auscultarunt, & Deo
crediderunt. Interim tamen Lutherum nunquam
sumus aspernati, sed uerbi præconem & ecclesiæ
ministrum esse agnouimus, qui ipsi Domino et scri-
pturarum autoritati atq; ecclesiæ nõ minus quam
nos subiectus sit. Quod si nostræ sententiæ nulli
modo accedere nec nostræ uoluntati cõsentire uoluerit,
illud quo minus fiat, prohibere non possumus. Mel
illud nobis ferendum est. Quibus uero ratio
bus se hic tueri & purgare possit, ipse uiderit. Pa-
ulus certe sic ait: Obsecro autem uos fratres per nomen
Domini nostri Iesu Christi, ut idem loquamur.

ni omnes, & non sint inter uos dissidia: sed fitis in
 regrum corpus, eadē mente, eadem sentētia. Hanc
 ergo Paulini dogmatis rationem secuti hactenus
 eandem uoluntatem & sententiam cum omnibus
 ijs secuti fuimus, & etiam nunc sequimur, qui ubi-
 uis gentium scripturis credunt, fidem suam & fun-
 damentum in unum Christum, Dei filium, collo-
 cantes Christiane ac pie uiuunt. Et hic quidem à ne-
 mine scindimur aut separamur, nisi ab ijs, qui iam
 ante sese à Christo & scripturis scindi & separari
 passi sunt. Eandem Pauli doctrinā secuti, aliorum
 quoq; consilia & rationes audire non sumus dedi-
 gnati, cum de Concordia cum Luthero, imò cum
 uniuersis inferioris Germaniæ ecclesijs, ineunda,
 amice per quosdam compellaremur. Primo enim
 alij quidam apud nos eam rem agitare cœperunt,
 nec quisquam, ut Concordiam hanc ambiret, un-
 quam per nos subornatus est, ne quid hic iniquius
 de nobis suspicari Lutherus possit quasi nos dolo
 & astu quodam hæc subornauerimus, ut causam
 nostram prauam (qualem nos nullam agere cer-
 to scimus) uelare & ornare nobis liceret. Ita autem
 res hæc gesta est, quemadmodum nunc paucis &
 breui compendio illam complecti, non autem om-
 nia per singulas circumstantias exponere (quamuis
 & hoc ex omnium Comitiorum Actis facile lice-
 ret) instituimus.

Anno 1536. circa finem ferè mensis Ianuarij, ma *Prima Con-*
 gnis & grauibus de causis Helueticæ ecclesiæ, quæ *cordiæ oc-*
 Euangelij doctrinam abiectis humanis traditioni *casio.*
 bus amplexatæ sunt, Comitia missis ad hæc legatis

TRACTATUS

suis Basileæ habuerunt. Interuenerunt his sua sponte, neq; alio (sicut ipsi testabantur) quam concordia & pacis studio, quam plantare unice cupiebant. excitati doctissimi uiri D. Vuolphgangus Capitonius P. M. & Martinus Bucerus, & multis quidem ac pios uerbis exposuere, esse quosdam pietate insignes uiros, qui multum haectenus molestia, laboris & sumptuum insumpserint, si quo modo inter superioris Germaniæ, Heluetiæ in primis, ecclesiarum & D. Lutherum, imò omnes inferioris Germaniæ ecclesias concordia & pax constitui, & discordia & ca Sacramentum oborta (quæ in uerbis potius quam ipsa sententia existeret) commode declinari possent. Et hos quidem eousq; rem perduxisse dicebant, ut Lutherus, postquam nostrorum sententiam ac rationes diligentius inspectas plenius quam antea ab alijs cognouerit, se humaniorem multo & magis fidum præbere cœperit, & omnino cupere, ut qui senex iam, antea tamē papatum primo aggressus & aliorum cooperariorum laboribus adiutus diuini uerbi ariete quassatum subruerit, ipso quocumq; uiuente sancta & euangelica Christi ecclesia in unum eundemq; sensum unanimiter perducere queat. Hoc ergo ipsos (Capitonem nimirum & Buceronem) enixe precari & precibus summis contendere, ut cum fidei Confessionem cōscribere instituissemus, eam sic temperare ac moderari dignaremur, ut in ueritate Concordiæ seruire posset: non equidem quocumq; potissimum, qui de Domini Cœna est, articulo,

uerba, quæ contentio-
nis materiam præbere pos-
sent, omitterentur, & negotiū omne circa contentio-
nē pacate cōponeretur cōscribereturq;. Hoc enim si
fiat, sperare se Concordiã fœliciter processurã esse.
Postremo illud quoq; se omnino orare, ut si quan-
do Ecclesiarum uere fidelium institueretur Syno-
dus, Helueticæ quoq; ecclesiæ legatos suos eò able-
gare non detrectarent.

Et his quidem auditis per Helueticæ ecclesiæ mi-
nistros, præsentibus Capitone simul & Bucero, Ar-
gentinensis ecclesiæ doctoribus, fidei & doctrinæ
nostræ Confessio conscripta est, in qua de Cœnæ
negotio inter plures alios articulos sententiam no-
stram exposuimus, hoc modo: De Cœna uero *my Confessio*
istica sic docemus: Quod Dominus corpus & san- *de cœna de*
guinem suū, idest, seipsum suis uere ad hoc offerat, *mini in Cœ*
ut magis magisq; in illis uiuat, & illi in ipso. Non *cordiæ gra*
quod pani & uino corpus & sanguis Domini uel *tiam con*
naturaliter uniantur, uel hic localiter includantur, *scripta,*
uel ulla huc carnali præsentia statuatur: sed quod
panis & uinum ex institutione Domini symbola
sint, quibus ab ipso Domino per ecclesiæ ministe-
rium, uera corporis & sanguinis eius communica-
tio, non in perituum uentris cibum, sed in æter-
næ uitæ alimoniam exhibeat. Hoc sacro cibo id-
circo utimur sæpe, quoniam huius moniti in cruce
fixi mortē sanguinemq; fidei oculis intuentes &c.
Porrò in Confessione hac illud iuris obtinere
omnino uoluimus, ut si quis uerba nostra uel mu-
tare, uel in alium quempiam sensum (diuersum ab

TRACTATUS

eo quem ipsa proprio intellectu accepta præ se fe-
runt, & qui hæctenus in ecclesia nostra simplici-
traditus est) detorquere conaretur, nobis quoque
uerba quàm sententiam nostram clarius explicat
& exponere liceret.

*Synodus
Isenacensis.*

Postea uero circa Aprilis finem nostris per lit-
ras ab Argentina missas nuntiatum est, Synodum
Isenaci Thuringiæ oppido ad 14. Maij diem in-
stitutam esse, in quam & Lutherus & plures alij eccle-
siarum, quæ in Saxonia, Hetsia & alijs inferiori
Germaniæ partibus sunt, ministri unà cum superi-
oris quoque Germaniæ ecclesiasticis conuenire statu-
erint, ut de uera & solida Concordia consultari po-
sset: simul autem petebatur, ut & Helueticæ eccle-
siæ aliquos è ministris suis eò ablegare dignarentur.
Et cum hæc nuntiarètur, Synodus ecclesiarum
quas Confessio illa Basileæ ante conscripta erat
in Heluetijs coacta, et unanimes consensu decre-
uit, nostros tam temporis angustia quàm itinere
plus satis longinquo spatio impediri, quo minime
in tanta omnium festinatione aliquem illuc ab-
legare possent. Porro, utram Lutherus quàm alij
ecclesiarum ministris Helueticæ ecclesiæ doctri-
na & religio plene & solide perspecta esset, à
Vuolphgango Capitone & Marr. Bucero per lit-
ras postulatam est, ut Confessionem nostram Ba-
sileæ conscriptam ipsis legendam exhiberent, spe-
rantes nimirum, ipsos hac lecta & expensa fide-
liter nobiscum posthac firmam & solidam pacem
instituto esse,

Eodem

Eodem anno mense Septembri alia Synodus
 Basileæ coacta est, in quam cum & Capito & Bu-
 cerus aduenissent, multis uerbis retulerunt, ut He-
 naci quidem nemine è doctorum numero inuen-
 to, unà cum alijs quibusdam superioris Germaniæ
 ministris Vuitenbergam usque profecti ipsum Lu-
 therum cum suis conuenerint: ubi amicè inter il-
 los conuentum fit, et Luthero Confessionem illam
 Basileæ conscriptam nequaquã displicere. Interim
 tamen articulos de Domini Cœna ab utriusq; par-
 tis ministris Vuitenbergæ scriptos & receptos esse,
 in quibus Concordia solide cõsistere posset, siqui-
 dem & nos illis subscribere dignaremur. Et hoc
 quidẽ Helueticæ ecclesiæ facere detrectabant. Nec
 enim uidere poterant, quod Vuitenbergenses isti
 articuli cum Basiliensi Confessione uere & solide
 in ipsa sententia cõuenirent: in his maxime, quod
 in primo illo Vuitenbergensi articulo sic diceretur:
 Confitentur, sentiunt, atque docent, cum pane &
 uino uere ac substantialiter adesse, exhiberi & su-
 mi corpus & sanguinem Christi. Item, quod & in-
 dignis (ut Paulus ait) Christi corpus et sanguis por-
 rigatur, & quod indigni quoque eadem illa acci-
 piant, si Domini institutio & uerba seruentur. Hic
 uero longa & copiosa declaratione articulos hosce
 explanare & exponere Bucerus cœpit, cuius tamẽ
 summa huc inclinabat, q̃ Helueticæ ecclesiæ Con-
 fessio Basileæ conscripta per Vuitenbergenses istos
 articulos nec infirmaretur, nec euerteretur penitus:
 similiter, quod nec Dñi nostri Iesu Christi humani

*Articuli
 Vuitenbergenses.*

TRACTATUS

tas, nec corporis eiusdem in cœlos ascensio (qui nō
 amplius in mundo, hoc est, carnaliter, sed in cœlesti
 sua gloria & honore manet) iisdem illis negarentur
 præterea quod Dominus noster Iesus Christus (in
 sancta illa cœna iuxta ueram Christi institutionem
 in ecclesia celebratur & distribuitur) per sese sola
 deli mente uere percipiatur sentiaturq; , &c. Et licet
 Helueticæ ecclesiæ declarationē istam Confessionem
 suā (citra subscriptionem tamen) nihil obstare
 contrariā esse iudicarent, nec etiā suos ministros
 quam aliter docuisse scirent, nihilominus ad omni
 prauæ suspicionis periculū declinandū (quasi uide
 licet in Helueticis ecclesijs de uerbi ministerio
 Sacramentis minus orthodoxe nec iuxta scripturam
 sententiā sentiretur docereturue, declaratio quæ
 de Verbi ministerio & Sacramentis conscripta
 Lutherō transmissa est.

Declaratio Ex hac autē Declaratione ad Lutherū scripta bre
de Cœna uem nostræ sententiæ de Cœna Dñi summam p
Domini ad eis cōprehensam huc apponemus. Nullū aliū
Lutherū. cibū uel potum animas, ad æternæ uitæ acquisi
 tionem necessariū, q̄ uerum Christi corpus & sangu
 nem p nobis in mortē tradiū, agnoscimus. Post
 sum enim Dominū in mortē p nobis traditū nec
 in cœlo neq; in terra aliud est, qd animas nostras
 imò totū hominem, in uita conseruare, cibare & sa
 tiare possit. Interim uero cum scripturis simul factis
 & uetustissimis patribus fatemur, Iesum Dōmīnū
 nostrū corporaliter ex mūdo hoc abiisse, ad dexteram
 Dei patris in cœlestibus confidere, nec amplius in
 terrenis

terrēnum hunc & perituum mundum detrahi autē
 deduci posse. Quapropter Christi in Cœna præsen-
 tia (Christum enim Dominum ecclesiæ sponsum &
 fidelium cœna non excludimus) cœlestis, non ter-
 rena nec carnalis est. In fidelium cœna autem uerū
 Christi corpus & sanguis à fidelibus uere editur &
 bibitur, at non ita crude & carnaliter, ut Papistæ ha-
 stenus docuerūt (substantialiter nempe, hoc est, cor-
 poraliter siue carnaliter, pane in carnem & uino in
 sanguinē uerso, uel corpore in pane contento) sed
 spiritualiter, id est, spirituali modo & mente fide-
 li. Cum ergo fideles Domini cœnā celebrant, & Do-
 mini panis ac potus sensibus ipsorū offertur, animi
 sui cogitationes non panī aut uino immergunt,
 quasi in hoc duntaxat conuenerint, ut pane & ui-
 no (quemadmodum domi suæ solent) uescantur,
 sed in hoc potius animum suum intendunt, cuius
 memoria externis illis signis ipsis offertur & repræ-
 sentatur, &c. Et sic quidē in cœna nostra, quam ab
 ipso Domino accepimus, nequaquam nuda sym-
 bola, panē & uinū scilicet, habemus. Qui enim ues-
 ra fide Domini cœnam accedit, & hac iuxta insti-
 tionem suam digne fruitur, is promissorū Dei bo-
 norum particeps est & redditur, remissionis uideli-
 cet peccatorum ac uitæ æternæ, sed & cum Christo
 & fidelibus cunctis unum corpus est. Qui autē in-
 digne, id est, sine fide (per quā solam Domini & sa-
 luis efficiamur particeps) de pane hoc ederit, & po-
 culo biberit, illum sibi iudicium manducare & bi-
 bere sentimus, ut Paulus scripsit in Corinthiis, &c.

TRACTATUS

Hæc,inquã, in declaratione ista ad Lutherum datã
copiosius & pluribus uerbis exposita sunt, simul
etiam illũ precati & adhortati sumus, ut hæc bonũ
consulere & se amicũ & Christianæ mansuetudĩ
nis memorem nobis præbere dignaretur.

Lutherus
Cõcordiam
non reijcit.

His Lutherus per literas anno Domini 1537. ad
nostros transmissas respondit, in quibus de cœna
& concordie negotio inter alia sic scribit: De Sacra-
mento corporis & sanguinis Christi neq; nos im-
quam docuimus, nec etiã nunc docemus, q̃ Chri-
stus cœlitus à dextera Dei uisibiliter aut inuisibiliter
ter descendat uel ascendat. Fidei articulo cõstanter
insistimus, qui talis est: Ascendit in cœlos, Sedit ad
dextrã Dei, unde uenturus, &c. Qua ratione uerũ
aut modo Dñi corpus & sanguis in cœna nobis
offeratur, cum uidelicet iuxta ipsius uerbũ conue-
nitur et ipsius celebratur institutio, diuinę omni-
tentie cõmendamus uel relinquimus. Nullius huius
uel ascensionis uel descensionis mentionem facimus,
sed uerbis ipsius simpliciter inhæremus, quæ
sunt: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.
Veruntamen, si hic nondũ plenẽ nos mutuo intel-
lexerimus, illud nũc cõmodissimum ac utilissimum
fit, ut nos nobis inuicẽ amicos præbeamus & opor-
tuna quęq; de nobis inuicẽ speremus, *donec multarũ
cõtentionib. turbata aqua paulatim subsidat, & clarior
reddatur.

Biß sich
Dz trüb
wasser
setze.

Ad hæc anno proxime sequente Maio mense Lu-
thero ab Helueticis ecclesijs denuo responsum est
quod & ipsæ catholicę fidei articulis insistere & cõ-
quã in Confessione & Declaratione sua ad ipsũ
transmissis

transmissa exposuerint, sententiã retinere, & in his cum ipso conuenire uellent, sperantes nimirũ, Luthero illud nequaquam displicere posse, si præsentiæ modus nostris ecclesijs cõmodissimis uerbis ac rationibus intellectu facillimis exponatur. Simul etiã illud amicè rogabant, ut si qd Christianæ concordie et fraternę charitati aduersum ad ipsum deferretur, illi fidẽ minus præbere, et nostrã quoq; sententiã æquo animo audire dignaretur. Helueticas enim ecclesias idem facturas & Christianæ concordie ac charitatis studiũ prompte & beneuole semper secuturas esse, &c.

Vbi uero hæc peracta sunt, nihil iam aliud q̃ ueram pacem & concordiam solidam de Luthero nobis polliciti sumus, & ueterũ contentionẽ ac inimicitiarum acerbã memoriam ab utraq; parte sublataẽ & abolitaẽ iam esse sperauimus. Interim de Concordia hac cum Luthero inita apud neminẽ mortaliũ aliter differuimus unquam, q̃ ipsa rei ueritas dicere iussit, & hæctenus breui cõpendio expositum est: imò concordie huic nunquã ita confisi sumus, ut rerũ nostrarũ spem ipsi inniti uellemus, nec unquã in eum usum illã detorquere studuimus, quasi nostram doctrinam hoc fuce illinere & uenditare conaremur, quã Dei uerbo cõfirmare & simplicitate exornare cõsueuimus. Et cum indigna illa Lutheri scripta ac conuitia, quorũ supra meminimus, iustas causas nobis præberent, propter quas & nos longe alios præbere potuissemus, nihilominus tamẽ, cum amicitiam & concordiam nonnulli apud nos am-

TRACTATUS

birent, omnem amarulentiam animo eijcere & nos
 amicos plane & faciles praeberere dignati sumus,
 forte offendiculum, quod contentiones illae nostrae
 & discordiae fama iam pepererant, tolli posset. Con-
 cordiae studio moti fidei nostrae Confessionem liberam
 & absque omni contentione specie & amarulentia
 conscriptam Lutheri transmisimus, euidenter nimirum
 exponendo in quibus & quo pacto nobis
 illo conuenire possit. Interim non dissimulabimus
 Lutherum in postremis suis ad nostros literis quae-
 dam ut sibi suspectos non nihil perstrinxisse: quo-
 rum tamen nihilominus, quantum posset liceretque, aequi-
 nimitate ferre uellet quoad honeste id fieri posset
 donec & ipsi propius accederent. Atqui ex postre-
 mis illis literis facile intellexerat, in qua nam sententia
 & ecclesias nostras & nos ipsos (nisi quis melius
 ra edocuisset) perseverare institueramus. Quod
 ergo Lutherus se uel centies potius cremari, quam
 nobiscum uel cum ecclesijs nostris conuenire: uel
 Zuinglij, Oecolampadij & nostram doctrinam
 testimonio nequaquam approbare, imo eandem
 modo ferre & admittere: uel si neminem morari
 quicquam de Concordia aut dicere aut cogitare uo-
 luerat: ipsum equidem decebat hunc animum suum erga
 primam statim Confessionem nostram testari, & in
 literis suis nullius omnino pacis aut concordiae me-
 minisse. Cum uero omne hoc reuera (ut haec tenent
 expositum est) ab ipso peractum sit, neminem certe
 tam hebetis ingenij esse arbitramur, qui non uideat
 quod immerito Lutherus nunc bacchetur & insaniat.

quod nos Concordia hac nec gloriati, nec eadē illa (ut Lutherus suspicatur) in aliqua re abusi simus.

Quam iniquum & hostilē Lutherus post Concordiæ negotium sese præbuerit.

Vm uero pacem iam solidam posthac fore, & cōuitiandi libidinem ueteresq; inimicitias in uniuersum sublatas & abolitas esse speramus, ecce nouum libelli de patribus & Concilijs anno pximo sequente Lutherus scribit, in quo Zuinglium Nestorianæ hæreseos palàm insimulat, eò quod diuinitatē impassibilem esse aliquando contra Lutherū contēdisset. Et quamuis publicum hoc conuitium, & publico scripto infonti & iam uita defuncto intērata calumnia plurimum doloris ac molestiæ afferreret, nec deessent pieratis studiosi homines, qui nos q̄q; publico scripto illi occurrere debere arbitrantur, conditionis tamen eius, quam & nostri & nos ipsi in ultimis literis Luthero obtuleramus, memores tum fuimus, quæ si quid hostiliter Concordiæ iniuriam aduersum fore eueniat, omne illud amicè ab alterius partis hoibus declinare & lenire iubet. Quapropter à publico scripto nobis temperantes priuatas & amicas literas communi omnium Tigurinae ecclesiæ ministrorum nomine ad Lutherū dedimus, quibus illud potissimum exponebamus: Vidisse nimirum nos librum ipsius de Concilijs et patribus æditum, in quo Zuinglium Nestorianæ hæreseos accuset, & hoc nobis singularē animi dolorē peperisse: cū uidelicet ignorare non possit, imò

Zuinglius Nestorianæ hæresis accusatus.

TRACTATUS

ex ipso Zuinglio Marpurgi probe cognouerit, ipsum nihil prorsus cum Nestorio commune habere, nec unquam sententiæ ipsius fuisse sectatorē, nec eam nunc esse. Quibus & illud addebamus, quod Zuinglius uerā & orthodoxā fidem de utraq; Christi natura in una indiuidua persona in scriptis suis contra Nestorium euidentissime cōfessus sit, in primis autem in Cōfessione fidei, Carolo Imp. Aug. transmissa. Zuinglium deniq; uirum fuisse doctum, liberrimum & integritatis studiosum, ueræ etiam doctrinæ & Christianæ fidei sectatorē. Orare ergo nos, ut ab huiusmodi cauillis Lutherus abstinere & meliora de Zuinglio sibi polliceri uelit. Et hæc quæ iuxta ultimi illius pacti conditionē, quæ si quid alterutri parti in altera displiceat, amice & modestè illud transfigere iubet, nos ad ipsum scribere testamur: simul etiam illud precati, ut si quid ipse Lutherus uel in nobis uel in doctrina nostra (cuius confessionem iam olim uiderit) desyderet, illud ipsum libere proferre, omnes erga nos affectus sinistrè ponere, & de nobis ea sibi, quæ de fratribus, polliceri uelit. Scriptæ sunt literæ hæ anno 1539. III. Callend. Septemb.

*Zuinglius
hereticis
et seditionis
adnumeratus.*

Et hæc quidem amice & humaniter ad Lutherum data epistola, nec responsionē aliquam apud illum mereri, nec quicquā aliud efficere uel impetrare potuit, quàm quod non multo post in libello de precibus contra Turcas faciendis æditi ipso stratum limine Zuinglium inter Catapaptistarum & Monetariorum seditionis sectam medium colle-

caret, hæreseos accusaret, & hoc cum primis crimine nos apud oēs inuisos reddere conarerur, quasi omnis illa publica Germaniæ calamitas ex nobis potissimum promanaret. Atqui tunc quoque plures pij & honesti uiri nos nimium faciles & benignos esse iudicabant: hic enim non nos modo priuatim, sed publicam ueritatis & innocentiæ causam sanctasq; ecclesias periclitari. Nos uero malum bono uincere, & licet in semel suscepto erga Lutherū silentio perseverare instituissemus, à scribendi tamē & laborandi studio in ecclesiarum salutem nequaquam abstinere, modestiæ tamen semper memores nullam iniquiorem Lutheri mentionem facere studebamus. Interea temporis tamen priuatis literis apud multos quidam nostratiū causam hanc egerunt, in quibus & nos excusabāt, & de Lutheri iniurijs querebantur, hoc unū orantes, ut humanius non nihil & amice magis nobiscum (utpote Christi fidelibus) agere dignarentur.

Dum hæc amice geruntur, denuo Lutherus prorumpit & nostratiū cuidam, cui Tigurino, huiusmodi literas propria manu conscriptas transmittit, ut ex genio & argumento earum facile conijcere liceret, ipsum nequaquam ut supprimerentur, sed ut ad nostras quoq; omniū manus peruenirent, uoluisse. Multis enim & summis obrestationibus factetur, se cum Tigurinæ ecclesię ministris nihil commertij habiturum, illorum libros & opera nec recepturum nec lecturū esse, utpote cum quibus Dei ecclesiæ nullo modo cōmunicare possint: qui mul-

*Lutherus
omnem Tigurinae ecclesie ministris amicitiam & pacem abnuitt.*

TRACTATUS

tos quidem labores exhauriant, sed nequicquam
 cum iam damnati sint & perditii. Ipsos deniq; mi-
 ros homines secum ad Tartara abducere: Lutherus
 ergo damnationis illorum & blasphemæ doctrinæ
 participare nolle, sed ab omni ipsorum impietate
 berum contra nos & precibus & doctrina pug-
 turum esse, quoad uita hæc illi superstes sit. Sim-
 & Deum orat, ut uel aliquot nostrum conuerteret
 & miseris ecclesijs opem ferre dignetur, ut fa-
 huiusmodi & seductorijs doctoribus liberari po-
 sint. Quibus multa alia contra Zuinglium quo-
 absurde dicta & conuitia accedunt, quibus & do-
 ctrinam nostram (quam uenenum uocat) car-
 Et tales quidem ab illo literas nequaquam ex-
 ctabamus, cum nulla illi per nos data esset tam-
 ra scribendi occasio. Præterea si ille aliquid con-
 nos habebat, maiori certe cum prudentia & la-
 nobis ipsis, quam alijs, ea perscripisset.

*Opera
 Zuinglij
 cur reco-
 gnita &
 denuo excu-
 sa sint.*

Cum ergo quotidiana experientia edocti à Lu-
 thero non modo nullam pacis & concordia spe-
 proficisci, uerum etiam eundem illum tam ecclesie
 nostris quam earum ministris, Zuinglio, Oecolom-
 padio & nobis omnibus, quæcunq; illi Satan fa-
 gereret conuitia & crimina impingere uideremus
 & nostrum illud silentiū ac in iniurijs ferendis
 ganimitas ueritatis negotiū non modo non pro-
 heret, sed et plurimū remoraretur, cōmuni & uni-
 mi omnium nostrū, quotquot Tigurinæ ecclesie
 ministri sumus, consilio, Lutheri calumnijs ne-
 sine summi numinis ope & gratia, iunctis om-

num uiribus iuste, modeste et fortiter occurrere decretum est. Et primo quidē Zuinglij opera denuo excusa in lucē addere statuimus: in quorū additione omnes & recognoscendi & transferendi labores Rodolphus Gualtherus Tigurinae ecclesiae, quae apud D. Petrum est minister & ecclesiastes, frater noster dilectus, sua sponte subiit. Hoc uero nō ut aliter cui insultare liberet, sed in hoc duntaxat facere instituimus, ut singuli ex Zuinglij libris propria industria perdiscerēt, ipsum nec hominē fuisse impiū & iniustū, nec doctrinā eiusdē, quam in Tigurina ecclesia tradidit, haeticam esse, quemadmodū Lutherus subinde falso calumniari solet. Accesserunt his nō paucorū ē multis nationibus eruditorū preces, qui oēs ut Zuinglij opera denuo excuderentur, amice postulabant. Nec immerito. Certō enim cōstat, Zuinglium sua doctrina falsam religionē simul & doctrinā ualidissime oppugnauisse & euerisse penitus: ē contra autē uerā fidē, honestatē, religionem solide plantauisse & enexisse, utpote qui in oibus Christianae modestie studiosior et a cōiitijs alienus magis, quā Lutherus semper fuerit. Testes hic citamus omnes, quibus utriusq; libros legere contigit.

Dum uero haec extrema necessitate cōpulsī in ecclesiarū & omniū nostrū, imō ueritatis q̄q; & pietatis, assertionem molimur, en nouus Lutheri liber in Genesim cōscriptus (quem sui singulare quoddam clenodium, cuius simile mundus non uiderit, esse iudicant) nobis offertur. In hoc eandem illam in miseros Suermeros uel fanaticos ferociam

Enarratio
nes Lutheri
in Genesim.

TRACTATUS

& rabiem exerceri deprehendimus. Vbi tamen
 ijs, qui hunc præcesserunt, libris nos in primis nota
 nō obscure cōijcere poteramus. Fanaticos autē &
 cramētarios à ueritate defecisse, Lutheri acerrimos
 hostes & ecclesiæ turbatores factos Diabolū iā
 loco habere dicit: & nunc quidem nos ueritatis
 tute stratos succumbere & latere, ut primum ueritas
 Lutherus è uiuis excesserit, cateruatim proruptura
 esse, ut hæresim nostram longe lateq; spargere possit
 fimus. Hic ergo nouis stimulis prouocari non
 scire uidebamus tam honestatem quam necessitate

*Lutheri
 breuis de sa
 cramento
 Confessio.* tem ipsam iubere, ut uiuente adhuc Lutherus
 tinax illud silentium rumperemus. Nec tamen
 omnibus contentus, tandem ultimo hoc libello
 suo, quem breuem Confessionē inscripsit, prom
 pens omnia quæ antehac inique, absurde et in
 neste nimis egit, quasi obsignat, & omnem sua
 immodestiam, qua in ecclesias nostras, in antea
 sores nostros & nos ipsos debacchatus est sapienter
 in compendium quoddam & breue summarium
 contractam omnibus spectandam proponit.
 & nos uel inuitos & ceu crinibus arreptos in
 nam & pugnam prorahit, dum nos qui Tig
 ri sumus nominatim perstringit & notat. Et
 quidem hæctenus de his dixisse sufficiat, quæ
 hoc dicta sunt, ut constet tandem, quam iniquo
 & hostilem Lutherus ab eo tempore quoq; se
 bis præbuerit, quo Cōcordia inchoata & cœpta

Nunc uero uniuersum hoc Marpurgensis
 loquij & Concordiæ negotium, unā cum omni

bus tam præcedentibus quàm consequentibus & coniuñctis Lutheri gestis scriptisq̃, præterea nostrum illud diuturnum silentium, nostrã longanimitatem, nostra quotq̃ scripta & acta omnia modesto & sobrio omnium fidelium iudicio committimus, ut illi nimirum in ecclesia iudicent, nos ne an Lutherus fidelem ecclesiam infestet, turbet & oneret: utri etiam pacis studiosiores uel effreni animi libidine ad turbas promptiores fuerint: utri alterius partis homines uel inuitos non sine aperta ui ad pugnam coegerint, offendiculorũ apud infirmos authores fuerint, qui denique omnis Christianæ modestiæ immemores temere & non sine graui offendiculo in multos tã uiuentis adhuc q̃ uita defunctos desquierint hæctenus.

TRACTATUS

SECVNDVS.

HIS præmissis, nostræ quoq; doctrinæ compendium & Confessionem, diuino sic fauente mine, exponemus, quid uidelicet de sanctæ & Catholicæ fidei articulis, quid etiam de Domini nostri Cœna ex Dei uerbo unâ cum sancta & Catholica Christianorum ecclesia & credamus & doceamus, atqui hoc modo omnibus notum faciemus, ne ecclesias, quarum ministerium nobis commissum est, ita erudire & instituere, ut uere Christianos de cetero decet, & nihil prorsus uel cum hæreticis uel hæresibus illorum commune habere. E diuerso uero theologi quoq; de Cœna Domini fidem et doctrinam quam probe nimirum illa cum diuina ueritate & ueteris ecclesiæ doctrina cõueniat, examinabimus.

Tigurinae ecclesiæ ministri, non Zuingliani, sed Christiani sunt: nec quicquam aliud, quàm quod scripturis traditum est, & ex his ueram, ueterem & orthodoxam fidem credunt ac docent.

PRIMO omnium uero illud fatemur, nos non nisi Christianos & Christi discipulos, non Zuinglianos, non Ocolampadianos, et multo minus Lutheranos, uel Lutheranos discipulos esse. Nullum enim præter commune illud Christianorum

ftianorum nomen, ab ipso Domino & redem-
 ptore nostro desumptum, nos uel ferre, uel ad-
 mittere uel amplecti possumus: nec etiam eccle-
 sias, quarum ministros nos Dominus constituit,
 aliter docere solemus. Paulus quippe ad Corin-
 thios scribens sic inquit: Cum unusquisq; uestrum *1. Cor. 7. 29*
 dicit, Ego quidē sum Pauli, ego uerō Apollo, ego
 uero Cephæ, nōnne carnales estis? uel num diui-
 sus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro uo-
 bis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Et quem-
 admodum ibidem loci inquit apostolus: Quis igi-
 tur est Paulus? quis autem Apollo? nisi ministri
 per quos credidistis, & ut cuiq; Dominus dedit. Ita
 nos quoq; tam Zuinglium & Oecolampadium,
 quā plures alios, qui primi inter Heluetios Euan-
 gelium prædicarunt, Christi ministros esse iudi-
 camus, per quorum ministerium ueram fidei
 nobis reuelari Dominus, & ex Antichristianis te-
 nebris in euangelicæ & Christianæ ueritatis lucem
 euocarit. Et quemadmodum Berthæenses illi dili- *Acto. 17.*
 genti Biblicarum scripturarum lectione & exami-
 natione Pauli doctrinā & ueram & orthodoxam
 & probatam esse inuenerunt: ita nos quoq; Eccle-
 siastis illis nostris, uel uerbi præconibus, eousq; fi-
 dem habuimus, quoad doctrinam illorum in sa-
 cris quoq; scripturis contineri uidimus, & ipsi scri-
 pturæ testimonijs suffulti illam tradiderunt. Homi-
 nes enim illos fuisse iudicauimus, & tales hodie
 quoq; indicamus, qui citra scripturas sacras falli &
 errare possint. Quapropter fundamentū nostrum

T R A C T A T V S

omne in nullam carnem ac sanguinē, sed in uiuentis Dei uerbum collocamus. Interim uero nos nunquam non amice simul ac ut dignum & æquum est offerimus, quod si quis nos per sacrosanctæ & Canonice scripturæ authoritatem meliora & ueriora edocere poterit, illum lubenti & uolenti animo audiemus, illum sequemur, illius etiam doctrinæ non sine laude et gratiarum actione locum uolentes dabimus. Absq; scripturis uero, uel contra earundem authoritatem, uel etiam harum testimonijs quidem, sed uiolenter detortis & peruersis, uera, simplici & apostolica fide (diuino freti auxilio & gratia) nos nunquam abduci patiemur.

*De scriptura
ra canonica.*

De sacrosancta & Canonica scriptura in hunc modum credimus & docemus. Sancta scriptura Canonica, quæ uera & infallibilis est æterni uerbi Dei reuelatio, per spiritum sanctum tradita, & per sanctos prophetas et electos apostolos mundo uel humano generi prædicata & descripta, omnium ueritissima, perfectissima & præstantissima doctrina est, omne illud absolute comprehendens ac docens, quod ad salutarē Dei cognitionem, ad ueram fidem, spem firmam, charitatem non simulatam, ad uerum denique Dei cultū, ad uerā et Christianā iustitiā, ad uitæ quoque honeste sanctæ & beatæ institutionem, necessario requiritur. Et quia Dei uerbum est, per se & in se abunde satis fidei, authoritatis, certitudinis, ueritatis, æstimationis & perfectionis habet: ita ut non per ecclesiam demum uel humani testimonij authoritatem authentica reddi, uel humani

nis traditionibus compleri & absolui debeat.

Scriptura hæc canonica ueteri & nouo Testa=*Libri Cano*
 mento comprehensa est. Veteris Testamenti libri *nonicæ scri*
 sunt, Mosis Pentateuchus, liber Iosue & Iudicum, *pturæ.*
 Ruth, libri duo Samuelis & Regum totidem, duo
 etiam libri Chronicorum, totidem quoq; Esdræ &
 Nehemiæ, liber Hester. His uero & librū Iob, Psal=
 terium, & tres libros Solomonis, Prouerbia nimi=
 rum, Ecclesiasten & Cantica adnumeramus: qua=
 tuor item prophetas maiores, & minores duode=
 cim. Quotquot uero extra Canonem hunc nume=
 rantur, quales ferè sunt, Thobias, Iudith & alij qui=
 dam, nequaquam pari autoritate cum primis illis
 præditos, nec eodem in pretio habendos esse cen=
 semus: interim tamen eosdem nec damnamus, nec
 reijcimus. Nã et olim in ecclesia lecti sunt, et etiam
 num hodie, si rectè & cum iudicio legantur, suū in
 ecclesia fructū ferunt. Quod si uero alicubi priori=
 bus illis nō per omnia cōgruere uidebuntur, iuxta
 illorū normā & sententiā dirigi & exponi debent.
 Noui porro Testamenti libros hosce numeramus:
 Euangelium Matthæi, Marci, Lucæ & Apostolorū
 Acta ab eodem conscripta, & Ioānis euangelium.
 Quatuordecim item Pauli, & septem aliorum apo=
 stolorū epistolas, unā cū Reuelatione Iesu Christi,
 quā Ioāni apostolo & Euangelistæ exhibuit. In hi=
 sce modo enumeratis noui Testamēti libris nullo
 loco nodosiori nos offendimur, nec quicq; in illis
 straminei esse suspicamur, & nihil etiā inordinate
 & cōfuse mixtū credimus. Et licet hominū spiritus

T R A C T A T V S

cum Apocalypsi & alijs nōnullis minus cōuenire possit, nos huiusmodi cōuenientiā nō multū moramur. Scimus enim hominū iudicia scripturis, non aut scripturas hominū iudicijs accōmodandas esse.

De interpretatione scripturæ.

De interpretatione aut sacrosanctę scripturę Canonice illud sentimus & docemus, quod nō secundum cuiusuis hominis sensum & opinionē, multo minus aut iuxta uniuscuiusq; libidinem, sed per se ipsam & ex seipsa iuxta linguarū proprietates, et diligenti tam antecedentiū, q̄ coniunctorū & consequentiū, omniū deniq; circūstantiarū consyderatione, iuxta aliorū deniq; locorū, qui uel clariores, uel similes uel cōtrarij uidentur, sententiā per fidei & charitatis regulā normamq; exponi debeat.

De patribus.

Et sicubi patres, sacrosanctę ecclesię doctores, scripturas hoc modo interpretati sunt, nec aliquid in hanc modo præscriptam regulam legēmus deliquere, illos non inuiti pro fidis & industrijs scripturę interpretibus & eximijs sancti spiritus organis agnoscimus, quorū laboribus & industria Dominus in ecclesia ad nominis sui gloriam & fidelium utilitatem usus est. Quapropter illorum conspectores nobis minus probari possunt.

De humanis traditionibus.

Reliquas uero hominū doctrinas & traditiōes, quocunq; tandē splendore, fūco, autoritate & ueritate cōmendentur, si nullis scripturarū testimonijs nitantur, præterea à Deo quoq; à scriptura & uera fide abducant, uel in hisce nos impediunt: per omnia uanas & inutiles, inefficaces q̄q; imò perniciosas & noxias iudicamus: quemadmodum & ipse

Ipse Dominus de iisdem pronunciat, Matth. 15.

Cæterū scripturæ huius Canonice hic unicus *Scopus*
 scopus est & finis, ut omnes omniū gentiū & loco *scripturæ.*
 rum homines per hanc de Dei gratia, dilectione et
 fide, de redēptione item, beneficentia et salute mun-
 do huic peccatis corruptissimo, in Christo Iesu cu-
 mulatim exhibita præstitaqz, erudiri & instrui pos-
 sint: in primis uero ut salutis huius per uerā fidem
 participes, renati iam & sancti Dei patris filij facti
 omniū quoqz bonorū eius hæredes constituantur.

In Christianæ fidei negotio non aliud uel cre- *De fide.*
 dimus uel profiteamur uel docemus, quàm quod à
 sanctis apostolis nobis traditū est, & quod à Chri-
 stianis maioribus & parētibus nostris accepimus.
 Et illud quidē hactenus constanter & fideliter nul-
 la ex parte uiolatū retinuius, idem nimirū, Chri-
 sti sic fauente gratia, in posterum et extremum uitæ
 nostræ finem retenturi & confessuri, hoc modo:

Credo in unum Deum : patrem omnipotentē,
 creatorem cæli & terræ.

Et in Iesum Christum, filium eius unigenitum,
 Dominum nostrum.

Qui cōceptus est de spiritu sancto: natus ex Ma-
 ria uirgine.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et
 sepultus est. Descendit ad inferos.

Tertia die resurrexit à mortuis.

Ascendit ad cælos: sedet ad dexteram Dei, patris
 omnipotentis.

Inde uenturus iudicare uiuos & mortuos.

TRACTATUS

- 8 Credo in spiritum sanctum.
- 9 Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communio-
- 10 Peccatorum remissionem. (nem.)
- 11 Carnis resurrectionem.
- 12 Et uitam æternam.
- 1 Et hoc quidem sacrosanctæ, uerustissimæ & catho-

*De Deo & sacrosan-
cta trinitate.* licæ fidei nostræ fundamento innixi, uere simul ac
euidenter docemus & fatemur, unicū duntaxat san-
ctum, æternū, omnipotentē Dominū et Deum esse,
in sacrosancta indiuisa & inconfusa trinitate, Deū
patrē, filiū, & spiritum sanctū. Et quod quæcūq; in
reæ natura sunt, tam uisibilia q̄ inuisibilia, à Deo
in hominis cōmodum bene & recte condita sint,
& per eundē illum conseruentur simul & adminis-
trentur. Quapropter Deus nō ppter creationē mo-
do, uerū etiam quotidianā illam conseruationē, bo-
nitatē æternā, misericordiā, prouidentiam, consola-
tionem & auxilium, humani generis pater est.

*De diuinitate
Christi.* 2 Credimus & docemus, Deum patrem nō post
creationem modo hominum patrem factum esse,
sed quod unus ille Deus & uerus pater ab æterno
fuerit, unde & filiū habeat æternum, unigenitū, ab
æterno ex Deo patre diuino & ineffabili modo
progenitum. Credimus & docemus hunc Dei fi-
lium ex substantia patris, & proinde coessentialē,
coæqualem aut consubstantialē, eiusdem inquā
cum illo substantiæ, naturæ, uirtutis, potentiæ, ue-
rum deniq; & naturalem Dominū atq; Deum su-
per omnia, in omnibus & per omnia esse. Filiū ta-
mē præcipue Dominū nostrū esse fatemur, eò quod
nos

nos ex Satanæ dominio, potestate & tyrannide liberauit, et nos sanguine suo p nobis effuso redēptos peculiū suū fecit: qua de re postea pluribus agetur.

Credimus & docemus, quod idē ille Dei filius, ³ qui ab æterno cum patre fuit & est, in hoc sæculo, *De humanitate Christi* iuxta Dei promissionē p ministros & cultores suos patriarchas & prophetas traditā, uere humanā naturā ex benedictæ uirginis Mariæ, quæ Abrahami filia & ex Dauidis familia oriunda erat, carne ac sanguine assumpserit, & ex illa intemerata & casta existente & manente uirgine uerus Deus & homo (in una indiuisa persona, naturis tamē diuinitatis & humanitatis nō confusis) natus, hominibus, fratribus suis, p omnia (solo peccato excepto) anima nimirū rationali & immortalī & carne mortali, similis factus sit. Et in hunc modū, illum non ex uirili semine, sed è sancto spiritu in castæ & intemeratæ uirginis utero, ex illius benedicto sanguine, uerū & naturalē hominem conceptū, & ex eadem illa uirgine uerum hominē, mundū tamen & sanctum, progenitū esse, cōfitemur. Omnes enim homines iuxta naturā suam in peccatis & concipiuntur, & filij iræ ad mortem nascuntur. *De peccato Originali.* Quo loco Originale peccatū diserte confitemur. Nam si humanum genus per Christum mūdari, & à peccato simul ac morte liberari et redimi oportebat, necesse erat, ut immaculate & sancte citra omnem peccati maculam conciperetur nascereturq; ut nimirū immaculatā & mundam hostiā pro adultis simul & paruulis ad nostri purificationem & redemptionē offerre posset.

TRACTATUS

4 *De Christi doctrina et operibus.* Credimus & docemus, quod idē ille Dei & Mariæ filius, Dominus noster Iesus Christus, salutis uiam in terris hisce, inter salutis nostræ administrationem, perfecte & absolute tradiderit: & quod idē ille, ut se unicum uitæ et mortis dominū esse, qui solus iuuare queat & penes quē auxiliū omne quaeri debeat, certius nobis demonstraret, omnis generis morbos curauerit, uentorū marisq; pcellas domuerit, Satanæ potentiā refrenarit, omnē aduersariam potestatem depresserit, peccata remisit, & mortuos quoq; in uitā reuocarit. Et post hæc omnia eundē illum uolentē & sua sponte se in mortē tradidisse, & à Iudæis quidē turpiter & ignominiose proditiū traditiūq; à gentibus uero innocentē crudeli supplicio excruciatū & postremo in crucē affixum esse credimus. Et hic quidē, hunc Dominū nostrum Iesum Christū, uerū Deum & hominē, non propter se, sed propter nos & peccata nostra indignos & graues dolores sustinuisse, & in humana natura (utpote quæ mori poterat) reuera mortuū & sepultū esse, fatemur. Hanc uero passionē sanctam & innocentis filij Dei mortē, unicam, perfectam et æternā coram Deo iustitiā & ueram pro totius mundi peccatis satisfactionem esse, firmissime credimus.

De morte Christi.

De iustificatione hominis.

Quapropter certo hoc & solido huius nostræ ueræ, indubitæ & Christianæ fidei argumento instructi, nullis humanis uel opibus uel meritis, sed per solam Dei gratiam, id est, per sanctā illam crucifixi filij Dei passionem & innocentē mortem, homines iustitiam consequi, à peccatis mundari, uel eorundem

eorundem satisfactionem aut expiationem impetrare posse docemus. Et quod mortis Christi, innocentiae & meriti participes tunc reddamur, cū Dei filium nostrū esse, & propter peccata nostra, ut nos nimirū iustos & beatos redderet, mortem subiisse, uera & cōstanti fide credimus. Dei gratiā enim, quę in Christi passione & morte quę euidētissime sese exruit, nequaquā uel contemnere uel annihilare uolumus. Quin illud potius firmiter credimus, quod Christi mortē palām reiecturi & annihilaturi essemus, si purificationē, salutē & iustitiā nostrā ullis alijs medijs, præterquā unicæ Christi Iesu passioni & redemptioni ipsius per fidē acceptā ferremus: cum uidelicet Paulū apostolū audiamus, quod sic dicit: Non aspernor gratiā Dei. Nā si per legē est iustitia, igitur Christus frustra mortuus est, Gal. 2. Et rursus ca. 3. Si ex lege est hæreditas, nō iā est ex promissione. Atque Abraham per promissionē donauit Deus. Vnde qui fidē habent, cum fidei Abraham benedictionē accipiunt. Quotquot ergo ab Adam primi parentis tempore usque ad Christi aduentū apud ueteres sancti & iusti facti sunt, eos per solum Iesum Christum, benedictum illud semen, in fide sanctos & iustos factos esse ex gratia, credimus & docemus.

Credimus itē & docemus, quod Iesus Christus, *s*
 uerus Deus & homo, eo ipso corpore, quo in crucē *De resurre*
 suspensus & inde denuo ablatu & sepultus fuit, à *ctione Chri*
 mortuis resurrexit: sic ut uera ipsius caro & ossa, *fit.*
 id est, illud uere humanum ipsius corpus unā cum
 anima eiusdem rationali & humana, nō deificatū,

TRACTATUS

Clarificatio quid.

id est, in diuinitatem mutatum, sed clarificatum duntaxat fuerit. Clarificatio autē uere humani corporis proprietates uel substantiam & formam, nec consumit nec tollit: sed ipsum corpus & formam ipsius ab omnibus morbis uel uitijs aut infirmitatibus, utpote metu, terrore, dolore, tristitia, solitudine, curis, odio, carnali amore, cupiditatibus, gaudio, luctu, affectibus, turbationibus, fame, frigore, æstu, lassitudine, omnis generis infirmitatibus & molestijs, in primis autē mortalitate liberat: è contra uero corpus & formam corporis gloriosam, claram, immortalem & incorruptibilem reddit. Huiusmodi corpus Paulus gloriosum & spirituale dicere cōsueuit: non equidē, q̄ posthac nō sit amplius caro, & in spiritū trāsierit: sed quod nullis amplius carnis huius molestijs obnoxiiū, nec uitijs & infirmitatibus subiectū, incorruptibilitate, immortalitate & infinitis alijs spiritualibus donis ornatū sit.

Virtus resurrectionis Christi.

Et quemadmodum Christi corpus à mortuis resuscitatum, uerum corpus mansit, posthac uero immortale & gloriosum factum est: ita omniū quoque fidelium corpora in resurrectione Christi Iesu corpori conformia reddentur: qua de re in undecimo fidei nostræ articulo plura sequentur. Gloriosa enim illa à mortuis resurrectione Dominus euidentissime euincit & demonstrat, quod peccatū è medio abstulerit, mortem ex peccati malo promanantem debilitarit, uitam uero restituerit, & inferos omnibus ijs qui uera fide sunt præditi expugnarit, & Satanam potenter deuicerit.

Credimus

Credimus & docemus, quod dominus noster 6
 Iesus Christus cum eodem illo suo à mortuis resu- *De ascensio*
 scitato uere humano corpore in cœlos ascenderit, *ne Christi.*
 nec in terris hisce posthac agat corporaliter. Nam
 iuxta uere humani corporis naturam & proprieta-
 tem uno & eodẽ temporis momento non nisi uno
 in loco quoq; non pluribus simul, existit. Cum ue-
 ro carnem nostram in cœlos subuexit, & ad dexte-
 ram patris sui, id est, in æternum gaudium & fœli-
 citatem collocauit, certo iam illud fore sciunt om-
 nes fideles, quod uia cœlorum aperta iam & reclu-
 sa sit, & quod ipsi quoq; per Christum, cui credũt,
 anima simul & corpore in æternã uitam sint trã-
 ferendi. Dominus enim dilucidis & claris uerbis *Ioan. 17.*
 dixit: Volo pater, ut ubi ego sum, ibi etiam sit mi-
 nister meus. Certa ergo & inconcussa carni nostræ
 spes fixa est, quod cū Christi Domini & fratris no-
 stri caro in cœlis iam habitet et uersetur, ipsa quoq;
 illuc transferenda, & illic iuxta Christi promissio-
 nem, Ioan. 14. locum suum habitura sit.

Præterea ad dextram patris cœlestis Christus do *De sessione*
 minus residet, id est, is qui uerus Deus & homo est *Christi ad*
 pari potentia & pari gloria cum Deo patre regnat *dextrã pa-*
 & imperitat: ita ut omnia ipsius potentia subiecta *tris.*
 sint, & ipse unã cum Deo patre & sancto spiritu o-
 mnia sustineat ac conseruet, & uerus atq; æternus
 Deus adoretur simul & colatur. Ad Dei dextram *Christus*
 omniũ fideleũ summus pontifex & supremus Rex *summus fi-*
 confidet. Christus Iesus omniũ fidelium unicus, *deliũ pon-*
 æternus & fidelis pontifex est. Omnes fideleũ suo- *tifex.*

TRACTATUS

rum res & causas coram Deo patre suo cœlesti fidelissime transigit. Huic omnia dona, in primis autem fidelium suorum preces immolat. In Dei conspectu semper apparet, pro illis orat ac intercedit, & ipsidem benedicit. Nullum, præter hunc, mediatorem, intercessorem & sequestrem fideles uel admittunt uel recipiunt. Solus Christus enim uerus ille & unicus fidelium coram Deo mediator & intercessor est. Idem unica illa & æterna est uictima, quæ semel oblata semper durat, omnes fideles mundat simul & sanctificat. Idem hic summus noster Pontifex ecclesiam suam spiritu & uerbo suo quotidie docet, doctores quoque fidos & synceros eidem largitur, quos simul gratia sua & donis amplissimis instruit, & ab omni malo tuetur. AD DEI dextram Christus confidet, Rex noster supremus, Rex regum, iudex, ac cœli terrarumque potens dominus. Ecclesiam & populum suum salutaribus & bonis legibus fideliter instituit, iuxta quas res suas omnes ad Dei & proximi charitatem dirigunt. Hic Rex noster nos fideliter respicit, & omnes nostras molestias fido animo recondit. Fidelium suorum omnium querelas & desideria beneuolus audit, nec unquam uel defatigatur uel tædio horum molestatur. Ipse denique fons ille est inexhaustus, cui quod largiatur nunquam deest, qui solus saturat, nunquam tamen uel decrescit uel deficit. Hunc nihil prorsus, imò nec hominum cogitationes, latere possunt. Iudex est uere iustus iuxta cordis institutum iudicans, qui tam bonis quam malis omne quod agunt, citra omnem

*Christus
summus fidei
delicti rex.*

mnem personarum respectum, retribuit. Oppressis læta & consolationis plena ope succurrit. Audaces uero, arrogantes & potentia sua superbos iusto tempore agit præcipites. Nihil prorsus negligit, Sapientia sua infinita, iustis quoque & dignis medijs ubiq; utitur. Magistratus fidos bonosq; ipse per immensam suam gratiam largitur: eosdem ipse quoq; dirigit & in ecclesia sua sustentat. E diuerso hypocritis nonnunquam in peccatorum pœnam iniquos magnates tribuit. Quid multis? Nusquam non suos à uisibilibus simul & inuisibilibus hostibus tuetur et defendit. Et ad hunc modũ Christus ad dei dextrã residet, sic ipse unicũ fidelis sui populi caput, unicus et supremus Pontifex, supremus & æternus Rex & princeps suorũ existit. Horum ecclesiam nunquam deserit, semper in medio illorum uersatur, sic ut nullius uicarij officio uel auxilio opus habeat. Ipse enim unicus & æternus iustitiæ Sol est, qui licet in cœlis uno duntaxat in loco sit, sensibiliter tamen & fructuose sua uirtute, luce, splendore, calore & potẽtia in omnibus fidelibus operatur. Hic etiam Deum absq; omni intermissione orare, per Christum Iesum inuocare, et eundem fidelibus hymnis nunquã non laudare, docemus.

Credimus & docemus, quod sæculum hoc & 7
mundus hic corruptibilis, qui initium suum habet *De aduẽtu*
& à Deo cõditus est, finem quoq; suum sortiturus *Christi ad*
fit, & in totum abolendus: & quod in consumma *iudicium.*
tione mundi Christus Dominus noster corpore
suo, quod uulneratum est, in nubibus cœli reuerã

TRACTATUS

uenturus sit, ad iudicandū uiuos & mortuos. Cum enim maxima mundi huius pars Antichristi tyranni obnoxia, in summo tam Dei quàm uerbi ipsius contemptu, securitate impia, in omni deniq; flagitiorum genere & libidine sese uolutabit, cum uere fideles ridere & persequi studuerit, filius hominis improviso aduētū, quasi fulgur de cœlo in nubibus cum sanctis angelis ipsius ad iudicium uenturus est. Eadem hora per Christi potētiā & uirtutem quotquot à prima mundi origine usq; ad ultimum mundi finem mortui fuerint, rediuiui illi co resurgent: reliqui uero qui uita hac nondum defuncti ad nouissimi usq; diei iudiciū uitæ suæ tempus extenderunt, in momēto temporis ex mortali & corruptibili in immortale & incorruptibile mutabuntur. Et postquam omnes homines ex omnibus mundi elementis restituti & collecti coram tribunalī Iesu Christi constiterint, et iudicem supra se in nubibus cœli corporaliter, in eo nimirum quo passus est corpore, uiderint, tunc iustus ille iudex, Dominus noster Iesus Christus, ultimum suum iustumq; iudiciū super omnem carnem feret, eo modo & forma, quam ipse iam olim prædixit, Matth. 25. Tūc itaq; unicuiq; iuxta opera sua retribuetur. Postea, qui fideles sunt, corpore simul et anima per Dei uirtutem & potentiam de terra hac sursum (ut Christi corpus de monte Oliueti olim sublatū est) in nubes subuehentur ad Christum Dominum, hunc sequentur, & apud hunc in æterno gaudio semper & absq; omni intermissione permanebūt.

1. Thess. 4

In fide

Infideles uero Satanæ, cuius cultores fuerunt & mancipia, addicendi sunt, ut tam animam quam corpore ineffabiles dolores & tormenta in æternum usq; sentiant.

Et hic quidem, ultimum illud Dei iudiciū nunquam non singulari studio ob oculos ponere, & omni iustitiæ bonisq; operibus studere nostræ fidei creditos docemus. Ut enim clare simul & euidenter tradimus, quod nō per nostra merita & bona opera, sed per solam Christi gratiam in fide, iusti, sancti & beati reddamur, sicut omnis gloria & honor, soli gratiæ Dei & filij ipsius redēptioni manifeste & simpliciter tribuatur: ita illud quoq; indifferenter & constanter docemus, quod fides hæc in fidelibus efficax sit, & omnis generis bona opera, iuxta Dei uerbum, operetur. Qui enim iustus est (quemadmodum fides iustos reddit) idem etiam iuste uiuit & iuste agit omnia. Et qui Dei uerbo fidem habet, citra omnem dubitationem bonū esse sentit quod Deus iubet, malum uero, quicquid ille uetat. Sed & fides eundem illum, ut quod malū est deserat, & bonū rectumq; persequatur, urgere consuevit. Præterea, qui salutare illud redēptionis per fidem negotiū probe intellexerit, is Deum quoq; & proximum reuera diligit. Caritas autem legis est perfectio, imō in dilectione Dei & proximi tota lex & prophetæ pendent. Huiusmodi opera, spiritus & charitatis fructus, uitæ quoq; nostræ emendationem, & quicquid præter hæc Dei uerbum nobis cōmendat (non ea, quæ homines citra Dei uer-

*De bonis
operibus et
eorundē re
tributione.*

TRACTATUS

bum ex suo pte ingenio cōminisci solent) urgemus
 & docemus sedulo. Monemus interim, ne qui in
 Dei p̄ceptis ambulat & uere bonis opibus diuēt
 est, ijs quicq̄ tribuat, quasi p̄pter illa iustus, sanctus
 & Deo acceptus sit. Sola enim Christi mors & Do
 gratia hominē domino Deo nostro acceptū, & ad
 omne bonū idoneum reddit: imò uniuersa fidelium
 bona opera, non nisi libera quædā sunt diuine gra
 tiæ operatio. Quapropter omne illud, q̄d in scriptu
 ris de p̄mio & mercede fidelium dicitur, Dei gratia
 & donū esse merito iudicari debet. Vnde & D. Au
 gustinus docuit, omnia fidelium opera bona dei gra
 tiam esse, deumq̄ sua merita in fidelibus coronare
 ornareq̄ p̄mijs, quæ uidelicet pro sua liberalitate
 te tanquam propria nostra merita reputat.

*De spiritu
 sancto.* 8 Credimus & docemus, q̄ spiritus sanctus, ueritas
 sacrosanctæ trinitatis p̄sona, cū patre & filio ueritas
 & æternus Deus sit: quod & Dominus noster post
 spiritū sanctum nūc in ecclesia sua regnet & admi
 nistret om̄ia, quemadmodū ipse dixit: Ego rogabo
 patrē, & alium consolatorē dabit uobis, ut maneat
 uobiscū in æternū, spiritum ueritatis, quem mundus
 non potest accipere: quia nō uidet eum, nec nouit
 eum. Vos autē cognoscitis eum, quia apud uos man
 net, & in uobis erit. Ille uos docebit om̄ia, & sug
 geret uobis om̄ia, quæcūq̄ dixi uobis. Et rursum.
Ioan. 16. Veritatē dico uobis, expedit uobis ut ego uadā. Si
 enim non abiero, cōsolator ille non ueniet ad uos.
 Sin autē abiero, mittā eum ad uos. Et cum uenerit il
 le, arguet mundū de peccato, &c. Dominū ergo no
 strum

strū in terris hisce apud ecclesiā suam corporaliter
nequaquā esse, sed per suum & patris spiritū in fidelibus
suis agere & regnare, ipsos denique confortare
& sanctificare docemus. Omne solatiū, omnis uir-
tus, omnis denique quę in fidelibus est sanctificatio,
Dei spiritus est. Extra hunc dei spiritū nihil uel san-
ctum est uel integrū. Fidem nemo hominum ex se
habet, sed tam hæc quā omnia alia bona dona, Dei
spiritus sunt: quod ipsum Paulus apostolus in epi-
stolis suis multifariam docet, in primis autē Ephes.
4. & 1. Corinth. 12.

Credimus & docemus, quod omnes Christi fideles, quos
quotquot in toto terrarū orbe sunt, unū corpus & De Eccles
ecclesia Christi sint, quam ipse per spiritū suum in sia catholice
sanguine suo sanctificat. Unico autē spiritus & fidei ca.
uinculo atque charitate omnes isti cū Christo simul
& inter se inuicem, ceu unius corporis membra, u-
niuntur, in primis autē capitis sui & seruatoris Chri-
sti gratiæ & donorum participes fiunt. Ecclesia hæc
sancta est, ex Dei uerbo generatur, omnia secundū
Dei uerbum agit & instituit: in Christiana mode-
stia & honesta disciplina uiuit: sacrosanctis Christi
Sacramentis (quæ duo potissimum numerantur,
Baptismus nimirum & Cæna dominica) ubicūque
licet & nulla necessitate impeditur, cōmunicat. Ab
ecclesia hac nec matrimonij usum, nec externarum
opum possessionem, nec honestorum artificiorum
& negotiationū studia, nec magistratū ordines,
nec dominationes, nec seruitutē, & quæcūque alia
sunt huius generis, excludimus.

TRACTATUS

10

De peccato & peccati remissione. Credimus & docemus, quod per Dei gratiam in Christo Iesu omnia peccata, fidelibus, siquidem illa agnouerint, & Deo unico ueroq; confessori illa confessi fuerint, quouis tempore remittantur aut condonentur. Et hoc quidem ipsissimum euangelium esse sentimus. Soli uero infideles, & qui in incredulitate sua & diffidentia perseuerant, ueram peccatorum remissionem nunquam possunt consequi. Peccata quoq; non paria & æqualia, sed alia alijs grauiora & maiora esse docemus, prout contra Dei gloriam & dilectionem, contra fidem & proximi charitatem alia alijs uel minus uel magis tendere consueuerunt. Præterea quicquid contra Dei legem id est, uoluntatem & uerbum Dei committitur, peccatum esse docemus. Quapropter peccatum nequam quam Deo omnia operanti acceptum ferimus, seu originem ipsius in apostata Dei & humani generis aduersario & in corrupta hominis uoluntate demonstramus. Nullas è Roma allatas peccatorum indulgentias uel iactamus uel commendamus alijs imò nec ipsi eas in aliquo habemus pretio: quapropter eas nec alijs uendimus, nec ab alijs uenimus empositas coemimus: non ignari nimirum, peccatorum remissionem pro nulla unquam pecunia uel oppignoratam uel redemptam esse, & quod Petrus apostolus omnes eos unam cum pecunijs suis exoratus sit & diris deuouerit, qui Dei dona pecunijs redimi posse existimant. Simul etiam omnem Simoniam & Chananaicam in ecclesia nudationem ex animo odimus, & constanti doctrina profligamus.

Rom. indulgentia.

Act. s.

mus. Et quoniã nullam, extra Christi sanguinem, *Ignis purgatorius.*
 peccatorum purgationem uel purificationẽ agno-
 scimus, eos qui uita hac defuncti sunt, nullo alibi
 purgatorio igne purgari, sed uiuis potius eorundẽ
 heredibus cistas & loculos per huiusmodi somnia
 euacuari docemus. Fidelis hominis anima in ipso
 mortis articulo cœlestes beatorum sedes, infidelis
 uero inferorum locos petit, ut paulò post clarius di-
 cetur. Similiter monasticæ etiam uitæ nullam pror
Vita monastica.
 sus purificationem tribuere solemus, quam in alijs
 quoq; innumeris cum apostolica doctrina & reli-
 gione & contra iustam & tranquillam politiæ ad-
 ministrationem pugnare docemus.

Credimus & docemus, quod hæc nostra corpo-
 ra, in quibus nunc uel bonum uel malum opera-
 mur, & nõ alia pro his, à mortuis resurrectura sint.
 Id est, Carnem hanc nostram in nouissimo die res-
 suscitaram, per Dei potentiam uere resurrectionem
 esse credimus, & quod animæ defunctorum ad re-
 suscitata iam corpora reuersæ, cum iisdem denuo
 uniendæ sint, idq; de uniuersis, tam bonis quàm ma-
 lis, pronũciamus, Paulum scilicet secuti, qui inquit:
 Omnes nos manifestari oportet coram tribunali
 Christi, ut reportet unusquisq; ea quæ fiunt per cor-
 pus, iuxta id quod fecit, siue bonũ siue malum. *2. Cor. 5.*
 Veruntamen iusti iuxta Christi capitis sui exemplar
 corporibus suis gloriose clarificabuntur, ad incor-
 ruptibilitatem nimirum, uitam æternam, & nun-
 quam finiendum ac ineffabile gaudium. Et quem
 admodum inter stellas cœli aliæ alijs clariores &

T R A C T A T V S

lucidiores sunt: ita in mortuorū etiam resurrectione idem continget, ut nimirū qui in ecclesia & hac lachrymarū ualle multa passi, in eius quod bonum est, plantatione ac uitiorū demolitione fideliter laborauerunt, præ alijs quoq; iuxta Danielis uarietium, splendeant. E contra uero infidelium corpora non quidē clarificabūtur, sed immortalia & incorruptibilia reddentur, ut ad æternos dolores, anxietates & nunq̄ finiendos cruciatus sufficere possint. Atqui hæc mortuorū resurrectio in nouissimo die demū continget, quando nimirū Dominus noster ad iudicandū uiuos et mortuos, ut modo diximus uenturus est.

12 *De uita æterna.* Credimus & docemus, q̄ uitam hanc nostram æterna & nunq̄ finienda uita secutura sit, quam nimirum Deus à prima statim rerū origine ex merita sua gratia humano generi præparauit, & fidelibus in Christo est pollicitus, quā simul uere & fideliter in eisdē illis exhibiturus est. Vnde cum fidelis ē uiuus excedit, anima ipsius in nullū uel iudiciū, uel ignem uel doloris alicuius carnificinā abit, nec etiā obdormiscit (dormire enim non potest) nec cum corpore simul moritur (immortalis enim est) sed à corpore duntaxat discedit, & per Christi uirtutem sustentata in æternū gaudium & beatitudinē suscipitur. E contra post hanc uitam, æternā mortem quoq; id est, æternam & nunquam finiendam pœnam, æternos cruciatus & dolores uel cōdemnationem à iusto Deo cunctis infidelibus & pœnitere nescijs hominibus paratam esse, docemus: sic nimirum, ut cum

cum infidelis homo extra Christū in peccatis suis moritur & perit, anima quoq; eius confestim à corporea hac morte ad inferos simul delata æternis cruciatibus mancipetur. Et licet anima hæc in mortuorum resurrectione ad corpus suum reuersa, & cum illo rursus unita fuerit, simul tamen cum corpore suo & ipso diabolo à Dei conspectu in æternam pœnam repellatur: Quemadmodum & fideles in nouissimo illo die anima simul & corpore in æternum gaudium suscipiuntur.

Et hæc quidem spes nostra firma est, paucis, simplicibus & ab omni mendaciorū fūco alienis uerbis comprehensa, hæc nostra expectatio, hoc unicum desiderium, hoc summū solatium, hæc certa fiducia, hæc nostra deniq; fides & doctrina est, quam diuina gratia adiuti bona fide tradimus, quã simul in ijs ecclesijs, quarū ministri sumus, ab ipso Domino & ecclesijs uocati, indefinenti studio & diligentia urgemus. Ex his petimus omnes nostras correptiones, consolationes admonitionesq; quibus apud gregē dominicum utimur. Huc omnia nostra consilia, omnes sermones, omnis scripturarū interpretatio, omnes deniq; labores nostri unice tendūt, hinc suam habent originē, & in his omne suum robur & uirtutē obtinent. Testes hic citamus, Christū Iesum, redemptorē nostrū, ecclesiæ suæ sanctæ caput, summū nostrum sacerdotem, Regem et principem, omnes quoq; uere Christianas, fideles & honestas amantes animas, quæ aliquã nostrę doctrinę nostrę fidei et omnium studiorū nostrorū cognitionē

TRACTATUS

affecuta sunt. Deo itaq; & causæ nostræ sanctissimæ confisi, hinc iam certo constare speramus, nos non perinaces & pœnitere nescios hæreticos, sed fidos Domini nostri cultores & ueros Christi fideles esse, quorum doctrina & fides, orthodoxa, sancta, uetustissima quoq; & indubitata Christianæ ecclesiæ fides sit.

Tigurinæ ecclesiæ ministri, nulla in re cum hæresibus, schismaticis ac falsis doctoribus communicant: sed in orthodoxa & uera sanctæ catholicæ ecclesiæ doctrina firmiter persistunt.

QUAMVIS non dubitemus, quin omnibus uera fide præditis, & ab affectuum intemperie alienis hominibus hæc nostra confessio, quam hæctenus paucis exposuimus, satis factum sit: quia tamen non uis indies ipsiq; grauissimis suspiciõibus apud multos premimur, quasi noua quædam dogmata comminiscamur, & eadem obtrudamus ecclesijs, sed & ueritatis doctrinam non pure deprædicemus, quin eandem illam uenenatis & noxijs traditionibus mixtam corrupamus, utpote qui pluribus iam olim damnatis sectis communicemus: clarius ad huc & euidentius, diuinæ gratiæ ductu confisi, sententiam nostrâ exponere, explicare, munire, & ab omni falsæ doctrinæ, peruersæ fidei, hæreticæ labis (quam multi nihil tale meritis nobis aspergunt) suspicione liberare, nostram functionem & doctrinam asserere, & ecclesiarum, quibus seruiamus, honorem, gloriam & innocentiam tueri instituimus: illud
etiam

etiã euidentissime euieturi, quod ueram & ortho-
 xam catholicã ecclesię doctrinam, uera & constan-
 ti fide recipiamus simul & doceamus.

Et primo quidem omnes eos hæreses, hereticos *Hæretici*
 & sectas dānamus, & in uniuersum pernegamus, *contra scri-*
 quæcunq; in sancta fidelium ecclesia per spiritum *pturam.*

sanctum diuino & infallibili ueritatis uerbo erro-
 ris conuictæ, damnatæ & reiectæ sunt. Et nomi-
 namus quidem omnes eos abominamur, qui con-
 tra Vetus & Nouum testamentum pugnare ausi
 sunt, qui uidelicet alios quidem ex ijs libros rece-
 perunt, alios uero uel reijcere, uel corrumpere non
 sunt ueriti, uel de Biblica scriptura minus honori-
 fice senserunt: quales Basilidem, Carpocratem, Ar-
 temonem, Valentinum, Colorbasum, Cerdonem,
 Marcionem, & alios huius sententiæ complures le-
 gimus.

Abominamur præterea omnes eos, qui de Deo, *Hæreses*
 & cum primis de diuinæ essentiæ unitate, de perso- *contra deũ*
 narum distinctione, de sacrosancta trinitate, ali- *& Christiũ.*
 quid sacræ scripturæ minus consonum impie uel
 docuerunt uel scripserunt, quales Praxeas, Sabel-
 lius, Photinus & complices horum fuere, qui par-
 tim diuinæ essentiæ unitatem minus agnouerunt,
 partim uero sacrosanctam trinitatem negare au-
 si sunt.

Nihil etiam nobis cum Ario & ijs, qui ex doctri *Arius.*
 na ipsius postea exorti sunt, utpote Eunomio & a-
 lijs, est uel societatis uel commercij, qui de diuini-
 tate Domini nostri Iesu Christi false & impie do-

TRACTATUS

Macedo-
nius.

cuerunt, filium scilicet patri consubstantialem, Deum uerum unicum & æternum esse negantes. Eodem modo Macedonium quoque, & omnes cum eo spiritus sancti diuinitatem, quam cum Deo patre & filio reuera habet, oppugnantes & negantes, damnamus & reijcimus. Eam uero & fidem & confessionem amplectimur, quam sancti illi tam Dei quam ecclesiæ ministri ex Dei uerbo, primo quidem Nicæ, deinde uero in Constantinopolitana quoque Synodo, Christiane & orthodoxe contra Arium & Macedonium confessi sunt. Et quia Nicenæ Synodi Symbolum Constantinopolitano comprehensum extat, nos quoque ore simul & corde cum sancta Catholica ecclesia illud fatemur, hoc modo:

- ★
- Symbolum
Constanti-
nop.*
- 1 Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, uisibilium omnium & inuisibilium.
 - 2 Et in unum Dominum, Iesum Christum, filium Dei unigenitum, ex patre natum ante omnia sæcula: lumen ex lumine, Deum uerum ex Deo uero, genitum, non factum, consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt.
 - 3 Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus, ex spiritu sancto & Maria uirgine homo factus est.
 - 4 Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus & sepultus est.
 - 5 Et resurrexit tertia die, secundum scripturas.

Et

Et ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram pa- 6
tris.

Et iterum venturus est cum gloria, iudicare ui- 7
uos & mortuos: cuius regni non erit finis.

Et in spiritum sanctum, Dominum, uiuificato- 8
rem, ex patre procedentem: & cum patre & filio co
adorandum & conglorificandum.

Qui locutus est per prophetas in unam Catho- 9
licam & apostolicam ecclesiam.

Confiteor unum baptisma in remissionem pec- 10
catorum.

Expecto resurrectionem mortuorum. 11

Et uitam uenturi sæculi. 12

SIMVL etiam erronea ac falsa Nestorij & Eu- Nestorius.
tychis damnamus dogmata, quorum ille anno
post natum Christum quadringentesimo triceti-
mo indiuisam Christi personam (quæ ex duabus
distinctis naturis coniuncta & unita est) soluens
personæ unitatem in duas diuidebat. Mariam e-
nim non Deum, sed nudum duntaxat hominem
peperisse contendebat. Quod si illi cōcessum fuisset,
necessario illud quoq; sequi oportuisset, quod
Christus in duas personas esset diuisus, quarum al-
tera quidem Dei filius, altera autem homo esset ex
Maria prognatus. Quod ipsum manifeste fal-
sum est. Maria enim illum reuera peperit, qui ue-
rus Deus erat: unde Deum quoque reuera pepe-
rit: quamuis interim diuina natura per sese æ-
terna sit, & ex nulla muliere generari possit. Al-

T R A C T A T V S

Eutyches. ter uero ille, Eutyches nimirum, in contraria sententia nimius fuit. Vt enim Christus secundum propheticas, euangelicas & apostolicas scripturas, in una ac indiuisa persona duas impermixtas & inconfusas naturas complectitur: ita ille propter personæ unitatem naturas quoque & earundem proprietates confundebat: quasi uero eo quod Christus una & indiuidua persona est, idcirco diuinitatem ipsam humanitatem quoque & sic in Christo unam duntaxat naturam esse oporteret, unde diuinitatem quoque passam esse sequeretur, &c. Vt uero Nestorius in Synodo ecclesiæ ministrorum Ephesi coacta damnatus est: ita Eutyches quoque anno humanæ salutis 450. reiectus, & à Christianæ ecclesiæ commercio repulsus est, in Chalcedonense nimirum Synodo, in quam ex uniuerso Christianorum orbe Christi ecclesiarumque ministri, ad controuersiam hanc dirimendam, conuenerunt. Hi ueræ ac orthodoxæ doctrinæ catholicæque fidei summam, in Ephesina & Chalcedonense Synodo receptam & expositam ea forma comprehendunt, quam & nos similiter cum ipsiis & credimus & docemus, nempe ad hunc modum;

Tolet. Cōc.
2. Si quis dixerit uel crediderit, Deitatem Christi conuertibilem fuisse uel passibilem, anathema sit.

★ Ex decreto Synodi Chalcedonensis.

CONSENTIENTES itaque sanctis patribus, unum eundemque filiū confiteri Dominū nostrum Iesum Christum consona uoce edocemus, pariter perfectum eundem in deitate Deum, & hominem uerum eundem ex anima rationali & corpore: secundum diuinitatem, unius cum patre nature: secundum

secundum humanitarē, eundem unius naturæ nobiscum, per omnia similē nobis absq; peccato: ante sæcula quidem ex patre natum secundum diuinitatem: in nouissimis uero diebus eundem propter nos & propter nostram salutem hominē factum. Hunc unum eundemq; Christum, filium Dominum, unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indiuisē, inseparabiliter cognoscendum (docemus & fatemur) in nullo naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salua utriusq; naturæ proprietate & in unam personam & in unam substantiā concurrente, non in duabus personis partiendum uel diuidendum, sed unum eundemq; filium, unigenitum, Deum, Verbum, Dominum Iesum Christum: sicut ab exordio prophetæ de eo, & ipse nos erudiuit, & nobis patrum tradidit symbolum. His ergo cum omni undiq; diligentia & solitudine à nobis ordinatis statuit sancta & uniuersalis Synodus aliam fidem nulli licere profiteri, aut scribere, aut docere, aut dicere aliter.

Ad huius uero doctrinæ & Confessionis explanationem plurimum facit, quod D. Vigilius Tridentinus episcopus et Martyr, qui non multis post Synodum hanc annis Christū tam scriptis quam doctrina professus est, de Chalcedonensi hac Synodo lib. 5. contra Eutychem tradidit. Illum, qui uolet, legat. Idem lib. 4. breuem orthodoxæ confessionis ac Christianæ doctrinæ summam proponens contra Eutychem & complices eius sic scribit: Si

TRACTATUS

De duabus uerbi & carnis una natura est, quomodo cū uerbi
distinctis ubiq; sit, non ubiq; inuenitur & caro? Namq; quan
naturis do in terra fuit, non erat utiq; in cælo: & nunc quia
Christi in in cælo est, non est utique in terra, & in tantum
una perso- non est, ut secundum ipsam Christum spectemus
na. uenturum de cælo, quem secundum uerbum nos
 biscum esse credimus in terra. Igitur secundum
 uos aut uerbum cum carne sua loco continetur,
 aut caro cum uerbo ubique est, quando una natu
 ra contrarium quid & diuersum non recipit in se
 ipsa. Diuersum est autem & longe dissimile, cir
 cumscribi loco, & ubiq; esse: & quia uerbum ubiq;
 est, caro autem eius ubiq; non est, apparet unum
 eundemq; Christum utriusque esse naturæ, & esse
 quidem ubiq; secundum naturam diuinitatis suæ,
 & loco contineri secundum naturam humanitatis
 suæ: creatum esse, & initium non habere: mori
 ti subiaceri, & mori non posse: quod unum illi est
 ex natura uerbi, qua Deus est, aliud ex natura car
 nis, qua idem Deus homo est. Igitur unus Dei
 filius, idemq; hominis factus filius, habet initium
 ex natura carnis suæ, & non habet initium ex na
 tura diuinitatis suæ: creatus est per naturam car
 nis suæ, & non est creatus per naturam diuinitatis
 suæ: circumscribitur loco per naturam carnis
 suæ, & loco non capitur per naturam diuinitatis
 suæ: minor est etiam angelis per naturam carnis
 suæ, & æqualis est patri secundum naturam diuini
 tatis suæ: mortuus est natura carnis suæ, & non
 est mortuus natura diuinitatis suæ.

H A B C
E S T

EST FIDES ET CONFESSIO CATHOLICA, quam apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc usque custodiunt. Et hæc quidem omnia D. Vigilij uerba sunt, Martyris nimirum sanctissimi, cuius nomen in ecclesia semper celeberrimum fuit, adeo ut postea quoque in Romana ecclesia dies festus, decima quinta Maij scilicet, illi dicatus sit: quæ quidem re ipsi in cælis iam agenti, utpote fidei Christi ministro, nequaquam seruirî, nec honor hic illi gratus esse potest. Vt uero hæc ueterum & sanctorum fides exposita est: ita nos quoque unanimiter credimus & docemus.

*D. Vigilij
Tridentinus
martyr.*

Quæcunque etiam, præter hæc, in alijs fidelium Synodis Symbola, uel fidei articuli conditi & recepti, & ex primis istis longe uetustissimis desumpti sunt (utpote Constantinopolitanæ quintæ & sextæ, Toletanæ primæ, quartæ & sextæ Synodorum symbola, & quæcunque eius sunt generis) pro uere Christianis & orthodoxis agnoscimus, & secundum hæc tam credimus quam docemus.

Præterea omniū hæreticorū & hæresum doctrinæ *Hæreses* nam abnegamus, quæcūque de peccato & gratia nō *de gratia* secundū scripturæ regulā docuerunt, quæcūque etiā *et peccato.* humanis uiribus nimirū tribuerunt, uel peccato minus pfecte agnito liberæ Dei gratiæ aliqd derogarūt, ut Pelagius, Cælestinus et alij horū similes facere solebāt. In primis uero oīm corū doctrinā & traditiones abominamur et rejicimus, quæ hominē nō p

T R A C T A T V S

solam gratiã in fide Iesu Christi, sed per sua quorũ opera, per legẽ deniq; & propria merita, iustitiam & beatitudinem consequi sentiunt. Quorum opinionem Paulus Apostolus singulari uehementiã oppugnavit.

Hereses cõtra resurrectionem mortuorũ. Quicumque ueram & perfectam peccatorũ resurrectionẽ ueramq; carnis resurrectionem fateri dedignantur, ut Nouatus, Valentinus & alij, abominationi nobis sunt: ut & omnes alij supremi numeri contemptores & Epicuri de grege porci, qui de Dei uerbo et lege, de animarum immortalitate, corporum resurrectione & uenturæ uitæ æternitatis minus digne & honorifice sentiunt. Huiusmodi enim, tanquam *ἀθεοὺς*, irreligiosos & deuotæ impietatis homines abominamur, quoad in huiusmodi abominandis & execrandis erroribus perseuerauerint.

Anabaptismus. Sed & Anabaptistarũ sectæ Lutherus nos cõnuemerat, & in præfatione quadam unum & eundem illorum nostrumq; spiritum esse scribit. Nos uero coram Deo & ecclesia eius, nobis cum Anabaptistis nihil prorsus commercij esse, palàm et libere testamur. Libri quoq; nostri cõtra Anabaptistas conscripti & æditi argumento sunt, Lutherum hic nobis uehementer iniuriam esse & publicis mendacijs ac obtreccionibus immanissimis hoc unum conari, si quo modo nos apud omnes inuisos & exosos reddere possit. Præterea uix aliam præter nostram ecclesiam dare licebit, quæ tot ac tantis Anabaptistarum turbis & tumultibus agitata, simul etiam

etiam per Dei gratiam tam foeliciter ab infœlici illa secta asserta & liberata sit. Certò enim cognouimus & cum ipsis Anabaptistis publice ac priuatim congressi, illorum doctrina et secta plurimas ueterum hæresum innouari instaurariq; & multa nocentissima dogmata (quæ olim à uere fidelibus ueritatis patrocinio damnata & deuicta sunt) ceu ab inferis reuocari, claris et solidis demonstrationibus euicimus. Quapropter aduersus omnem Anabaptismi speciẽ uigilanti animo excubamus, ut quẽ singulari abominatione dignum iudicamus, &c.

Adhæc, quæcunque alia sunt prioribus istis consona & conformia Symbola, licet à priuatis ecclesiarum ministris, non generalibus Synodis, conscripta & recepta sint (qualis est fidei expositio per Irenæum tradita, Tertulliani item, Cyrilli, Hieronymi & aliorum doctorum, qui Christianam & orthodoxam doctrinam secuti sunt, symbola) agnoscimus, & nullo modo reijcienda censemus. Quin tam illa, quàm aliorum Symbola hoc loco in duopotissimum redigemus, id est, duo ex omnibus eligemus, quibus reliqua omnia comprehensa sunt, Athanasij nimirum & Damasi. Duo enim isti celebres & eximij Christi atq; ecclesiarum ministri suo sæculo extiterunt. Prior Græcus in Oriente floruit, *Athanasius.* magnis & diris persecutionibus pro Christiana & orthodoxa doctrina agitatus, cum interim, ut Helias propheta olim, Christi (cuius gloriã & honorem assererat) gratia animatus firma & incõcussa mente perseuerauerit. Alter Latinus fuit in Occi-

TRACTATUS

Damasus dente celebris, Romanæ ecclesiæ doctor & minister. Athanasij symbolū in ecclesijs publice lectum & semper in pretio est habitum. In Damasi doctrina & fidei confessione Gratianus, Valentinianus & Theodosius Imppp. Auggg. edictum illud suū de uera & falsa doctrina, de Christi fidelibus & hæreticis æditum fundauerunt, illos nimirū Christianos & uere fideles esse confessi, qui eam fidem quam Damasus confessus est et docuit, retinuerint, è contra uero nō uere fideles sed hæreticos esse, qui secus uel credant uel doceant. Qui ergo Tiguri sumus ita & docemus & credimus, quemadmodum ante nos Athanasius & Damasus crediderunt docueruntq̄, nempe hoc modo:

* *Symbolum
Athanasij.*

QUICVNQVE uult saluus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem: *✠*

Quam nisi quis integram inuiolatamq̄ seruauerit, absq̄ dubio in æternum peribit.

- 1 Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum
- 2 in Trinitate, & Trinitatem in unitate ueneremus.
- 3 Neq̄ confundentes personas, neq̄ substantiam separantes.

Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.

Sed patris & filij & spiritus sancti una est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.

Qualis pater talis filius, talis spiritus sanctus. Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus.

Immensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus.

Aeternus

Aeternus pater, aeternus filius, aeternus spiritus sanctus.

Et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus.

Sicut nō tres increati, nec tres immensi, sed unus increatus, & unus immensus.

Similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus.

Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.

Ita Deus pater, Deus filius, deus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Dij, sed unus est Deus.

Ita Dominus pater, Dominus filius, Dominus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Domini, sed unus est Dominus.

Quia sicut singillatim unamquamque personam Deum aut Dominum confiteri Christiana ueritate compellimur:

Ita tres Deos ac Dominos dicere catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, sed procedens.

Vnus ergo pater, nō tres patres: unus filius, non tres filij: unus spiritus sanctus, non tres spiritus sancti.

Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

TRACTATUS

Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et cœquales.

Ita ut per omnia, sicut iam dictum est, & unitas in trinitate, & trinitas in unitate ueneranda sit.

Qui uult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat.

SED necessarium est ad æternam salutem, incarnationem quoq; Domini nostri, Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus, Dei filius, Deus & homo est.

Deus est, ex substantia patris ante sæcula genitus: & homo, ex substantia matris in sæculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens.

Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus.

Vnus autem, non cõuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino, non confusione substantiæ, sed unitate personæ.

Nam sicut anima rationalis et caro, unus est homo, ita Deus & homo, unus est Christus.

4 Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos.

5 Tertia die resurrexit à mortuis. (fero.)

6 Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris omnipotentis.

7 Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Ad

Ad cuius aduentum omnes homines resurgent ¹¹
cum corporibus suis, & redditori sunt de factis pro
prijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam: ¹²
qui uero mala, in ignem æternum.

Hæc est fides catholica, quã nisi quisq; fideliter
firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.

Et hæc quidẽ fidei confessio est per sanctum Dei
& ecclesiæ ministrum Athanasium conscripta, qua
non quæ sua duntaxat fides & doctrina fuerit, sed
quid uniuersus omnium fidelium cœtus ab ipsa
apostolorum prædicatione ad sua usq; tempora &
deinceps uere & orthodoxe crediderit, profiteretur.
Huic uero D. Damasi episcopi symbolũ coniunge
mus, qui & ipse non suã modo, sed totius ecclesiæ
catholicæ fidem confitetur, sic inquit:

CREDIMVS in unũ Deum, patrem omnipo- ¹ *Symbo*
tentem: et in unum Dominũ nostrũ Iesum Christũ, ² *lum Da*
filium Dei: & in spiritum sanctum: Deum, nõ tres ³ *masi.*
Deos, sed patrem & filium & spiritum sanctum,
unum Deum colimus & confitemur: non sic unũ
Deum, quasi solitariũ: nec eundem, qui ipse sibi pa-
ter sit, ipse & filius: sed patrem esse, qui genuit: & fi-
lium esse, qui genitus sit: spiritum uero sanctũ, non
genitũ, neq; ingenitum, non creatum neq; factum,
sed de patre filioq; procedentem, patri & filio coæ-
ternum & coequalẽ & cooperatorem: quia scriptũ
est: Verbo Dñi cœli firmati sunt, id est, à filio Dei: & *Psal. 33.*
spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et alibi: Emit *Psal. 104.*
te spiritum tuum & creabuntur, & renouabis fa-

TRACTATUS

1 ciem terræ. Ideoq; in nomine patris & filij & Spiritus
 sancti unum confitemur Deum, quod nomen
 est potestatis, non proprietatis. Proprium nomen
 est patri, pater: & proprium nomen est filio, filius:
 & proprium nomen Spiritui sancto, Spiritus sanctus.
 In hac trinitate unum Deum colimus, quia
 ex uno patre quod est, unius cum patre naturæ est,
 unius substantiæ, & unius potestatis. Pater filium
 genuit, non uoluntate, nec necessitate, sed natura.
 Filius ultimo tempore ad nos saluandos, &
 ad implendas scripturas descendit à patre, qui nun-
 3 quam desijt esse cum patre. Et conceptus est de
 spiritu sancto, & natus ex uirgine, carnem & anima-
 mam & sensum, hoc est, perfectum suscepit ho-
 minem: nec amisit quod erat, sed cœpit esse quod
 non erat: ita tamen, ut perfectus in suis sit, & ue-
 rus in nostris. Nam qui Deus erat, homo na-
 tus est: & qui homo natus est, operatur ut Deus:
 & qui operatur ut Deus, ut homo moritur: &
 4 qui ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui de-
 uicto mortis imperio, cum ea carne, qua natus
 5 & passus & mortuus fuerat & resurrexit, ascen-
 6 dit ad patrem, sedetq; ad dexteram eius in gloria,
 9 quam semper habuit, & habet. In huius morte
 & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo
 11 resuscitandos die nouissimo in hac carne, qua nunc
 22 uiuimus: et habemus spem nos consecuturos præ-
 mium boni meriti, aut pœnam pro peccatis æterni
 supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc retine: huic fidei
 animam

animam tuam subiuga, & uitam conſequeris & præmium à Chriſto.

Hactenus Chriſtianæ fidei ſymbola uel capita primaria, quæ ad ſalutem neceſſario requiri ſolent, proluxe & copioſe ſatis expoſuimus: & primo quidem generalia illa catholicæ eccleſiæ ſymbola, quæ per eccleſiarum miniſtros ex uniuerſo Chriſtiani orbis circuitu congregatos conſcripta ſunt, adducere libuit: deinde priuata quædam aliorum ſanctorum et uere fidelium eccleſiæ miniſtrorum ſymbola ſubiunximus, qui & ipſi non ſuam modo, ſed catholicæ eccleſiæ communem fidem profeſſi ſunt. Præterea breui quadam adumbratione omnis generis hæreſum & hæreticorum mentionem fecimus, qui ueram fidem oppugnare & (quantum in ipſis fuit) corrumpere, & ſanctam catholicam eccleſiam turbare & affligere ſtuduerunt: contra quorum temeritatem, corruptam & impiam doctrinam ac fædos errores, Symbola hæc (quorum modo meminimus) ad ueritatis ſubſidium conſcripta & concinnata ſunt.

Cum uero nos, qui Tiguri & in Heluetijs uerſamur, omnes iſtos hæreticos ſimul et hæreſes abominemur et reiſciamus, utpote cū quibus nihil unquam nobis uel cõmercij uel cõmunionis unquam fuerit, nec etiamnum ſit, quin potius doctrinã illorum execremur penitus, è cõtra uero Chriſtianæ eccleſiæ (cum qua idem & ſentimus & docemus) fidem & cõfeſſionem retineamus firmiter, ſperamus equidem firmis & certis rationibus hactenus demon-

TRACTATUS

stratum & euictum esse, quod nos, qui uel Tiguri
uel intra uel extra Heluetiæ limites hanc doctrinam
& confessionem tenemus & sequimur, Christiani, non hæretici, simus, imò quod nihil nobis uel
rei uel negotij cum aliqua hæresi intercedat. Porro
eam nos & doctrinam & fidem sequi, Christus eccle-
siæ caput (ut supra quoque annotatum est) & tota eccle-
sia testari poterit: simul etiam hac nostra confessione
omnem hanc doctrinam omnibus eiusdem articu-
los palam & libere confitemur.

*Tigurinae ecclesiae ministri omnes & singulos Christiani
fidei articulos recipiunt: & num Lutheri de Sacramento
agma, fidei articulus censeatur debeat.*

*Lutherus
nos nulli fi-
dei articu-
lo credere
dicit.*

Vapropter, licet Lutherus, ut apud om-
nes fideles quam maxime nos inuisi
& exosos reddere possit, eius criminis
nos accuset, quod ne uni quidem uere
& Christianæ fidei articulo uere & ex animo crea-
damus, nec fidem nobis habendam esse scribat,
etiamsi nos eum qui de Christi persona est articulus
amplecti & illi credere fateamur. (nos enim certo
mentiri, quicquid tandem de his pronunciauerit
mus: & ore quidem, ut & diabolus olim in euange-
lica historia, Christum dei filium esse dicere, ani-
mum uero à confessione hac certo certius longissime
me abesse) illud tamen cunctis Christi fidelibus
notum & persuasum esse uolumus, quod hoc à Lu-
thero nobis intentatum crimen, imò conuicium,
non quicquam aliud, quam falsa, improba & ex
mera animi libidine profecta calumnia sit, qua
nostrum

nostrum honorem & causam, fidem autem cumprimis (quam summam nostram gloriam & famam esse agnoscimus) suspectam reddere & obfuscare conatur. Quamobrem non immerito ea de re coram Deo simul & cunctis fidelibus summopere conquerimur: & sanè effrenem illam Lutheri libidinem, qua contra nos furit & æstuat, multò acerbius ac seuerius accusare corripereq; possemus, nisi diuini numinis reuerentia moti animorum nostrorum affectibus resistere, et sanctorum pacificorumq; hominum auribus parcere studeremus. Nos enim in Christum credere certò cognouimus, & fidei huius infallibilem in nobis ipsis sentimus uirtutem. Testem habemus hic ipsum Christum, qui in nouissimo illo iudicio suam fidem contra omnes, qui nos incredulitatis & dissidentiae insimulant, coram patre suo certò asseret. Ea & tam immani iræ & odij præcipitantia in nos fertur Lutherus, ut in Dei quoq; iudiciū temerarias manus iniiciens animos nostros iudicare non uereatur: cum solus & unicus Deus animorum inquisitor & scrutator sit. Vbi uero Dei cōsilio Lutherus interfuit? Vel quando diuinæ sapientiæ per omnia penetrantes oculi ipsi traditi sunt, ut animos nostros tam exacte inspicere potuerit, & nunc per uniuersum orbem quid in hisce reconditū lateat quidq; ipse inibi uiderit, ebucinare et promulgare queat? Quod nimirum non credamus Christo Iesu, nec ipsum Deum & hominem in una persona agnoscamus? Item, quod certò cōstet, nos non aliter Christum confiteri, q̄ diaboli olim in

T R A C T A T V S

euangelica historia illum confessi sint? Videre quæ
 so ò sancti Christi fideles, quò tandē insanix odij
 & contentionis æstu infœlix homo abripiatur? si
 mulq; inspicite, quali nam argumento temerariū
 illud suum iudiciū stabiliri posse existimet. Qui uni
 alicui, inquit, articulo fidem non habet, nec illum
 admittere dignatur, postquam admonitus & insti-
 tutus est, is certe nulli prorsus uere & ex animo fi-
 dem habet. Quo autē & quā firmo ueritatis fun-
 damento hoc ipsius dictū nitatur, ipsi demonstra-
 dum & probandum, uel etiam excusandū relinqui-
 mus. Nos uero in hac causa ad hunc modū respon-
 demus: Licet uere hoc dici cōcedamus, eū uidelicet
 nulli prorsus fidei articulo digne credere, qui uni
 alicui fidē nō habet, uel in uno aliquo laborat: nul-
 li tamen fidei articuli sunt, ex omniū eorū numero
 qui unquā in ueteri & uere catholica sanctorū ec-
 clesia pro fidei articulis recepti sunt, quos non nos
 quoque omnes & singulos uere & constanter am-
 plectamur & ijs religiose credamus. Lutherus cer-
 te nullū unquam ueterē fidei articulū proferre pote-
 rit, de quo nos aliter, quā dignum est, sentiamus
 uel doceamus. Hæc ergo cōtra nos prolata senten-
 tia, nequaquā solida quædam et iusta sententia, sed
 falsa quædam, maligna & quam effrenis animi li-
 bido expuit, calumnia est, quam ueris & solidis ra-
 tionibus, ut Christianos homines decet, à ceruicio
 bus nostris excussimus.

*Quod de
 corporali*

Quod si dicat hunc etiam fidei articulū esse, ut
 nimirum panē, qui in Cœna est, uerum et naturale
 Christi

Christi corpus reuera & corporaliter esse credamus: iam nemo non fidelium illud nouit & intelligit, huius articuli nullam prorsus, nec inter duodecim illos ueræ & orthodoxæ fidei articulos, nec in ullis alijs orthodoxis ueterum ecclesiarum symbolis, mentionem fieri. Constantinopolitanum quidem baptismi meminit, huius uero articuli nequam. Qua ratione uero extra fidei articulorū translationem in Cyrilli ad Nestoriū epistola, quæ ex Ephesina synodo scripta & missa est, & inter alia Nicenæ synodi decreta uel statuta, Dominicæ Cœnæ mentio fiat, Oecolampadius P. M. non semel abunde satis exposuit, & etiamnū huius expositio & ratio in libris ab ipso conscriptis extat. Interim uero novos fidei articulos condere, nec Pontifici nec Lutherō permissum est.

Rursum, si Lutherus non ijs modo, quæ duodecim illis fidei articulis & multorū aliorū symbolis continentur, sed omnibus ijs quoq; quæ in scriptura sacra docentur, præscribuntur & eius testimonio confirmata sunt, fidē necessario habendā esse dixerit: nihil equidē ipsi hoc loco cōtradiciamus. Scripturā enī spiritus sancti inspirationē esse cōstat. Quæ uero illius de Cœna Dñi doctrina sit uel traditio, sequētia clarius exponent: ea nimirū, quæ hisce manifestis et expressis fidei articulis nullo modo cōtraria existit.

Illud uero nō in symbolis modo oībus, uerum etiam in omni scriptura unanimiter definitū, et firmatq; indubitata fide à catholica fidelium ecclesia semper receptū & retentū est, quod illud ipsum corpus

Christi in Sacramento præsentia docetur, fidei articulus non est.

De ueritate corporis Christi resuscitati, orthodoxæ fidei sententia

TRACTATUS

Christi, quod è uirgine natum, & postea in cruce affixum, in cruce mortuum, & inde ablatum in sepulchrum depositum est, illud ipsum (inquam) corpus & non aliud (quod iccirco quoq; clauorum & uulnerum uestigia retinuit) à mortuis resurrexit, & ascenderit in cœlos, ubi nunc quoq; ad dextram Dei residet. Et quod idem illud, non mutatum in aliud, tam substantiam quàm formam ueri & humani corporis retineat, clarificatum tamen, sic nimirum, ut humanitas nec exinanita, nec abiecta, nec in diuinitatem conuersa, nec ullo alio modo suis illis proprietatibus orbata uel spoliata sit. Veri autem & humani corporis, licet clarificati, propria sunt formam & figuram, carnem & ossa habere, nõ spiritum esse, loco certo contineri, & non simul pluribus in locis esse, &c. quemadmodum supra in Symboli expositione annotatum est. Et omnia hæc Euangelica quoq; ueritas resuscitato & clarificato corpori tribuit. Dominum enim, postquam à mortuis resurrexit, sua illa & solita forma sese discipulis exhibuisse, & illos eundem ex uulnerum cicatricibus agnouisse, sic ut à nemine interrogaretur num is esset, legimus. Et angelus mulieribus Christum in sepulchro quærentibus ait: Videte locum ubi positus erat. Surrexit, & nõ est hic. Et cum discipuli primo quidem ipsum uel spiritum uel phantasma esse putarent, dicit illis: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me, & uideate, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uideris habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus

Ioan. 20.

21.

Luc. 24.

nus & pedes. Præterea Dominus in euangelio expressis uerbis sic ait: Si abiero ad parandum uobis *Ioan. 14.*

LOCVM (ὅπου τὸ ποῦ) iterum ueniam, & assumam uos ad meipsum, ut ubi ego sum, & uos sitis. Idem discipulos quoque in Galilæam præcessit. Ex Galilæa in Bethaniã rursus abiit. Hinc discipulos suos eduxit in montem Oliueti: & ab huius cacumine in cælos ascendit, & nubes abstulit eum ab oculis illorum. Hisce ueris et solidis rationibus ex ipsa ueritate desumptis innixi fideles, ea, quæ supra exposuimus, Symbola conscripserunt.

Quamuis uero hæc per sese abũde satis clara & solida sint, nec ullo humano testimonio ac consensu uel ueriora uel firmiora reddi possunt (cum uidelicet scriptura per sese ipsissima sit ueritas, & fidẽ certò mereatur) hisce tamen ad pleniorẽ scripturæ sacræ declarationem & causæ huius ueritatem euidentius explicandam, duo adhuc sanctissimorum Christi simul & ecclesiæ ministrorum de clarificati corporis ueritate testimonia atrexere instituimus, ut inde quoque constet, qualem de uero Christi corpore in cælis iam agẽte fidem & doctrinam ueteres secuti sint.

D. Hieronymus suam, id est, ueram ac Christianam fidem, faterur hoc modo: Christus ascendit in cælum, sedet ad dexteram Dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiã resurrexit. Nõ enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum cum deitate mansura, &c. Qui autem plura ex Hieronymo su-

Hieron. de ueritate corporis Christi in cælis.

TRACTATUS

per hac re scire uolet, ea legat quæ ad Pãmachium
de corporum resurrectione contra Ioannem Hiero-
solymitanum episcopum disputauit.

D. Augusti D. Aurel. Augustinus epistola ad Dardanũ
de ueri sic ait: Noli dubitare, ibi nunc esse hominem Chri-
*nate corpo-*stum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; recol-
ris Christi & fideliter tene Christianam confessionem, quo-
in cœlis. niam resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum, sedens
ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde uenu-
rus est ad uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uen-
turus est illa angelica uoce testante, quemadmodũ
ire uisus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma
atq; substantia, cui profecto immortalitatem dedi-
naturam non abstulit. Secundũ hanc formam non
est putandus ubiq; diffusus. Cauendum est enim,
ne ita diuinitatem astruamus hominis (Christi ut
delicet) ut ueritatem corporis auferamus. Non est
autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubiq;
ut Deus. Nam & de nobis ueracissima scriptura di-
cit, quod in illo uiuimus, mouemur & sumus, nec
tamen, sicut ille, ubiq; sumus: sed aliter homo ille
in Deo, quoniã aliter & Deus ille in homine, pro-
prio quodam & singulari modo. Vna enim perso-
na Deus & homo est, & utrunq; est unus Christus
Iesus, ubiq; per id quod Deus est, in cœlo autẽ per
id quod homo. Hæc Augustinus. Possemus & alia
huius generis q̃ plurima adducere ex alijs quoque
sanctis Christi & ecclesiæ ministris, ut Leone ad
Flauianum, item ad Leonem Cæsarem Aug. Præ-
terea ex tribus Fulgentij libris ad Trasimundum
regem

regem cōscriptis, & ex quinque libris D. Vigiliij episcopi & martyris: qui omnes non suas modo opinioniones, sed totius Christianæ ecclesiæ fidem confessi & tutati sunt. Quapropter nunquam fore speramus, ut Lutherus hæc negare instituat. Quod si his omnibus contradicere eaq; contemnere uelit, Dei uindicta illum urgeri nemo non uidet: quod nimirum pertinaciæ & arrogantia stimulis agitur illis sese polluere et implicare instituit, quorum nos hæctenus infimulare consueuit, quasi uidelicet aliquid Christianæ fidei articulis & ueritati contrarium agamus.

Quoniam uero hæc aliter sese habere non possunt, & expressi illi sanctæ Christianæ fidei articuli Christum in gloria quoq; uerum hominem manere, nec humanitati suæ quæ illi propria sunt admisse, & proinde corpus ipsius non nisi uno in loco, non ubiq; simul esse posse, manifeste testentur: intelligunt nimirum fideles omnes, quàm probe illud fidei articulis cōueniat, quod quidam credendum esse docent, quod uerum & naturale Christi corpus in terris hisce agat, & uno eodemq; temporis momento corporaliter prorsus & uere in omnibus locis præsens sit, omnium deniq; manibus & labijs contineatur, qui Domini panem frangunt & manducant. Ut interim de eo hic nihil dicamus, quod huiusmodi dogma, tam clavis, dilucidis & fatalaribus catholicæ fidei articulis contrarium, profidei (quæ nihil in sese repugnans, & contradictoriū continet) articulo à fidelibus recipiendū esse non

TRACTATUS

nulli contendunt.

*Sunt uerum
beginny*

Cæteri, quia in fidei articulis & omnibus Symbolis (quorum potissima hæctenus recensuimus) de uera & corporali naturalis corporis Dominici in cœna præsentia, nihil plene & absolute definitum, decretum uel traditum est, nec nos etiam nostram de Dominica cœna doctrinam hæctenus ordinarie uel plene tradidimus, Luthero interim propter hanc cum primis nos accusante & damnante nunc quoque eam, quæ de Domini Cœna per nos traditur, doctrinam huc apponere institutum est, bona spe freti, Christi fideles omnes, ubi hanc doctrinam nostram audierint, auditam intellexerint, intellectam examinarint diligentius, non obscure illud quoque intellectuuros esse, quod nimirum & scripturæ sacræ, & sanctæ catholicæ ecclesiæ dogmatibus, & ueræ fidei consentanea, & proinde nec falsa nec hæretica sit.

Tigurinae ecclesiæ ministrorum de Cœna Domini doctrina, Christiana, scripturis ueræ ac orthodoxæ fidei, & catholicæ ecclesiæ dogmatis consentanea est.

OSTRAB, quæ de Domini Cœna est, doctrinæ fundamentum non alibi quam in Dei uerbo, utpote irrefragabili ueritate, locare solemus. Primo igitur Domini institutionem ex tribus illis Euangelistis & Paulo apostolo præmittemus: deinde uero & illud exponemus, quid et quo modo ex Dei uerbo de Cœna docere soleamus.

Vespere

Vespere facto uenit Dominus cum duodecim, & cum iam esset tempestiuum, accubuit, ac duodecim apostoli cum eo. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha, uel transitum, comedere uobiscum antequam patiar. Dico enim uobis, posthac non edam ultra ex eo, donec compleatur in regno Dei. Vescens autem eis, accepit Iesus panem: & cum egisset gratias, fregit deditque discipulis, & ait: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur uel frangitur. Hoc facite in mei recordationem. Similiter & poculo, postquam carnauit, accepit, gratias egit, & dedit illis, dicens: Accipite hoc, & diuidite inter uos. Bibite ex eo omnes. Et biberunt ex eo omnes. Et dicebat illis: Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur. Vel, Hoc poculum, nouum testamentum in sanguine meo, qui pro uobis effunditur. Hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei commemorationem. Amen dico uobis, quod non bibam posthac ex fructu uitis, usque in diem illum, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei.

Et hæc quidem Domini uerba sunt, hic eiusdem ordo & hæc Cœnæ est institutio, de qua ita nos omnino sentimus, ut in hac omne illud perfecte comprehensum esse credamus, quod ad diuinæ huius institutionis & Sacramenti perfectionem attinet. Christus enim æterna Dei sapientia est, summus noster pontifex, qui omnia sua in ecclesia sua perfecte & euidenter, ut à quouis hominum percipi & intelligi possent, instituit: cum uidelicet, omnium

T R A C T A T V S

qui in terris sunt hominum lux & saluator descendit. Sed & Paulus apostolus nihil præter ea, quæ modo cõmemorauimus, addidit, cum post annum à cõuersione sua circiter decem & octo Corinthiõs scribens corruptum Dominicæ Cœnæ ordinẽ & administrationem corrigere, & in priorem ritum usumq; reducere instituisset. Si quid ergo post Christi ascensionem apostolis uel aliud uel perfectius reuelatum fuisset, Paulus utiq; eiusdem post tot annorum spatium nondum immemor, illud nequaquam prætermisisset. Cum uero nihil præter ea, quæ superius cõmemorata sunt, amplius narret, constat certe Dei institutionem paucis istis uerbis plenissimè comprehendi, & omnes eos perfecta Cœna frui qui hanc Christi institutionẽ sequuntur & seruant. Diuina enim perfectio nullo miserorũ hominum uel complemento uel emendatione opus habet.

*Cœna quæ
in ecclesijs
habetur, do-
mini Cœ-
na est.*

Hoc itaq; certo & solido perfectæ institutionis Christi filij Dei fundamento nitentes, primo loco eam Cœnam, quæ uel hodie quoq; per uniuersum Christiani nominis orbem in ecclesijs celebratur, diuinum, non humanum institutum, ab ipso Deo traditum & ipsius iussu à fidelibus celebratum, ac proinde Domini Cœnã esse, docemus. Licet enim apostoli, à quibus Cœnæ institutionem & huius ritum ecclesia accepit, homines fuerint, hæc ipsa ritum men ab ipso domino antea acceperunt, ut ea nobis quoq; traderent. Quapropter Paulus quoq; dicit Quod à Domino accepi, tradidi uobis: nempe quod Dominus ea nocte, qua traditus est, &c. 1. Cor. 11.

Vnde

Vnde Domini Cœnâ nostrę ecclesię Mensam Dei Gottes quoq; uocare solent. Quotquot em̄ Domini mensam accedunt, eos non hominum, sed Iesu Christi, ueri Dei & hominis, inuitatos conuiuas esse, docemus: unde & illud monemus, ne uel ministros, uel ullos alios hominum, imò nec panem quoq; & uinum cum primis & potissimum respiciant, sed eleuata mente ipsum Dominum, qui Cœnam instituit, & in fidelium suorum commodũ nunc quoq; administrat, per ueram fidem contemplantur. Hęc ob causam olim quoq; in ecclesijs receptum fuit, ut ministri in ipso statim Cœnæ principio populum admonituri dicerent: *SURSVM CORDA*, illud nimirum uolentes, ut animos eleuatos cœlis inferrent.

Secundo loco, Cœnam hanc à Domino nostro Christo in ultimo illo discessu suo, cum mortẽ iam aditurus esset, nobis fidelibus suis institutã esse docemus. Quapropter institutio hęc apud omnes fideles maiori in pretio habetur & omnium est acceptissima: ut quæ postremæ illius profectionis dulcissime monumentum à fidissimo domino & rege non sine summæ charitatis testimonio nobis relicta sit. Interim uero ecclesiam propter primam illam institutionem nequaquã eodem tempore & loco astrictam esse uolumus, ut nimirum non nisi uespertino tempore & in cœnaculo aliquo priuato Cœnâ necessario celebrare debeat, eo quod prima Cœna in hunc modum celebrata sit. Paulus apostolus fideles in ecclesiam, cõmunem sanctorum cœtuum

Cœna in ultimo Christi discessu instituta.

Tempus et locus Cœnæ.

TRACTATUS

locum, ad Dei institutionem celebrandam conuenire iubet. Et cum omnes Dei ministri à prima tunc origine auroram uel matutinum tempus rationi religioni, quàm omnibus alijs magnis & grauius negotijs dedicauerint, nos quoq; matutino tempore, sobrii adhuc, idq; citra omnem externum fastum, Domini Cœnam in templis celebrare soleamus.

Quomodo Dominus Cœnam celebrarit, & nobis celebrandã instituerit. Tertio, ipsum Dominum Cœnam hanc sanctã hoc modo celebrauisse docemus: Christus cum discipulis suis congregatus, apud illos de passionis & fructu mortis suæ sermonem habere cœpit, docens, quod ipse uerus Deus & homo, mortem pro peccatoribus subiturus, & ipsos ab æterna morte liberatos, Dei filios, & æternæ uitæ heredes ex gratia facturus esset. Simul etiã fidem & charitatem tam Dei quàm proximi eisdem cõmendauit. Præterea eos & corripit, & hortatur & cõsolationibus roborat, & quo pacto Deum patrem in nomine Christi inuocare debeant summa fide instituit. Et inter ipsam diuinæ huius doctrinæ expositionem, postquam paschatis quoq; mysterium declarauit, panem è mensa tollit, gratias agit, frangit, discipulis suis porrigit, dicens: Accipite, hoc est corpus meũ, quod pro uobis traditur. Hoc facite in mei commemorationem, &c. quemadmodum supra euidenter expositum est. Hoc modo Dominus primam Cœnam, ut nobis exemplo cõstitueret, celebrauit, & hoc modo eandem omnibus fidelibus suis usq; ad mundi consummationem celebrandam

brandam instituit.

Quarto, ex his quæ hæctenus præmissa simul & Quomodo
solide demonstrata sunt, omnes eos, qui filij Dei Cæna Do-
exemplum per omnia sequuntur, Domini Cænam mini digne
uere, ordinarie & Christiane celebrare docemus: celebretur.

qui uidelicet in nomine Christi conuenire solent,
uerbum Christi (imò euangelij uerbum de fide-
lium per innocentis Christi mortem redemptio-
ne, de uera fide, charitate ac spe, de fideli gratia-
rum actione & fidis Dei laudibus) audiunt. Qui
tales sunt, Deum inuocant, orant & laudant, pec-
cata sua agnoscunt & deplorant, firma interim fi-
de firmati, quod eadem illa per mortem Christi re-
missa & ablata sint, & ideo in Dei laudes & gra-
tiarum actionem totis animis effundi cupiunt. Ad
Domini mensam ergo festini pergunt & accele-
rant. Vbi minister orando ecclesiæ præsit, Domini
institutionem prælegit, deinde panem ac potum
distribuit, fidelis uero ecclesia hæc à ministri, ceu
Christi manu accipiens, edit & bibit, omne illud
in Christi memoriam peragens, qui pro peccatis
nostris in mortem traditus est, & sanguinem su-
um in peccatorum nostrorum remissionem ef-
fudit.

Memoria
traditi cor-

Quinto, traditi corporis & sanguinis in pecca-
torum nostrorum remissionem effusi memoriam fusi sanguis
præcipuum illud totius actionis caput, prima-
rium finem ac scopum esse docemus. Dominus e-
nim fideles suos hoc FACBRE iubet. Actionem & scopus
ergo uel communem omnibus celebrationem in est.

TRACTATUS

stituit, uolens nimirum, ut quod ipse fecit, omnes quoque fideles ipsius faciant. Quid uero illud esse? Gratas agant, panem frangant & comedant, potum distribuunt & bibant. In quæ finem uero? In sui commemorationem, quod ipse pro nobis in mortem traditus sit, & sanguinẽ suum in peccatorum nostrorũ remissionem effuderit. Et huius quidem unici ac principalis finis Dominus secunda uice meminit. Interim uero illud nõ morabimur, quod memoria hæc uel Luthero uel alijs quibusdam leuior, uilior & abiectior uideri potest. Domini uerba nobis abunde satis uera, magna & grauiasunt. Domini uerbis contenti sumus, & ea ipsi nec inuertere nec annihilare studebimus. Idẽ ergo quod modo diximus denuo fatemur, Cœnam hanc in hunc finem institutã esse, ut traditi pro nobis Domini & sanguinis ipsius in nostri purificationem effusi recordemur. In hoc ergo unice laboramus, hoc unice studemus, ut salutarem illam Domini memoriam ecclesia uere & perfecte intelligat. Qui enim externam duntaxat actionem per se, prout illa externo ritu celebrari & transigi consueuit, respiciunt, nec intelligunt quam ob rem & in quem finem ecclesia hoc modo panem frangit & potum bibit, facile cogitare possunt, nihil inter Domini Cœnam & uulgare aliquod & quotidianum conuiuium esse discriminis: quemadmodum Lutherus quoque de nobis non sine graui iniuria & maledicendi libidine pronunciat, nos in nostris eccle

fijs non Domini Cœnam, sed uulgare quoddam amicorum conuiuium, imò *comporationem rusticam peragere.

Bauren
zâch.

Porro de hac, cuius modo mentionem fecimus, De rememora-
Christi rememoratione & uero proprioq; Domini ratione Chri-
nicæ Cœnæ scopo ac fine sic docemus. Dominus sti, quid sit,
claris & perspicuis uerbis nos panem frangere & quomo-
comedere, potum distribuere & bibere iubet in sui do digne ce-
recordationem, simulq; expresse docet quo pacto lebreitur.
ipsius recordari debeamus, eius nimirum, quod
corpus suum pro nobis in mortem tradidit, & san-
guinem suum in peccatorum nostrorum ablutio-
nem effudit. Atqui eiusmodi memoria digne iux-
ta Domini iussum sine uera & orthodoxa fide ce-
lebrari nullo modo potest. Memoria ergo hæc in
Cœna non uanum quoddam uel inane figmen-
tum est, nisi fides inane figmentum sit. Illud enim
à conuiuis suis omnino requirit Dominus, ut ue-
ra fide conuiuium hoc suum adeant. Qua fide au-
tem? Ea nimirum, quæ firmiter & certo credit, qd
Dei filius in cruce fractus uel mortuus sit, & inno-
xium suum infontemq; sanguinem pro fidelium
redemptione effuderit. Porro memoria hæc præ-
teritarum & olim gestarū rerum est, quæ nūc dum
illarum recordatio animum subit, nequaquam uel
geruntur, uel corporaliter præsentis sunt: quemad-
modū hic qd in Cœna euenire uidemus. Celebrat
traditi corporis & effusi sanguinis Christi, imò to-
tus passionis omniumq; dolorū ipsius memoria

TRACTATUS

quæ tamen omnia nequaquam denuo in Cæteris
 corporaliter adsunt, nec rursus uere fiunt. Nam
 Christus semel duntaxat passus, semel duntaxat
 mortuus & immolatus est, nec amplius morietur
 aut immolabitur. Licet uero ipsæ res, quarum me-
 moria celebrari consuevit, corporaliter nec fieri
 nec præsentibus sint, fidelis tamen illa imaginatio &
 fidei certitudo salutis negotium semel peractum
 renouat, & menti nostræ ceu præsens ob oculos
 statuit: præsertim cum & Paulus Christum in con-
 spectu Galatarum & inter ipsos crucifixum esse de-
 cat: non corporaliter certe, sed uehementi ac forti
 imaginatione & propria indubitataq; fidelis men-
 tis contemplatione. Fides enim ἐπίστασις, certa quæ-
 dam comprehensio est rerum, quæ non uideri possunt,
 sed sperantur. Eadem fides bona illa, quæ per
 traditum corpus & effusum Christi sanguinem ac-
 quisita sunt, fidei menti proprie & uere præsentia
 reddit. Id est, fides eos qui fideles sunt, omnium bono-
 rum, quæ per mortem suam Christus nobis ac-
 quisit, reddit participes. Bona hæc sunt, gratia &
 fauor Dei, peccatorum remissio, coniunctio Dei,
 Christi communio & omnium bonorum ipsius
 hæreditas. Quisquis itaq; uere & firmiter credide-
 rit, is Dei gratia fruitur, remissionem peccatorum
 obtinet, cum Deo reconciliatus atq; coniunctus,
 & Christi simul omniumq; bonorum ipsius parti-
 ceps est. Et huiusmodi quidem fide præditos Do-
 minus mensam suam adire, huiusmodi fide me-
moriant

moriam sui celebrare uult: quam profecto nemo mortalium inane commentum dixerit, nisi qui fidem quoque Christianam rem nihili & inanem esse iudicarit.

Hæc in crucifixū Dei & Mariæ uirginis filium *De cibo fideles* fides, ad uitam æternam fideles cibatur ac sustinet. Et *delium, & quomodo ille manducatur.* scriptura ueritatis nuncia edere idem esse quod credere, & bibere pro fidere dicit, cibum uero ac potum, qui manducatur & bibitur, uerum Christi corpus & sanguinem nominat. Testimonium hic nobis fert, quod Dominus apud Ioannem cap. 6. pronuntiat, sic dicens: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. Et rursum: Hæc est uoluntas eius qui misit me patris, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego suscitabo uel seruabo eum in nouissimo die. Item, Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi: si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Item: Amen amen dico uobis, qui confidit mihi, habet uitam æternam. Ego sum panis ille uitæ. Qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam. Ex quibus omnibus illud certò & irrefragabiliter concluditur, quod is Christi carnem uere manducarit, & sanguinem eius uere biberit, qui in Christum uerum Deum & hominem, pro nobis crucifixum, credit. Credere enim est edere, & edere idem quod

TRACTATUS

credere. Constat præterea, quod qui in Christum credunt, cum illo coniuncti & uniti sint, & uitam æternam habeant. Magno igitur studio & cura fidei hanc docemus, ut quæ omnibus ijs cumprimis necessaria sit, qui Domini Cœnam digne celebrare uelint. Indigne enim Domini panem edunt, & Domini potum bibunt, qui sine fide huiusmodi Domini Cœnam accesserint.

Scimus quid hic quidam nobis obijciant: Si edere idem quod credere est, & è diuerso credere idem quod edere: & qui credit, simul etiam uerum Christi corpus & uerum eiusdem sanguinem manducauit & bibit, præterea, si is qui fidem habet, Domini Cœnam adire debet: illud omnino sequi necessarium est, ut fidelis Christum in animo suo secum afferat, & non in Cœna demum ipsum suscipere, uel nihil hic amplius quàm antea habuit, accipere dicatur. Atqui hac sententia Domini Cœna & inutilis, & uana, & inanis redditur: aut certe amplius quiddam in hac exhibeatur oportet, quod non sola fides spiritualiter, uerum etiam ipsum os corporaliter suscipiat, &c. His uero nos ad hunc modum respondemus: Christum fideli mente & animo habere ac possidere (si proprie & expresse loqui uelimus) aliud non est, quàm ipsius spiritus, gratiæ & bonorum, simulq; redemptionis Christi esse participem, & omnia hæc per fidem possidere. Dominus enim, qui sursum in cœlis est, nequaquam in terris hisce intra pectus nostrum corporaliter circumgestari potest. Vnde & Paulus inquit: Per fidem

Christum fideliter mente possidere, quid.

Eph. 3.

dem Christus in cordibus uestris habitat. Paulo autem Ioannes quoque apostolus consentit, dicens: Qui seruat præcepta eius, in illo manet, & ipse in eo. Et per hoc scimus, quod manet in nobis, è spiritus quem nobis dedit. Item: Ex hoc cognoscimus quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et rursus: Quisquis confessus fuerit, quod Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Hic uero unicum duntaxat Dominum Iesum Christum uerum Deum & hominem esse docemus, & quod unica fides sit, quæ nos iustos, & omnis gratiæ atq; bonorum Christi participes reddat: quemadmodum supra abunde satis expositum est. Cum autem hæc aliter sese habere non possint, nullam certe aliam manducationem salutarem etiam in Domini Cæna nos inuenire possumus, præter unicam illam (cuius supra mentionem fecimus) fidem, quam fidelis homo secum in Cænam affert. Interim tamen non negamus, posse fieri, ut inter Cænæ actionem qui infidelis fuit antea, fidelis fiat, & tunc demum Christi particeps reddatur. Licet uero fidelis donorum & gratiæ Christi particeps sit, priusquam de Domini Cæna manducarit & biberit, non tamen inde concludi potest, quod Cæna idcirco euacuata, inutilis, infrugifera, uana & inanis sit, uel fiat. Qui diuini uerbi prædicationem in ecclesia auditurus uenit, ueram fidem in ipsam ecclesiam

1. Ioan. 5.

4.

Christi Cæna non euacuatur.

TRACTATUS

ad prædicationem affert, nec aliam, sed eandem illam, quæ per prædicationem uerbi doceri & plantari solet. Interim tamen prædicationem uerbi accedere, nequaquam inutile, uanum & inane frugimentum est. Minister diuini uerbi semen spargit & fidem plantat. Ager bonus, id est, honesta & fidelis hominum mens, semen excipit, fidem discit quam ante quoque habebat, priusquam uerbi prædicationem accederet. Vna igitur eademque fides remanet, quæ per prædicationem illam exercetur, plantatur & confirmatur indies. Sic non sine fide Domini Cœnam fidelis adit, & per fidem iam ante Christi particeps factus est: interim tamen Cœna non est inutilis. Minister Christi institutionem prædicat, & Sacramenta distribuit. Fidelis illa suscipit, & hoc modo exercet, plantat & confirmat fidem suam, per quam Christi particeps redditur, & particeps est. Eunuchus ille Aethiops, quem à Philippo conuersum esse legimus, & Cornelius Centurio, cui Petrus concionari iussus est, Acto. 8. & 10. capite, totum Christum Dominum, etiam priusquam baptizarentur, possederunt, sed et spiritu sancto fuerunt donati, nec postmodo demum illum accepere: nihilominus tamē baptismus quoque ipsi dem additus est, qui nec superuacaneus erat nec inutilis, sed utilis simul & frugifer, utpote per quem fidem suam exercebāt & testabātur: quemadmodum & panis fractio, quæ fideles celebrāt, suo fructu nequaquam caret, propter quæ & à Domino instituta est.

De

De hac uero in sequentibus plura docebimus, ut omnes intelligāt, quid nam amplius in Dominica cœna præbeat, quod non fides solummodo spiritaliter, uerum etiam ipsum os corporaliter suscipiat, & hinc simul externæ actionis finis et fructus à singulis eò euidentius cognosci queat.

Per uetustum & à prima rerum origine obseruatus Dei mos est, ut excellentissima quæq; sua beneficia propter infirmitatem nostram (cui succurrere studet) non uerbis modo, uerum etiam signis quibusdam & externis ac uisibilibus cerimonijs notis uel exercitijs & testimonijs nobis proponat, ut his hæc nunquam non innouare & in perpetua hominum memoria nõ sine præsentis semper testimonio conseruare possit. Posset hoc per fœderis cum Abrahamo facti & circumcisionis historiã, per transiitum quoq; & paschalis agni manducationẽ, per sacrificia & pecudum immolationem Dei populo præscriptam, per prædicationẽ de peccatorũ remissione à Ioanne promulgatam & baptismum, copiose simul & euidentissime demonstrari. Quoniam uero mors filij Dei, cuius merito totus mūdus redemptionem inuenit, omnium beneficiorum Dei clypeus et corona summa est, ipse quoq; Dominus noster Iesus Christus iam à suis discessurus externã actionem, panem & uinum, corporis & sanguinis sui testimonia & memoracula, imò redemptionis nostræ nouam & recentem recordationẽ, propter ecclesiæ suæ commodum euangelicæ prædicationi addere dignatus est: quibus aduersus omnem hu-

*De externa
actione &
huius sine
ac fructu.*

TRACTATUS

De signo
signato in
cœna domi
ni.

mani generis obliuionem in certum ueritatis testi-
monium ingens illud beneficium suum testari, no-
ua subinde recordatione instaurare, et usq; ad mun-
di consummationē in firma & tenaci fidelium me-
moria retinere uult. Hinc factum est, ut priscis illis
temporibus cœna Domini in ecclesia ueri corporis
& sanguinis Christi Sacramentum uel Symbo-
lum diceretur. At omne signum non sui ipsius, sed
alterius rei, signum est. Quapropter in Domini
cœna duæ distinctæ inter se partes consyderari
debent, signum uidelicet & signatum. Signum
tota illa externa & uisibilis actio est, in qua panis
frangitur & manducatur, potus uero effunditur
& bibitur. Signatum autem, Dominus Iesus est,
uerus Deus & homo, caro & sanguis ipsius, pas-
sio quoque eiusdem, crux, mors, omne denique
bonum, quod inde profectum est, utpote Dei gra-
tia, peccatorum remissio & uita æterna. Et in hac
equidem signi & signati analogia externæ actio-
nis fructus & finis cernitur. Cum enim externa
actio tessera uel *μνημόσυνον*, id est, signum sit me-
moriæ gratia institutum, fidelis non obscure con-
iicere potest, se non in hoc solummodo à Domi-
no inuitatum esse, ut panem edat & uinum bibat,
uel externæ actionis ritus peragat, sed propter
præstantius quiddam & excellentius, ut nimirum
fidem suam ueram in Christo exerceat. Fidelis ergo
non signis affixus hæret, sed in rem signatam
omnes suas meditationes & totam mentem diri-
git. Ideoq; cum Dominus panem uinumq; acci-
pit.

pit, & ait, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: Hic est sanguis meus, qui pro uobis effunditur, &c. fidelis omnes suas cogitationes & fidem in uerum Christi corpus & sanguinem collocat, qui semel pro peccatis nostris effusus est, nunc uero ipse ad dextram Dei confidet. Et hoc ipsum est, quod ueteres in actione hac, *S V R S V M C O R D A*, dixerunt. Quod si uero in pane Christi corpus quærere uoluerimus, iam, *D E O R S V M C O R D A*, dicendum erit. Cum itaque fidelis panem Domini manibus suis accipit & frangit, illius facti memoriam refricat, quo Dominus in mortem traditus & pro fidelibus fractus, id est, occisus est: quod denique hi ipsi, qui panem frangunt, peccatis suis Dominicæ morti causam præbuerint, & quod ab ipsis quasi occisus sit. Fideles panem non in manibus modo retinent, nec eundem seponunt aliò, sed susceptum comedunt. Sic fidelium fides crucifixum Dei filium suscipit, & Dominum non modo passum esse credit, sed quod pro omnibus & singulis fidelibus passionem illam sustinuerit. Esu cibus recipitur, cibus autem in ipsum corpus manducantium commutatur eosq; cõfortat. Fide Christus uiuificus ille cibus recipitur. Christus per fidem fideli unitur, ut nimirum in ipso uiuat, & fidelis in Christo, similiter ad omnia bona opera eundem prouehit, confirmat, roborat, & in uitam æternam conseruat. Eodem modo uinum si

*Analogia
signi & signati.*

TRACTATUS

tim leuat & exhilarat hominem. Cum ergo fidelis Domini poculum accipit & bibit, fida & firma memoria eius beneficij magnitudinem consyderat, quo sanguis filij Dei, in cruce semel pro nobis effusus, à peccatis abluit, & animã ita saturat, ut postea hac nulla siti laboret: adde, quod fidelis interea sanguinis & uirtutis Christi operationem & fidei suae fructum, pacem uidelicet, gaudium, & securitatem in spiritu sancto, sentit ac experitur.

*Externa
actionis &
signorum
fructus.*

Et hac quidẽ ratione & modo externa illa actio & signum fidelium fidem exercet, testatur & ueritati quoq; testimonium fert, quod scilicet Christi participes simus, quod Christus in nobis sit, & non in ipso, Christi mortem & insigne illud Dei beneficium in fideli memoria retinet, præterea animi deuotionem mouet, & ad rerum gestarum celestiumq; bonorum (quæ per fidem uere percipiuntur, & quorum nos participes reddimur, nec inani duntaxat cogitatione prosequimur) consyderationem excitat. Et sic quidem sacra hæc actio aliquo modo fidei succurrit & multam utilitatem afferit, in hunc nimirum finem suum à Domino instituta: ut licet fideles in ipsa cœna nullo alio uiuifico cibo fruantur, quàm qui illis extra cœnam quoq; adest, nec alio fruendi modo qui cœnã peragunt urantur, q̄ quo & extra cœnam Christo frui solent (per fidẽ scilicet) externa tamẽ actio propterea ne uana, nec inanis, nec inutilis sit. Nostræ enim (ut modo exposuimus) infirmitati seruit, Christum se

torum

totum nobis impartire & nobis unitum esse testatur, & fidei quodammodo occasionem ad promovendum suppeditat. Et hæc quidem tesseræ ac memoracula, nempe panis et uinum, illud ipsum sunt (ut supra meminimus) quod non fides modo spiritualiter, uerum etiam os fidelium corporaliter excipit. Extra cœnam hanc Dominus morte sua fidelem per fidem iustificat & saluat. In cœna hac idem ille Dominus fidelem morte sua per fidem iustificat & saluat. Et sic quidem qui fidelis est utrobique eodem modo & eadem fidei uia ac ratione unum & eundem cibum, Christum uidelicet uetum Deum & hominem percipit, hoc uno addito discrimine, quod in cœna actio quoque exerceri, & signum iuxta Christi præceptum non sine contestatione, gratiarum actione & promissione seu pactione quadam (de qua paulo post dicitur) adhiberi consuevit. Unicus enim duntaxat Dominus est, unica salus, unica uita, Christus nimirum: similiter unica quoque ad uitam perducens uia est, fides scilicet, nec alia fides, quam quæ Iesum Christum, uerum Deum & hominem pro peccatis nostris & incarnatum & mortuum esse credit. Hæc fides iustificat simul & uiuificat. Imò externa illa cœnæ actio uel administratio, si ipsam nude consideres, prorsus infrugifera est: cum fide autem & per fidem peracta & usurpata, multum utilitatis & fructus affert. Da enim aliquem nulla prorsus fide præditum, & quantum ipsum hanc panis fractionem facturum putas? Ritus & lusus omne hoc illi esse uidebitur. Rursus

TRACTATUS

uero alium da, qui uera fide donatus est, quanto
 hic animi gaudio, quanto studio & alacritate ad
 cœnæ huius communionem festinabit? Et huius
 quidem generis exempla superius quoque audiuimus,
 Cornelij nimirum, Centurionis & Eunuchi
 Aethiopsis, qui non sine insigni gaudio baptismum
 receperunt, licet iam ante totum Dominum
 & bona illius omnia in animabus suis per fidem
 possiderent. Nostra cœna igitur, quam in nostris
 ecclesijs à Domino traditam accepimus & uera fide
 de exercemus, nequaquam rusticana quædam co
 messatio est, in qua non nisi panem uoremus et uinum
 hauriamus, quemadmodum Lutherus (qui os
 suum calumnijs & conuicijs assuefecit) plus satis
 impure loquens tale quidem calumniose & falsè
 nobis impingit. Domini cœnam celebramus, id est
 eo modo & forma, qua illam nobis instituit. Ceterum
 plenius adhuc, quid porro hic docere soleamus,
 declarabimus: ut uerus ille finis, in quem Do
 mini cœna instituta est, plene & perfecte intelligi
 possit.

*De gratiarum
 actione in cœna
 Domini.*

Ipsè Dominus, iuxta Pauli testimonium, sic in
 quit: Quotiescunque panem hunc comederitis, &
 de poculo hoc biberitis, mortem Domini annun
 ciate donec uenerit. Et horum quidem uerborum
 sensum legemq; secuti ineffabilem illam Dei boni
 tatem, qui miseros nos peccatores per filij sui mor
 tem ab æterna morte redemit, & æternæ uitæ heredes
 constituit, summis laudibus & fideli gratiarum
 actione celebrare docemus. Nam & mortem Do
 mini

mini annunciare aliud non est, q̄ illum laudare, celebrare & gratias agere: quo sensu & illud Petri dicitur, 1. Pet. 2. Vos autē gens sancta, populus qui in lucrum accessit, ut uirtutes prædiceris illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilē suam lucem. Primo enim & potissimo loco cœna *μνημόσυνον* et tessera, testimoniū deniq; est diuinæ, quæ erga nos exercita est, gratiæ, & nostræ redemptionis, quæ p̄ Christi mortem obuēnit, instauratio, ut supra dictū est. Deinde fidelis quoq; gratiarū actio est, qua peccata nostra ob mentis oculos reuocamus, Deo confitemur, & pro gratuita, quam nobis præstitit, peccatorum remissione illi gratias agimus. Et ob hunc finem causamq; apud ueteres Eucharistiæ nomē accepit, quod gratiarū actionem significat. Sacrificiū Christiani populi eandē cœnā dixerunt, non equidē, quod uerū Christi corpus & sanguis in cœna immolentur: sed preces, Dei laudes & gratiarū actio Christiani populi sacrificia sunt, quæ unā cū charitate, cōcordia & proprijs suis corporibus Deo patri offerre consueuerunt. Hebr. 13. Rom. 12.

*Eucharistia.
Sacrificiū.*

Rursum, Paulus 1. Cor. 10. sic scribit: Poculū gratiarum actionis, quo gratias agimus, nōne communio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nōne communio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus, multi (uel multitudi aut ipsa concio) sumus. Nam omnes ex eodem pane participamus, &c. Quibus uerbis demonstrare uult, Corinthijs nequaquam licere, ut idolis sacrificatas epulas accedant, & ex illis manducant,

*Cōmunio,
unio, confessio
et officij
contestatio
in cœna.*

& aliqua cum idolis & idololatriis communionem
 uel participatione utantur. Sacra enim hæc symbola
 uel Sacramenta omnes eos in unam concionem
 & populum unire & quasi incorporare, qui illos
 simul utantur & eorundem participes fiant. Et quia
 Corinthij ex Domini cœna manducarint ac bibe-
 rint, ipsos quoque cum uniuersis fidelibus & ipse
 Christo in unum corpus coiuisse: nequaquam er-
 go illos decere, ut sacrificiorum (utpote Sacramen-
 torum gentiliorum) participatione unum etiam cum
 demonijs & infidelibus corpus constituantur: &
 proinde panis fractionem & potum illum de poculo
 gratiarum actionis haustum, corporis & sanguinis
 Christi communionem esse dicit, id est, eos qui panem
 frangunt & de poculo eucharistiæ bibunt, unum &
 idem corpus, unum & eundem populum & concio-
 nem Christi iam esse & fieri, Christi nimirum san-
 guine mudatos & ut Christiana essent ecclesia pur-
 gatos. Huiusmodi sensum enim ipse Paulus non ob-
 scure profert, cum addit: Quonia multi, id est, nos ex
 quibus multitudo aut concio populi constat, unus
 panis et unum corpus sumus. Nos (inquit Paulus)
 unum corpus & unus panis sumus. Nos, inquit, &
 non panis & corpus Domini, unum sunt. Qua ra-
 tione uero & forma illud dicit? Ipse Paulus decla-
 rat. Nam omnes ex eodem pane participamus. Vt
 ergo ex multis granis unus panis conficitur: ita omnes
 qui ex uno pane in cœna manducant, unus panis
 una concio, unum corpus, unus populus, tam in
 se inter se inuicem, quam cum Christo capite suo
 sunt.

fiunt: talis nimirum, qui Christo coherere, omnes
 alios Deos, omnia idola & idolothyra abnegare,
 solius Christi & ecclesie eius particeps esse, & sic
 cum Christo simul & omni fidelium cœtu unū &
 idem esse debet: quod ipsum idē apostolus euiden-
 tius multo in eadem epistola cap 12. declarat. Et hic
 quidem uerborum Pauli sensus in sequentibus ma-
 gis confirmatur & exprimitur, quæ tamen hoc lo-
 co breuitatis causa omitimus. Ex hac ergo D. Pau-
 li traditione illud nos quoq; docere consueuimus,
 quod nimirum fideles in Domini cœna liberā &
 apertam fidei suæ confessionem prodant, & quod
 cum Christo simul cunctisq; fidelibus in unū cor-
 pus, in unā, inquā, sanctam societate ad uitæ sancti-
 moniam & mutua Christi fidelium officia sese ob-
 stringant. Quam causam ueteres quoq; respiciens *Sacramen-*
 tes Christi cœnam Sacramentum, id est, iusiurandū *tum.*
 & stipulationem quandā, non modo sacræ rei si-
 gnum, dixerunt. Cœuias ergo cœnæ Dominicæ,
 ut fidei & charitatis officia tam Christo quam fide-
 libus suis membris omnibus sedulo præsent ac ser-
 uent, studiose hortamur.

Et hæc quidem breuis nostræ doctrinæ summa *Summa.*
 est & declaratio, quæ de Domini cōmemoratione
 & sine cœnæ, propter quæ illa ecclesie à Dño insti-
 tuta est, tradimus: nempe quod hæc ideo sic fieri uo-
 luerit, ut tam passionis q̄ redemptionis nostræ fir-
 mam & recentē semper memoriā in ecclesia sua re-
 tineret, simul etiam gratiā suam & immensa dona
 nobis testimonio quodā cōfirmaret, & signo dato
 k

TRACTATUS

adumbraret, quæ sola quidē fide percipi possunt, quam tamen ipse externa hac actione exercere solet. In hac quippe & per hanc fideles gratias agunt, Dei bonitatē in Christo laudant & celebrant, fidem suam testantur & confitentur, et in unū corpus atque unā concionē sese aduniunt & obstringunt, in qua Domino fideliter cohærent, & proximo seruiunt.

*An natura
le Christi
corpus cor
poraliter
in cœna
præsens sit.*

Porro, non ignoramus quæ nã & qualis quæstio circa cœnæ negotiū hodie disputari soleat: An non uidelicet naturale etiã Christi corpus uere præsens in Domini cœna, cum pane simul porrectum & traditū nõ spiritualiter modo per fidem, uerum etiam corporaliter ipso ore manducetur? Scimus præterea esse quosdã, qui omnē, utcunq; sanctã & diuinam, de Domini cœna doctrinã contemnunt & aspernantur, nisi illud ante omnia libere quæsitum fateatur, hoc inquã quod Dñi panis ipsam quod naturale corpus sit. Nos uero quæstionem hanc & sententiã ad salutē non modo inuilit esse minus proficuum, uerum etiam fideles mentes ut plurimum excruciare, uniuersum cœnæ negotium exacerbare & simplicem de fidei iustificatione doctrinã & plures alios scripturæ locos obscurare atq; inuolueri, nostras ecclesias diligenter docemus. Dominus enim in Euangelio disertis uerbis sic ait: Exiui à patre, & ueni in mundū: iterum relinquo mundum, & uado ad patrem. Item: Posthac non ero in mundo, ipsi autē (discipuli scilicet) in mundo sunt: ego autem ad te uenio. Et, Veritatem dico uobis, expedit uobis ut abeam. Nam si non abiero, con-

solator

Ioan. 16.

Ioan. 17.

Ioan. 16.

solator ille non ueniet. Si autem abiero, mittam illū ad uos. Cum itaq; uerba hæc omnia clara & dilucida sint, sed & corporalem corporis Christi in terris hisce præsentia simpliciter abnegent, nō temere profecto nostræ fidei cōmissos absurdo illo de corporali corporis Christi præsentia & eius fructu dogmate, nequaquā onerandos esse censemus. Caro illius semel in terris hisce pfuit, ut salutē scilicet nostrā oparetur, nunc eiusdē in terris hisce usus nullus est, nec etiā in terris hisce præsens est. In cœlis residet, & ibi plurimū utilitatis affert, quemadmodū supra de Christi sacerdotio & regno disputatum est. Hęc omnia ipse Dominus locutus est, & se ueritatē loqui testatus est: quis ergo illum mendacij arguet? Idem ueritatis os illud quoq; pronunciat: Spiritus est qui uiuificat, Caro non prodest quicquam: non quod per omnia inutilis sit, sed quod comesta nihil fructus afferat. De sua enim carne ibi loquitur Dominus: quæ cum corporaliter manducata nihil profit, & spiritus fit qui uiuificat, multum certe admiranda est eorum temeritas, qui aduersus tam clara & expressa Dei uerba docere audent, spiritualem corporis & sanguinis Christi manducationem & potum ad uitam non sufficere, nisi corporaliter quoque Dominus manducetur, & corporalem illam manducationem utilem esse uitamq; largiri contendunt. Hoc etenim dogma cum Domini doctrina *δις δ' ἰὰ πᾶσιν* pugnat. Præterea, cum omnis scriptura hominem ex mera Dei gratia per Christū in sola fide iustificari doceat, nos contra hoc infal-

TRACTATUS

libile fidei & æternæ ueritatis fundamentum uel etiã præter hoc nec possumus nec uolumus docere, quod huiusmodi fides (quæ uidelicet Christum se sum, uerum Deum & hominẽ, per mortem suam innocentem patrem suum nobis recõciliauisse credit) ad iustificationem, peccatorum remissionem & uitam æternam non satis sit, imò non plenissime sufficiat, nisi & Christi corpus corporaliter quoque ipso ore manducetur.

Quod si qui illud nimis tenuiter & cõtemptim dictum putarint, si uidelicet dicamus: Sola mors Christi peccata remittit, Sola fides iustificat, &c. abeant quæsumus isti homines & prophetas, imò ipsum Dominũ cum apostolis reprehendant, qui omnes nec aliter, nec quicquid ulterius de peccatorum remissione, de iustificatione & uitæ acquisitione docuerunt: interim uero corporalis huius manducationis qua naturale Christi corpus comedatur nullibi meminerunt. Quod si uero iisdẽ isti, per fidẽ & spiritualement manducationem non cõspicue nec magnifice satis eximium illud Dei donũ exprimi dixerint, quod Dominus in cœna sua ecclesiæ distribuit, sed nec ipsum fruitionis modũ, ut qui ineffabilis sit, &c. nobis equidem uidetur amplis illis & magnificis uerbis nequaquã opus esse, ubi nullus horum fructus est. Ipse enim Dominus noster & apostoli ipsius eximium illud & præstantissimũ Dei munus ac donum satis dilucide & excellenter tam in cœna quàm extra hanc nobis exposuerunt, Christus Iesus, Dei & Mariæ filius, eximium illud donum

donum est, non in hunc finem à patre mundo traditus ut corporaliter illū manducemus, sed ut pro nobis mortem subiret, à peccatis expiaret, ac æternæ uitæ hæredes faceret. Quapropter si proprie loqui uelimus, ipsa peccatorū remissio, Dei per Christum amicitia & coniunctio ac uita æterna, uerum illud, finale & eximiū donū est: pretium uero quo illud redemptum & acquisitū est, mors Christi est: medium aut, per quod donū hoc recipitur & usurpatur, fides est ac fidelis hominis anima. Et hoc modo omnes apostoli docent, & negotiū hoc omne sufficienter & cōmode eloqui, & fideles idem illud non obscure capere potuerunt. In cōtra uero idem illud per externam actionem amplius & uisibiliter figuratur & nō sine externo testimonio proponitur, quemadmodum supra annotatū est. Quid ergo ad simplicē huiusmodi & claram ueritatis sententiā, sublimibus hisce, amplis & obscuris uerbis atq; inauditis opus est? Cur non apostolorum simplicitate cōtenti esse discimus? Licet enim apostoli quoq; figuratis interdum & obscuris loquendi formulis utantur, eadem tamen ab ecclesiæ ministris exponi & explanari debent. Quomodo enim res non intellectæ humanā mentē instruere, cōfirmare & cōsolari poterunt? Sed & Augustinus eos grauius falli & errare & in anima quoq; damnū accipere dicit, qui figuratas locutiones crudo sensu et literaliter intelligant. Et lib. de doct. Christ. 4. cap. 8. prophetas simul & apostolos certas ob causas nonnunquā obscuris uerbis & locutionibus uti docet,

TRACTATUS

interim tamen ecclesiæ ministros & scripturarum interpretes nequaquã ita loqui uult, aut ita sermones suos instituere, ut & ipsis nouo interprete opus sit, sed illos clarissime, simplicissime euidētissimè loqui debere scribit, sic ut nemo non illorum sermonem & sententiam capiat. Non ergo, ait, expositores eorum ita loqui debent, tanquam se ipsi exponendos simili autoritate proponant: sed in omnibus sermonibus suis primitus ac maxime ut intelligantur elaborent, ea quantum possunt perspicuitate dicendi, ut aut multum tardus sit qui non intelligit, aut in rerum, quas explicare atque ostendere uolumus difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione, sit causa, quò minus tardiùsue quò dicimus possit intelligi.

De uero & simplici sensu uerborum Domini. Hoc est corpus, etc. Alia hic obiectione nos oppugnat aduersarius eorum turba. Dominus (inquiunt) in cœna accepit panem, ac dixit, Hoc est corpus meum: Similiter & poculum accepit, dicens, Hic est sanguis meus. Et hæc quidem uerba clara sunt & expressa, quibus demonstratur hunc Domini panem & potum eiusdem uerum ac naturale corpus esse & sanguinem: & cum ipse hæc nos manducare iubeat & bibere, consequi omnino necesse est, quod uerum Christi corpus & uerus eiusdem sanguis ore quoq; comedatur ac bibatur. Atqui obiectionem hanc diluere longe facillimum est, simulq; irrefragabili demonstratione euincere, illos ipsos Christi uerbis huiusmodi sensum obtrudere & eiusdem uerbum à uero sensu & ingenio uolenter desertum

xum torquere. Et primo quidem uetustissima illa catholicae ecclesiae regula uel lege nitimur, quae monet, ne unicus aliquis scripturae locus multis alijs opponatur, sed ut unicus ille iuxta plurium uel multorum sensum & analogiam explicetur: item, quod nullus sensus secundum literam uerbis aliquibus tribui debeat, qui cum fidei articulis pugnet. Quot uero scripturae loci unico oppositi sint, qui denique Christianae fidei articuli cum corporali hac Christi in caena praesentia pugnent, parim supra demonstratum est, partim in sequentibus manifestius demonstrabitur. Deinde certo constat, quod Dominus hoc loco Sacramentum, sanctam actionem uel *μνημόσυνον*, id est, monumentum rei gestae instituat. In omnibus uero Sacramentis & memorialibus signis communi more illud fieri consuevit, ut signati nomen ipsi signo tribuatur: nec tamen ideo signum hoc ipsum est quod dicitur. Quia uero aliqua uel analogia uel similitudine ipsi signato respondet, propter hanc solam signati nomen accipit. Sic circumcisio foedus dicitur, cum reuera & proprie loquendo non nisi foederis signum esset. Agnum illum paschalem cum tora eiusdem actione transitum scriptura uocat, cum non nisi in transitu memoriam esset institutus. Sacrificia & eorundem immolationes peccata & peccatorum expiationes dicebantur, interim tamen non proprie peccata erant, sed peccatorum, ut Paulus inquit, *Hebr. 10.* memoria & similitudo. Interim nemo est qui aliquem falso locutum esse accuset, si circumcisionem

TRACTATUS

fœdus, sacrificia ipsa peccata, &c. esse dixerit, Sini-
 guli uero ex ipsa locutionū proprietate, ex rerum
 similitudine & cōmuni omnium usu, quales nam
 locutiones & qualiter accipiendæ sint, intelligunt.
 Quod si quis apud ueteres illos huiusmodi ineptis
 & turbulētis clamoribus multa euincere & asse-
 re uoluisset, Verba clara sunt & propria, Sacrificia
 ipsissima peccata sunt corporaliter, Vacca rufa pec-
 catum est, & sacerdotes peccata populi comedunt,
 &c. Verba inquam hæc evidentissima sunt, & ex-
 presse posita, &c. nemo certe illū audire dignatus
 fuisset, sed contentiosum & rixatorem esse omnes
 iudicassent. Imò, si uel hodie quispiam oriatur, qui
 contentiosis clamoribus euincere uelit Christū pe-
 tram esse corporalem, agnum, uitem, & omnia hec
 corporaliter: eo quod scriptum est, Petra erat Chris-
 tus, Christus est agnus ille dei, qui tollit peccatum
 mūdi, Ego sum uitis uera, &c. nemo equidē istius-
 modi hominem æqua mente tulerit: interim nemo
 offenditur cum Christum in scripturis petram, a-
 gnum uel uitem nominari audit. Vident enim o-
 mnes, locutiones istiusmodi similitudinē aliquam
 in se complecti, quales innumeras tam in scriptur-
 ris quàm quotidianis colloquijs deprehendere li-
 cet. Eodem itaq; modo fideles non obscure intelli-
 gūt, quo pacto panis & uinū Christi corpus ac san-
 guis, & ē diuerso corpus & sanguis Christi panis
 & uinum sit, sacramentaliter scilicet, non corpora-

Locutiones liter nec naturaliter.

parabolis
ca.

Porro quod nonnulli obijcere solent, istiusmo-
 di

di locutiones, quarum supra meminimus, similitudinem exprimere, has uero, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, nequaquam, &c. nullo certo & solido ueritatis fundamento nititur. Nam & Sacramētales locutiones similitudinem in se comprehendunt, cum uidelicet Sacramenta, nisi similitudinem aliquam rerum quarum Sacramenta sunt haberent (quemadmodum & D. Augustinus inquit) sacramenta non essent. Atqui istæ locutiones, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sacramentales sunt. Dominus enim hæc dicens, Sacramentum instituit. Similitudinem ergo aliquam in se comprehendunt, & iuxta hanc sacramentaliter exponi debent. Qua uero similitudine panis & uini corpus & sanguis Christi adumbretur, nõ multo ante expositum est. Regulam ergo illam ecclesiæ uetustissimã, quæ signa propter similitudinem rei signatæ nomen accipere docet (cuius & Augustinus crebro meminit, & in Sacramentorum declaratione communiter uti consueuit) ex scripturis desumptam, nõ priscis modo illis qui Christi tempora præcesserunt, uerumetiam apostolis cognitam & in usu fuisse, constat. Licet enim rebus multo uilioribus nonnunquam offensi sint, & declarationem aliquam à Domino postularint, hæc tamen dicente Domino, Hoc est corpus meum : &, Hic est sanguis, &c. nullam prorsus quæstionem mouisse leguntur. Sacramentum enim ipsis commendari & institui non obscure uidebant. Sacramentales autem locutiones ipsis nõ nouæ nec inauditæ, sed no

TRACTATUS

tissimæ & communi usu expositæ erant. Ad hæc
 iam tunc quoq; paschalem agnum comederat, quod
 & ipse transitus nomine uocabatur eodem modo
 quo panis & uinum Christi corpus & sanguis dice-
 cebantur. Præterea ipsum Dominum corporaliter
 sibi assidere, ac panem uinumq; porrigere uidebat.
 Vnde nulla amplius uel quæstione uel expositione
 opus erat. Sciebant etenim Dominum non nisi uni-
 cum, non duo (porrigens nimirum & porrectum)
 corpora habere. Vnicum ergo illud uerum Christi
 corpus unicus illius ueri corporis signum uel tesseram
 porrigebat, quæ Sacramentali modo corpus Chri-
 sti est. Quod ipsum D. Augustinus quoq; respiciens
 cum in Psalmi 33. enarratione sic ait: Dominus ac-
 cepit in manus suas quod norunt fideles, & ipse
 portabat quodammodo (sacramentaliter nimirum)
 cum diceret, Hoc est corpus meum, &c. Sed & illud
 non obscure sentiebant discipuli, quod ipsum do-
 minum nequaquam corporaliter ore suo manduca-
 rent, sed panem ueri corporis signum uel tesseram
 adeoq; ipsum dominum per fidem spiritualiter, non
 carnaliter. Accedit his quod antea (ut Ioan. 6. uide-
 re licet) abunde satis instituti, quo pacto Christi car-
 nem uere manducare, & sanguinem eius salubriter
 bibere deberent, & quod hæc corporaliter uel ede-
 re uel bibere nihil prodesset, non ignorabant. Cum
 præterea multa experientia docti intelligerent Do-
 minum suis nihil, quod inutile & superuacaneum
 est, instituere & commendare, intellexerunt uique
 uerba hæc, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis
 meus,

meus, & figurate dicta esse, & iuxta communē Sacramentorum rationem debere intelligi. Sed & quidam ē ueterum numero Ioannem ideo nullam huius institutionis & uerborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, mentionē fecisse, quod antea cap. 6. abunde satis docuisset, quo pacto Christi corpus ac sanguinem utiliter manducare & bibere oporteat, spiritualiter nimirum, per fidem & cum fide.

Et licet multa & prolixa de uerbis istis, Hoc est corpus meum, contentio instituatur, quomodo uidebitur apud tres euāgelistas simili euidencia & perspicuitate posita sint, nemo tamen negare potest ea quæ de poculo dicuntur, uerba, sic describi, ut citra expositionē illa præterire non liceat. Vt enim Mattheus & Marcus habent, Hic est sanguis meus: ita apud Lucam & Paulum legimus, Hoc poculū, nouum testamentū est in sanguine meo. Vbi nemo fidelium, quid nouum testamentum sit ignorat, perfecta nimirū quæ fidelibus cunctis contingit peccatorum remissio, quemadmodum Iere. 31. Heb. 8. & 10. est uidere. Hoc ipsum uero nec poculum est, nec quod isto continetur. Interim tamen bene & uere testamentum dicitur, quemadmodū & aliās quæ testamenti uel fœderis articulos continent tabulæ, & testamentum & fœdus uocantur. Sed nec poculum in Christi sanguine est. Vino autem, quod poculū ipsum continet, Christi sanguis in cruce effusus figuratur, & ceu testimonium quoddam illius proponitur, in quo & per quod nouum illud testa

TRACTATUS

Fraçtio panis.

mentum, perfecta uidelicet peccatorū remissio, nobis legata, promissa, imò acquisita est. Et sancta la apostolica ecclesia, ut futuros errores cauere posset, Domini Cœnam non sacrosanctū Christi corpus, sed fractionē panis uocauit, Acto. 2. 20. 1. Corinth. 10. Sed & Dominus potum hunc, nō uinum solūmodo, uerum etiā uitis fructum uel genimen dixit. Paulus apostolus non sine accurata diligentia Domini panem ac potū nominat, 1. Corin. Præter hæc omnia nec ipsa corporis Christi in gloria ueritas, nec Christianæ fidei certitudo ferre admittere potest, ut uerba hæc, Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus, corporaliter secundū litteram intelligantur. Sic enim Domini corpus omnibus in locis uere & corporaliter præsens esse, & ipso ore manducari oporteret, in quibus Domini Cœna celebratur. Hoc autem nec uerū est, nec unquam uerum esse poterit, nisi humanæ naturæ proprietatem cū Eutyche exinanire uelimus, ut Christi corpus ita ubiq; esse dicatur, quemadmodū diuinitas eius ubiq; est: quod tamen nullus unquam orthodoxus doctor dicturus est. Eutychem enim (ut supra annotatū est) propter hoc dogma uniuersæ ecclesie consensus olim damnauit.

Et hæc quidem abunde satis euidenter demonstrat, imò forti & irrefragabili testimonio euincit, quod hæc Christi uerba, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, Sacramentaliter exponi, & non corporaliter accipi debeant: & quod uerborum istorum sensus nequaquam is sit, quod naturale illud Christi

Christi corpus corporaliter in Cœna præsens sit, et in hac tam à malis quam à bonis ore manducetur. Præterea illud etiam constat, quod Domini uerbis priuato consilio contra simplicem istorum sensum aliquid addant & assuant, qui uerba hæc, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus, simpliciter quidem pronūciant, mox uero addunt, naturaliter, uere, corporaliter, deffinitiuè, ineffabiliter, &c. Nostra uero horum declaratio, qua signa propter analogiam uel similitudinem signatarū rerum nomina accipere docemus, ex scripturis desumpta & uetustissima illa Sacramentorū expositio est, quæ à prima statim origine in ecclesia citra omnem contradictionem usurpata olim fuit.

Quapropter nostra hæc uerborum Christi, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus, imò uniuersa nostra, quam de Domini Cœna hæctenus tradidimus, doctrina, non sacris scripturis modo & ueræ fidei, uerum etiam cōmuni illi, quam catholica sequitur ecclesia, doctrinæ conformis est: cuius ministri duas distinctas in Cœna Domini res semper agnouerunt, corpoream uidelicet ac uisibilem, alteram uero spiritualem, quæ non nisi intellectu percipi debeat. Corpoream & uisibilem, ipsum signum uel actionem externam nominant: spiritualem uero id, quod spiritu uel fideli mēte percipitur. Alioqui enim corpus Christi nequaquã spiritus est, nec in spiritum transiit (Verum enim corpus manet) spiritualia autem sunt, quæ ille uero suo corpore & sanguine fidelibus acquisiuit, peccatorū uidelicet

*Nostra de
Cœna Domini
doctrina ueteri in
ecclesia doctrinæ
conformis est.*

TRACTATUS

remissio & uita aeterna. Præterea inter signum & signatum miro & diligenti studio fidelium ecclesie distinguit, simulq; euidenter & perspicue docuit, quomodo mentem à uisibili illo abstrahere, nec illi adherere, sed sursum in cælos per fidem attollere oporteat. Et iuxta hanc quidem sententiam D. Augustinus omnem suam de Domini Cæna doctrinam instituit. Atqui idem hic ceu corona quedam & uera doctrinæ, orthodoxæ & incorruptæ sententiæ quasi princeps ac eximium decus apud omnes fideles semper habitus est. In libris enim de Doctr. Christi in Tractat. super Ioannem, in Epistolis & alibi diligenter docet, ne signum pro ipso signato accipiamus: & quod signis propter analogiam & similitudinem signati nomen tribuatur, nec tamen illud ipsum reuera esse, quod dicuntur: item quod Christi corpus ad Dexteram Dei in cælis certo loco conueniatur, in terris hisce corporaliter non sit amplius: in Sacramento autem spiritualiter & sacramentaliter percipi soleat: quod deniq; qui infidelis est, panem quidem Domini (quemadmodum Iudas) non autem ipsum Dominum manducet. Cæterum hæc de re fidelis ille & omni eruditione excellentissimus Christi minister D. Ioan. Oecolampadius P. M. libros aliquot cōscripsit & ædidi, in quibus clarissimis demonstrationibus euicit, quod & ueritissimi ecclesie doctores simplicem hanc, quam hætenus exposuimus, de Domini Cæna doctrinam tradiderint.

Præterea, sacre scripturæ sententia in huius articulo

culi tractatione apud Heluetios diligenti studio
 uentilata & inuestigata est. D. Ioan. Oecolampa-
 dius in eodem hoc contra D. Ioan. Eccium in Ba-
 densi disputatione publice differuit, & ueritati nõ
 sine summa fide & eruditione testimonium tulit.
 Nec multo post Bernæ quoq; insignis sanè dispu- *Disputatio*
 tatio & uere Christianum colloquium institutum *Bernensis.*
 est, ad quod multi eruditissimi doctissimiq; uiri ex
 plurimis uere Christianis urbibus conuenerunt, et
 illic quidem sequens hæc propositio contra Ponti-
 ficis simul & Lutheri opinionem uere & orthodo-
 xe asserta est:

Christi corpus & sanguinem substantialiter &
 corporaliter in pane eucharistiæ percipi, nullo Bi-
 blicæ scripturæ testimonio euinci & demonstrari
 potest.

Et ab eo tempore, quo disputatione illa finita &
 transacta est, nemo prodijt, qui Christi corpus &
 sanguinem substantialiter & corporaliter in pane
 hoc suscipi, certis ac solidis sacræ scripturæ testimo-
 nijs euincere potuerit. Aeternæ igitur & inuictæ
 ueritati etiamnum innitimur, ut qui non super are-
 nam & humanam auctoritatem, sed æternum Dei
 uerbum ædificauerimus.

Et hæctenus quidem Domino Deo nostro ac
 ueritati æternæ confisi hac confessione nostra nos
 abunde satis demonstrauisse, declarasse & euicisse
 speramus: quod nimirum nostra hæc, quam de Do-
 mini Cœna tradere solemus, doctrina, uere Chri-
 stiana & orthodoxa, sacris scripturis, ueræ, uetustis

TRACTATUS

firmæ & indubitatæ fidei ac illi, quã catholica Chri-
 sti ecclesia sequitur, doctrinæ conformis sit, quod
 deniq; omnem nostram fidem atq; doctrinam de
 uini uerbi autoritate à calumnijs omnibus affe-
 ruerimus, sic ut omnibus tandem notū sit, nos qui
 Tiguri sumus, & sanctos Christi fideles, qui Ber-
 nã, Basileã, & ubiuis gentium, tam intra quã ex-
 tra inelytæ Heluetiæ limites, doctrinæ, quam mo-
 do exposuimus, consentiunt & adhærent, Christi-
 nos ac uere fideles homines, non hæreticos esse, &
 quod nostræ ecclesiæ non hæreticæ sectæ, sed Chri-
 stianæ ecclesiæ sint. Quod si quid in nostra hac Con-
 fessione uel obscurius uel ambiguum magis de-
 ctum est, nõ inuiti omnibus qui illud postularint
 quoad illud per nos fieri potest, omnem sententiã
 nostram clarius exponemus. Scripturę locos, e quibus
 confessio hæc nostra desumpta est, quibus de-
 niq; fortissime nititur, ideo iuxta librorum & capi-
 tum distinctiones, ut quidam solent, non anno-
 uimus, quod fideles scripturis sacris ita nunc assue-
 uerunt, ut uel suo pte ingenio, nihil hic per nos, uel
 præter, uel contra, uel extra scripturam sacram pro-
 nunciatum esse, facile animaduertere possint.

Lub...

Lutheri de Cœna Domini doctrina nullo solido diuini uerbi uel orthodoxæ fidei fundamento nititur: seipsam subuertit, nec ueteris fidelium ecclesiæ doctrina est.

OSTQVAM uero doctrinæ nostræ confessio hæctenus facta, & eadem illa ecclesiarum iudicio exposita est, è diuerso Lutheri quoq; fidem & doctrinam, non quidè per singula eius capita, sed de Cœna dütaxat Domini, prout illā in ultima hac Confessione sua ipse testatus est, exponemus. Sola enim hæctantum in se offendiculi continet, ut reliqua quoq; eiusdem & absurda & uana & offendiculi plena dicta, nequaquam congerere & coaceruare uoluerimus:

Et primo quidem de præsentia Domini in Cœna & præsentia modo, Lutherus in hac breui sua Confessione sic pronunciat: Docemus Christi corpus non localiter (ut stramen sacco contineretur) in Sacramento esse, sed definitiue, id est, certo adest, non ut in sacco stramen, corporaliter tamen & uere, quemadmodum in libello meo solidissime per me demonstratum est. Et hæc quidem Lutheri uerba sunt, qui alibi nostros eo nomine accusat, quod causam suam nutantem & uitiosam sarcire, & sustelis quibusdam illi consulere uoluerint. Quid uero est causam malam & nutantem sarcire, si Lutherus hoc loco causam suam plus satis miseram non sarcire studet, idèq; tam absurdis rationibus, ut stramineos quoq; saccos & centones proferat, quos ni

*Lutheri de
præsentia
Christi in
Cœna doct
trina.*

TRACTATUS

mis inepte sarcit ac consuit, ut infœlix illa hōminis
 in causa hac miseria & inopia manifestius cōspici
 queat? Christi corpus (inquit) non localiter, si-
 nimirum quasi certo loco circumscribatur, in Cœ-
 Christi cor- na est, uere tamen & corporaliter in Cœna est. Hic
 pus non lo- ergo consistas paulisper Christiane Lector, & di-
 caliter in- ligenter expendas uelim, quàm probe hoc Lutheri
 Cœna, & ri dictum uel sibi ipsi, uel scripturis cōsentiat. Nam
 tamen cor- si uerum illud & naturale Christi corpus præsens
 poraliter. est, haud dubie localiter quoq; præsens est. Nec
 enim fieri potest, ut uerum & naturale aliquod ho-
 minis corpus sit, quod loco suo, quo contineatur
 careat. Nusquam enim esse (de corporibus hic no-
 bis sermo est) aliud non est quàm non esse. Et pro-
 prium humani corporis est, certo aliquo loco con-
 tineri. Vnde & diuus Augustinus ad Dardanum
 scribens, dixit: Spatia locorum tolle corporibus,
 nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt.
 Dominus in euangelio ait, Hoc est corpus meum,
 sed mox addit, Quod pro uobis traditur. Atqui cor-
 pus illud locum suum habuit, in quo esset, & ubi-
 cunque corpus illud fuerit, ibi etiam localiter si-
 oportet. Quod si ergo in Cœna localiter non est,
 certe nec corporaliter adest, & Lutherus sibi ipsi cō-
 tradicens proprijs uerbis seipsum quoque menda-
 cij arguit. Quod enim ante CORPORALITER dixit, nunc rursus negat, cum addit, NON
 LOCALITER. Si enim posterius hoc uer-
 rum est, prius illud uerum esse non poterit. Sed &
 idem corpus à mortuis quoq; resuscitatum suum

⁂ *⁂* uel suum VBI & IBI, id est, locū suum certum, in quo esset, & eius proprietatem retinuit. Angelus enim mulieribus Dominū in sepulchro quærentibus dicebat, Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum, Surrexit, NON EST HIC. Venite, uide-
te LOCUM, ubi positus erat. Ipse præcedit uos IN Galilæam. IBI illum uidebitis. Sed de his supra quoq; disputatum est. Quapropter si uel ipsum corpus Domini gloriosum aut clarificatū in Cæna esset, localiter tamen adesset, alioqui corporaliter adesse dici non posset.

Eiusdem generis est, quod Lutherus præsentia *Modus præsentia.* modum declarare uolens addit, Definitiuæ: quod non immerito Germanicis quoq; uerbis dicere debebat: sed id minus commode potest. Nec enim ab apostolis aut ex scriptis eorum illud didicit, sed ex miseris Sophistarum lacunis hausit, ad quas miser & infœlix homo (cum olim non infœliciter ab ijs liberatus esset) denuo confugere cogitur, ut uel aliquid quod dicat habeat, & simplicioris ingenij hominibus oculos perstringere possit. Quid obsecro hæc sibi uolunt: Christi corpus in Cæna est, non localiter, sed definitiuæ? Audiemus uero, quid nam de hoc in eo libro, quæ hic citauit, disputet. In Confessione sua magna sic scribit: Secundo aliquid definitiuæ in loco esse dicitur, cum illud ipsum corpus non comprehensibiliter in loco est, nec loci in quo est finibus mensuratur, sed nunc quidem multum, mox uero parum loci occupare potest. *Locus*

TRACTATUS

quidem corporeus est & comprehensibilis, & iuxta longitudinem, latitudinem & altitudinem mensuratur: sed quod loco continetur, nō eandem cum loco suo longitudinis, latitudinis & altitudinis mensuram habet, imō longitudinem & latitudinem habet nullam. Et hoc modo angeli & spiritus in loco sunt. Iuxta eundem modum tota diabolorum legio unicum hominem occupat, Matthæi octavo. Iuxta eundem modum Christus quoque in pane est & esse potest, licet interim seipsum & comprehensibilem & uisibilem, ubicunq; uult, ostendere possit. Ut enim in obfignato illo monumento lapide & clausis foribus nullus uel motus uel mutatio fiebat, interim tamen corpus ipsius eodem in loco erat, ubi solidum saxum lignumque erat: Ita in Sacramento quoque est, ubi panis & uinum est, sic tamen ut panis & uinum nullam in se mutationem suscipiant, &c. Hæc egregia illa demonstratio est, Christiane Lector, quam Lutherus tanta cum gloriatione hic iactat, qua tamen sententiam suam euerit potius quam confirmet. Si enim modus ille Definitiuus spirituum proprie est, & Christi corpus definitiue in Cœna est, illud equidem necessario sequi oportet, quod Christi corpus in spiritum iam transierit, quantitate sua quam prius habebat, prorsus amissa. Quod si autem hoc uerum est, quorsum hæc Christi uerba referenda erunt, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur? Clarificatum equidem Christi & fidelium suorum

suorum corpus, spirituale corpus dicitur (ut supra annotatum est) non autem idcirco spiritus est, sed iuxta quantitatem quoque suam uerum corpus manet. Multo minus ergo de eodem corpore, tunc cum mortale adhuc fuit, cogitari potest, quod spiritus fuerit. Atqui de eodem illo Dominus loquitur, cum ait: Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur. Cum itaque Christi corpus nec in spiritum transferit, nec quantitate sua uel magnitudine careat, modus ille, iuxta quem spiritus in loco sunt, illi nequaquam competere potest: unde uel hic quoque posterius illud quod de modo definitiuo dicitur, prius quod de corporali praesentia dictum est, subuertit & confutat. Praeterea, etiamsi Christi corpus, iuxta eum modum in Cæna esset, quo spiritus & angeli in loco sunt, definitiue scilicet, nihilominus tamen non nisi uno in loco, non ubique simul esset. Nam & spiritus & angeli locos suos proprios habent, sic ut dum uno in loco sunt, nequaquam & alibi simul sunt, multo minus ubique sunt. Lutherus ergo hoc suo definitiuo modo nequaquam demonstrauit adhuc, quod Christi corpus corporaliter ubique sit, ubicunque per uniuersum Christiani nominis orbem Cæna celebrari solet, quod ipsum tamen se solidissimis rationibus demonstrauisse arbitratur. Quod si uero modum hunc definitiuum rursus deserere, interim tamen (ut uerum & naturale Christi corpus ubique locorum in Cæna esse demonstrare queat) dicere uoluerit, Christi hu

T R A C T A T V S

manitatem perinde ut diuinitatem ipsius simul ubi-
 biq; esse, iam Catholicæ ecclesiæ sententia, qua Eu-
 ryches olim damnatus est, ipsi quoq; imminet, &
 eadem ipse damnatur. Et hic quidem ad propria
 sua scripta Lutherum ablegamus, monemusq; ut
 quid ab ipso quondam dictum sit, probe consyde-
 ret. Ad Marchionē enim scribens inter alia sic ait:
 Mallem equidem non modo omnium phanatico-
 rum spirituum, sed & omnium Imperatorum, re-
 gum & principum sapientiam & leges contra me
 testimonium ferre, quàm uel unicum sanctæ ca-
 tholicæ ecclesiæ iota aut apicem aduersus me pro-
 ditum audire uel cernere. In fidei enim articulis,
 qui ab initio simul per uniuersum Christiani no-
 minis orbem unanimi consensu recepti & seruati
 sunt, nequaquam, ut in Pontificijs & Cæsareis le-
 gibus uel alijs humanis uel patrum uel Concilio-
 rum traditionibus, ludere conuenit, &c. Hæc Lu-
 therus. Propius ergo nunc suum ipsius finem in-
 spiciat, Deo & ueritati det gloriam, & ne Catholi-
 cæ ecclesiæ sententia cum Euryche damnetur, ca-
 ueat.

*Num Chri-
 sti corpus
 lapidem ob
 signatū &
 clausas fo-
 res penetra-
 uerit.*

Porro loci, quos de obfignato sepulchri lapide
 & clausis foribus citauit, Lutheri sententiam ne-
 quaquam comprobant. Et nos quidem sic respon-
 dere poteramus: Dominus in Cœna ait, Hoc est
 corpus meum, quod pro uobis traditur: Loci uero
 isti supra citati de clarificato corpore dicti sunt. Sed
 omissis his sic respondemus. Vt in sepulchri lapi-
 de & clausis foribus Domini corpus contentum &

& conclusum fuit, ita etiam in Cœna est. In lapide uero & ipsis foribus corporaliter non fuit: ergo nec in Cœna corporaliter est. Christi corpus enim in ipso sepulchri lapide aut foribus contentum fuisse, scriptura nusquam meminit. Angelum uero cœlitus descendisse, lapidem à sepulchro deuoluisse, & super eundem consedisse tradit. Et lapidem hunc à sepulchro deuolutum mulieres inuenerunt. Sed & Ioannes euangelista de clausis foribus, non ut miraculo quodam scribit, quasi uide licet duo corpora in uno & eodem loco simul fuerint, uel Christi corpus cum ipsis foribus fuerit unitum, sed fores (inquit) erant clausæ, eo quod discipuli, tunc in unum locum collecti, Iudæorum uim & tyrannidem pertimescerent, & cum fores clausæ essent, uenit Iesus. Nihil ergo hic dicitur, quod per clausas fores corpore suo penetrarit. At cum fores (inquis) clausæ essent, quo pacto per illas ingressus est? *Luc. 4.* Ridiculum. Quo pacto priusquam moreretur illorum manus effugit, qui ipsum de monte præcipitem daturi ducebant? An non angelos sibi ministrantes semper habuit? Vel, *Act. 5.* quo pacto è carcere liberati sunt discipuli, cum tamen crastino die fores clausas missi ministri inuenirent? Angelus fores reserauisse dicitur, & num idem ille Christo domino fores aperire non potuit? Vel num decet, ut uerum Christi corpus uere resuscitatum à mortuis per huiusmodi somnia Marcionico modo suspectum reddamus, quasi phan-

TRACTATUS

rasma potius, quàm uerum corpus sit? Christi cor-
 pus à mortuis resuscitatum uerum corpus est, & ue-
 rum corpus manet, unà cum omnibus corporeis
 proprietatibus suis, ab omni tamen morbo aut in-
 firmitate liberum. Diuus Hieronymus ad Pamma-
 chium contra Ioannem Hierosolymitanum epi-
 scopum de erronea Origenis doctrina, quam hære-
 ticam esse dicit, scribens, ipsum hoc modo do-
 cuisse tradit: Paulus inquit, Transfigurabit domi-
 nus corpus humilitatis nostræ, conforme corpori
 claritatis suæ gloriæ. Quando dixit, transfigura-
 bit, id est, μεταχηματίσει, membrorum quibus nunc
 utimur, diuersitas denegatur. Aliud nobis spiritua-
 le & æthereum promittitur: quod nec tactui subia-
 cet, nec oculis cernitur, nec pondere prægrauatur:
 & pro locorum in quibus futurū est uarietate mu-
 tabitur. Et paulò post hæc quoq; Origenis uerba
 citat: Nec uos, o simplices, resurrectione domini de-
 cipiat, quod laus & manus monstrauerit, in lino-
 re steterit, in itinere cum Cleopha ambulauerit, &
 carnes & ossa habere se dixerit. Illud corpus a-
 lijs pollet priuilegijs, quod de uiri semine & car-
 nis uoluptate non natum est. Comedit post resurre-
 ctionem suam & bibit, & uestitus apparuit, tan-
 gendum se præbuit: ut dubitantibus apostolis fi-
 dem faceret resurrectionis. Sed tamen non dis-
 simulat naturam aerei corporis & spiritualis.
 Clausis enim ingreditur ostijs, & in fractione pan-
 nis ex oculis euanescit. Hæc omnia Origenis uer-
 ba

bā sunt, quæ diuus Hieronymus ut catholicæ fi-
 dei contraria copiose simul & multis solidis de-
 monstrationibus confutat, e contra autem non
 minus solide asserit, quod corpus à mortuis re-
 suscitatum, uerum, uisibile, & tactui subiacens
 corpus, non phantasma nec spiritus sit. Quod ue-
 ro clausis ingressus sit ostijs, diuinæ uirtutis opus
 fuisse tradit, qua & Petrus antea mortali suo cor-
 pore super aquas ambularit. Et multis demon-
 strat resuscitatum illud corpus non propterea spi-
 ritum, sed uerum corpus esse. Quapropter idem
 quod & ante dicimus: Si Christi corpus à mor-
 tuis excitatum, uerum corpus est, quod & for-
 mam & quantitatem & reliquas humani corpo-
 ris proprietates (citra omnem tamen infirmita-
 tem) seruat & retinet, si denique tactui subiacet,
 Lutherus certe horum locorum testimonijs ni-
 hil demonstrauit, sed nec eo modo, quo spiri-
 tus in loco esse dicuntur, CHRISTI corpus
 in loco esse poterit, nisi fortè Lutherus contra
 catholicæ fidei orthodoxam sententiam Orige-
 nis dogma reducere & tueri uelit. Lutherum er-
 go suam illam ueri corporis Christi in cœna præ-
 sentiam & corporalis huius præsentiae modum
 nullis scripturæ sacræ locis approbauisse, sed So-
 phisticis quibusdam nugis (non localiter, sed
 definitiue) suum ipsius sermonem simul & sen-
 tentiam subuertisse, constat. Huiusmodi ergo sen-
 tentiam, nullo solidæ argumentationis funda-

TRACTATUS

mēto nitentem nos nequaquam recipere uel admittere possumus.

Num boni
& mali ue-
rum Chri-
sti cor-
pus come-
dant.

Secundo loco Lutherus in ultima hac Cōfessio-
ne sua quo pacto & à quibus Domini corpus in
cœna manducetur, hoc modo docet: Domini pa-
nis uerum & naturale Christi corpus est, quod im-
pius quoq; uel Iudas non minus ore suo, quàm Pe-
trus & omnes sancti, suscipit. Nos uero hoc dog-
ma ipsius, ut uanum ita offendiculi plenum, non
immerito summopere abominamur. Quid enim
hinc aliud colligi potest, quàm quod Christi cor-
pus ore manducatum in corporis cibum conuer-
tatur? Ad manum sunt nobis clara & perspicua di-
uini uerbi testimonia, quibus Lutheri sententiam
oppugnamus. Dominus inquit: Quisquis carnem
meam comederit, & sanguinem biberit, habet uitam
æternam, & manet in me, et ego in ipso. Impi-
i in Christo non manent, nec Christus in illis, sed ui-
tam habent nullam: Christi corpus ergo non
edunt. Scimus quid hoc loco Lutherus obijciat.
Magnum (inquit) inter sextum Ioan. cap. & ipsam
cœnam discrimen est. Illic enim spiritualis mandu-
catio absq; corporali describitur. In cœna autē spiri-
tualis māducatio est, sed solis fidelibus, interim ue-
ro corporalis q̄q; est, fidelibus simul & infidelibus
cōmunis, &c. (Nisi fortè per corporalē māducatio-
nem illā quæ sacramentaliter & externe fit intelli-
gat, quod ipsum tamē non fatetur.) Sed oīa hæc Lu-
theri nugæ sunt & somnia, quæ nullis diuini uerbi
testi-

testimonijs comprobare potest. Verba enim hæc
 Hoc est corpus meum, ipsi neuiquam seruire, su-
 pra abunde satis comprobatum est. Sed & unicus
 duntaxat, iuxta quem Domini corpus uere man-
 ducatur, modus est, spiritualis nimirum per fidem.
 Quapropter infideles, quia fide carent, Christi cor-
 pus non manducant, nec in Christo manent, nec
 Christus in ipsis, & proinde uitam quoq; non ha-
 bent. Vera illa, de qua hæctenus diximus, corporis
 Christi manducatio semper prodest. Ipsa enim ue-
 ritas inquit, Qui me manducarit, uiuet. Nihil ergo
 quàm effugia & contentiosæ contra ueritatem al-
 tercationes sunt, quicquid his contrarium affertur,
 Iudam uidelicet uerum corpus corporaliter man-
 ducare, sine fructu tamen, &c. Certum enim, soli-
 dum & æternū est, quod Dominus dixit, Qui me
 manducarit, uiuet. Et quisnam uita hac fructus
 maior & excellentior esse potest? Constat etiam im-
 pios Christi corpus eatenus duntaxat manducare,
 quatenus Dominicus ille panis Christi corpus no-
 minari consueuit, sacramentaliter nimirum. *Quomodo
 impij cor-
 pus Christi
 edant.*

Quapropter Paulus apostolus disertis uerbis inquit:
 Quisquis ederit panem hunc, aut biberit de pocu-
 lo Domini indigne (en ut non iuxta Lutheri expo-
 sitionem dicat, Qui corpus & sanguinem Christi
 indigne ederit & biberit, &c. hæc enim indigne, id
 est, sine fide nunquam manducari & bibi possunt)
 reus erit corporis et sanguinis Domini. At quomo-
 do in nudo pane & uino, id est, in solo Sacramen-
 to, peccare quis potest? Non in Sacramentum mo-

do, sed in illud quoque, cuius Sacramentum est, in corpus uidelicet (ut Paulus inquit) & sanguinem Domini peccatur, non quidem quia hæc comedit, sed quia non per fidem comedit, & Dei donum aspernitus est. Qui fit enim, ut mortem meruisse dicatur, qui non ipsum principem, sed tabulas principis sigillo obfirmatas in lutum abiectas conculcauit. Diffidentia ergo & incredulitas culpa illa est, quæ poenam iure meretur. Et sic quidem sola incredulitas condemnationis causa est, quemadmodum & sola fides unicam salutis uiam ministrat. Alijs ergo hoc persuadere conetur Lutherus, ut nimirum uerum Christi corpus ab ipso Iuda quoque & infidelibus manducari credant. Nec enim ex scripturis sed è Scholasticorum lacunis & Lombardo suo, quibus multas ueterum sententias secus quam deceat in hac re adducit, illud didicit. Augustinus certe eorum solummodo Christi corpus manducare & sanguinem eius bibere dicit, qui in ipso manent, & ille in ipsis; eos uero, in quibus Christus non manet, nec ipsi in Christo, corpus eius spiritualiter non manducare, licet corporis & sanguinis signum uel Sacramentum corporaliter ac uisibiliter edant & bibant. Non ergo, ut Lutherus, illos Christi corpus corporaliter, sed corporis sacramentum uel signum comedere, docet. Qui plura de his uidere uolet, Augustinum legat, Tractat. in Ioannem 26, & lib. de Ciuit. Dei 21. cap. 25. &c.

Iudas edit panem Domini, non panem Domini minimum. Innocent. 3. de Sacram. alt. lib. 4. cap. 13. & 14.

Num Christi corpus

Tertio, Lutherus suam simul & pontificis doctrinam non nihil ornare & fucis quodam uendicare studet,

studet, sic dicens: Nec nos nec Papistæ tam crassi & *crasso modo*
 stupidi sumus, nec etiam tam uesani & mente ca- *do mandus*
 pi homines, qui Christum in Sacramento locali- *ceetur.*
 ter esse sentiamus, & particulatim, ut lupus ouem,
 deuorandum, ac sanguinem eius, ut à uacca aquã,
 hauriendum esse arbitremur. Qui ab altari panem
 suscipit, non brachium à Domini corpore lanjat,
 nec nasum ipsius morfu abscindit, sed totum domini
 corpus accipit: similiter qui de poculo bibit, non
 guttam aliquam sanguinis ex Domini digito uel
 pede, sed totum eiusdem sanguinem haurit: quem
 admodum in Missa quoq; de sacrosancto Domini
 corpore olim inter alia cantatum est, Sumit unus,
 sumunt mille: quantum iste, tantum ille: nec sum-
 ptus absumitur. Nec enim dixit Dominus: En tibi
 hunc meum digitum Petre, istum deuora: & tu An-
 drea nasum tibi sumito, Ioannes uero has aures
 meas uorato, &c. En Christi fideles sanctissimi q̄
 pure, honorifice & modeste (si dijs placer) Lutherus
 de Sacramentis differat, quemadmodum in Enar-
 rationibus quoq; super Genesim cōscriptis baptis-
 mi aquam iuxta naturam suam perinde atq; eam
 esse scribit, quæ à uacca hauritur. Et hæc quidem il-
 lius tam fœde & absurde dicta omnibus arridere
 debent: Quod si nos istiusmodi locutionibus ute-
 remur, Deum immortalem, quibus eas exagigaret
 conuicijs? Tunc demum nos Sacramentorum ho-
 stes & prophanatores esse, ut qui nimis leuiter &
 fœde de ipsis differere studeremus, uociferaturus
 esset. Errat uero Lutherus, si fanaticorum improbi-

TRACTATUS

ratem huiusmodi locutiones sibi extorquere dicitur.
 Per se enim plus satis obscenus est, & alijs quoque
 tam fœde & obscene loquendi occasionem ministrat.
 Cum enim uulgus Lutheri de corporali uero
 & naturalis corporis Christi præsentia & eiusdem
 māducatione corporea sententiā audit, quid aliud
 de hac uel dicere uel cogitare potest, quàm quod
 cerere uel dicere solet, Christum nimirum corporaliter
 dentibus quoque conterendum, & per os in uentrem
 demittendum esse? Lutherus enim omnes eos
 qui Domini panem naturale Christi corpus esse, &
 in cœna corporaliter ipso ore quoque manducari
 debere nolunt, damnat, nec nos de spiritali fidei mā
 ducatione, & de ea quæ sacramentalis est, disputantes
 audire dignatur. Hoc enim ipsi neququam sufficit,
 sed nimis tenuè & abiectum uidetur, & corpoream
 omnino, quæ ore fiat, manducationem uigere.
 Rursus uero, cum uerba ipsius iuxta proprium sensum
 accipiuntur, & spiritalis manducationis nomen
 la amplius fit mentio, sed carnaliter ac corporaliter
 de hisce differitur, denuo furit, nec ferre potest ut de
 carnis manducatione quicquā dicatur, ut qui nec
 Capernaita nec Sarcophagus esse uelit. Et quod nam
 hæc sibi uolunt? Vel quis hominum quo pacto lo
 quendum sit, & quomodo Christum manducare
 oporteat, intelligit? Misera me hercle & inaudita
 res est, aliquid disertis uerbis et expressis dixisse, nec
 tamen ut proprie accipiatur uelle permittere. Panis
 ipsum Christi corpus corporaliter et substantialiter
 dici & credi debet, interim idem ille panis essentia
 licet

liter & uere panis remanet. Mentiri & Christi uerba
 peruertere dicuntur, qui Christum eo modo pa-
 nem dici docent, quo & agnus & petra & uitis no-
 minatur. Et uerba hæc, Hoc est corpus meum, nec
 spirituali nec sacramentali, interim tamen nec cras-
 so quoq; illo, sensu exponi debent. Quas enim hic,
 Deum immortalem, turbas contra eos Lutherus
 mouet, qui Deum impanatum uel aliud quidpiam
 huiusmodi dicere consueuerunt, interim tamen
 ipse quoq; panem Christi corpus, nec sacramentū
 modo aut sanctum corporis symbolum, sed ipsi-
 simum & naturale Christi corpus corporaliter &
 uere esse clamat, non sine noua & inaudita hæc-
 nus intemperie uerbum illud, EST, EST, EST
 subinde ingeminans. Et in his nec in scriptura sa-
 cra, nec in ulla lingua aliquem Tropum unquam
 fuisse clamat. Adhæc, Christi corpus in cæna non
 spiritualiter modo, sed corporaliter quoq; & ipso
 ore manducari sentiendum est, interim tamē Chri-
 sti corpus in uentrē quoq; hominis per esum hunc
 demitti, dicere nephas est. Christi corpus quod in
 cruce pependit, corporaliter manducari debet, nec
 tamen quisquam hominū hic carnem & ossa man-
 ducari dicere, nemo etiam de his carnaliter, ut de
 rebus corporeis disputare debet, alioqui à Luthero
 asinus, porcus, crassus & impius Suermerus uel fan-
 naticus non sine immani furore dicitur. Vos ergo
 hic pronunciare uolumus, o Christi fideles, qualis
 nam hic modus & qualis hæc sententia sit. Haud
 dubie panis Domini artocreon quoddam uel pa-

nis carneus erit, & hic quidem uel carneum quendam spiritum, uel spiritualem quendam carnem uel neutrum ex his, sed medium quoddam oportet, quod nec caro nec spiritus, sed aliud quicquam sit, quod nemo hominū quid nam sit explicare potest. Aliter certe de his sentire non possumus, quā quod Lutherus cum suæ partis hominibus mundum ita perstringere conetur, ut uidentibus oculis nihil uideat, & eam causam mundum non iam persuadere, sed obtrudere, in cuius tractatione ita impliciti sunt, ut nec ipsi, quid nam sit, intelligant.

Num Lutheri sententia adeo crasse accipi debeat. Obijciunt hic quidam: Crassis quidem uerbis Lutherus utitur, interim uero non aliud dicit uult, quā quod fidelis quidem anima uerum Christi corpus uere per fidem manducet, os uerum fidelis ueri corporis Sacramentum suscipiat, & postea propter analogiam omne illud tribuat, quod ueri corporis proprium est. His uero nos respondemus hoc modo: Audimus equidem ancillam hanc Lutheranae sententiae complanationem, interim uero quid Lutherus quoque dicat, & quā clara & expressa ipsius uerba sint, non ignoramus. Sensus ergo non alium quā uerba præ se ferunt elicere possumus, in primis cum ea sit Lutheri morositas, ut nec semper nec ab omnibus uerbis sua exponi uelit. Sed quorsum tanta uerborum copia & tam urbanis & splendidis expositionibus opus est? Quod si sensus alius non est, quā quod fidelis anima interna & spiritali manducatione

per fidem uerum Christi corpus, ipso ore autem eiusdem corporis Sacramentum uisibiliter manducetur: quin disertis & expressis uerbis negotium omne exponitur, ut à quouis eius ratio digne & plene possit intelligi? Si hæc quoque eius est sententia, non equidem decet ut Satanæ tradat Lutherus omnes eos, qui sententiam hanc sequi solent. Ad hæc, quorsum hæc tam crassa uerba pertinent? Panis ipsum naturale corpus est corporaliter. Panis essentialiter panis est, simul tamen essentialiter quoque corpus Christi est, sic ut carneus panis non immerito dici possit. Dominus tactui non amplius subiacet, nec illum unquam apprehendes, nisi seipsum tibi obstringat, & te ad peculiarem quandam mensam per uerbum suum inuitet. Hoc autem per ipsum fit, cum inquit, Hoc est corpus meum. Cum hoc comedis, corpus meum comedis, aliàs uero nequaquam. Quam ob rem? Eò quod uerbo meo huc me affigere institui: ne hinc inde palpando me ubique locorum inuestigare cogaris. Hic enim præsens sum, &c. Hæc & alia huius generis & crasse & contra ueritatem dicta parumque sacramentaliter in Lutheri libris leguntur. Et quid nam qui simplicioris ingenij sunt homines aliud ex his colligere possunt, quam quod æque absurdum est. Ex absurdo absurdum sequi solet. Quod si minus ferre uolunt isti homines, sic ut decet de rebus hisce loquantur. Quam diu enim simplices excruciare & hinc inde distrahere lubet, dum uidelicet nunc huc nunc illuc torquentur sint

Fleisch
brot.

TRACTATUS

gula? Nunc Christi corpus corporaliter adest, & mox idē illud nō corporaliter adesse dicitur. Nunc per fidem spiritualiter manducatur, & mox illud quoq; nimis leue uiderur, & amplior quædā confessio requiritur. Quod si is dogmatis huius sensus est, quod totum illud naturale Christi corpus in cœna uere & corporaliter præsens sit & ore hominis manducetur (quemadmodum Lutheri uerba præsertim testantur) crassas quoq; & absurdas, quæ ex doctrina sua plus satis absurda sequi solent locutiones æquanimiter & patienter ferat. Sed & nemo erit, qui absurdū hoc Lutheri dogma aliqua ueritate specie uelare aut excusare queat, nec etiam diuini uerbi testimonio idem illud unquā asseret. Cum ueritate enim humanæ in Christo naturæ, quam in gloria quoque obtinet, & uera fide ex diametro pugnat.

Quomodo
totus Chri-
stus à sin-
gulis fide-
libus possit
percipi.

Qua ratione uero Lutherus absurdis istis coniectantijs obsistere possit, ne ex sua ista corporali præsentia & mādicatione aliquo modo colligantur, ipse uiderit. Nos nequaquā docemus, quod qui Domini mensam accedunt, brachiū ex corpore Domini lanient, uel aliquod eiusdem membrum mordicus inuadant, sed et uerba huiusmodi, simul cum occasione ex qua illa oriri solent, cruda & absurda uehemēter abominamur: & diuina sic fauente gratia ipsam ueritatem secuti euidenter & perspicue demonstrare possumus, quo pacto totus Christus non diuisus, uerus Deus & homo, in fidelium cœna præsens sit, & ab iisdem manducari soleat. Vera fides,

fides, qua Dominus manducatur, totū Dominū, ue-
 rum Deum & hominem, non diuisum, cōprehen-
 dit, illi confidit, & se totam ipsius gratiæ & uolun-
 tati cōmittit. Et totus ille Dominus Iesus Christus
 non unicum modo ipsius membrū aut portio, fi-
 deles in sui consortium clementer suscipit, iuuat,
 solatur, purificat, peccatorum remissionem confert,
 totus deniq; in fidelibus suis operatur & uiuit, sic
 tamen ut nihilominus humana natura in sua pro-
 prietate uel conditione inconfusa et inuiolata per-
 maneat, nec ut illa quoque ibi præsens sit oportet,
 ubi auxilium hoc & Christi operatio sentitur. Pos-
 sumus hic ut multa sic clara quoque & perspicua
 ex Euangelistarum scriptis exempla producere.
 Totus ille Christus, non diuisus, uerus Deus &
 homo, Centurionis famulo uere medetur, ut Mat-
 thæi s. cap. uidere licet. Idem ille non diuisus Chri-
 stus Reguli filio opem fert, Ioan. 4. Atqui cor-
 pus Christi in loco suo manens neutrum ex istis
 corporaliter adiit. Vterque uero Domini uerbis fi-
 dem habens totum Dominum animo suo com-
 prehensum possidebat. Quemadmodum tam in
 cœna, quàm extra hanc totus Dominus per fidem
 nobis unitur, & nos cum illo. Et ut nec Mat-
 thæus nec Ioannes indiuisam Christi personam
 idcirco scindere dici possunt, quod Christum neu-
 trum ex ijs corporaliter accessisse, eundem uero
 illum, non alium, Christum utriusque subuenisse
 testantur. Ita hic quoq; Christus nequaquam scin-
 ditur, dum uerum illius corpus iuxta humani cor-

TRACTATUS

poris naturam & proprietatem in cœlis uno in loco agere, eundem uero Christū, non alium, in cœna quoq; fideles suos pascere, solari, purgare, in illis uiuere & eosdem sibi unire docemus. Solis globus per circulum suum cœlestem motu suo fertur, & locum certum in illo occupat, interim tamen idem ille sol homines radiorum suorum splendore perfundit, exhilarat, & calore suo fouet, globo solari nunquam in terras hasce descēdente: Similiter & Christus corpore suo uero in cœlis, non in terris hisce, agit, nihilominus tamē idem ipse fideles exhilarat & conseruat, Et hoc quidem modo nō obscure docere possumus, ut totus Christus, non diuisus, suis adsit, & ut fideles singuli toto Christo, nec dilaniato nec in frustra dissecto fruantur. Et hanc quidem sententiam fideles quoq; intelligunt, ut ueritate quæ simplicissimæ ueritati & sibi ipsi per omnia conformis sit, Lutherus autem, suam illam sententiam nunquam ita explanare poterit, ut intelligant hoīes quo pacto naturale Christi corpus corporaliter ubiq; præsens sit, & ipso ore, incorruptibiliter tamen, manducetur. Iam olim enim effugiam quærendo & fugam moliri cœpit: Cum uidelicet in primo statim congressu attonitus hæserit, quid diceret nesciens, neque adhuc aliud respondere poterit, quàm, Dei hæc uerba sunt clara & perspicua, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Hinc nitor, his credo, & doceo, quod Christi corpus in cœna uere & corporaliter manducetur & recipiatur. Qua ratione autem hoc fiat, & quomodo panem hoc

Lutherus
tenebris im
plicat suos,
& dogma-
tis sui ratio
nem non
nouit.

ne hoc corpus Domini contineatur, ipse nec scio nec scire debeo: nec enim id nobis diuinitus iniunctum est, ut quo pacto panis noster Christi corpus fiat & sit, curiosius scrutemur. In tenebris & occultis oculis hic ambulare cōuenit, &c. Hæc enim omnia Lutheri uerba sunt, quæ in libro contra fanaticos spiritus conscripto & in Confessione eius leguntur. Quàm solide uero & firmiter (si dñs placeat) Christi uerbis, Hoc est corpus meum, nitatur, supra abunde satis demonstratum est.

Et hoc quidem ultimū eius effugium non obscure arguit, ipsum ita implicitum hære, ut uani sui dogmatis nullam fide dignam rationem amplius reddere possit. Iuxta fidē quidem & spiritua-
lis manducationis sensum, qui per nos hæcenus traditus est, ferri potest quod Aquinas cecinit, Sumit unus, sumunt mille, &c. Quàm minime autem ad humanæ naturæ ueritatem & proprietatem, corporalem quoque manducationem referri possit, nemo ignorat, nisi qui nec quicquam scire, nec fidei articulos expendere uoluerit.

Quarto, Lutherus in hoc suo de Sacramento *Lutherus*
dogmate ad Papistarum partes transit, dicens: Sic ad *Papista*
Papista docent, & nos cum ipsis simul, &c. *Et hic stas trāsit.*
quidem satis mirari non possumus, Lutherum uel in his saltem ijs sese coniungere, in quorum caput tantum non tota conuitorum plaustra exonerat. Pontificem enim nec Deum nec Christum habere, ipsissimum diabolum, plenum hæreseum, infestissimum Christi hostem & uerum illum Anti-

TRACTATUS

christum esse dicit, qui seipsum Christianæ ecclesie caput, imò culum potius (cōdonate hoc nobis, ô fideles, quod tam fœda & spurca Lutheri uerba recitare cogimur) & podicem diaboli, per quæ tanta Missarū abominatio, tanta Monachorū copia & omnis generis uitia in mundum cacata sint, confituerit. Et cum his iam copias iungit Lutherus, qui & nos non aliā ob causam persequi consueuerunt, quā quod Christum, non Pontificem, caput nostrum agnoscimus, & quod Christum solum cum uerbo suo amplexi doctrinam nostram non Romano, sed apostolico more (quemadmodum supra in Confessione nostra expositum est) ecclesijs tradimus. Quin centies potius cremari uult Lutherus, quam ut in doctrina nobiscū sentire uelit, eandem uero cum Pontificijs doctrinā sequi & tradere non dedignatur. Piorum ergo hic esto iudicium, quam bona fide Lutherus agat, & num citra priuati affectus intemperiem ita furiat.

Porro hunc cum Pontificijs cōsensum haud dubie hac ratione excusare instituet, quod nō ad Pontificem uel Pontificios trāseat, ut qui Pontificij hic sint, sed qui in hoc Sacramenti articulo ueterem & orthodoxam Christianæ ecclesie doctrinam retinuerint. Sacramentum enim non à Pontifice inuentum uel institutum esse, & nos idem necessario fateri oportere dicit, & in Papatu eam doctrinam traditam esse, quam & ipse adhuc retineat & ceu orthodoxam ueteris Christianæ ecclesie doctrinam, quæ ab annis iam 1700. durauerit, tradat: nempe, quod

pe, quod non digitus modo, sed totum Christi corpus, nec gutta duntaxat sanguinis è digito expressa, sed totus Christi sanguis in Sacramento accipitur, & quod Christi corpus in Sacramento non localiter, ut stramen in sacco est, sed definitiue sit. His uero nos ad hunc modum respondemus. Quod Lutherus se ita sentire & docere testatur, ut in Papatu doceri solitum sit, Papistis excutiendum relinquitur, tum uidelicet modum illum definitiuum & alia Lutheri de hoc articulo dogmata admittere & boni consulere uelint. Nos equidem, omnes, *Papistica doctrina Lutheri de Sacramento* qui uere Papistæ fuerint, palam dicturos credimus, Lutherum de Sacramento nequaquam cum *to sententiã non fert.* ipsis sentire, nec ita de hoc docere, ut ecclesia in Papatu credere & docere instituit. Lutherus enim in Confessione sua maiori sic ait: Non multum equidem contendo, an panis substantia maneat uel minus, quamuis panem manere cum Viiclepho sentiam. E contra cum Sophistis quoque sentio, quod & Christi corpus præsens adsit, & quod duæ distinctæ substantiæ una substãtia esse possint. P. Lombardus aut in Sententijs distinct. 11. quosdam suo sæculo & antea quoque fuisse perhibet, qui & ipsi, panem quidem in sua substantia manere, nihilominus tamen uerum quoque Christi corpus adesse, senserint: contra hos uero species quidẽ panis & uini, non autem substantiam, manere concludit. Innocentius 3. de Sacram. alt. lib. 4. cap. 9. Lutheri quoq; sententiam, sed non ut catholicã ecclesiæ doctrinã adducit, Innocentium sanctus ille

TRACTATUS

(ut ipsi dicunt) doctor Thomas de Aquino sequitur, qui in 4. script. distinct. 11. Quæst. 1. eorum qui panem in Sacramento panem manere credunt, sententiam non inconuenientem modo, sed impossibilem quoq; & hæreticam esse tradit. Et huius quædam iudicij sui causas aliquot enumerat. Et quamuis Ioan. Scotus 4. script. distinct. 11. Quæst. 3. causas illas à Thoma citatas infirmiores esse demonstraret, ita tamen de Sacramentis sentiendum esse docet, quemadmodum S. Romana ecclesia sentiat & in Extra. de hæreticis, Ad abolend, traditum sit: quo in loco omnes isti damnantur, qui nõ per omnia credunt & docent, quemadmodum Romana ecclesia credere & docere consuevit. Nunc autem (inquit Scotus) tenet sancta Romana ecclesia panem transubstantiari in corpus, uinum in sanguinem, sicut manifeste habetur Extra. de summa trinitate & fide catholica. Firmiter. Consentit his & Gabriel Biel Lect. in Canon. Missæ 40. sic scribens: Quamuis expresse tradatur in scriptura, quod corpus Christi ueraciter sub speciebus panis continetur & à fidelibus sumitur, tamen quomodo ibi sit corpus Christi, an per conuersionem alicuius in ipsum, an sine conuersione incipiat esse corpus Christi cum pane, manentibus substantia & accidentibus panis, non inuenitur expressum in Canone Bibliæ. Vnde diuersæ fuerunt opiniones antiquitatis, &c. Opinio autẽ ab oïbus doctorib. catholicis acceptatur, quod substantia panis non manet, sed realiter, ueraciter in substantiam corporis Christi conuertitur,

Decret.
lib. 5.

conuertitur, transubstantiatur uel commutatur. Et sic quidem unanimi ferè consensu Scholastici illi Theologi fatentur, articulum hunc in priscis illis *Ecclesia or* fidei articulis nusquam uel exprimi uel inueniri, *ticulum de* utpote nec in apostolorum, nec in Athanasij, nec *Sacramen* in Nicenæ Synodi symbolo: ecclesiam uero hunc *to explanat* sub Innocëtio 3. in Concilio Lateranensi recepisse *anno 1215.* testantur, quando & illud Symbolum æditum est, quod in Pontificio iure extat, Extra. de summa Trinitate & fide catholica. Firmiter. Præterea Viudephum in Constantiensi Concilio à Romana ecclesia ideo damnatū fuisse nemo ignorat, quod in Sacramento panis substantiam manere diceret, quem admodū & Lutherus docet, & palàm se cum Viudepho sentire fateatur. His ergo causis moti Papiſtas Lutherum in sodalitium suum, quod hic omnino ambire uideretur, recepturos esse sperare nō possumus, nec etiā illud Lutheri dictum approbabūt, quo in Papatu eandem sententiam traditam esse testatur, quam ipse etiam nunc teneat & tradat: nisi fortè illud duntaxat hic intelligi uelit, quod supra de totius & non per partes manducādi Christi modo & ratione dixit, quod ipsum tamen nemo ex nobis oppugnat.

Quid multis? Lutherus in hac re tam intricate et *Lutherus* inconstanter agit & dicit omnia, ut qui aliquo iu- *sua sententia incertus est.* dicio præditi sunt, facile intelligant, quod ne ipse quidem plenam & solidam huius rei sententiā in animo suo conceperit. Panis substātiā in Cœna manere, nec in Christi corpus conuerti, nihilomi-

TRACTATUS

nus tamen eundem panem Christi corpus esse dicit, quod ipsum Pontificij nunquam admittent. Se enim (ut paulò ante annotatum est) non multum contendere dicit, num panis maneat uel minus. In certus ergo animi fluctuat, interim tamen panem manere fateretur. Deinde in eadem illa Confessione sua illud quoq; addit: Fanatici nõ minus quàm iuris Canonici glossa peccant, dum uidelicet Nicolaum Papam reprehendunt, quod Berēgarium ad eiusmodi Confessionem adegit, qua uerum Christi corpus dentibus conteri & confringi fateretur. Vtinam omnes pontifices æque pie & Christiane egissent, ut Nicolaus hic cum Berengario in confessione sua egit. Omnino enim sentiendum est, quod qui hunc panem manducat, & morsu frangit, illud ipsum manducet, & morsu frangat, quod uerum & ipsissimū Christi corpus est, non nudum panem, ut Vuiclephus tradit, &c. Et hæc omnia Lutheri sunt. Berengarij palinodiã paulò post apponemus. Quis uero tam stupidus & hebes est, quàm parum sibi ipsi Lutherus conueniat, non uideri possit. Nunc enim se cum Vuiclepho sentire fateretur, mox uero eiusdem sententiã reiicit. Quem admodum & Pontificium quoq; se dici aliquãdo inique fert, interim tamen ipse (ut & hoc loco) pontificis gesta summis uehit laudibus, & quod ipsam rei substantiã attinet eandem cum Pontifice de Sacramento sententiam sequitur, unde merito certe panẽ in uniuersum negaret, & solis carnibus cum Pontifice uesceretur. Porro singuli Christi fideles,

les, quotquot uera ratione uti possunt iudicent, quanta in his Lutheri firmitas, constantia & certitudo sit, quàm constanter deniq; & tuto in hisce agat & disputet. Causa hæc certe nondum ita nobis aridere potest, ut huic confisi in Lutheri partes concedere uelimus.

Deinde nunquam in hoc fuimus, ut Sacramentum per se Papisticum esse contenderemus. Qui enim fieri potuisset, ut huiusmodi cogitatio in animo nobis incideret, cum ex Euāgelio probe edocti, & supra quoq; confessi simus, Dominum nostrum Iesum Christum Cœnæ huius primum auctorem & fundatorem esse. Illud uero & olim diximus, & hodie quoq; restamus, quod nouū illud de ueri & naturalis corporis Christi in pane præsentia & eiusdē manducatione tam malis q̄ bonis cōmuni dogma, non à Christo & apostolis ipsius traditū, sed à Pontifice & loquacibus suis Benedictini aliorūq; ordinū monachis plantatū, & ecclesijs obtrusum sit. Nimiū ergo hic sibi permittit Lutherus, sed & ueteri ac Catholice ecclesiæ uim facit & iniuriā: dum uidelicet suū illud & Pontificiū de Sacramento dogma per annos mille quingētos extēdere, & sanctæ catholicæ ecclesiæ obtrudere conatur. Deū immortalē, q̄ parū negotij ueteri illi et sanctissimæ ecclesiæ cū Lutheri cōtonibus & sacco stramineo fuit, quē Lutherus hic nunq̄ nō (serio an ioco, nōdū nobis satis cōstat) declaratiōis causa infarcire & pferre solet? Quàm procul ab istiusmodi loquēdi formulis abfuit, q̄bus ille Christi corpus nō

Non sacramentū, sed eius expositio papistica est.

TRACTATUS

localiter sed definitiue in Cœna esse clamitat. Nec modo à uerbis istiusmodi abstinuit, sed à sensu quod quæ Luth. per hæc euincere conat, fuit alienissima. Præterea paulò ante ex Scholasticæ theologiæ authoribus annotatū est, quid nam isti de Pontificis dogmate pronuncient, quo ille panem iam nō panem amplius manere, sed in uerum Christi corpus conuerti tradit, quod uidelicet dogma hoc ut nouum ita recens & nuper inuentum sit.

Porro, ut uniuersum causæ huius negotium, & quo pacto Roma. pontifices suum illud de Sacramento dogma mūdo obruserint, plenius intelligi possit, primo loco Nicolai Papæ sententiã, (quam Lutherus tantopere laudat & tuetur) quam & Berengarius fateri coactus est, è Canonico iure apponere instituius: è qua postea quid paulatim sublecutum sit, facile animaduertere licebit. Palinodia ergo Berengarij de Consec. dist. 2. Can. Ego. talis extat: EGO Berēgarius, indignus S. Mauritij Andegauensis ecclesiæ diaconus, cognoscens uerã catholicam & apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hæctenus infamatus fui, quæ astruere conatur panem & uinum, quæ in altari ponuntur post consecrationē, solummodo sacramentum, & non uerum corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo Sacramento, manibus sacerdotū tractari uel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Cōsentio autem S. Romanæ ecclesiæ & apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramētis dominicæ

*Palinodia
Berengarij
& Papæ
de Cœna
domini sen
tentia.*

dominicæ mensæ fidem me tenere eandem, quam dominus & uenerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta Synodus autoritate euangelica & apostolica tenendam tradidit mihiq; firmavit, Panem scilicet & uinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non modo Sacramentum, sed in ueritate manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri, &c. En hæc Christiana illa Nicolai Papæ doctrina est, hoc tam egregium eiusdem facinus, quod Lutherus tantopere approbat, hæc deniq; pontificia simul & Lutherana de Dominica Cœna fides est.

Quæ uero & qualis de Domini Cœna in ueteri ecclesia à prima statim origine doctrina tradita sit, superius in Cōfessione nostra expositum est. Contra hæc uero Romana ecclesia nouam opinionem ab omni Sacramentorum sensu alienissimam profert, & eandem illam & uiolenter & impudenter catholicæ ecclesiæ obrudit. Vbi tamen quotquot sunt fideles animæ certo norunt, & manifeste deprehendere possunt, falsum esse, quod Papa tradit, et quod Berēgarius fateri cogitur. Quem enim sacerdotem dabimus, cuius manus, non modo Sacramentum corporis Christi, sed uerum & ipsissimum Christi corpus sensualiter tractauerit? Cuius etiam hominis os uerum Christi corpus sensualiter, non modo corporis Sacramentum accepit, & dentibus contriuit? Hæc sanè tam falsa sunt, ac si quis tenebras lu-

TRACTATUS

*Sentēt. lib.
4. dist. 32.*

cem, uel lucē tenebras esse dixerit. Interim tñ Romā illud Concilium ex Italicis Monachis & sacerdotibus collectum, tam euidentis & apertū mendacium non modo pro ueritate agnoscere, sed apostolicæ ueritatis loco catholicæ ecclesiæ credendū & confitendum obrudere, non pudet. Atqui ipse Lombardus & eiusdem interpretes causa hac nimium impliciti totis uiribus lassatis, nouas dicendi formulas nectunt, quibus se quidem extricare student, interim uero seipsos magis atq; magis implicant, & se incertos animi in causa hac & hærere & uictos suffocatosq; esse palam arguunt. Concilium enim hoc, ipsum Christi corpus non Sacramentū modo uel signum corporis, frāgi diserte fateatur. Lombardus crassum hoc & absurdū mendacium non nihil uelare & excusare studēs, Corpus Christi (inquit) frangitur, uere quidem, sed in sacramento tantum. Iam ergo uidete, o Christi fideles, q̄ egregie, scilicet, isti homines inter sese conueniant, & ut mendacium sibi ipsi pugnās seipsum quoq; euertat. Concilium hoc celebratum fuisse legitur, anno à nato Christo 1053. Atqui non dubium est, quin plures ē doctorum numero longe aliter loqui uoluissent, nisi metu territi ueritatem eloqui timuissent. Hoc enim multorum implicita & nimis anxia scripta non obscure testantur, &c.

*Berengarij
de Cæna
Domini sicut
des & sententia.*

Cæterum, ut quæ nam Berengarij ante Conciliū hoc fides & doctrina fuerit, omnes intelligant, illam quoq; huc ascribemus: In hūc enim modum scripsit & docuit: Sacrificium ecclesiæ (sic enim eu charistiam

eucharistiam uocat) duobus constat, duobus cōstituitur, uisibili scilicet & inuisibili, sacramento & re sacramenti: quæ tamen res, id est Christi corpus, si esset præ oculis, uisibilis esset, sed eleuata in cælum, sedensq; ad dexteram patris usq; ad tempora restitutionis omnium (quod scribit Christi apostolus Petrus) cælo deuocari non poterit. Siquidem Christi persona constat Deo & homine: sacramentū uero dominicæ mensæ pane & uino constat, quæ consecrata non mutantur, sed in substantijs suis permanent, similitudinem habentia cum rebus, quarum sacramenta existūt. Hæc omnia Berengarij sunt, & summam doctrinæ ipsius cōtinent, quā abnegare & papistico more de Cœna differere coactus est. Magna fuit Berengarij huius apud Gallos & Germanos tam propter uitæ innocentiam q̄ propter eruditionē singularem celebritas & gloria, quamuis circa agnitæ ueritatis negotium plus satis mollem & infirmū se præbuerit. At qualiacūq; hæc sint, certo tamen constat in hac Berengarij sententia nihil dici, quod non prius dixerit scriptura, & ipse ecclesiæ doctor Augustinus scripserit.

Et eo quidem tempore demum, nouæ illæ & in *Quando circa Domini Cœnam disputari cœsum sit.* audite cōtentiones atq; disputationes de Sacramento exortæ sunt, quæ ab apostolis nunq̄ uel traditæ uel usurpatæ, imò à Christi fidelibus in ueteri ecclesia nunq̄ admittæ uel agnitæ sunt, nūc aut hoc plus satis afflictō sæculo ex contentioso philosophicæ et rixaricis sophisticæ spineto haustæ non sine graui ecclesiarum infortunio, & simplicium multorum

TRACTATUS

offendiculo, perniciosoq; Turcarum & Iudaeorum scandalo receptæ sunt. Nouas enim istiusmodi de Sacramēto locutiones nulli ex apostolorum numero, sed immūdæ illæ sophistarum scholæ acceptas ferre possumus. Ex hac enim habemus, Accidentia sine subiecto, transubstātiationem, species substantialem & realem præsentiam, attamen non localem, non quātitatiuam nec qualitatiuam, non circumscriptiuam, sed definitiuam, ubiquitatem & quicquid præterea huius generis obscurum & contentiosum est, sine quibus omnibus primitiua sanctorū ecclesia usq; in hæc tempora secura pace, sancta & aperta simplicitate consistere potuit, & in posterum quoq; post agnitam ueritatem consistere posset, nisi quorundam improbitas contētionibus magis, quàm pace, delectaretur.

*Ecclesia à
monachis
gubernata.*

Eodem tempore Romanā sedem & ecclesiam ubiq; locorum Monachi Benedictini ferè ordinis sectatores gubernabant. Monachus erat Lanfrancus, qui præ cæteris Berengarium oppugnavit, & libros qui etiamnum extant, ea de re conscripsit. Si milititer & Leonem 9. Papam, qui primus cōtra Berengarium pugnam moliri cœpit, & eiusdem Cardinalem Humbertum, qui postea sedente Nicolao Papa Concilij iussu palinodiam & confessionem, cuius supra meminimus, Berengario præscripsit, Burgundos monachos fuisse legimus: quibus & illud mali accessit, quod ab alio quoq; mire astuto & audaci monacho, Hildebrando Cluniacēsi (qui & ipse postea Papa creatus Gregorij septimi no-

men

men accepit) regerentur. Gregorium hunc (licet illum quorundam historiae à monachis & suae partibus hominibus conscriptae magnis laudibus extollant) non postremum inter sceleratissimos pontifices fuisse constat. Extat adhuc uita eius per Benonem Cardinalem conscripta unà cum multorum aliorum Chronicis, qui illum diabolo addictum, necromantiae & omnis impietatis deuoto animo studio fuisse, & per ueneficia ac multiplicem latrociniorum crudelitatem Romanam sedem occupauisse testantur. Praeterea nullum unquam Pontificem maiores hoc motus & periculosa tempora dedisse, plures historici docent. Heinrichum quartum Imp. Germanum, sanctissimum & integerrimum principem pertinaciter oppugnauit, sic ut aduersus illum & Imperij principes, & episcopos, & Abbates cum monachis, & plures imò plerosque doctorum numero, imò Imperatoris ditioni subiectos homines commoueret, & immania bella ac incredibiles sanguinis effusiones ubique excitaret. Huius opus est, quod in Gallijs simul & Germania matrimonij usum (ut Paulus olim praedixerat) ecclesiarum ministris eripuit. Eiusdem opus est Romanum illud Concilium, quod ubi ex suae partis sacerdotibus & monachis ex Italia undequaque collectis congregauisset, ueterem & simplicem ecclesiae

1079.

de Cæna Domini doctrinam cum Berengario damnauit, & nouum illud dogma, sub Leone 9. & Nicolao 2. traditum, confirmauit.

Pontificis

TRACTATUS

*de Sacra-
mento dog-
ma quomo-
do inuectū
sit.* Sacramentum uel signum, id est, panem & uinum
post consecrationis uerba, non iam panem & ui-
num amplius, sed ipsissimū Domini corpus & san-
guinem esse traditur, magis atq; magis inualuit.

SUCCESSERUNT enim prioribus istis Benedictini alii-
quot, & aliorum ordinū professores monachi, eru-
ditionis & sanctimonix titulo insignes, qui ante-
cessorum suorum doctrinā ac fidem de Sacramen-
to traditam tam scriptis quā publicis concioni-
bus omnibus inculcare & obtrudere saragebant.
Fuerunt inter hos non infimo loco Hugones cum
Gratiano multijugæ lectionis homine, qui Dere-
torum librum congeffit. Iunxerunt se his doctores
quidam Parisienses, & inter hos clarissimi Lotha-
rius & Petrus Lombardus. Lotharium postea Pon-
tificem factum, Innocentium 3. dixerunt. Hic Cons-
cilium Romæ indixit, quod Lateranense uocant,
in quo Symbolum æditū, & pro fidei articulo re-
ceptum est, quod panis & uini in Sacramento sub-
stantia mutari, & iam uera Christi caro & sanguis
esse credi debeat, ut paulo ante narrauimus. Conci-
lium hoc anno 1215. habitū fuisse legimus. Lom-
bardus uero Parisiēsis episcopus factus est, & com-
muni ferè nomine Magister Sententiarum dicitur:
eo quod è scripturæ sententijs, maxime tamen è pa-
trum scriptis, libros quatuor de fide & Christiana
doctrina collegit, quorū postea monachi & sacer-
dotes studiosi, omnem ferè suam doctrinā & con-
tiones omnes inde desumpserunt.

*Aedicula
Sacramen-
tarie.*

Anno autem Domini circiter 1226. Honorius
Papa

Papa, insignis monachorum patriarcha, Sacramen-
tum honorifice & studiose asseruandū esse statuit.
Vnde primam suam originem habēt Ciboria uel
ædiculæ, in quibus Sacramentum postea asseruari
solutum fuit. Eodem tempore & Mendicantium or-
dines, & inquietorū garrulorumq; monachorū tur-
ba oriri cœpit, qui per uniuersum Christiani nomi-
nis orbem pontificiam doctrinā diffundere, & Ro-
manæ sedis, non sine graui orthodoxæ, simplicis &
apostolicæ doctrinæ sanctæq; ecclesiæ detrimēto,
fideliter seruire studuerunt. Nec multo post Urba-
nus 4. monachus Cisterciensis Romanam sedem

occupans, Corporis Christi festum instituit. Con-
tulit huc opem suam Thomas de Aquino, cui eam
ob causam Dominicani monachi columbam hu-
mero insidētem, & calicem cum hostia appingere
consueuerunt. Et tunc temporis hæc Lutheri can-
lena primum cani cœpit: Sumit unus, sumunt mil-
le: quantum iste, tantū ille: nec sumptus absumitur.
Hic uero diligentius paulò considerent uere fi-
deles animæ, qua causa factum sit, ut Christiana ec-
clesia annis circiter 1200. ædiculis istis Sacramen-
tarijs & Festo corporis Christi caruerit. Festum e-
nim hoc à Pontifice demum, circa annum Domi-
ni 1264. institutum esse constat. Hoc certe irre-
fragabile quoddam *τελεσιγον* & signum est, quo ue-
rerem & apostolicam sanctorum ecclesiam de Cœ-
na Domini uel corporis & sanguinis Sacramento
nequaquam ita sensisse colligi potest, quemadmo-
dum hodie noua illa Romana ecclesia omnes alias

*Festū Cor-
poris Chri-
sti.*

TRACTATUS

De adora-
tiōe Sacra-
menti.

ecclesias sentire & docere uult, Sed & hoc loco (ut multis alijs) Lutherus & se & doctrinam suam spectam reddit, utpote de qua nec ipse quicquam certi pronunciare, & proinde nec nos illi satis confidere possumus. In Papistas enim suos propter festum hoc dire & grauiter inuehit, nec libere cum ipsis fatetur, quod Sacramentum adorari debeat. Quid uero? Panis uerum & naturale Christi corpus est, & in Cœna uere & corporaliter (ut Papa & Lutherus docent) Christus præsens est: cur ergo Dominus illic adorari non debet, ubi illum præsentem esse dicitis? Quã ob rem illud adorare prohibebimur, quod non sacramentaliter modo, sed corporaliter quoq; corpus Christi est. Thomas uerum Christi corpus, à mortuis excitatum, contretat, ac in genua prouoluit adorat, dicens: Deus meus & Dominus meus. Discipuli Dominum tam ante quam post ascensionem eius adorant. Matth. 28. Acto. 1. Et Dominus apud Ioannem cap. 9. cæco inquit: Credis in filium Dei? Et respondit illi, dicens: Domine, quis est, ut credam in illum? Et dixit ei Iesus: Et uidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. Et ille ait: Credo Domine: & adorauit eum. Quod si Domini panem naturale Christi corpus reuera esse doceremus, cum Papistis certe fideliter quoq; essemus adoraturi. Nunc uero, cum sacrosanctum ueri corporis symbolum hoc esse agnoscamus, eius nimirum corporis, quod nec pane nec Sacramentaria ædicula cõtinetur, sed in cœlis confidet, mentem & oculos nostros in cœlum atrolimus,

mus, & illic Dominum nostrum Iesum Christum; uerum Deum & hominem adoramus, iuxta Paulum uidelicet, qui ait: Si resurrexistis unâ cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Coloss. 3. cap.

Cæterum ad institutū reuersi narrationem eam *Confessio auricularis.* absoluemus, qua ut Pontificis de Sacramento dogma introductum, & mundo obtrusum sit, docetur. Plurimum autem hic effecit auricularis Confessio, quæ tum quoq; Pontificum decretis instituta & iuncta erat, cum tamen per annos mille in ueteri sanctorum ecclesia nequaquam hic eius uel usus uel institutio antea fuisset. Huius prætextu tam sacerdotes quàm monachi hominum corda altissime scrutari, & multa, quæ uix fidem inueniant, efficere potuerunt. In primis autem hæc de corpore Christi opinio multorum animis nõ sine tristi miserorum carnificina inter cõfessionem hanc inculcata est: donec eò rem perduxere astutissimi nequã, ut licet fidem huiusmodi nullam in animis suis homines sentirêt, eandem tamen cum reliquis fidem profiterentur, & si quæ cogitationes huic aduersæ animo oboriri inciperent, illarum meditationi quæ minimum intenti, illis locum non darêt aliquem. Quod quid aliud erat, quàm ueritati & diuinæ reuelationi uiam præcludere? Vnde fiebat, ut miseri homines graui animorum dolore compunçti tristissima quoq; conscientiarum carnificina, sine omni fructu Sacramentum perciperent, & multi non sine ingenti mærore, hoc unicū uorum suum esse

TRACTATUS

faterentur, ut si hæc Sacramenti fruitio nihil emolumenti uel fructus, saltem nihil quoque periculi & nocumenti illis afferret. Huiusmodi uero doloribus sanctorum in primis animos exagitados fuisse, omnes quotquot per uniuersum Christianorum orbem sunt fideles animi testabuntur. Furiat & ferociat, ut uolet, cum Rom. pontifice Lutherus insolens, ueritatis tamen spiritus qui in ecclesia est, & unanime fidelium animorum testimonium maius est & excellentius, quam ut sua ferocia & insolentia quicquam nobis extorquere possint.

Miracula
circa Sa-
cramentum
ædita.

Accesserunt his infinita & noua indies, quæ circa corpus illud dominicum in Papatu euenerunt, miracula. Quid enim hic uerbis opus est? Nota sunt miracula hæc in uniuerso terrarum orbe. Simul autem & illud certo constat, quod ne unum quidem miraculorum huiusmodi in primitiua ecclesia æditum sit. Vnde ex eorum haud dubie numero sunt, quæ Iesus Christus fidelis Dominus & redemptor noster nos cauere diligenter iubet, dicens: Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce *ἐν τοῖς τομίαις*, in claustris, in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usque in Occidentem: ita erit aduentus filii hominis, &c. Matthæi 24. Et Paulus efficaciam illusionis, id est, signa ad illudendum efficaciam euentura dicit, ut puniantur omnes, qui ueritati

Christus
nec hic, nec
illuc, &c.

neritati certæ & evidenti credere noluerunt. Quæ propter qui uere fideles sunt, istiusmodi, quæ circa uanam Pontificis doctrinam & inanem ceremoniarum apparatus, signa euenire solent, non magni faciunt. Fida enim & euidentis Christi admonitio maiori (ut par est) quàm omnia signa eiusmodi, in pretio ab illis habetur. Cum ergo Dominus inquit: Si Christum in deserto, apud monasteria nimirum & in passagijs, uel in sacramentarijs illis ædiculis & claustris uobis indicauerint, nolite credere, nec illuc exieritis. Quam ob rem? Filius hominis enim posthac non corporaliter, inuisibili tamen arcano & ineffabili modo, descendet uel in terris hisce morabitur, ut uel hic uel illic monstrari possit, sed ut fulgur magna cum gloria & maiestate omnibus conspicuus de cælo descendet, cum nimirum uiuos & mortuos iudicaturus uenerit: Eandem illam Christi doctrinam & traditionem infallibilem fideles certa, constanti & inconcussa fide seruant, in terris hisce patienter quæuis sustinent, & eousq; expectant, donec redemptor mundi, unica illorum spes & salus, corporaliter in nubibus ueniat, cunctos fideles æterna beatitudine coronaturus.

Et hæc quidem paucis & breuiter comprehendere libuit. Lectori enim prolixa totius & integræ historiæ narratione molestiores esse nolimus. Hinc uero non obscurum est uidere, Lutherū suam hanc & Pontificis de Sacramento sententiam, ad minimum per annos mille latius, quàm ipsa rei ue-

*Doctrina
corporeã in
Cena præ
sentia asse
rens, nõ an
nis 1500.
durauit.*

TRACTATUS

ritas permittat, extendisse, & quod ea quæ de corporali ueri corporis Christi præsentia & manducatione doctrina traditur, nec Christi Domini, nec ueteris Catholicæ & apostolicæ ecclesiæ sententia, sed Pontificis & Romanæ ecclesiæ figmentum sit. Et huius quidem longe uanissimæ opinionis insignes isti hypocritæ & picis loquaciores monachi maxima ex parte authores fuerunt, qui miseros fideles hoc suo dogmate plus satis misere excruciarunt & torserunt: quemadmodum & Lutherus hodie omnem potestatem sibi uendicare, omnibus insultare, imò omnes eos terrarum orbe quoque expellere, & uita defunctos Satanæ tradere conatur (& quantum in ipso est, iam tradidit) qui suam illam & Pontificiam de Sacramento sententiam admittente, fateri & tueri noluerint. Benedictus autem Dominus Deus, qui æterna ueritate sua nos instruit & confirmauit, ut & Lutheri & Pontificis nugas multo minoris, quàm ipsi existiment, facere possimus.

*Lutheri
fundamen-
tum, quo ni-
tiur.*

Postremo demum Lutherus rem serio agere, & longe solidissimum quod potest disputationis suæ fundamentum iacere incipit, hoc modo: Ego cum sancto patre Abraham illi, quæ Rom. 4. proditur, sententiæ innitar, QVOD DEVS PROMISSIT, POTENSE EST ET PRÆSTARE, & quæ Psalmo 51. extat, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Nec meam rationem primum in consilium uocabo, qua ratione nimirum conueniens & possibile sit, ut corpus
&

& sanguinem ipsius ipso ore percipiam: nec dein-
 de tanquam Dei iudex uerba ipsius iuxta meæ ra-
 tionis obscurum & cæcum iudicium exponere in-
 stituam. Minime (inquam) sic **rumultuari* aut fe- **Schwer**
 rocire uolo. Ipse locutus est. His ergo nitor, his in- **men-**
 sisto. Quod si me ipse seduxerit, fœliciter utiq; ab il-
 lo seductus sum. Nunquam certe mentitus est, nec
 etiam mentiri nouit, &c. His nos sic respondemus.
 Et nos certe Abrahamum patrem nostrum sequi
 instituimus, & omnibus Dei uerbis atq; promissio-
 nibus citra omnem controuersiam credemus. Cer- **Quomodo**
 to enim scimus, nos salutem minime cõsequi pos- **omnibus**
 se, nisi Abrahæ filij per fidem reddamur. Fides ues **Dei uerbis**
 ro non in nudis uerbis hæret, sed sensui & ueræ, di **credendum**
 uinæ ac Christianæ uerborum sententiæ nititur. **fit.**
 Nam quædam Dei uerba arripere & sensum ali-
 quem prauū ex iisdem elicere, cui postea fide con-
 stanti inhærerere uelis, nequaquam credere, sed diffi-
 dere est, & fidem obscuro nostræ rationis iudicio
 præbere. Dominus apud Ioannem cap. 14. disertis
 uerbis inquit, Pater maior me est. Verba hæc clara
 & intellectu facilia sunt. Si quis uero eadem hæc
 de toto Christo & diuina quoq; eiusdē natura ex-
 ponere, & fidem suam sensui huic inniti uellet, fal-
 sa fide præditus esset, imò fides ipsius non Dei uer-
 bo, sed suo iudicio, suiq; capitis peruerso & perti-
 naci sensui niteretur. Hæc enim Christi uerba, de
 altera duntaxat eius natura, humanitate nimi-
 rum, non diuinitate (iuxta Arii sententiam) ex-
 poni debent, quo sensu & primitiua ecclesia ea

dem hæc exponens Christum iuxta diuinitatem patri similem, iuxta humanitatem uero patre minore esse dixit. Præterea & illud scripturis traditum & expressum ac euidens Dei uerbum est, Ego sum uitis uera. Si quis uero hæc insolentius urgere uellet & dicere: Deus mentiri nescit, quicquid dicit idem & facere nouit, se autem uitim ueram esse dixit, potest ergo ut uitis uera sit efficere: meam ergo rationem consulere nolo, nec in Dei uerbum mihi iudicium sumere, quin potius ipsum ueram uitim esse constanter credam, &c. Qui, inquam, his pertinacius niti uellet, nequaquam Dei uerbum fidei suæ fundamentum haberet, sed proprii capitis malignæ pertinaciæ nitens à fide uera esset alienissimus. Similiter, licet multum uociferetur Lutherus, Quod Deus loquitur idem & facere potest: panem uero & uinum corpus ac sanguinè suum esse dicit, potest ergo, ut panis & uinum corpus ac sanguis ipsius sit, efficere: Meam ergo rationem in consiliū uocare nolo, sed Dei uerbis fidem habebo simpliciter, &c. Nequaquam Dei uerbo, sed proprii capitis pertinaci sensui, quem ipse Dei uerbo obrudit, fidem habet. Christus enim panè & uinum corporis & sanguinis sui nominibus nō alio sensu appellat, quàm qui Sacramentis omnibus communis est, ut nimirum signa id dicantur cuius signa sunt: quemadmodum in præcedētibz euidenter satis expositum & demonstratum est.

Abraham pater noster promissionē habebat certam & euidētem, nullius figuræ inuolucro implicam.

*Promissio-
nis uerba in
certa.*

citam. Quod si uero Lutherus cœnæ uerba, Hoc est corpus meum, &c. promissionis uerba esse dixerit, non inuicti equidem hoc illi permitimus, sano tamen & uero sensu obseruato, quod nimirum Dominus se corpus suum in mortem traditurum, & sanguinem in peccatorum remissionem effusurum esse pollicitus sit, quod ipsum & præstitit. Et hæc quidem promissio non aliter quam per fidem percipi potest. Quamuis, si proprie loqui uelimus, uerba hæc declaratio potius & causæ redditio dici debent, propter quam Dominus panem manducare iubet, & qualis hic panis sit, & quid in hoc nobis proponatur, quid denique idem hic nobis in memoriam reuocet, exponunt. Si uero Lutherus hæc promissionis uerba sic esse dixerit, ut Dominus per hæc sese pani alligare & astringere uoluerit, ut cū uerba hæc, Hoc est corpus meum, super panē pronunciantur, eorundem uirtute fiat ut corpus præsens sit & ore nostro acceptum manducetur: Lutero nos omnino contradicimus. Hæc enim uerborum Christi expositio, appendix potius & uiolenta contra ueritatem adsuta additio, quam Christiana explanatio est. Dominus enim nihil de uerborum pronuntiatione locutus est. Præterea apud omnes fideles certò constat, uerbis nullam eiusmodi uirtutem inesse, qua aliquid uel mutare, uel rem per ipsa significatam præsentem reddere possint. Vnde figmentum hoc non maiori uel iure uel autoritate defendi potest, quam si quis olim ex paschalis agni descriptione colligere uoluisset, quod ijs pronun-

TRACTATUS

ciatis, ipse transitus quoque præsens redderetur, & propterea paschalis agni solennitatem non modo transitus rememorationem, sed ipsum transitum credendum esse contendisset.

*Rationem
in consiliū
uocare nol-
le, &c.*

Lutherus præterea, se rationem suam nequaquam in consilium uocare, nec se Dei iudicem constituere, sed potius simpliciter credere uelle, dicit. Atqui nec nos Deum iudicare, nec nostram rationem, sed scripturas potius & fidem in omnibus consulere, & proinde nihil quod uel Deo, uel scripturis, uel fidei articulis contrarium sit, credere uolumus. Quæcunque uero his conformia & consona fuerint, ipsam fidem habituri sumus, etsi omnis humani ingenii ratio aduersaretur. Adhæc Deum iudicare uel rationem suam consulere nequaquam dici possunt, qui cum nuda litera aliquid abominandum suadere uidentur, illud propter rei absurditatem non statim admittunt uel recipiunt iuxta eum sensum, quem prima fronte uerba præ se ferre uidentur. Augustinus certe de doctrina Christi, lib. 3. cap. 16, sic scribit: Si præceptiua locutio est, quæ aut flagitium aut facinus uidetur iubere, figurata est. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis, facinus uel flagitium uidetur iubere. Figura est ergo præcipiens passioni domini esse communicandum, & suauiter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit. Et hæc dicens Augustinus haud dubie nec Deum in iudicium nec suam rationem in consilium uocauit, interim tamen uerba

uerba ipsius eiusmodi sunt, ut mirum sit, si Lutheri promptam ad conuitia linguam impune effugere potest. Quapropter licet & nos crudā illam & absurdam naturalis corporis Christi in cœna manducationē nō obscure arguere dixerimus, quod Christi uerba, Hoc est corpus meum, &c. figurate accipi debeant, interim tamen nec Deū iudicauimus, nec nostræ rationis consilia sumus secuti.

Deum præterea neminem seducere, nec mentiri *Deus menti posse, libenter cum Lutherō fatemur. Atqui hinc si ri nescit.* mul & hoc colligimus: Dei filius se posthac in mundo non fore, nec expedire nobis, ut in mundo posthac sit corporaliter, sed & carnem suam, si manducetur, nihil prodesse, docuit. Cum ergo mentiri nesciat, nec quicquam contra uerbum suum faciat, iam nec corporaliter in terris hisce est, nec corpora liter per nos manducatur.

Cum Paulo quoque apostolo Deū omne quod *Quod loquitur exequi posse, & quod pollicetur certò præ Deus loquitur, idem stare, docemus. Hinc uero & illud concludimus, tur, idem quod quæ sequitur Dei actio uerba quæ præcedūt & facere exponat & declaret. Ipsum factum enim uerborū potest. finis & scopus est. Vnde cum illud non fit, quod uerba significare uidentur, iam ex eo cōstat, alium uerborum quæ dicta sunt sensum esse. Dominus dixit, Fiat lux, & facta est lux, talis nimirum quæ & cerni & sentiri poterat. Cæco idem dicebat, Visum recipe, & uisum recepit. Mortuis quoque, Resurgat, & mox resuscitati surrexerunt. Sic cum leproso dixisset, Mundus esto, statim mundatus est. Peccat*

tores quoque solatus ait, Remissa sunt uobis peccata uestra, & statim ea sibi remissa esse senserunt. Et sic quidem sequens euentus antecedentiū uerborum sensum declarauit. Cum itaque Dominus in cœna dicat, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur, Hic est sanguis meus, qui pro uobis effunditur, haud dubie omne hoc reuera sic euenisset, ut naturale illud corpus uere & proprie sentire potuissent, siquidem symbola hæc corpus suum naturale uere & corporaliter esse uoluisset. Cum uero nihil horum eueniat, quod uerba secundū literam sonant, sed nec panis nec uini substantia mutetur, sequens hoc factum certò euincit, quod uerba hæc nequamquam iuxta literam crasso sensu debeant intelligi.

Deo & fidelibus nihil impossibile.

Fidelibus nihil impossibile esse, disertis uerbis in scriptura exprimitur. Si quis uero hinc quiduis, imò illud quoque quod à fide alienum et absurdum est, colligere uellet, ipsum hæc & inique facere & scripturas uiolenter torquere, omnes fideles non obscure intelligerent. Similiter nec eum ferre fideles dignarentur, qui à Dei omnipotentia argumentari & ideo illum omnia facere, quia omnia potest, colligere conaretur. Deus contra uerbum suum & contra seipsum nihil facit. Veritas enim est, nec se ipsum mendacem constituit. Et Deus, iuxta Tertuliani sententiam, quod non facit non potest: non

Oia quæ uoluit facit. Velle præcedit facere.

quidem quod non possit siquidem illud facere uellet, sed quia non uult facere: ideo autem non uult, quia indignum est & inconueniens. Et sic quidem Deus quod indignum & absurdum est nec facit nec

nec potest. Rursum ergo et hic constat, Lutheri fundamentum languidum & infirmum esse, adeo ut in libris suis non immerito dicat, hic in tenebris & oclusis oculis ambulare oportere. Nemo enim tam puerili ingenio præditus est, qui quam miserè in tenebris infælix homo palpitet, nunc hoc nunc illud præhendat & nihil certi proferat, uidere non possit.

Vltimum uero illud, quo ea quoque producit, quæ commodius & maiori cum gloria taceri poterant (nempe eum nec utrâq; Christi naturam, diuinam scilicet & humanam, in una persona, nec quod solus filius, non pater, non spiritus sanctus, incarnatus sit, digna fide amplexurum esse, qui huic de Cœna articulo fidẽ habere noluerit) quod denique grauem & horrendam Nestorianæ & Eutychianæ hæreseos suspicionem nobis conflare studeat, &c. omnium fidelium iudicio cõmittimus, ut nimirũ ipsi pronuncient, annon hæc dirũ illum & acerbum Lutheri in nos animum, & causæ suæ labascantis periculũ manifestissime prodant. Articulis paulò ante cõmemoratis fidẽ habemus ex animo, utpote quos tot tamq; claris scripturæ testimonijs uallatos & suffultos tenemus. Luthero potius curandum erit, ut his iuste & digne fidem habeat, qui ueteres illos, solidos & indubitatos ueræ & orthodoxæ fidei nostræ articulos, non sine graui periculo in sui noui illius articuli defensionem citare & perstringere nõ ueretur, ueterẽ nimirum Germanorũ paræmiã secutus, qua implicati homines in

causa desperata dicunt, Helff was helfen mōgē
 hoc unū nimirū quærentes ut à præfenti periculo li-
 berari possint, de futuris interim nihil prorsus solici-
 citi. Nestorianæ & Eutychianæ hæreseos crimine
 nos iam olim liberauimus, nec aliqd nobis cū his
 unquam fuit cōmercij. Hactenus uero Lutheri de
 Cœna Domini sententiā nullo solido diuini uer-
 bi & fidei testimonio uel fundamento niui, seipsam
 confutare & euertere, nec ueteris ecclesiæ doctrinā,
 sed magna ex parte Pontificis commentum esse,
 abunde satis nos demonstrauiſſe speramus. Quæ
 propter nostram de eadem sententiā dese-
 rere, & ipsius dogma amplecti, ha-
 ctenus salua conscientia non
 potuimus.

TRACTATUS

TERTIVS.

TERTIAM & postremam operis nostri partem nunc adorimur, in qua, diuini numinis præsidio adiuti, Lutheranae condemnationis sententiã, qua nos ut pertinaces & pœnitere nescios hæreticos, damnat, infamat & traducit, expendere, admonitiones eiusdem unã cum multis alijs, quæ nõ sine insigni arrogantia adducit, trutinare, postremo enormia illa & à Christiana charitate alienissima conuitia ipsius, calumnias & iniurias modesta excusatione diluere instituimus.

Luthero causam iustam & æquã non esse, propter quam Zuinglium, Oecolampadium & plures alios condemnent.

PRIMO quidẽ omnes Chri Lutherus
 sti fideles studiose mone, suis condẽ-
 mus et hortamur, ut quò tan nationibus
 dem Lutheri facinus & ex- prauis exem-
 emplũ in ecclesia Dei tende pli author
 re, & quantum ex hoc malo est.
 rum aliquando exoriri possit, consyderare dignentur.

Quod enim nunc Lutherus, idem mox alius quoque, homo audax & impudens, facere audebit. Lutherus propria animi libidine inflammatus omne ius sibi arripit, & tum antecessores nostros & nos, tum omnes nostræ doctrinæ sectatores, damnat ac infami & intolerabili hæreseos crimine (quod ex

TRACTATUS

animo horremus et odimus) infamare studet. Idem olim quoque Rom. Pontificē fecisse legimus, quod cum alij ecclesiarum ministri nimium pauidi, creduli & negligentes illi permitterent, eò tandem res deuenit, ut ab eo tempore usque nunc per sæcula aliquot, effreni rabie & intolerabili tyrannide contra orthodoxæ doctrinæ traditionem & innocentes plurimos grassatus sit; idque sub catholicæ & ecclesiasticæ potestatis prætextu, cum tamen solus in ecclesia regnare, & priuatas suas causas, suam pertinaciam denique & priuati fastus gloriam, tanquam publicum catholicæ ecclesiæ negotium obtinere, & omnes sibi contradicentes opprimere semper studuerit. Quemadmodum Lutherus quoque suam causam, suum sensum & articulum, ut cōmunem catholicæ ecclesiæ articulum proponit. Præterea in sua causa & actoris & testis & iudicis officium sibi arrogat. Quod ipse pronunciarit, id citra omnem controuersiam ratum sit oportet. Nos uero nullus hominū audire, nemo libros nostros legere, omnes uero nos hæreticorum loco habere & ceu ipsissimum diabolū uitare debet. Et hic iam Lutherus fulgurare, tonitru cuncta terrere & fulminare satagit, ut olim à Romana sede factitauit esse & etiamnum hodie fieri constat. Simul uero magnis obtestationibus & protestationibus causam hanc agit, ueluti is sit, qui omnibus modis cupiat conscientiam puram et immaculatam ad tribunal Christi iustissimū ostendere. Qua tamen protestatione perinde facit, ac si quis iurisiurandi cōtestationē offerat, priusquam tale

Lutheri
protestatio
nes.

tale quidpiam ab ipso postulatū uel etiā à iudice decretum est. Adhæc omnem auctoritatē nostram, quantum in ipso est, imminuit, fidelium animis tales nos fingit, ut qui Iudæis, Turcis, imò ipsis diabolis deteriores simus. Quod si uero exemplum hoc alij quoq; imitari & mali huius uires quotidie augeri cœperint, quid obsecro in ecclesia tandē futurum esse sperabimus? Audacissimus quisq; omnes, qui pedes ipsius exosculari noluerint, damnare conabitur. Non magna erit ueritatis & sanæ doctrinæ auctoritas, charitas cōtemnerur, æquitas omnino periclitabitur, ecclesiarum libertas peribit, & infamis seruitus ut audacissimis & affectuū libidini deditis hoibus subijciamur, introducerur. Aequum ergo & iustum est, ut huic tanto periculo quotquot sunt fidei pastores pro Christiana ecclesiarū suarum libertate indefesso studio, assiduīs uigilijs & indefinentibus pugnis occurrant.

Secundo, cum Lutherus condēnationis suæ, qua nos ceu hæreticos infamat, iustas & æquas causas se habere, imò diuino q; iussu impelli existimet, primo statim loco, quo iure & quo Dei iussu hoc faciat, inuestigabimus: Ego (inquit) ut qui iam se pulchro uicinus obambulo, hoc testimonium & hanc gloriam mecum ad dilecti Domini & saluatoris mei Iesu Christi tribunal perferam, quod nimium fanaticos homines & Sacramenti hostes, Carolstadium, Zuinglium, Oecolampadiū, Stenfeldium, & eorum, qui Tiguri uel ubicunq; locorum sunt, discipulos, summo studio damnauerim

*Lutherus
nullo Dei
iussu nos
cōdemnat.*

& uitarim, iuxta ipsius nimirum præceptum, quod ad Tit. 3. sic extat: Hæreticum post unam & alteram admonitionem fuge, sciens quod euersus sit qui eiusmodi est, & peccet, ut qui omnino damnatus esse uelit. Ad hæc nos ira respondendum esse ducimus. Paulus hæreticos uitare iubet. Quod si uero presens hic locus Lutthero seruire debet, illud prius ipsi probandum erat, quod Zuinglius, Oecolampadius, nos quoque qui Tiguri agimus, unam cum alijs qui tam extra quam intra Heluetiæ limites fidem & doctrinam nostram sequuntur, hæretici sint. Hoc uero nunquam demonstrauerit. Hic ergo Pauli locus Luttheri instituto nequaquam seruire potest. Hæretici sunt, qui su contra manifestam scripturæ authoritatem, contra diuini uerbi oracula, contra certos & indubitatos Christianæ fidei articulos, contra ueram denique & orthodoxam sanctæ ecclesiæ, quæ ex ueritate generatur & alitur, doctrinam falsa, absurda, et ab illa aliena ipsiq; repugnantia dogmata è proprii capitis figmento & humanis affectibus comminiscuntur, docent, urgent, recipiunt, & ueritate licet cõuicti pertinaciter tamen retinent ac defendunt, per quæ corda & animi ipsorum scindi & à Deo ueraq; salute & sanctorum communione abstrahi cõsueuerunt. Hoc modo de hæreticis & hæresibus disputant, quotquot iuxta scripturæ traditiones pie & uere de illis unquam iudicarunt. Huiusmodi uero homines per Dei gratiam nec nos nec antecessores nostri unquam fuimus. Testimonium hic nobis fert nostra, quam supra exposuimus,

*Hæreticus
quis.*

exposuimus, fidei confessio. Quapropter hæretici
 non sumus, & Pauli locus Luthero contra nos ne-
 quaquam seruit. Simul autem & hoc constat, Lu-
 therum nõ Christiano, sed Romani Pontificis mo-
 re nobiscum agere, qui iam olim simul & hodie
 infontes & orthodoxæ fidei sectatores homines,
 inuiso illo hæreticæ prauitatis crimine onerare &
 opprimere studuit. Nos quoq; diuina sic fauente
 gratia, hoc testimonio & hac gloria instructi salua-
 toris & domini nostri Iesu Christi tribunal accede-
 mus, quod nihil nobis cum ullis uel hæreticis uel
 hæresibus commercij unquam fuerit, & quod de
 omnibus & singulis Christianæ fidei articulis, de
 ipsa quoque Domini cœna, eam & doctrinam &
 fidem simpliciter simul & uere tradamus & sequa-
 mur, quæ ab ipso Domino nobis tradita est. Ora-
 mus quoque illum, ne gratiæ suæ opem nobis ne-
 gare, sed & Lutherum benigne ac clementer respi-
 cere uelit, ne in hac sua dira & immani conuitia
 contra infontes iaciendi libidine in extremam usq;
 fati horam perseueret. Non ignoramus enim gra-
 uem illam, quam in effrenem linguã Iacobus apo-
 stolus tulit, sententiam, quæ huiusmodi est: Si quis
 uideatur religiosus esse inter uos, qui non frenat lin-
 guam suam, sed aberrare sinit cor suum, huius ua-
 na est religio. Iacob. 1. Rursus, sic pergit Lutherus:
 Ioannes in secunda sua epistola, Si quis (ait) uenit *Dammandi*
 ad uos, & hanc doctrinam non avert, ne recipiatis *sunt, qui nõ*
 eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim di- *afferunt do-*
 cit ei aue, communicat operibus eius malis. En hic *ctrinã apo-*
stolicam.

audis quis nam uir ille sit, qui me Suermeros aut fanaticos hosce nec audire nec respicere, sed fugere & damnare iubet, &c. Porro cum Ioannes apostolus expressis uerbis dicat, Qui hanc doctrinam non affert, &c. & de apostolica atque euangelica doctrina istud pronunciat: nos uero eandem illam & habeamus & afferamus (quemadmodum in Confessione nostra abunde satis demonstratum est) etiam hic Ioannis locus Luthero nequaquam seruit, & proinde nullo diuino iure nos damnat & reijcit.

De admonitionib. per Lutherum factis.

Vera admonitiones quales sint.

Tertio, multiuarias suas admonitiones Lutherus adducit, quò suum illud contra nos iudicium obtinere & nos hæreseos conuincere possit. Et primo quidem in genere de admonitionibus disserit, hoc modo: Multoties & abunde satis per me et plures alios admoniti sunt. Extant ubique libri, sed & hodie quotidianæ nostræ conciones blasphemam & mendacem illorum hæresim oppugnant: quod ipsos sanè non latet. His uero nos quoque responsuri, neminem ignorare dicimus quales nam eas, de quibus Paulus agit, admonitiones esse conueniat, Christianas nimirum, scripturæ & fidei conformes, è diuina ueritate desumptas, & modestè, amicè ac non sine magno Christianæ charitatis ardore prolatas, in admoniti salutem, non interitum. Huiusmodi uero admonitiones nemo, qui affectuum immoderata intemperie non agitans fuerit, in Lutheri scriptis & actis, tam contra antecessores nostros quàm nos ipsos æditis, inuenire poterit:

poterit: sed longe diuersa omnia. Nostri, Lutheri circa Sacramenti tractationem commissos errores citra omnem nominis sui mentionem & calumniam amicè & fideliter indicarunt, & orthodoxam ueritatis sententiam tradiderunt. Lutherus contra à primo statim initio mordere, furere, conuitiari & bacchari cœpit, sed & libros suos diris & horrendis diabolorum, sectariorū spirituum & fanaticorum nominibus impleuit, & quicquid calumniarum in buccam uenit immaniter contra nos expuit. Adhæc nunquam ueris & solidis argumentis usus est, ut ea nos uel erudire uel persuadere potuerint, urâ fidei articulis & simplici nostra doctrina desciscere, & crassam illam & fidei inconuenientem Lutheri de corporali ueri & naturalis corporis Christi (quod Iudas æque ut Petrus comedit) præsentia ac manducatione sententiam salua animorū nostrorū cōscientia recipere potuerimus. De Lutheri cōcionibus aliud non possumus cogitare, quàm quod scriptis ipsius sint similes. Nos enim illum concionantē nunquam audiuimus. Illud autē uere dicimus, q̄ Lutherus tam in nostros q̄ nos ipsos Christianæ charitatis & fraternæ amicitie q̄ minimum, plurimū uero insolentiæ, arrogantia & maledicentiæ exercuerit. Testamur hic pprios ipsius libros, quib. posteritas olim edocta, nostrā innocentia agnosceret, et nos nō hereticos, sed uere Christianos fuisse iudicabit. Adhæc tam nostræ q̄ nostrorū conciones & libri palam extant, qui haud dubie apud omnes fideles nostram fidem &

innocentiam contra Lutheri cōuitia & calumnias fortiter & asserent & tuebuntur. Vnde omne hoc fidelium iudicio committimus.

Post hæc Lutherus tres admonitiones enumerare pergit, quas nobis quidem oblatas esse, nos uero ex ijs non resipuisse, scribit.

*Ad primã
admonit. re
sponso.*

Primum ab ipso statim spiritu sancto admonetur (inquit) cum uidelicet in textus (Hoc est corpus meum) expositione in septem spiritus diuisentur, & nullus eorū cum altero conueniret. Mox uero Carolstadij, Zuinglij, Oecolāpadij, Schuenkfeldij, Cāpani, & aliorū expositiones adducit, quibus hæc Domini uerba, Hoc est corpus meum, ille exposuere. Et hic quidem tantū iniquæ, infidæ, impudētis & uanæ loquacitatis profert, & exercet, ut non immerito quis mirari possit, qui fiat, ut tam parum salis, plurimū uero uanitatis & nugarū, in uero tam grādu esse queat. Horrorem certe nobis ea uel audita solūmodo pariunt, quæ tam impuris sermonibus de spiritu sancto profundit. Quas em̄ ille erroneas opiniones esse arbitratur, eas per ironiam spiritū sanctū nominat: quin diabolū quoque sanctum & magnum spiritum uocat, & uetus ille spiritus sanctus alium iuniorem spiritū sanctum *peperit & excubauit, &c. Vbi merito certe (cum nos nulla necessitate id postulāte Dei nomini parere iubeat) æterno illi, unico & uero spiritui sancto parcere debuisset. Quod si uel decima saltem diēteriorum istiusmodi & uanissimorum turpiumq; scommatum pars, in nostris libris extaret, Deum immor-

gebeckt

immortalē quantas de nobis Tragœdias agere, et
quod diro animo inuisum hæretici nomen nobis im-
pingere Lutherus conaretur. Sed quodcūq; ipse di-
xerit, irreprehensibile, imò apud multos planè He-
roicum & diuinū est. Sed & hoc uere fidelium iu-
dicio subiicimus.

D. Andreas Carolstadius per annos aliquot *Carolstadius.*
gurinæ ecclesiæ archidiaconus fuit, Christiane & *dus.*
sanctæ uixit, & cum bona nostra pace, nec sine ho-
nore, à nobis Basileā discessit. Et quoad apud nos
egit, nihil unquam à Confessione nostra, quā supra ex-
posuimus, docuit. Quod ergo nobis de illo cōper-
tum est, hic testamur. De libris ipsius, quos nobis
non omnes uidere cōtigit, nihil uel testari uel pro-
nūciare uolumus. Apud Basilienses per annos ali-
quot ecclesiæ minister fuit, & apud eosdē extremū
diem obiit. Speramus autē hanc quoq; ecclesiā nul-
lo inhonestiori testimonio illū infamaturum esse.

Campanū nemo nostrum nouit, & si quid is de *Campanus.*
Sacramēto scripsit, illud quoq; nobis prorsus igno-
rum est. Sed Lutherus quoq; causam hanc non usq; *Schuenk-*
adeo bona fide agit, ut ipsius uerbis fidere aut niti *feldius.*
possimus.

Similiter nec illud nouimus, quam aut qualem **In Germ.*
nūc de Sacramento sententiā Schuenkfeldius (quē *uox ambia*
Lutherus pro miti suo & benigno, si dijs placet, spi- *gua inuolu-*
ritu à fœtore Stenkfeldiū uocat) sequat̄ aut teneat. *crū habet.*
Vnde illū iudicare non possumus. Lutherus nos & *Nam tuchē*
Schuenkfeldiū eiusdē *culinæ sodales & consortes *& culinam*
iudicat. Quod quo sensu intelligi uelit, aut quid in *et placentiā*
significat.

culina nobis negotij sit (culinarię enim artis periti non sumus) non uidemus. Quod si uero non culinā, sed placentā, utpote unum panē, unam cōmunionem, unam doctrinā intelligit, nostro quidē uidere Lutherus cōmodius quā nos Schuenkfeldio copulari potest: cum supra annotatū sit, quod subtiliter de Christi corpore Lutherus disserat, ut qui angelorū & spiritūū more definitiue in loco sit, quod denique & solidū sepulchri lapidem & clausas ianuas penetrarit, & illic loci fuerit, ubi nō nisi saxū & lignum erat. Contra non paucis hominū notum est, quam de deificato Christi corpore, ut quod creatura iam non sit amplius, &c. sententiā Schuenkfeldius tradat. Et hęc quidē opinio Lutheri instituto cōmodius seruit, quā nostra doctrina cū Schuenkfeldij figmento cōueniat. Nos enim scripturę traditionē, si dei articulos & sanctę ecclesię doctrinā sequimur, quę uere humanū Christi corpus, a mortuis resuscitatū, uere humanū corpus cum omnibus humani corporis proprietatibus (omni tamen infirmitate excepta) esse, & in ipsa gloria manere fatetur: quę admodum in Confessione nostra superius euidenter expositum & demonstratum est.

*Dissimilis
scripturę
interpretatio.*

Cæterū & hoc loco impræmeditata & offendi-
culi plena Lutheri uerba diligētius singuli exami-
nēt, oramus. Si enim dissimilis scripturarū interpre-
tatio admonitionis & signi loco haberi debet, quo
nimirū eos causa sua laborare, scripturas torquere,
& seductores esse deprehendatur, qui diuersas &
dissimiles interpretationes afferunt, quos tandē ē
sanctissī

sanctissimorum patrum numero dabimus, qui non omnium horum criminum inculari possint? At cui non hæc uel auditu saltem horrenda sint? Atqui certo illud sequi necesse foret, siquidem Lutheri sententia rata & firma fuerit. Quicumque enim patrum Commentarios in sacras literas legunt, certo nouerunt, imò nec ipse Lutherus illud ignorat, quod sancti & fideles episcopi & scripturarum interpretes in unum & eundem locum uarias, diuersas & sibi inuicem contrarias ex parte expositiones ac sententias proferre consueuerunt. Quia uero à fidei articulis non deficiunt, & ad sacræ scripturæ explanationem, Dei & proximi charitatem plantandam omne suum studium conferunt, diuersæ hæc & dissimiles scripturarum interpretationes laudi non uicio ducuntur. Et hic quidem uel unicos D. Hieron. in prophetas cōscriptos Cōment. testamur.

Præterea, Lutherus in hac Confessione sua perinde facit, ac si ad hanc obiectionem suam non iam olim responsum sit, & excellens quidpiam uideri debeat, quod hic profert. Quapropter ipsius Zuinglij & Oecolampadij uerba hic repetere, & ipsi responsionis loco ob oculos ponere uolumus. Zuinglius in responsione ad Lutheri Confessionem scripta, sic ait: Nulla inter nos de Cœnæ uerbis pugna est uel dissonantia. Ipsi uero plus quiddam hic quod dissentiunt. Pontificij (quorum partibus in hac sua breui Confessione Lutherus sese iungit) panem in ipsam corporis Christi substantiam conuerti uel transire contendunt. Lutherus panem hunc reuera & substantialiter panem simul & corpus Christi esse docet, unde etiã ipsum

*Nostri in
Cœnæ uer-
bis non dis-
sentiunt.*

Fleisch = *ἄρτος*, id est, carneum panem nominat. (quod si
bro. nos huiusmodi uocē aliquā produceremus, quid
 de nobis futurū esset?) quod ipsum cum pontificio

Quartus
 ordo eorū
 est, qui cla-
 rificatum
 corpus mā-
 ducari di-
 cunt.

rum sententia ex diametro pugnat. Præterea Chri-
 sti corpus unā cū pane māducari docet. Porro qua-
 tuordecim illi Sueuici prædicatores uel parochi,
 Christi corpus in uel sub pane adesse asserunt, &c.
 Et sic quidē Pontificij panē hic nullum faciunt reli-
 quum. Lutherus panē hic reliquū esse & manere di-
 cit. Lutherus ipsum panē corpus Christi esse tradit,
 sic tamen ut panis quoq; simul maneat. Sueuici ue-
 ro illi scriptores panis quidem substantiā ferunt, &
 illā manere docent, interim uero eundē illū corpus
 Christi substantialiter esse negant, sed illud uel sub
 uel in pane cōmanducari contendunt. Eo nimirū
 modo, quo pillulæ ouis immixtæ absorberi con-
 sueuerunt. Prodire hic aliquē uelim, qui hæc illo-
 rum omniū sentētiās aliquo modo sibi inuicē con-
 uenire, & in idem recidere, demonstrare possit. Inte-
 rim uero de nobis illud pronunciat Lutherus, q̄ ni-
 mirum diuersas sententias tueamur: atqui non ali-
 quem hominū, eorum saltem qui sensu sano utun-
 tur, existere arbitror, qui uerba nostra diuersos & si-
 bi inuicem contrarios sensus proferre, probare pos-
 sit. Cum enim Oecolāpadius noster Tertullianū
 secutus inquit, Hęc est figura corporis mei uel sym-
 bolum: nos uero iuxta Ambrosij sententiā, Hoc cor-
 pus meū significat, dicimus, utraq; hæc in unum et
 eundē sensum recidunt. Hęc est corporis mei signi-
 ficatio: & Hoc corpus meū significat. Quis est qui
 ex

ex his duplicem uel diuersam sententiam colligere possunt. &c. Oecolampadius aut in præliminari ad Zuinglii epistola, quâ responsioni suæ ad eandem Lutheri Confessionem scriptæ præmisit, sic inquit: Nullū in nobis diuersum aut contrariū sibi spiritū agere (quemadmodū Lutherus falso de nobis scribit) certo constat. Interim tamen hæc non minimā rationum & probationū ipsius est, qua doctrinam nostrā suspectam reddi posse arbitrat. Quāuis illud interim luce clarius constat, simulq; ipse Lutherus contra seipsum testimoniū ferens palam fateatur, unam et eandē utriusq; esse sententiā, nisi q̄ uerbis diuersis utamur. Legantur quæ in libro suo scriptæ sūt, & me uerū dixisse omnes fideles facile uidebūt. Atqui nos nunq̄ tibi contradiximus, nec tu quoq; te nobis unq̄ contrariū opponere conatus es: quin potius tuis uerbis non raro ipse usus sum, quemadmodū te quoq; nostrorū nō pudet, &c. Et hæctenus quidē Zuinglii & Oecolampadii uerba recitauimus.

His uero ad primā Lutheri admonitionē, quam ille nobis oblatā scribit, apud prudētes & honestos uiros abunde satis responsum est, q̄ nimirū non iusta aliqua admonitio, sed iniqua potius uerborum inuersio & calūnia sit, quæ nos hæreseos nequaquā conuincere potest. Reliqua uero quæ his non sine magna leuitate addit, Cernā uidelicet nostrā nō nisi cōmunem quandā & quotidianam *comessationem esse, in quā panis & uinū adhiberi solet, & q̄ Christus eximie stultus fuerit (tanta nimirū modestia & puritate Lutherus hic quoq; excellētū illo spi

Gsellen
346.

TRACTATUS

ritu suo illustratus de æterna Dei sapientia loquitur) qui peculiarem Cœnā instituere uoluerit, cum Cœnarū huiusmodi totus mūdus alioqui plenus sit, &c. hæc (inquā) & alia huius generis, qualia reuera sunt, uana nimirū & plus satis scurrilia esse finimus. In Confessione enim nostra euidēter expositū est, q̄ honorifice de Domini Cœna iuxta ipsius uerbū sentiamus: sed & omēs fideles Domini Cœnam sacrosanctū Christi saluatoris institutum non comestationē esse, satis intelligunt, Lutherus huiusmodi & scurriles & impios sermones, ut nos iniustos & exosos reddat, e suo capite fingit, hæc unam ob causam uidelicet, q̄ nō crassam et carneā Cœnā agnoscere uolumus, qualē ipse tradit, cuius tamen illū ipsum q̄ sic pudet, ut illud tam crasse & carnaliter nolit intelligi, quod disertis uerbis & expressis pronunciat. Hoc ergo Lutheri institutū non aliud q̄ maligni animi pertinaciā & plenam offendiculi confusionem esse constat. Deus faxit, ut seipsum tandem nouisse possit. Amen.

Ad secundā Lutheri admonit. responsio. Deinde secundam, quæ nostris ac nobis ipsis obtigerit, admonitionē profert Lutherus. Et hæc quidem talis ferè uidetur, quasi e Dei uerbo petita sit, & nos hac repulsa & sprete dei quoq̄ uerbū aspernati simus. Atqui Dei uerbū non unq̄ nos contempnissse certo cōstat, uanas uero illas & nullo scripturarum fundamēto nitentes tam Lutheri q̄ Pontificis expositiones nunquā potuimus admittere. Sed ipsam Lutheri admonitionē audiamus. Secundo (inquit) per me in primis admonebantur, cū tanta diligentia

diligentiā & studio contra illos scriberē, & omnes illorū rationes ac argumēta omnia tam firmiter & potenter confutarē. Et his quidē duo præcipua notorū argumēta Lutherus profert, è quibus primus est Ioannis locus, Caro non prodest quicquid. Hunc locū tam potenter illis (inquit Lutherus) eripui, ut & Zuinglius in ultimo suo libello nullā eius mentionem faciat. Ampla profecto & hamaxiā uerba Lutherus sonat, quod si autem rem diligentius paulo inspicias & expendas, nihil in tanta ostentatione solidi reperies. Quid uero Zuinglij uel sententiæ uel demonstrationi illud derogare potest, etiā si huius loci, qui Ioan. 6. extat, in ultimo suo libello nunquam meminisset? An nulla alia præter hanc causa esse potuit, quod Lutherus herbam uoluerit porrigere? Præterea manifeste falsum & hoc est, quod Zuingliū loci illius mentionem nullam in ultimo illo libello suo facere Luth. dicit. Testis loco hic ipse libellus erit. Quare incautam illam & plus satis effrenem ad quiduis dicendum Lutheri linguam satis mirari non possumus. Accedit his, quod Zuinglij argumenta, quibus locum illum contra Lutheri oppugnationes munivit, intacta adhuc & inuiolata consistunt. Testatur hoc plures qui adhuc extant libri, & nos omne hoc fidelium iudicio subiicimus. In prima responsione Zuinglius sic scribit: Lutherus in noui Testamenti translatione hæc Christi uerba, *ἡ σὰρξ ἢ ἔργον ἔστιν* hoc modo interpretatus est, *Das fleisch ist kein nütz* (addito uirum ereptus delictet articulo qui in Græcis exprimitur) nunc autem non est. eodē illo omisso, legit, *fleisch ist kein nütz*, ut nie-

Locus Ioan.

an. 6. nobis

per Luthera

rū ereptus

non est.

mirum uerba hæc eò referri possint, quasi de carnis sensu, ingenio & natura Christus loquatur. En ut res tuæ se hic habeant Luthere, ut omnium oculis expositus, manifestus & publicus scripturæ sacræ corruptor & adulterator esse conspiciaris. His uero seipsum argumenta Zuinglius subiūgit, quibus Christum uerba hæc, Caro non prodest quicquid, de sua ipsius carne pronūciauisse probat. Simul etiā Lutheri regulā diluit, qua ille per carnis uocabulū ueterem Adamum, non Christi carnē, intelligi dixerat, ubi cunq; in scriptura carnis & spiritus antithesis inueniatur. Qui uolet eā, cuius modo meminimus, Zuinglij responsionem uideat. Quoniā uero Lutherus magna illa Confessione sua Zuinglio respondere conatus est, alterā quoq; Zuinglij responsionē, qua Lutheri Cōfessionī occurrit, si quis uolet, legat. Sed quid in re tam euidenti pluribus uerbis opus est? Lutherus quoq; priusq̄ hæc oboriretur controuersia, hæc Christi uerba non alio, q̄ quem Zuinglius secutus est, sensu exposuit. Vnde rursus nō obscure uideri potest, hanc Lutheri contentionem e pertinnacia potius, q̄ ulla iusta causa exortam esse. In eo enim, quem de Christi uerbis, Caro mea uere est cibus, &c. addidit, sermone sic ait: Dominus postea dicit, Caro non prodest quicquam: & rursus, Caro mea dat uitā. Qua ratione uero hæc discernemus? Spiritus discernit. Christus enim corporalē carnis manducationem non prodesse dicit, sed si filij Dei carnem propter me cœlitus descendisse, & sanguinem suum pro me effudisse credam, &c. Hęc Lutherus
 Hoc

Hoc ergo argumentum nostrum (quod Oecolampadius non immerito murū aheneum dixit) quod Lutherum atinet, firmum adhuc, immotum & inconcussum consistere, uere testamur.

Secundū, quo nostri confisi sint, argumentū Lutherus sic describit: Alterum, quo nitebantur, argumentum hoc erat, Christus ascendit in cælos, ergo corpus & sanguis ipsius in Cæna esse nō possunt. Simul autē & plures alios de ascensione Christi locos producebāt, & Christū in cælos ascendisse nos magno studio docebant, quasi uero id ipsum per annos iam 1500. nemo unquā audiuisset. Sed & hoc argumentū se illis æque potenter eripuisse gloriatur. Licet enim Christus corporaliter in cælos ascenderit, nō tamen ideo sequi dicit, quod nudus in Cæna panis & nudū uinum sit. Et hanc nuxem (sic enim Germanica paræmia quasi de indissolubili argumento loquitur) nostros nunquā uel mordere uel attingere uoluisse scriptitat. Sed & hoc addit, falso nimirū & mendaciter hoc dici, quod Christi in cælos ascensio nostros, ut corporalē in Cæna præsentia & manducationē abnegarent, mouerit: cum uidelicet Cæna, priusquā in cælum ascenderet dominus, instituta sit. Vnde cum primā Cænam ascensio hæc nō sit remorata, nō posse non falsum esse, quod ascensione moti sint, ut præsentia illam abnegarent, &c. Atqui Lutherus non ignorat (siquidē nō ignorare uelit) cōtrouersie huius caput nunquā in hoc fuisse, *Controuersie huius* num nudus panis & uinū in Cæna sint, sed nū panis & uinū, quæ in Cæna apponūtur, corporaliter *caput.*

TRACTATUS

naturale Christi corpus & sanguis sint, ac à bonis
 simul & malis reuera comedantur & bibantur. Et
 hic quidem tam nostri illi quàm nos ipsi, uerum &
 naturale Christi corpus nostro, id est, humano cor-
 pori per omnia (excepto peccato) simile esse, & cla-
 rificatum iam humani corporis infirmitates, non
 proprietates, deposuisse, & proinde uere humanū
 corpus, qualia & nostra post resurrectionem futu-
 ra sunt, manere & certo loco contineri, non ubiq;
 simul esse, docuimus & docemus. Atqui cum hoc
 Christianæ fidei nostræ conforme simul & irrefra-
 gabile sit, ex eo quod uerum est non nisi uerū colli-
 gitur, quod nimirum Domini panis, qui in eccle-
 sijs per terras hæc ubiuis locorum dispersis propo-
 nitur, non ipsum & naturale Christi corpus corpo-
 raliter existat. Et hæc quidem omnia simul & sin-
 gula nostri certis & solidis è Dei uerbo desumptis
 demonstrationibus euicerūt, adeo ut manifeste fal-
 sum sit, q̄ Lutherus nostros nucem hæc nunquam
 uel mordere uel tangere uoluisse dicit. Legatur sat-
 tem, quæ Zuinglius in secunda ad Lutherū respon-
 sione copiose tractat, in quibus ad hæc ipsa Luther-
 ri uerba responderet. Inter alia autem sic scribit: Chri-
 stus Dominus noster inquit: Ecce ego uobiscū ero
 usq; ad consummationē sæculi. Interim idē ille in-
 quit: Posthac non ero in mūdo. Quod si uerba hæc
 simplici & absoluto sensu accipienda sunt, ut nimi-
 rum in mundo sit, & simul in mūdo non sit, iuxta
 unam & eandem nimirum naturam & essentiam,
 impossibile equidem est, ut hæc Dei uerba sint. Sed
Dei

Dei uerba certo sunt: Necessariū ergo est, ut de di-
 uersis naturis ea dici & simul intelligi debere iudi-
 cemus. Vtrunq; enim in unam & eandē naturam
 competere nō potest: & proinde Deus quoq; illud
 facere non potest. Huic enim, ut quod iniustum, fal-
 sum ac mendax est faciat, est impossibile. Sic enim
 ipse per prophetam Psal. 88. ait: Quę procedunt de
 labijs meis, non faciam irrita. His ergo probe con-
 syderatis, fidem simul & charitatem in auxiliū uo-
 cantes utriusq; loci uerū & ineffabilē sensum scru-
 tari incipimus. Et fides quidē, Christus æterna pa-
 tris ueritas hæc locutus est, inquit: Ergo hæc talia re-
 uera sunt, nec aliter se habere possunt, q̄ qualia hic
 esse pronunciat. Charitas autem sic ait: Ah domi-
 ne misericors & mitissime pater, in ueritatis cogni-
 tionem certam peruenire unice cupio, ut nimirum
 hac intellecta carnis meæ affectus quietior factus
 fidei minus negotij faciat. Tu ergo, quo nam mo-
 do diuersi isti loci & eorundem sensus discerni pos-
 sint & debeant, quò deniq; utrunq; horum referen-
 dum, & quo sensu accipiendum sit, mihi ostēdito.
 Hæc si dicamus, mox spiritus sui illuminatione &
 litera, quæ ex spiritu hoc iuxta æternam suam pro-
 uidentiam & ordinationē scripta est, ueritatē nobis
 reuelat Dominus. Dicit enim, Scrutamini scriptu-
 ras. Mox ergo ad Ioannis euangelium recurrendo
 eam institutionē, quam Cœna peracta discipulis
 tradidit, consyderamus, & ex hac non obscure in-
 telligimus, ipsum non aliud uelle, quàm quod in
 in mundo hoc corporaliter posthac non sit su-

TRACTATUS

turus. Atqui hoc modo alterius illius dicti sensus nobis perspectus est, eius nimirū, quo se posthac in mundo non amplius futurum dicit. Interim fidei quoque ratio & intellectus sic colligit: Christus non minus Deus quoque quā homo est. Cum uero fieri aliter non possit, quin Deus ubique sit, Christus haud dubie diuina sua potentia & uirtute, qua nos tuetur, nobiscum est in æternum. Quapropter fieri nequit, ut Christi uerba alterutra de utraque in ipso natura intelligamus. De diuina enim impossibile dictu erit, quod eam non semper nobis præsentē habituri simus: unde alterum illud Christi dictū, quod dicit, Me nō semper habebitis, de humanitate duntaxat illius intelligendum sit. Similiter humanam Christi naturam in terris hisce uersari impossibile est. Deus enim mentiri non potest. Ille autem, Post hac non sum in mundo, discretis uerbis inquit. Cælum & terra igitur facilius transibunt, quā ut nos nostra loquacitate, nostris nugis & dicacibus gerris ipsum, ut terras hæc petat, adigere possimus. Marcus item cap. 16. sic scribit: Itaque Dominus quidem postquā locutus fuisset eis, receptus est in cælum, & consedit à dextris Dei. Si in cælum receptus est, iuxta humanitatem utique in terris amplius non est. Nam nec Lutherus nec ulla creatura Iesu Christi humanam naturam uno & eodem temporis momento pluribus in locis simul esse, hæcenus demonstrauit. Porro ne Lutherus illud quoque hoc loco nobis obijcere possit: In cælum quidē receptus est Dominus, interim tamen cum illis adhuc erat.

&c.

&c. ea quæ Lucas in Actis cap. 1. de hisce tradit, acci-
 pite: Atq; hæc locutus, uideribus iisdem in altum
 sublatus est, & nubes subduxit illum ab oculis eor-
 um. Hoc modo itaq; ab oculis illorum discessit.
 Et cum hic quoq; Lutherus ipsum euanuisse duntaxat,
 & ex conspectu illorum sublatum esse dicere
 posset, Lucas diligentius adhuc illud cauens effu-
 giū, paulò post subiungit: Hic Iesus, qui assum-
 ptus est à uobis in cælum, &c. En principes sanctissimi,
 quanta cum luce hæc pronunciet. Qui in cælum
 à uobis, qui in terris nimirum uersamini, assumptus
 & receptus est. Nec illum in terris quidem esse dicit,
 sed inuisibiliter: uel quod cum discipulis sit quidem,
 sed non mortali modo, &c. Hæc minus animaduerrere
 uolens Lutherus, contra infallibilem diuini uerbi
 auctoritatē & testimonia, Christum in Sacramento
 corporaliter præsentem esse, euincere conatur. Quod quid aliud est,
 quàm Christum, qui uerus Deus est, mendacij infimulare?
 Duo enim hæc, ut nimirum panis corpus ipsius sit,
 & ipse interim in mūdo quoq; corporaliter amplius
 non sit, non magis sibi inuicem conuenire possunt,
 quàm si dicam: Deus mundum condidit, & Deus
 mundum non condidit. Vel, Deus qui mundum
 condidit, facile efficere potest, ut ipsum non
 condiderit. Hoc autem non modo absurdum cogitatu,
 uerum etiam dicere stultum est, &c. Hucusq;
 Zuinglij uerba recensuimus, quæ si cum præsentibus
 hisce Lutheri argumentationibus conferantur,
 fideles pronūciare uolumus, num Lutheri

TRACTATUS

nux aliquem, qui hanc morderet, uel minus, inuenit. Nos certe nucem hanc, ubi contracta est, cassam esse, & Lutherum omnibus hominibus nuce perforata haecenus illudere uoluisse, arbitramur.

*Ascensio
praesentiam
in prima
Cæna non
impediuit.*

Deinde, Christi ascensionem corporalem in prima Cæna praesentiam & manducationem nihil impediuisse dicit, & proinde mentiri eos (tanta modestia enim in suis dictis Lutherus utitur, ut nunquam non sui sit similis) qui in nostra hac Cæna corporalem illam praesentiam & manducationem ascensione impediri dicant: cum uidelicet non nisi una Cæna sit. Christum equidem in prima Cæna corporaliter discipulis suis assedissemus: sed & panem ac uinum ipsedem porrexit, dicens: Accipite, edite, Hoc est corpus meum, &c. Simul autem & illud manifeste liquet, quod discipuli non illud ipsum Christi corpus, quod mox a mensa surgens mortem & passionem adibat, sed panem, qui in corporis traditi memoriam a Domino institutus & porrectus erat, corporaliter ore suo manducarint. Tunc temporis corporaliter, uisibiliter & contrectabiliter mensa accumbebat, discipuli uero eundem non eo modo, sed spiritualiter comedebant. Nunc uero postquam in caelos ascendit, non amplius ad eundem modum in terra agit, sed sursum in caelis est, a suis autem rursus & semper spiritualiter manducatur. Quod autem catholica ecclesia non aliam, quam Christi Cænam habeat, cum prima illa conuenit. Sed haud dubie ipsum Dominum quoque Lutherus mendacij accusabit, qui (iuxta diuini Augustini sententiam)

tiam) Ioannis sexto capite ascensionis suæ argu-
 mento discipulos erudit & instituit, quod ipsum
 corporaliter māducaturi non sint. Nec quicquam
 aliud nostri quoq; per ascensionem hanc euincere
 uoluerunt, q̄ quod cum in cœlos ascenderit, & cor-
 pus habeat uere humanum, nequaquam in Cœna
 corporaliter manducari possit. Augustini uerba
 hæc sunt: Hoc uos scandalizat, quia dixi, Carnem
 meam do uobis manducare, & sanguinem meum
 bibere. Si ergo uideritis filium hominis ascenden-
 tem ubi erat prius. Quid est hoc? Hinc soluit illud
 quod non nouerant: hinc aperuit unde fuerāt scan-
 dalizati: hinc planè si intelligerent. Illi enim puta-
 bant eum erogaturum corpus suum, ille autem di-
 xit, se ascensurum in cœlum, utiq; integrum. Cum
 uideritis filium hominis ascendentē ubi erat prius:
 certe uel tunc uidebitis, quia non eo modo quo pu-
 tatis erogat corpus suum, certe uel tunc intelligen-
 tis, quia gratia eius non cōsumitur morsibus. Tra-
 ctat. in Ioan. 27.

Præterea, cum nouam quandam & implicatam
 de Dei dextera doctrinam Lutherus in libris suis
 tradat, non adeo mirum est, quod nostros nescire
 ait, quid nam sit in cœlos ascendere. Proprii enim
 capitis figmenta in tantū illi arrident, ut quicunq;
 tandē illa non pro eximijs & certis Dei reuelatio-
 nibus & oraculis citra omnē controuersā magna
 cum animorū gratitudine & laudibus receperint,
 mox nihil intelligere, imò stupidi, bardi & asini di-
 catur. Sed iaciant licet in nos quæcunq; tandē fingi

*De ascensionē
 ne Christi
 & dextera
 dei.*

T R A C T A T V S

possunt conuitia, Lutheri tamen de ascensione & sessione Christi ad dexteram patris sententiam, nequaquam per omnia, prout ipse de ijs disputat, recipere possumus. Quantū enim nos illū capimus, in cœlos ascendere nihil aliud est, q̄ seipsum inuisibilem reddere. Christum quidem uisibiliter & uere corpore suo in cœlos ascendisse dicit, mox tamen idē illud corpus uere & corporaliter, modo tamen inuisibili, penes nos quoq; in terris esse testat̄. Sed & Dei dexterā ubiq; locorū esse, & proinde Christum quoq; cum ad Dei dexterā sedeat, ubiq; locorum esse præsentē docet, omnia deniq; undiquaq; Christo plena esse, iuxta humanitatē quoq;, mox tamen addit, nō circūscriptiue, sed supernaturaliter. En Christi fideles dilecti, tam intricatā et uanā opinionem, nos nec docere nec credere possumus, ut cunq; tandē apud omnes male audiamus. Huius enim, quā Lutherus tradit, doctrinæ ullū uel argumentū uel exemplū nec in scripturis, nec in fidei articulis, nec in ueteri catholicæ & sanctæ ecclesię doctrina inuenire possumus. Nos cū sancta catholica fidelium ecclesia ex Dei uerbo et fidei ingenio credimus & docemus, q̄ Christus corpore suo in cœlos ascēderit, in cœlis corporaliter agat, nec uisibiliter nec inuisibiliter ad nos ante rediturus, donec in nubibus ad iudicādū uiuos et mortuos ueniat. Hic uero Dei dexterā æternam & ubiq; præsentem Dei uirtutem esse non negamus, nec etiam illud, quod Christus iuxta diuinam maiestatem eodem modo nobis ubique & semper adsit. Interim tamen
cum

cum D. Augustino Dei dexteram certum quoque in
 cœlis æterni gaudij & beatitudinis locū esse fate-
 mur & docemus: in quo et uerū Christi corpus cor-
 poraliter agit, nec ubique locorū præsens est: quemad-
 modum & nostra corpora olim in cœlis agent, nec
 ubique locorū erunt. Naturarū enim in Christo pro-
 prietates & differentias nec miscere, nec cōfundere,
 nec euacuare, sed distinguere, & in una indiuisa
 persona uere retinere uolumus. Quam Christiane
 uero & quæ cōuenienter iuxta scripturæ & primitiuæ
 ecclesiæ doctrinam antecessores nostri de Christi
 ascensione & Dei dextera senserint docuerintque, ex
 scriptis illorū super hac re æditis euidentissime con-
 stat, in primis autē ex Bernensi disputatione circa fi-
 nem nimirum quartæ propositionis, & ex secunda
 Oecolampadij ad Lutherū respōsione cap. 5. Zuing-
 glius in utraq; ad Lutherū respōsione singulari di-
 ligentia & studio de hisce disputauit. In prima Lu-
 theri paralogismum euidenter soluit & infringit,
 quo ille sic argumentabatur: Dextera Dei est ubique:
 Christus est ad dexterā Dei: ergo corpus Christi est
 ubique. Ipsam respōsionē, si quis copiosius cogno-
 scere uelit, inspiciat. In eadem uero illa, inter multa
 alia sic scribit Zuinglius: Dominus inquit: Me non
 semper habebitis. Expedi uobis, ut abeam hinc:
 Iterum relinquo mundū et uado ad patrem. Si quis
 uobis dixerit, Ecce hic Christus aut illic, ne creda-
 tis. A modo uidebitis filium hominis sedentē à de-
 xtra uirtutis dei. Posthac non ero in mundo. Hac
 (inquā) omnia de humanitate sua pronūciat. Quas

TRACTATUS

propter singulorum iudicio facile expendi potest, iuxta uerbi sui auctoritatem impossibile esse, ut humanitas ipsius in mundo hoc corporaliter presens sit, cum illud tam euidenter ipsum negauisse uideamus. Nec enim ea facit, quæ cū uerbi ipsius ueritate pugnant. Hinc ergo colligitur, propositionē illā tuam (cum Lutero autē hic illi res est) uel conclusionem potius, qua Christi corpus ubiq; esse dicis, nō falsam modo, uerum etiā impiā et minime Christianam esse. Christianū enim esse nō potest, quod cum Christi uerbo & doctrina adeo manifeste pugnare cernitur. Cū ergo Christi corpus ubiq; locorum diuinitati * coæquale & coessentialē & eiusdē potentiaē particeps esse dicis: Christus uero ē cōtra pronunciet: Iterū relinquo mundū, Et posthac non ero in mundo, sed et alia multa, quorū modo meminimus (quæ ad solā humanitatē ipsius referri possunt: diuinitas enim ubiq; est) sermo ille tuus omnino falsus & uanus est, nec unquā euincere poteris, quod humana Christi Iesu natura uno et eodē temporis momento pluribus q̄ uno in loco esse possit. Licet uero ipse etiā hoc loco ingentem dæmonum uim, conuitia infinita & atrocissimos sesquipedalium uerborū fragores in te expuerem, & hisce causam meam uellem asserere, ueritas tamen his nihilo illustrior reddetur, nec etiam error ille tuus in lucem clarius protrahetur, quā in præcedentibus hisce rationibus factū sit, quibus legitime concinnatis omnia nostra solidis testimonijs ex ipsissimo Dei ore desumptis comprobauimus. Christi ergo
humanitas

Glych
 messig
 vñ glych
 wāsend.

humanitas nequaquam omni in loco est, ubicunque Dei
 dextra fuerit: sed Christus ubique est, ubicunque Dei
 dextra est, non quidem iuxta utramque naturam, sed iuxta
 diuinam solummodo. Interim tamen non offenditur
 hac locutione: Christus ubique est, ubicunque
 Deus est, & (quemadmodum tu quoque dicis) extra
 Christum nullus deus est, nullaque deitas. Quamuis
 hæc iuxta aliosim utriusque naturæ de diuina dun-
 taxat, non humana, intelligamus. Hoc ipsum uero
 iam euidentiori demonstratione comprobabimus.
 C V M angelus mulieribus, quæ Christum resur-
 rectionis die quærebant, diceret: Surrexit, non est
 hic: num Dei dextra eo in loco, in quo angelus il-
 le erat & mulieres, præsens aderat, uel minus? Illam
 sanè etiam illic adfuisse nunquam poteris negare:
 alioqui media illa propositio tua, Dei dextra ubique
 est, consistere non posset: quod ipsum tamen uel cogitare à pio alienissimum esse debet. Quod si ergo
 Dei dextra illic præsens erat, Christus autè ibidem
 non erat præsens (quod tamen de sola humanitate
 ipsius debet intelligi) iam inuincibili argumento
 comprobatum est, Christum non ubique corporaliter
 præsentem esse, ubicunque Dei dextra est. En quot ti-
 bi nodos proponamus, quorum nullum unquam soluere
 uere potes, nec tamen institutionem aliquam admittis.
 Hæc omnia Zuinglij sunt. Et hæc quidem ceu in trans-
 cursu in ueritatis patrociniū de Christi ascensione
 et dextra Dei differuimus, bona nimirum spe freti,
 fideles hinc facile agnituros esse, nos nihil Christiana
 religione indignum de Christi ascensione sentire.

TRACTATUS

Ex his ergo omnibus diuinæ ueritatis testimonio comprobatis euidentissime constat, secundam quoque Lutheri admonitionem nequaquam iustæ & dignæ admonitionis loco habendam esse, cum nostræ sententiæ argumenta, non modo non confutare, sed ne loco quidem uel tantillum mouere haud tenus potuerit: præterea, nec suam doctrinam tanta claritate & certitudine firmarit, ut nostram deserere & in illius partes transire bona conscientia nobis licuerit, nisi fortè pro luce tenebras & pro eo quod certum est aliquid incertius amplecti uoluissimus.

*Ad tertiam
admonitionem
nem respon-
sio.*

Tertiam, quæ nobis induratæ malitiæ & pœnitentia nescijs hominibus obuenerit, admonitionem Lutherus huiusmodi uerbis producit: Tertio perhorrendum Dei iudicium admonebantur, cum Zuinglius (ut ipsorum historiarum & literarum tradunt) & cum ipso circiter 5000. uirorum, optimorum hominum, cæderentur. Quamuis graue illud irati Dei iudicium ipsi gratiæ signum esse interpretari conarentur, Porro licet Pontificijs eadem obiectione nos oppugnantibus iam olim sufficenter responderimus, nunc tamè paucis rem omnem absoluemus hoc modo. Cladem in eo, cuius modo mentio facta est, bello acceptam quotquot apud nos uere fideles sunt fidam Dei admonitionem esse iudicant, non eo tamen sensu, quod Dominus & Deus noster propter fidem nostram, quam in æterni uerbi ipsius oraculis fundatam certo scimus, sed propter uitam nostram nos punire uoluerit. Veram quidem ac orthodoxam doctrinam & tunc habuimus & habemus etiã hodie, illi uero

uero minus obsequimur, & in factis & in uita no-
 stra multū desiderari potest. Vnde Dei uerbū in no-
 bis completur: Seruus, qui nouit uoluntatem Do-
 mini, pluribus plagis uapulabit. Interim uero non
 in uniuersum nos repudiavit Dñs. Cum enim &
 ipse misericors sit, & fides in nobis inueniretur, &
 religionis causæ optime consultū uellent nostri ho-
 mines, Domini iudiciū (ut Petrus ait) a domo domi-
 ni cœpit. Nec iuxta indignationis suæ furorem, sed
 iuxta gratiā suā nos uisitauit. Licet enim & opū &
 hominū iacturam fecerimus, euangelicā tamen do-
 ctrinā & fidē non amisimus, in qua nostrates ab
 eo tempore usq; nunc in annū iam decimum quar-
 tum per Dei gratiam in summa concordia & pace
 perseuerāt, præter id quod in multis alijs quoq; suo
 fauore & paterno animo Dñs Deus nos respicere
 dignatus est. Sicut non immerito hanc uisitationē
 ipsius gratiæ suæ signū esse æstimemus. Quod si ue-
 ro uel propter Sacramenti causam res hæc infæli-
 cius nobis successisset, nihilominus tamen gratiæ
 signū illud esse dicendum foret. Cum enim Paulus
 Corinthios morbis letalibus, eò quod Sacramēto
 abuterentur, puniri docet, mox addit: At cū iudica-
 mur, a Dño corripimur, ne cum mundo condemne-
 mur, 1. Cor. 11. Cæterū clades hæc non ppter Sacra-
 mentū nobis euenit. Deus enim neminem propter
 eam doctrinā & fidem, quā ipse tradidit, punire so-
 let. Quā ob rem admonitio hæc Lutheri instituto
 nequaquā seruit. Florentissimis regnis, clarissimis
 nationibus, ciuitatibus honestissimis magnæ cala-

T R A C T A T V S

mitates, multo etiam, quàm nostra hæc fuerit, grauiores obtingere consueuerunt: nemo tamen ideo uel hæreticos uel falsæ fidei & religionis sectatores esse dicit. Solus Lutherus & pauci quidam cum illo inuisas huiusmodi & peruersas obiectiones, proferunt, cum argumenta potius solida & firma proferre deberent. Porro ante annos aliquot quidam est nostris D. Ioanni Fabro Viennensi episcopo eadem de re copiose satis responderunt. Lutherus enim in tantum proficit, ut iam ipsidem cum Fabro obiectionibus uti cogatur.

Præterea nemo ueritatis studiosus cum Zuinglio quinque millia uirorum cecidisse dicere poterit. Non ignoramus equidem quid in Chronicis suis scribat Carion, Eundem uero illum à ueritate (nihil hic inuicilius dicere uolumus) procul aberrauisse certis & fide dignis rationibus demonstrare possemus. Quamuis si uel tot centena solummodo, quod milia Lutherus numerat, desiderata sunt, tamen & hic numerus plus satis, prohi dolor, magnus & funestus est. Nam (ut Lutherus uere pronunciat) uiri boni fuerunt & perquam egregij. Cum uero ipsi illi P. M. sanctissimi fortissimique uiri, non sine magno solatio feliciter in ea fide obdormierint, quam Lutherus tam diris conuictijs laniat, mirum equidem est, quod eosdem illos laudare dignatur. Sed æternæ Dei ueritati confisi ipsos (licet quam maxime ab illo uituperarentur) laudem suam apud fidelium ecclesias obtinere, & in magno illo die coram Domino lætis conscientijs comparituros esse speramus.

Illud cum primis indigne fert Lutherus, quod qui
dam

dam è nostris Zuinglium sanctum dixerit. Atqui Paulus omnes eos sanctos uocat, qui p Christi sanguine in fide & Dei spiritu mundati & sanctificati sunt, 1. Cor. 6. Adeo ut circa omnem tam Pontificis q̄ Lutheri canonisatione iuxta hunc modum unusquisque fidelium, doctus uel indoctus, rusticus uel ciuis, sanctus esse & fieri possit. Lutherus ex D. Augustino uere pronunciat, quod causa bona & sancta hominis quoq; passionem bonam et sanctam reddat. Quapropter cum Lutherus Zuinglij causam prauam et iniustam esse haftenus euincere non potuerit, certe nec passionem quoq; ipsius illi uel uitio uertere uel ignominiae aut infamiae loco iudicare poterit.

Simul autem & hinc constat, quod non temerarium modo, sed et impium et a Christiana religione alienum sit Lutheri iudicium, quo Zuinglium condemnat, dicens: *Lutherus Zuinglium temere damnat.* Zuinglium in magnis & multis peccatis (quemadmodum ultimus ipsius libellus testatur) & blasphemis occubuisse certo scio. Et quis nam alius Lutherum huius iudicij sui tam certum reddidit, praeter priuam illam & audacem ipsius arrogantiam? In ultimo certe Zuinglij libello damnationis causam iustam non inuenit. Illud enim in primo tractatu euidenter per nos demonstratum est. Alias uero, praeter hanc, causas iustas & aequas non habet. Lutherus ergo sui istius contra Zuinglium iudicij tam certus, quam temerarius & arrogans est. Porro quod comatus abnegationem & itinera obseffa atinet, illud omne per sanctissimum magistratum nostrum, priusquam bellum illud exoriretur, publicis scriptis explicatum est, quibus & haec Lutheri

TRACTATUS

criminatio iam olim confutata est. Cæterum istius negotij, utpote politici & ad magistratū pertinentis, tractationem uolentes præterimus. Nec enim quicquam ad nos pertinet. Præterea magistratui simul totiꝫ populo pax & concordia cum socijs & cōfœderatis suis (qui tunc aduersus nos arma gesserant) intercessit, & omnes se inuicem amicos & benignos præbent, pacata quoque per totam Heluetiam sunt omnia, ut iure equidem Lutherus quoꝫ uulnera coalita non refricaret, atꝫ ab huiusmodi odiosarum rerum cōmemoratione abstineret. Ad hæc, fides nostra orthodoxa & Christiana, omnes homines qualibuscunꝫ tandem peccatis immerfi sint, in extremo quoꝫ uitæ suæ articulo gratiam et beatitudinem consequi posse docet, si peccata sua agnoscant, diuinæ misericordiæ confidant, & eiusdem gratiā implorent. Notū hic omnibus est præclarū illud et consolationis plenū latronis crucifixi exemplū, de quo ueteres dixerūt: Latrocinium damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnā mutauit in martyriū, & sanguinē in baptismum. Licet ergo Zuinglius nihil unquam in terris hisce uel boni uel honesti fecisset, in ultimo tamen uitæ suæ exitu peccatorū suorū pœnitentiā egisset, num tanta confidentia, qua nunc utitur, Lutherus illum damnare posset? Vel, num morienti adfuit, ut eum sine pœnitentia & fide mortuū esse tam certò nouisse queat? Quidam certe aduersæ etiā partis homines, qui morienti affuerunt pium & Christianum uitæ ipsius exitū fuisse testantur, quem in me-

Cyprianus.

dij

dijs quoq; afflictionibus cōstanter obtinuit. Cum
 uero præter hæc omnia Zuinglius (ut certò cōstat) *Zuinglius*
 eximijs à Deo donibus ornatus à primis annis fra- *fidus eccle-*
 tim bona fide & integritate in ecclesia Dei labora- *sia minis*
 rit, multumq; fructus attulerit, quibus & diaboli et *ster.*
 Antichristi potentia plurimum derogauit, & Chri-
 sti regnum euexit, cum præter hæc honeste & pie
 uixerit, patriam unice amarit, & huius incolumita-
 tem prouehere & reducere impense studuerit, & in
 his omnibus in extremam usq; obitus sui horam
 non sine magnis laboribus & molēstijs perseuera-
 rit, quid prohibebit, ne ipsum per Dei gratiā & mi-
 sericordiam, quam tanta fide docuit & celebrauit,
 à Christo Domino suo, cui seruiuit, in uitam et gra-
 tiam assumptum esse speremus? Quis autem uera
 ratione præditus & nulla priuatorum affectuum
 intemperie agitatus homo temerariū illud in uita
 defunctos & bene meritos Lutheri iudicium non
 miretur ac horreat? Nec ideo hæc dicimus, quod
 Zuinglium ut ex omni parte perfectū, & ab omni
 macula & infirmitate alienum hominem cunctis
 obtrudere uelimus. Minime in hoc sumus, o fra-
 tres. Homo fuit, suis quoq; affectibus & carnis in-
 firmitate laborans, interim tamē in fidei & doctri-
 na negotio fidus fuit & integer. Lutherus quoque
 suis affectibus & uitijs, instar hominis, laborat, affe-
 ctuum intemperie nimium abripitur, in dicendo in-
 ciuilis admodum, & in nonnullis articulis pertina-
 cior est q̄ solidior & instructior. In omnibus uero
 hisce fidelem erga nos Dei prouidentiam & admo-

TRACTATUS

nitiones cernimus, qui huiusmodi exempla nobis ob oculos ponit, ne cuiquã hominũ nimiũ tribuamus, nullius autoritate nimiũ nitamur, nulli deniq; ulterius fidem habeamus, quã æterno Dei uerbo docere, exponere & demonstrare potest.

Multi labores et libri.

Quale uero hoc est, uel quid nam Lutherus per hoc se effecturum sperat, quod mox subiungit, audire se, quod librorum quos scribimus copia & laboribus nostris in ecclesia et scriptura sacra assiduis plurimũ fidamus: sed omne hoc frustraneũ esse & inutile, &c. Quod fiduciam nostrã atinet, auditu suo fallitur, nec illi quoq; ueritati studet, qui huiusmodi famam ad illum deferũt. Nullo alio, q̃ solius diuinæ gratiæ præsidio in Christo Iesu Domino nostro cõfisi nitimur. Fatemur autem, quosdã nostris multorũ & pietate & eruditione insigniũ fratrum precibus & literis è multis & diuersis nationibus missis cõmotos quædã scripsisse & publicis typis in lucem exposuisse: sed et nunc quidã scribunt, qui & ipsi labores suos ubi cõmodum fuerit in lucem proferent, omnia tamẽ hæc ut ueritas prouehi & ecclesia ædificari possit, fiunt. Quid uero hinc damni ad Lutherũ redit? Vel num citra ipsius permissionẽ nemini scribere licebit? aut num quæ scribuntur non ante, quã ab ipso approbata fuerint, in lucem ædenda erunt? Nostram uocationem & mandatũ à Christo habemus & ecclesia. Sed & omne iudiciũ penes ecclesias est. Quiescat ergo Lutherus, nec sibi nimiũ arroget. Verũ omnia eius cõtendunt, ut suã apud omnes autoritatẽ prouehat, nos autem

autem omnibus ceu sceleratissimos homines et dia-
 boli martyres inuisos reddere possit. Ferre igitur
 nequit ut quis uel aliquā laudē nobis tribuat, imō
 uel tales esse cogitet, qui res omnes bene admini-
 strare & ecclesijs fideliter seruire studeamus. Ob
 hæc enim tanta indignatione incēditur, ut disertis *Iudæorum*
 uerbis dicat: Iudæi quoq; in scripturis multos labo- *& hæreti-*
 res exhauriunt, idēq; per annos iam 1500. Imō, quot *corum labo-*
 hæreticos dabimus, qui tam docendo q̄ scribendo *res.*
 non plus q̄ Christiani laborauerint. His certe, non
 ppter Iudæos & hæreticos (cū quibus nihil nobis
 negotij est) sed ppter ueritatē & catholicæ ecclesiæ
 honorē & gloriā, respondere omnino oportet: nul-
 los uidelicet uel Iudæos uel hæreticos in oībus hi-
 storijs inueniri, qui in laboribus & studijs, ipsis ca-
 tholicæ fidei sectatoribus, magis assidui fuerint.
 Hanc ergo ut offendiculi plenā, ita lōge uanissimā
 calumniā à Christianis hoībus longe depellemus.
 Licet enī hæreticōrū qdam multos labores sustinue-
 rint, plures tamē ē cōtra ē Christianorū numero da-
 re licet, q̄ plus ipsis laborauerūt. Et, ut uel paucissi-
 mos saltē ē tanta Christi fideiū multitudine nume-
 remus, quos nobis dare poterunt oēs uel Iudæi uel
 hæretici, q̄ cū nostro Origene, Athanasio, Hierony *Origenes*
 mo, Augustino et alijs huiusmodi merito cōferant: *tamen suos*
 Omnes certe heretici & Iudæi illorū labores satis ad *quoq; erro-*
 mirari non potuerunt. Hæc tamē omnia Lutherus *res habuit.*
 non curat, & quia ira tantummodo in nos furit ac
 spumat, tam absurdos & inconuenientes sermo-
 nes expuit, nulla interim præmeditatione habita

num ad Ecclesiæ totius honorẽ & gloriam uel infamiam faciant. Deus faxit ut hæc tandem agnoscere & melius sapere incipiat.

His uero omnibus abunde satis demonstratum esse arbitramur, Lutherum audax illud, iniquum et à Christiana religione cum primis alienũ nos damnanandi institutum tribus hæc admonitionibus suis nequaquã tueri & asserere posse. Pauli & Ioannis contra hæreticos prolatae sententię in nobis locum non habent. Nos enim per Dei gratiã & nunc & semper tales fuimus, talesq; fuisse constat, quales orthodoxæ fidei sectatores & Christi ministros esse conuenit, ut qui Christianã fidem & apostolicã doctrinam asseramus: cum hæreticis uero nec nobis nec ecclesijs nostris, quibus seruiamus, quicquã commercij est, nec in posterum quoq; diuina sic fauente gratia, erit. In sancta Christiana fide, in orthodoxa & ueteri apostolicæ ecclesiæ doctrina, non ulla incredulitate aut hæresi, per Christi gratiam perseuerabimus, & in ijsdem illis, quando cũq; & quocunq; tandem modo uocarit nos Dñs, moriemur. Deus hic suam nobis gratiam conferre digneur.

Falsissimorũ & à Christiana religione alienissimorũ conuictiorũ et criminũ, quibus Lutherus Christianos hoies præter omnem modum & modestiam traducit & obruit, purgatio.

Vtherus ultimum hunc libellum suum Breuem de Sacramẽto Confessionem inscripsit: & sanè si diuinæ scripturæ locos, argumenta iusta & solida in illo inquiras,

inquiras, nimium brevis est: rursus uero, si conuicia, calumnias & criminationes consideres, plus satis prolixum & magnum uidebis: talis enim est, ut in maximis reliquorum doctorum omnium operibus nihil eiusmodi inuenire possis, nisi forte Thomæ Murneri & aliorum pontificij ordinis scriptorum maledicentiã cum Lutheri scriptis cõferas. Sed & alij ferè omnes ipsius libri eundem genium habent, quo multi simplices & infirmi in tantum offendi solent, ut uniuersum euangelij negotium ipsis suspectum & inuisum fiat. Diuinos equidem prophetas, Ioannem Baptistam, apostolos electos, ac omniũ horum dominũ & caput Iesum Christũ nostrum redemptorem dicendi acrimonia & duris uerbis usos nonnunquam fuisse fatemur. Modum tamen in omnibus istis tenebant, & simul rationibus quoq; firmissimis auditorum animos in suas partes pertrahebant. Lutherus autẽ modum nõ seruat aliquem, sed plerq; sua scripta præter conuicia & criminationes nihil ferè aliud cõtinent, adeo ut licet argumentũ nonnunquã firmum & solidũ inueniat, idẽ tamen tot scædis & diris uerbis farcit & onerat, ut saniorẽ doctrinã sub tam diris criminationibus latentem uix possis deprehendere: ut interim de eo nihil dicamus, quod scriptis ipsius per se non multum persuasoriæ uirtutis inest. Illorũ correptiones graues erant & minime leues. Lutheri correptio ut minimũ gratuitatis, ita leuitatis plurimum & nimiũ habet. Illi Dei gloriæ, non priuato honori, nõ suæ pertinaciæ & superbiæ studebant,

*Quales
sunt propheta-
tarum &
apostolorũ
correptiones.*

TRACTATUS

sed & peccatorum salutē quærebant unice, adeo ut licet acribus nonnunquã uerbis inueherentur, in ipsa tamen acrimonia paterni spiritus ingenium elucesceret. Lutherus sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & cõfestim Satanæ tradit, quotquot illius sententiæ non illico subscribere uelint. Et in oĩbus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quã minimũ uero amici & paterni ingenij deprehenditur. Dei ministri iuxta delicti culpã & rationẽ correptiones suas uel intenderunt uel leniuerunt. Lutherus primo statim conatu omnia quæ habet maledicta profundit. Qui enĩ in uno aliquo errarit, illi oĩa reliqua bona opa inuilia et inania esse dicit, prestare denique ut pro his peccata potius et mala opa faciat, ut uel sic sua ipsius facta posset agnoscere. Dei ministri eos duntaxat quæ correptionẽ merebantur, corripiebãt. Lutherus insontes quosquẽ cum sonibus inuadit, eosquẽ nõ minori amarulẽtia & immanitate, quã sceleratissimos nebulones, percindit. Quas propter sanctissimorũ dei prophetarũ et apostolorũ acres correptiones Lutheri exẽplo minime patrocinari possunt. Sed & immania illa, quæ nobis intente conatur, crimina, nullis unquam demonstrationibus ueris probabit.

Vt Lutherum sua illa conuicia dedecean. Atqui hic uel officij sui curã habere debebat Lutherus. Qui enim Christi minister est, Dñi negotiũ solũmodo agere debebat, & os ad diuini uerbi prædicationẽ à Dño purgatũ, nequaquã tot sordibus, diabolicis, cõuitijs & tanta fellis amarulencia scaterere conueniebat. Paulus apostolus cœlorũ regno cõuertiatores

tiatores & calūniatores omnes excludit, & quales Christianorū sermones esse deceat diligēter docet. Coloss. 4. Ephes. 5. Et Dñs inquit: De quocunq; uerbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. Adhæc mundus per se non ociosorum modo, sed & leuissimorū uerborū, conuictorū, scommatum, execrationum, calumniarum, obrectationū & infamiarū, omnis deniq; obscœnitatis tomus plenus est. Lutherū ergo tā insultu soli salem esse decebat, ipse uero uel nimium amarulentiaē addit, uel conuiciando alijs exemplū præfert. Magna enim & plus satis magna eorū concionatorū est copia, q̄ ex Lutheri libris lædorijs & mordacibus ingentē maledictorū uim colligentes, eandem illā postea in publico suggestu in miserū Dñi gregē exonerant. Et cum Dei uerbū prædicandum & ex hoc fides, spes & charitas docenda, homines item monendi, corripiendi, consolandi, instituendi & persuadendi erant, nō aliud quàm fanaticos, scætarum aūthores spiritus, Sacramentarios, Sacramentorum hostes et prophanatores, hypocritas, scæditiosos, diabolos, hæreticos et infinita huius generis indigna conuicia crepant, quæ indies de nobis noua & inaudita comminiscuntur: imò se suo officio nequaquā functos arbitrantur nisi omniū auditorū aures huiusmodi indignis clamoribus oppleuerint. Isti hoīes tam nos quàm doctrinā nostram multorum animis tam suspectam reddunt, ut qui simplices sunt, nos reuera Dei simul & Sacramentorum hostes esse, nec ullum fidei articulum

*Mordaces
quorundā
contiones.*

TRACTATUS

rite docere credant. Sed uidete tandem ô conuictio-
tores, uidete ô calūniatores, quibus rationibus hoc
peccatum uestrū, quod in ipsam quoq; Dei uerita-
tem cōmittitis, corā Christi tribunali & iudicio ex-
cusari posse arbitremini. Vos uero, sancti & fideles
homines, contra insones & nihil tale meritos uos
irritari ne permittatis. Alterius quoq; partis ratio-
nes audite, iusto iudicio de singulis decernite, & iu-
sta sanctissimæ fidei regula, quęcunq; uobis propo-
nuntur, expendite. Ceterū ex istiusmodi pastorum
exemplo indignū illud conuictiandi & calumnian-
di studiū in totam plebem quoq; sese diffundit, ut
pleriq; istorum, qui cum primis euangelici uideri
uolunt, suum illud euangelij studiū maledictis so-
lummodo & amarulētis dicterijs testari uelint. Et
hoc deinde apud plures hominū laudem meretur.
Lutherus enim, Germanorum propheta & aposto-
lus, idem facere consueuit. Hinc autē fit, ut insigne
scelus uirtutis loco habeatur, unde plurimū offen-
diculi manare uidemus.

Quod nos priuatim atinet, Lutheri cōuictia non
magni facimus, nec eiusdem calumnias multū mo-
ramur, partim quidem q̄ Lutheri temeritas & im-
modestia fidelibus multis iam p̄specta est, qui etiā
quales nos simus nequaquā nesciunt, partim uero q̄
& nos nostræ innocentia nobis probe sumus con-
scij. Simul autē, quid Christo domino nostro accide-
rit, & quid per hunc nobis promissum sit, nō igno-
ramus. Hūc ut ab omni malo nos tueri, & si quan-
do prouocati in hac responsione nostra acerbiores
æquo

quo fuimus, nobis clemēter ignoscere dignetur,
oramus. Quapropter Christiano Lectori non mul-
tum hac causa molesti posthac erimus, sed quędam
tam nobis ipsis q̄ nostris hominibus intentata per
Lutherum crimina paucis expedire simul & decli-
nare uel confutare instituiamus.

Nec nos nec nostri hactenus (ut Lutherus iacti *Blasphemia et mendacij conuicti sumus. Imò infamem hanc & ignominiosam Lutheri camlum* *dacij conuicti sunt.*
blasphemiam & mendacij conuicti sumus. Imò infamem hanc & ignominiosam Lutheri camlum
tam olim in scriptis suis digne & forti-
ter excusserunt. Sed & nos hactenus tam in doctri-
na q̄ in hac Cōfessione nostra, nullū mendacium,
sed ipsissimā ueritatem tradidimus. Oportemus de
niq̄ Lutherū ab omnibus istis, quę nobis & nostris
impingere studet, tam alienū esse & liberum q̄ nos
sumus. Quā probe enim cum ueritate illud con-
ueniat, quo Lutherus nostros mendacij cōuincere
conatur, fideliū iudicio examinandū relinquimus.
Manifestis (inquit Lutherus) demonstrationibus
eici, q̄ ea quę de *inutili carnis disceptatione & *Don vn*
Christi ascensione proferebant, carnaliter exposue-
runt, & mēdaci ac falso sensu ijs usi sunt. Atqui no-
stri illi nihil de inutili carnis disceptatione, sed de *fleisch re*
eius manducatione disputauerunt, nempe q̄ Chri-
sti caro ad salutem spiritaliter, nō carnaliter man-
ducanda sit. Hanc enim carnaliter manducatā non
prodesse quicquā. Qua ratione ergo Christi uerba
Ioan. 6. carnaliter accipi uoluerunt, nisi q̄ de uera
Christi carne illa exposuere, q̄ tamen uetustissimus
illius loci sensus, non mēdax & falsa (ut Lutherus

TRACTATUS

temere & immodeste nimis pronunciat) interpretatio, semper fuit. Et Lutherus in hac sua breui Cōfessione, Christus (inquit) nullū spirituale corpus nec spiritualement sanguinē assumpsit, nec tale quidē piā pro nobis tradidit, quemadmodū & ipse testatur, dicens: Contrectate me & uidete, spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me uidetis habere. Cū ergo Christus iuxta Lutheri quoque Confessionem (quæ hic cum ipsa ueritate conuenit) nullū spirituale corpus habuit, & proinde corpus ipsius, uerū, id est, corporale uel carnale, id est, uere humanū corpus fuit, & ipse eodem illo, non alio, in cœlos ascendit, qua ratione quæso ascensionis articulum nostri spiritualiter, non carnaliter intelligere & exponere debuerunt? Christi caro enim uel uerū corpus ipsius & humana eiusdem anima in cœlos ascendit. Fideiū ergo iudiciū esto, utri nam mēdacem & falsum loci huius sensum proponāt. Lutherus autē caueat, ne in ipsum crimen illud recidat, quod alijs intentare conatur. Quis uero absurdus istis de panaceo Deo, cocto Deo, & alijs huiusmodi locutionibus absurda sua & parū sacramentali doctrina occasionē præbeat, in secūdo huius libri tractatu abunde satis demonstratū est. Porro quod Lutherus Deum eodē modo & aqueū & nubilū dici posse scribit, eo quod aqua baptizatus, & in nube in cœlos assumptus sit, & absurdos & offendiculi ple nos sermones esse censemus, quales nunquā antehac audire contigit: quāuis eum, qui aqua baptizatus, & in nube in cœlos assumptus est, iuxta scripturarū oracula

oracula uerum Deum (non autem ideo uel aqueum uel nubilum &c.) esse certo credamus.

Deum nos mendacij nequaquam arguimus.

Oibus enim & singulis Dei uerbis, ut quæ irrefragabilia sint, in uero sensu, quem ipsa fides & scripturæ prodūt, fidem habemus. Et hic quidē Lutheri regulam (quæ sana & orthodoxa est, à ueteribus semper usurpata. Utinam ipse quoq; illam sectari studeret) quā in Cantici Mariæ uirginis expositione tradidit, sequimur. Si quando in scripturis propter contrarios sibi inuicem locos contentio obortur, nequaquam unum aliquem locum decem aut uiginti alijs opponere & hos iuxta unici illius sententiam torquere conuenit, sed unicus ille pluribus alijs, imò toti scripturæ cedere & iuxta multorum testimonia exponi debet. Hęc Lutherus. Tunc ergo nos Deum mendacij accusaturos esse credimus, si propter unicam hanc & Sacramentalem locutionem, Hoc est corpus meum, omnes scripturas simul torquere & Deum contra ipsius uerbum cogere uellemus, ut corpore suo humano in Cæna nobiscum, simul uero contra omnem humanæ naturæ proprietatem corporaliter, sed tamen inuisibili modo, ubiq; locorum præsens esset &c. Lutherus ergo in nos uiolentus & iniurius est, cum nos hoc loco Dei uerbum adulterare & peruertere dicit. Dei uerbum enim per nos immotum & inuolatum stat, nec ullum uel alienum uel peruersum sensum, sed quæ ipsum per se tenet & qui fidei conformis est, illi tribuimus. Faciūt huc quoq; Zuinglius

*Dei uerbu
adulterare
& peruertere.*

ad Germaniæ principes sic scripsit: Cū nullis mortalium nobis est diffidiū de uerbis Cœnæ, quasi uelimus ista immutata esse, ut quidā, aut prorsus sublata, ut alij calumniantur. Cū enim sic sonant, Hoc est corpus meum, iam ipsum sacramentū augustius est, q̄ si diceremus, Hoc significat corpus meum, ut omnino nihil uelimus mutātū esse. Sublata uero ē medio quomodo cupiemus, quæ ne mutata quidem uolumus? Habent ergo aduersarij nostri uerba ista, habemus & nos. Verba ista illis inconcussa manēant, nam & nobis immota manebūt, Hoc est corpus meū, quod pro uobis datur; & Hic est sanguis meus, &c. Dicunt aduersarij hic præberi corpus Christi, idem et nos dicimus. Vbi ergo diffidiū est? Hic est: Dicunt aduersarij, corpus Christi naturale & substantiale præberi, nos sacramētale, Hinc pugna, &c.

*Blasphemi
in Deum &
Christum.*

Vnde nec in Christū nec in Deum blasphemi sumus, sed illū adoramus, colimus, laudamus & celebramus. Nō ergo hostes sed amici Dei sumus. Nec adhuc nobis uidere licuit, quibus rationibus ab his se pugnatit Lutherus, quæ Zuinglius in responsione sua ad ipsius Cōfessionem illi ob oculos posuit.

*Damnata
secta.*

Damnata secta sunt uel factio, qui per fidei abnegationē à Christi benedicti seminis & fidelium ecclesia sese separant. Cum uero nos antehac non separauerimus, & per dei gratiā in extremum usq; uitæ finem, nec à Christo, nec sponsa illius ecclesia separaturi simus, Lutherus tam Dei quàm honoris sui omnisq; iuris immemor, nos damnatam & execras

execrabilem sectam uocat. Ipse uiderit, ne iracūdis
 istis & à Christiana religione alienissimis sermoni-
 bus sibijpsi damnationē acceleret, & ne sectarum
 authorem uel consortē sese faciat, dum cum ijs con-
 uenire non uult, qui Christū & fatentur & docent.

Quam admirabilem uero Lutherus hic quoque
 cum diabolis suis sese præbet. Quam impuris uer-
 bis, quæ diabolis farcita tument, utitur. Sic em̄ ait:
 Inuisus ille diabolus in ipsis agit, & nunc & in po-
 sterum. Sy habend (quis enim Latinis uerbis hæc
 exprimat?) ein yngeteüs flet / tiberteüs flet / vñnd
 durchteüs flet lesterlich hertz vñnd lügenmaul.
 Blasphemū enim cor et os mendax habent, in quo,
 super quod, & per quod diabolus diffusus est & re-
 gnat. Multa huius generis ab omni Christiana res-
 ligationē alienā uerba, non sine grauibus & iustis
 causis præterimus. Quis uero unquam mortalium
 istiusmodi sermones ex ratione uentibus, non fu-
 riosis & dæmoniacis, audiuit. Nobis per Dei gra-
 tiam cum diabolo nihil negotij est, nec tantum de
 illo disputare aut differere possumus, quantum senex
 ille heremita, in Vitis patrum descriptus, Macarius.
 Dei filio Domino nostro Iesu Christo gratias agi-
 mus, q̄ in nostris simul & omniū fidelium animis
 regnare uult & regnat, quod deniq; ab omni sata-
 nica tyrānide nos potenter asseruit. Diabolū ergo
 nihil metuemus. Christo Domino nostro confisi
 contra illius multiuarios dolos & tentationes assi-
 duis uigilijs & precibus contendimus. Christus in-
 quit: Princeps huius mūdi iudicatus est. Ioan. 12. 16.

TRACTATUS

Deus faxit, ne Luthero iuxta Domini uerbum eue-
niant: Ex abundantia cordis os loquitur, Math. 12.

*Arrogātes
spiritus.*

Superbos & arrogantes spiritus nos nemo uni-
quam, præter unum Lutherum, uocauit. Fideles iu-
dicent, quis hactenus in Dei ecclesia maxima inso-
lencia usus sit, & etiam nunc utatur, Lutherus ipse
se Germanorū prophetam & apostolum esse glo-
riatur, qui à nemine quicquā, omnes autē ab ipso
didicerint. Nemo item quicquam nouit, nisi quod
ex Luthero habet. Nemo quicquam fecit, Lutherus
fecit omnia: & quod ab ipso factum non est, in-
fectum sit oportet. Quod ipse dixerit, ratum esto, nec
quisquam illi contradixerit. Si quis ipsius more lo-
qui noluerit, uel amplius quiddā q̄ ipse loquitur,
mox hæreticus est, excōmunicationis tonitru & da-
mnationis fulmine tangitur. Multi profecto erudi-
tione, pietate & animi mansuetudine egregij ante
Lutherū simul & cum ipso fuerunt, qui linguarum
studia, scripturæ & religionis negotium (licet suis
quoq; erroribus nō in uniuersum caruerint) mire
prouexerunt, adeo ut luce clarius constet Lutherū,
nisi illi tam fideliter in hisce laborauissent, multo
minus effecturum fuisse. His tamen omnibus ne-
glectis, solus omnia sibi uendicat, imō contra plu-
res illorum contendere, & fideliter laborātes hosti-
liter inuadere cœpit, quo facinore multi simplici-
oris ingenij homines in doctrinæ profectu impedi-
ti magis q̄ adiuti sunt. Utinam uel nunc saltē rixa-
rum & contentionū finis esset. Nūc ergo, ubi nam
arrogantes & insolētes illi spiritus sint, fideles iudi-
cent.

cent. Interim vero Deum per Lutherū multa & magna opera in fideiū salutem & papatus euerfionē ædidisse libenter & libere fatemur, nec illi honorē suum inuidemus, sed & nos hæctenus dignum honorem illi impendimus. Cui uero fideli & modesto homini placere possit, quod tanta arrogātia modo insolens plus impedimenti quā cōmodi affert, sibi nimium arrogat, in multis etiam pertinax magis quā solidus & instructus est, quod deniq; multū illum (ut olim Franciscum suum monachi) satis euehere nunquam possunt, quibus immodicis laudibus eum magis insolentem faciunt. Moderata laus, laus iusta & æqua est. Et Paulus inquit: Quis est Paulus? Quis autem Apollo? nisi ministri, per quos credidistis, & ut cuius Dominus dedit? Quid autem habes, quod non accepisti? Quod si etiam accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Item: Charitatem habere unanimes, & idem sentientes. Ne quid fiat per contentionē aut per inanem gloriam, sed per humilitatem animi, aliū quisq; se præstantiorem existimet. Ne sua quisq; spectetis, sed unusquisq; quæ sunt aliorum.

Contra propriā conscientiam nostram nihil uel in hoc uel alijs negotijs agimus. Contra conscientiam nostræ testimoniū tūc agere & dicere cogemur, si cōtradiçtoria & sibi inuicē pugnantia, impedita quæ et intricata dogmata ecclesijs pponere, et doctrina fateri uellemus, quod animus noster nō credit, & quibus clariora et saniora dei uerbū nos tradere iubet.

1. Cor. 34

4.

Phil. 2.

Cōtra prou

priam cona

scientiam

agere.

TRACTATUS

Solus Deus, non quisquam hominū, conscientiam iudicat. Huic iudici merito & libenter omne iudicium deferimus.

Sacramen- Lutherus Sacramentorum quoq; prophanato-
torum pro- res, *paniuoros & uinibiones nos esse dicit. Qui
phanato- bus conuitijs supra in secunda operis nostri parte,
res. ubi nostræ de Cœna sententiæ confessionem expo-
Brotfres suimus, ita responsum est, ut eum hic uim & iniu-
ser. riam nobis facere nemo nō uidere possit. Præterea
Wynsus nostri quoq; iam olim ad hæc responderunt, quem
ser. admodum in Oecolampadij ad Zuinglium in res-
 sponse sua ad Lutheri Cōfessionem epistola ui-
 dere est. Et Zuinglius in prima sua respōsione ait:
 Sacramentorū prophanatores sunt, qui quod reue-
 ra non habent, ipsis tribuunt, & sacramenta, quæ
 non aliud q̄ sacrę rei signa sunt, ipsas res sacras esse
 docent, qui deniq; creaturā creatori suo parem &
 æqualem faciunt. Hæc enim prophanatio & bla-
 sphemia non in Sacramenta modo, sed in ipsum
 Deum quoq; tendit, quemadmodū ex Rom. i. cā-
 pite colligere licet. Interea uero grauem iniuriam
 summa mixtā uolentia nobis infers, dum nos ex
 Sacramento non aliud q̄ nudū panem ac uinū fini-
 gere dicis. Si enim de sola substantia uel materia lo-
 qui uoles, an scilicet panis sit quod hic editur, uel
 Christi corpus, tu tibi ipsi respondeas iubeo. Tu ex
 nim panem non Christi corpus esse tot in locis (in
 libro scilicet ad Regem Angliæ) docuisti, ut ea re-
 censere opus nō sit. Interim uero in pane hoc Chri-
 sti corpus māducari asseris. Tu ergo panē nudum
 ac

acuinum solum hic esse pronunciauisti, non nos. Si enim usum respicias, non te latere potest, nos in Cœna, hoc non ut uulgari pane uti, nec talem etiã iudicare, sed tesseram mysticam & concordix symbolũ esse profiteamur. Sin uero ipsam rei materiam aut substantiam cõsideraueris, tu hanc non aliud quã panem esse docuisti. Quod uero addis, in pane hoc Christi corpus manducari, ex tuo capite, non ex Deo protulisti. Ipse enim inquit, Hoc est corpus meum: Non autẽ, In hoc pane est corpus meum. Cur ergo nobis impingis, quod abs te cõmissum esse nõ ignoras? Vel, cur nobis uitio uertis, ac fraudi esse uis, quod idem tu ipse docere non dubitas?

Præterea, Zuinglius in ea, quam ad Germanix principes scripsit, epistola sic ait: Esto omnes creatura inuitent nos ad numinis contemplationem, at omnis ea inuitatio muta est. In sacramẽtis uero uia & loquens est inuitatio: loquitur enim Dominus ipse, loquuntur & elemẽta, atq; idem loquuntur & suadent sensibus, quod menti sermo & spiritus. Adhuc tamen hæc uisibilia omnia nihil sunt, nisi inuisibilis sanctificatio spiritus præcedat, &c. Item: Prædicant enim sacramẽta salutem à Deo datam, sensus huc conuertunt, & subinde fidem exercant, quam & proximo pollicetur, & ad fraternam charitatem trahunt, &c. Et alibi: Cum panis & uinum, quæ ipsis Domini uerbis consecrata sunt, simul fratribus distribuuntur, an non iam totus Christus uelut sensibiliter (ut etiam, si uerba requisitiuntur, plus dicã quã uulgo solet) sensibus etiam

TRACTATUS

offertur? Sed quomodo? An ne corpus ipsum naturale, manibus & palato tractandum? Minime: sed animo offertur istud contemplandum, sensui uero sensibile eius rei sacramentum. Hæc sanè & his similia uerba non alicuius Sacramentorum prophetæ, sed Christiani & orthodoxi doctoris sunt.

Possemus equidem & nos (siquidem causa hæc istiusmodi rixis pie absolui posset) Luthero ostendere, qui nam & ubi locorum ueri lurcones, bibones & ebrij comestatores sint. Quotquot uere fideles et minime pertinaces homines ecclesias nostras Domini Cœnam celebrare uiderunt, Christi gratiam & opus agnouerunt & prædicarunt. Summa enim hic ab omnibus adhibetur modestia, & ardens animi studium. Nullæ hic intemperatæ comotationes, nulla helluonum conuiuia, sed sanctæ donorum dei fruitio, non sine summa animi gratitudine & fidis inuicem actionibus celebratur.

Ad tartara deducere.

Neminem mortalium nobiscum ad tartara abstrahimus. Per unicum enim uitæ uiam, Christum uidelicet, ad uitam ducimus. Ad hæc omnes nostro ministerio addictos homines à lara illa & ampla perditionis uia auocamus, & iuxta Euangelicæ doctrinæ traditionem arctam & angustâ uiam

Animarum latrones.

inire iubemus. Quapropter nec animarum latrones sumus, qui uitam eripiamus animis. Unica animarum uita fides in Christum est: quemadmodum Paulus ex propheta docet, Iustus ex fide

Animarum deuoratores.

sua uiuit. Eam fidem iuxta gratiam diuinitus nobis concessam, docemus fideliter. Sed nec animas

mas ullas unquam deuorauimus, sed easdem Christi carnem uere manducare docuimus, ut uiuificati & uitam obtinere possent. Sed quid diuo Augustino respondeat Lutherus, uiderit, qui nullam animæ mortem congruentius appellari posse scribit, quam figuratam locutionem non iuxta figuræ ingenium, sed ad literam accipere. Item: Ea demum est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculū mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse, &c. Libro de Doctrina Christiana 3. capite 5. & 9.

Hæreticæ prauitatis & falsæ seductoriæque doctrinæ crimen iam olim diluimus, unde ad hoc transimus, quod Lutherus nos ad mortem peccare dicit. Ad mortem uero peccant, qui se spiritui sancto opponunt, in incredulitate pertinaciter perseuerant, & proinde Christi uitam in cordibus suis non habent. Nihil autem huiusmodi nos per Dei gratiam facimus. Non ergo peccamus ad mortem. Lux nostra, uita, bonum summum, unicum æternumque solatium Christus est. Quapropter licet Lutheri & pertinaciæ peruersoque sensui ipsius, quæ tam scripturis ipsis quam fidelibus ille obtrudere conatur, nos opponamus, non tamen idcirco nos spiritui sancto opponere dici possumus.

Nec pro nobis amplius, sed contra nos Lutherus se oraturū esse testatur. Cōdonet illi hoc Dñs. Quod nos attinet, illius minas nō perinde metuimus, ut qui Lutherū mortē quoque inimicis suis orādo accer-

Ad mortē
peccare.

Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

Matth. 12.

Galat. 2.

Nō pro nobis

bis, sed contra

nos oratur

rat Lutherus

TRACTATUS

lerare persuasi sunt. Odij enim inuidiaque plenas preces cœlos nequaquam penetrare certo scimus. Sed haec sua stultitia, imò uesania potius, contentus esse deberet, nec per se impijs magis impia addere, cum dicit: Nemo Christianorum pro fanaticis orare uel illorū causam suscipere aut potest aut debet. In hoc enim traditi sunt, & peccant ad mortē, ut D. Ioan. scribit. Lutherus enim præcipiti suo iudicio nimium audax & temerarius est, sed & coram ipso Deo & toto mūdo uim nobis manifestam infert. Nisi forte ad mortem peccent, qui (ut modo diximus) perinaciter Lutherō & uanis ipsius scripturæ sacræ interpretationibus sese opponunt. Fideles autē omnes innocentiā nostrā agnituros, & Deū pro nobis fideliter oraturos esse speramus: quod ipsum ut unice cupimus, ita nos quoque pro omnibus, pro ipso etiā Lutherō, studiose orare uolumus, ut nimirum Deus gratiam suam nobis largiri, peccata remittere, in omnibono confirmare, ab omni malo abstrahere, & dona sua in nobis indies augere dignetur. Lutherus immodesta illa sua conuictiandi libidine, qua contra tot Christianas ecclesias multosque sanctissimos homines (quos ille contemnit simul & condemnat) grassatur, quæ misere & calamitose causa sua laboret, demonstrat: sic nimirum ut fidelium pro se precibus quæ maxime opus habeat.

Magistros
non plebem
Luth. abominatur.

Et quoniam propriæ consciētiæ testimonio conuictus hæc sua, quibus neminem pro nobis orare possedicit, & horrenda & inaudita esse intelligit, aliquomodo illa uelare conat, hoc addens: De magistris uel

uel doctoribus loquor : miserã autẽ, quã illis subie-
 cta est, plebeculã Dñs noster Iesus Christus ab hu-
 iusmodi animarũ latronibus liberare dignetur, &c.
 Et his quidẽ haud dubie uulgi fauorẽ ambit, et nos
 eidẽ uulgo exosos & inuisos reddere conatur. Sed
 Lutherus paucos duntaxat duces esse existimat, qui
 miseram plebẽ pro suo arbitrio hinc inde circũdu-
 cant, & plebem quoq; tam stultam & stolidam esse
 credit, ut à paucis se duci patiatur. Alibi fortasse lo-
 corum istud fit, apud nos uero longe aliter res geri-
 tur. Ecclesiã non à paucorũ, imò ne multorũ qui-
 dem ductu & imperio pendent. Sed nec hinc inde,
 sursum & deorsum sese duci & agi patiuntur, nec
 hanc modo, mox aliã (ut quidam solent) doctrinã
 ferunt & admittunt. Docendi quidẽ & prædican-
 di munus ministrorũ ecclesiã est : de doctrina autẽ
 iudicandi potestas, iuxta Pauli sententiã, penes se-
 dentes in ecclesia est, eaq; libera & integra. Sic nimi-
 rum, ut ministri uel minimo q in ecclesia est (siqui-
 dem id postularit) doctrinã suã rationem reddere
 cogantur. Præterea uulgus ecclesiã nõ tam stultus
 aut stolidus est, q̃ Lutherus existimat : sed scripturis,
 quas frequenter legunt, & in solidis fidei nostrã ar-
 gumentis ita instructus, ut à regia uia non adeo fa-
 cile se abduci patiatur. Idem Lutheri quoq; librũ &
 miserum & ex affectuũ intemperie profectũ esse,
 non obscure uidet. Conuictorũ & calumniarum ra-
 bies nõ nostris modo sed multis quoq; pontificijs,
 publicã honestatis studiosis, summopere displicet.
 Et cum uulgus nostrã de Dñi cœna doctrinam in-

TRACTATUS

telligat, & eandem Dei uerbo & catholica fide
 constanter niti sentiat, à doctoribus nequaquã sese
 separat, ut nec doctores ab ipso se separari patian-
 tur: adeo ut Lutherus frustra de uulgo & plebe no-
 stra doleat. Atqui facile cõijci potest, Lutherum hæc
 tam ex animo dicere, q̃ cum Zuinglij & Oecolam-
 padij mortẽ tantos dolores sibi peperisse scribit, ut
 & ipse tantũ non expirauerit: mox tamen in ipsos,
 ac si piraræ uel sceleratissimi flagitiosissimiq; homi-
 nes fuissent, inuehit. Quod si Lutherus nos ipsum
 talem iudicare cuperet, ut qui nobis, uel ecclesijs sal-
 tem nostris, bene uellet & curã illarum gereret, lon-
 ge aliter ipsi & scribendũ & loquendũ erar, quã
 in ultima hac sua breui Confessione & alijs libris
 ipsius hætenus factitatũ sit: è quibus aliud quoq;
 plus satis iniquum & hostile facinus huc adducere
 possemus, nisi hæc quæ hætenus narrata sunt, ni-
 mia essent. His ergo nunc contenti causam nostrã
 omnẽ Deo domino patri & protectori nostro unia-
 co cõmendamus. Nostrã uero & nostrorũ innocen-
 tiam nos cõtra immania Lutheri cõuitia & atroces
 calumnias fortiter asseruisse speramus. Omne ue-
 ro hoc fidelibus dijudicandũ proponimus.

*De ele-
 uatione.*

Prolixa enim illa, quã in fine libelli sui de Ele-
 uatione panis Domini Lutherus instituit, disputa-
 tio nihil ad nos pertinet. Et licet nos quoq; amico
 & fraterno animo nostrã de hac sententiã proferre
 uellemus, Luthero hoc & ingratum & proinde fru-
 straneum esset, cum nimirũ dicat: In hisce liberi om-
 nino domini, non serui, esse uolumus, qui quid-
 uis, ubi

nis, ubiuis, quocunq; etiã loco & tempore pro no-
 stro arbitrio facere possimus, &c. In nostris ecclesijs
 à primæ statim reformationis tẽpore eleuatio pror-
 sus sublata est. Domini enim exemplo & apostolo-
 rum ritu contenti sumus, qui panẽ acceperunt, por-
 rexerunt, fregerunt & comederunt. His (inquam)
 & nos citra omnẽ disputationẽ utimur: cum uideli-
 cet Domini exemplum & certum & perfectũ esse
 sciamus. Sed & Lutherus ante annos ab hinc retro
 uiginti, priusquã hæc de Sacramento pugna obor-
 ta, nec ipse adhuc exacerbatus animo esset in libro
 de abroganda Missa priuata sic scripsit: Si inuenias
 fideles, qui simplicissimum hunc ritum imitantur
 aut imitari uolunt, omisis omnibus quæ per ho-
 mines adiecta sunt, caue tu hæreticos dixeris, nisi
 Christum quoq; hæreticum simul criminari uelis.
 Opponent enim tibi uerbum, non Papæ, non lupa-
 rum, non patrum, sed ipsius Christi, Hoc facite. Et
 tu cū audieris, Hoc facite, aliud in illis & Christo
 factum esse, docere non potens, inuenieris cum
 Parrisiensibus uel rudissimus asinus, uel insignis
 blasphemator Christi. Hæc omnia Lutheri uerba
 sunt, quæ & nos secuti Christi exemplum firmi-
 ter retinemus, qui in cœna nulla panis eleuatione
 usus est: scimus interim quod licet Lutherus de his
 non ita differuisset, Christi tamen & apostolorum
 exemplum iustum & perfectum esset, quod unice
 sequi nec ullum aliud loco ipsius admittere fide-
 les debeant.

TRACTATUS

Qualis in rebus indisferentibus libertas seruanda sit. Simul autem & hoc fatemur, liberam de his in ecclesia potestatem esse debere, quæ Deus nec præcepit nec prohibuit: Hoc autem prætextu nihil Dei uerbo uel inconueniens uel contrarium uel recipi uel seruari uel uelari uolumus. Nec etiam pios & sanctos ecclesiarum ritus in cuiusuis ministri privato arbitrio sitos esse docemus, ut his ceu arithmeticis calculis utatur, qui uel primo loco poni & integram numerum significare, uel infimo minorem, uel omnino sublato nullum prorsus referre possunt. Et hic quidem in ecclesijs non iuxta paucorum hominum affectus, sed unanimi, matura & sana deliberatione ad ecclesiarum edificationem, non interitum, iuxta charitatem Dei & proximi ab omnibus ecclesiarum senioribus de huiusmodi rebus consultari debet: qui mos in nostris ecclesijs hactenus obseruatus etiam nunc obseruari solet. Et quicquid hac ratione in ecclesijs agitur, iuste & commode fit, iuxta ueteris ecclesiarum exempla innumera. Ut uero quis solus in medium progressus sibi omnem potestatem arroget, & non sine iactantia hoc se omnino obtrahere, illud uero abolere uelle contendat, nullis uel rationibus uel exemplis probari potest, nisi paucorum quorundam arrogantium & pertinacissimorum hominum, qui istiusmodi factis ecclesiarum incolumitatem impediuerunt magis quam prouexerint. Dominus noster Iesus Christus diuinam suam gratiam ecclesiarum suarum largiatur, et illam in æternum conseruet, Amen.

EPILOGVS.

ST HACTENVS quidem fidem nostram
 confessi sumus, & famam atq; honorē nostrum,
 imò ecclesiarum potius, quibus seruimus, integri
 tatem & innocentiam, nostrum quoq; munus &
 doctrinam, multorum deniq; uere fidelium, defunctorum si-
 mul & uiuentium, gloriam nomenq; aduersus uanas Lutheri
 condemnationes & offendiculi plena conuicta asseruimus &
 tutati sumus: idq; sine omni (ut speramus) immodestia. Nec
 enim conuicta conuictis, nec scommata scommatibus compensa-
 re uoluimus: interim tamen ipsius conuicta non prorsus inex-
 pensa reliquimus. Sicubi uero & nos uel nimij uel immodestio-
 res fuerimus, Donūm ut hoc nobis condonet, & fideles ut
 nostram infirmitatem ferre dignentur, oramus: illud nimirum
 considerantes, quod ab omnibus ijs multo libentius abstinere
 malluissent. Quoniam uero multiuaria illa & indefinientia
 Lutheri conuicta, & immanes atrocesq; eiusdē calumniæ tan-
 ta & tam intolerabili in nos & nostros immodestia stringeren-
 tur, quibus deniq; uel honestatis uel utilitatis rationibus moti
 amplius silere potuissent. Præterea aliter iudicare non pos-
 sumus, quàm quod offendiculū, quod ex Lutheri scriptis exor-
 tum est, nostro silentio magis atq; magis confirmari potuisset:
 quod nunc solida hæc & Christiana fidei nostræ Confessione
 & modesta respōsione nonnihil imminutum, imò apud multos
 magna ex parte sublatū esse, Deo & ueritate cōfisi, speramus.
 Hanc ergo respōsionem nostram, ut quam extrema nobis ne-
 cessitas extorsit, iustis de causis non prauis affectibus aut uin-
 dictæ cupiditate moti ædidimus. Quamuis uero Lutheri di-
 cta & argumenta exceperimus simul & confutauerimus, nul-

EPILOGVS.

lo tamen priuato erga Lutherum uel odio uel inuidia laboramus: optime enim illi uolumus, & Dominum pro illo oramus, ut humilitatem & eum spiritum illi largiri dignetur quo seipsum agnoscere possit. Quod si institutum suum contumaciter persequi, & nec nos, nec scripta nostra uel auditu uel uisu (ut ipse inquit) dignari uult, omnino illud nobis ferendum est, & omne hoc Deo & fideli ecclesie comendamus. Nos certe Confessionem & responsionem hanc nostram nequaquam propter illum, quod nimirum ipsi insultare uel eundem prouocare et irritare liberet, sed propter alios, qui in ecclesia sunt, fideles scripsimus, ut ijs scilicet ad offendicula cauenda & ueritate promouenda uere & simpliciter causam hanc omnem exponeremus. Sin uero Confessionem & responsionem nostram admittere & legere, deinde & nos amice simul & scripturarum autoritate magisq; firmis (quam hactenus solitus sit uti) rationibus erroris admonere dignatus fuerit, hoc illius studium non sine magna animorum gratitudine æqui boniq; consulemus, & diuinae ueritati ubiq; & semper locum dabimus. Rursus, si nos iam ante per libros suos, tam nunc quam olim æditos, abunde satis institutos & edoctos esse, nos uero omnem institutionem rejicere dixerit, & proinde nouis condemnationibus, conuictijs & calumnijs (ut solet) contra nos debacchari cæperit, uel si qui discipulorum ipsius conuictiandi licentiam ipsius exemplo secuti nos maledictis simul & uanis scriptis obruere conentur: iam nunc Deo iustissimo iudici causam hanc omnem comendare & fidelis ecclesie iudicio committere uolumus, bona nimirum & infallibili spe animati, Deum nos nunquam deserturum sed fortissime asserturum esse: quin quotquot sunt pertinacis ingenij capita in ueritatis scopulum impingendo confringentur. Adhuc uere fideles & simplicitatis studiosos homines ex hac fidei & doctrinae

doctrinae nostrae Confessione ita institutos iam esse speramus, ut citra responsionem aliquam inter ueritatem et mendacium, inter iustam correptionem ac confutationem solidam & intemperantem conuitiandi malignamque singula peruertendi libidine, non obscure discernere possint. Nisi enim sacrosanctae & Biblicae scripturae oraculis meliora edoceamur, in hac doctrina & fide, quam ex Dei uerbo hic confessi sumus, diuino sic fauente numine, perseuerabimus & pergemus, nihil interim morati, qui nam aut quot numero homines, quam insolenter, caelimosae, duriter uel molliter, maligne uel benigne nos opugnare contendat. Cum apostolis enim dicimus: *An iustum sit in conspectu Dei homines potius audire, quam Deum, omnis mundus iudicet.* Non possumus enim non fateri & eloqui, quod ex illorum sermonibus, scriptis & doctrina hausimus, qui ut ipsum Dominum uiderunt audiueruntque, ita totius mundi doctores constituti sunt. Et hi quidem apostoli & prophetae sunt, qui perfectam & absolutam Dei uiam nobis tradiderunt.

Act. 4.

Qui labenti papatui subuenire cupiunt, non est quod ob hanc contentionem nostram gaudeant. Dominus ad ecclesiae salutem & commodum omnia dirigit, & ministrorum dissensio nonnunquam ecclesiae augmento & profectui seruit, quemadmodum in Pauli & Barnabae exemplo uidere licet. Quamuis enim in ueteri quoque ecclesia ministri nonnunquam non per omnia conuenirent, nullum tamen inde ad Christianae fidei aduersarios commodum, nec aliquod ad fidem Christianam damnatum redibat. Scimus praeterea non ideo ab omnibus fidelium ecclesijs nos & nostras ecclesias damnari, quia Lutherus nos tam hostiliter damnat & reijcit. Licet nonnulli contentiosi nimis & rixarum studiosiores sint, plures tamen pacis amantes sunt, qui cum amice se inuicem respiciant, optime quoque conuenire

Act. 5.

EPILOGVS.

inuicem possunt. Simul uero & hoc testatum uolumus, nos
 à nemine prorsus scindi uel diuidi. Cū omnibus enim illis nos
 bis bene cōuenit, imò omnes eos pro dilectis nostris fratribus
 agnoscimus, qui in substantia & primarijs huius Confessionis
 nostræ articulis nobiscum conueniunt. Deo itaq; & fidelium
 charitate & modestia confisi speramus ipsos amarulentis illis
 Lutheri scriptis nequaquam exacerbari posse: quin potius in
 Confessione hac nobiscum concordēs & unanimes fore, quem
 admodum & nos cū ipsis concordēs sumus, ut & Deus nobis
 scū & nos cum illo conuenire possimus. Regnantibus Maxi-
 miano & Diocletiano Impp. ecclesiæ non usq; adeo feliciter
 cessit, quod discordijs intestinis scinderetur, & ministri ipsius
 fraternæ charitatis oblitū hostilibus animis in se mutuo pugna-
 rent. Dominus enim suum in illos exercuit iudicium, & tam
 ministros q̄ ecclesiā in infidelium & persecutorū manus tra-
 didit: quemadmodū Eusebius lib. Eccles. hist. s. cap. 1. manife-
 ste & euidenter describit. Quid uero si & hodie iudiciū suum
 in ecclesiā Dominus proferens ipsam persecutionis gladio pur-
 garet & igne afflictionis examinaret? Vel nū adhuc uidere
 non possumus quorsum multorū pseudochristianorū tendant
 consilia? Vel nū adeo stupidi sumus, ut quantū uictoriarum &
 successū Assyrio & Babylonio tyranno Deus largiatur, nos
 limus intelligere? Nostra discordia, nostra uita impcnicent,
 nostra deniq; perfidia summū & maximū illius robur est. No-
 strū quoq; fortissimū robur, summa nostra contra hostes salu-
 citas, uera cōcordia, fides, charitas & impiæ uitæ emendatio
 esset. Concordia quæ in Deo est, acceptissimum Deo opus est.
 Quod si de uerbis duntaxat et loquēdi formulis pugnatur, se-
 tamē ut doctrinæ substācia illaesa & inuiolata permaneat, nos
 certe cū nemine mortaliū hostilius pugnabimus: cum uidelicet
ueteris

ueteris quoque ecclesie ministri alij atque alij loquendi formulis
 usi sint, a ueris tamen & primarijs fidei articulis nunquam defecerit,
 nec quicquam illis contrarium sub horum pretextu uel uelarent uel
 docuerint. Interim uero omnes ecclesiarum ministros, ut simplici-
 citatis & perspicuitatis studiosi sint, etiam atque etiam hor-
 tamur, ne uulgus obscuriori doctrina (ut ante ex Augustino
 annotatum est) implicitus, errorum, discordiarum, contentionum &
 prauarum opinionum occasionem inuenire possit. Leuius in eccle-
 sia de Sacramentis differere, & iisdem nimium tribuere,
 utrunque uitiosum est & erroneum. Adhuc quae Deus instituit,
 iusta, recta, perfecta & ab omni parte absoluta sunt: quapro-
 pter nostris medelis & correctionibus opus non habent. Arca **2. Sam. 6.**
 foederis nomen Dei Zabaoth gerebat: cum uero nutans ca-
 sum minaretur Oza illam sustinere uolens subitanea morte
 concidit. Bethsemita etiam arcam longe aliter, quam Dominus in-
 stituerat, irascens Dei iudicium poenasque senserunt. Israeli-
 ta contra Philistaeorum uires arcam educi uolebant, & eis-
 dem nimium tribuebant: unde arca ab incircuncisis capta &
 insigni clade illorum superstitio punita est. Quapropter
 Paulus apostolus omnes & singulos ecclesiarum ministros **2. Tim. 2.**
 non immerito in hunc modum admonere uoluit: Stude teip-
 sum probatum exhibere Deo, operarium non erubescendum,
 recte secantem sermonem ueritatis. Ceterum prophanas uo-
 cum inanitates praetermittito, ad maiorem enim proficiet im-
 pietatem: & sermo illorum ut cancer morbus passionem ha-
 bet. Dominus Deus omnibus ecclesiae ministris gratiam suam
 largiri digneur, ut ueritatis sermonem recte secare & tra-
 ctare norint, ut omnes fideles iuta pace frui & in recta ueris-
 tatis semita persistere possint. **1. Tim. 5.**

INTERPRES CHRISTIANA

no Lectori S.

QUANTVM laboris, studij, diligentiae & eruditionis integra & ab omni parte perfecta libri huius è vulgari in Latinam linguam translatio requirat, facile iudicabunt, quotquot Germanicum legerint. Eò grauius ergo periculum subeundū fuit, quod ut eruditionis minimum mihi inest, ita plus satis iniqua temporis angustia omnem quoque studij, diligentiae & maturae considerationis facultatem ademit. Cum enim instantibus iam Frankfordianis nuntiis Germanicus liber praelo commissus esset, nos quoque chalcographorum manibus tantummodo humida adhuc & officinae nam redolentia folia suscipientes ea inter summam festinationem Latino sermone utcumque loqui docuimus. Nam et nostra quoque confestim excudi coepta uorax praeli os subinde postulabat. Accessit his aliud malum longe grauius. Ineptae nimirum, imò nouae & inauditae nobis haecenus, quibus Lutherus uti solet, loquendi formulae: quas ita exprimere oportebat, ut Latinus lector Lutheri sensum percipere, Lutherus uero nihil calumniari posset. Sensui (quantum opinor) nihil deest. Num autem Lutheri satisfactum sit, pronuntiare non possum. Sed ipsius uerba ad marginem nonnunquam apposuiimus, semel etiam in ipsius orationis contextum inseruimus, ne nos doli mali alicubi accusaret. Sicubi ergo peregrinae dialecti sensum minus percepimus, quod suum est habet, & ex hoc Lector quoque Lutherani idiomatis me peritior, sensum facilius deprehendet. In nostris, quamuis elaborandi studium omne festinandi necessitas impediuit, sensui non multum deesse existimo. Licet enim sermonis elegantiam tenerae aures requirere possint, fidem tamen nostram Christianae simplicitatis studiosus neuiquam desyderabit. Tu his nostris benigne fruire Lector, & Deum ora, ut

in contentionum & pertinaciae scandalo ecclesiam suam tandem libera re dignetur. Vale VIII.

Idus Martij,

1545.

Fragment of text from the adjacent page, partially visible on the left edge.

1445401

OCN 63807163